הצופה

משכנתאות חופשיות ולזכאים
מגוון תכניות חסכון
בנק טפחות

הדלקת הנר

	כ"ש	מוצ"ש
ירושלים	4.58	6.11
תל אביב	5.16	6.13
חיפה	5.07	6.11
באר־שבע	5.14	6.12
אילת	5.16	6.14

היום

פרשת משפטים

	יום ששי	יום שבת
הפרק:	ירמיה לדלח	ירמיה לט־מ
המשנה:	מקואות ד, כד	מקואות ד־ה, ה־א
הדף — בבלי:	בבא מציעא מ	בבא מציעא מא
ירושלמי:	כתובות סג	כתובות סד
ההלכה:	או"ח שא, רטו	או"ח שא, ריב
רמב"ם:	תשובה דיו	תשובה דיט
הזריחה:	6.06	6.05
השקיעה:	5.38	5.38
סוף זמן ק"ש:	8.15	8.14

ב"ה, יום שישי, כ"ח שבט תשמ"ז (27.2.1987) • שנה נ' • גליון 14330 • המחיר: 1.— ש"ח, כולל מע"מ ✱ עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל־המזרחי ✱ מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל

שמיר ופרס ייפגשו בנסיון להחזיר היציבות לממשלה

שר החוץ חוזר מקהיר ללא החלטות עקרוניות ✱ ישוחח עם ראש הממשלה עוד לפני ישיבת הממשלה ביום א' ✱ גם הירדנים אינם מוכנים לשתף מנהיגי אש"ף במשלחת לוועידה

מאת סופרנו המדיני בירושלים

ראש־הממשלה יצחק שמיר ו־ממלא־מקומו שמעון פרס ייפגשו לשיחה הבהירה, היום או בבוקר יום ראשון, עוד לפני ישיבת ה־ממשלה. השניים יבקשו למתן את האוירה העכורה שהשתררה ב־ימים האחרונים בין שני המח־נות.

ההערכה היא, שאם פרס יחזור ממצרים ללא הסכמה עקרונית עם מובארק, כך שלמעשה ענין הו־עידה נשאר תלוי — רחוק מוות. — יש סיכוי שראשי הליכוד וה־מערך יפעלו כל אחד במתנו. כדי לאזנות את הקרעים, על מנת שממ־שלת האחדות תוכל להוציא ימית.

בדיון עם שרי הליכוד אמר את מול יצחק שמיר שכל עוד הליכוד מתנגד לוועידה בינלאומית, — היא לא תהיה ואם פרס יתחייב בנד־סא — יהיה זה משום חריגה מ־קווי היסוד של הממשלה. שמיר הטעים שהוא מסכים לוועדה מ־צומצמת, ברוח הסכמי קמפ־דייויד. שרי הליכוד הביעו תרעומת על כך שפרס לא עידכן את הה"ש על שיחותיו בקהיר.

מידיעות שהגיעו ממצרים מתקבל הרושם שפרס לא הגיע לסיכומים בעלי משמעות עם מארחיו. צויין, שהמצרים הופתעו מהידיעות שפור־סמו בישראל, כאילו בידיהם רשי־מה מוסכמת של נציגים פלשתינ־אים שיתשתפו בוועידה.

בהופיעו בפני חבר האמבטים של הסוכנות היהודית אמר אתמול ש־מיר שכל רשימה, שהאנשים המוז־כרים בה מקובלים על אש"ף, אי־נה מקובלת על ישראל.

בהתייחסו למיקורו בוושינגטון, אמר שמיר, שהאמריקנים אינם מ־אמינים בהצלחתה של ועידה בינ־לאומית, אך בלחץ גורמים שונים, והם ישראליים, בהקים האמריק־נים אפשרות לעריכתה של ועידה כזו.

נשיא מצרים חוסני מובארק ו־שר החוץ שמעון פרס שוחחו אמ־מול משך שעתיים על הדרכים ל־קידום תהליך השלום במזה"ת, ו־החליטו על פגישה נוספת היום, יום שישי.

שר החוץ שמעון פרס אמר אתמ־מול בקהיר כי מנהיגים מצריים סיפרו לו שירדן הבהירה התנגדות לשיתוף המנהיגים הנוכחיים של אש"ף במשלחת משותפת, העשויה להשתתף בועידת שלום בינלאומית, אם תכונס.

בשוחחו עם כתבים ישראלים אמר פרס, כי נאמר לו שמצרים תבחר בירדן, אם יהיה עליה לבחור בין אש"ף לבין ירדן.

„ברור למנהיגים המצריים כי הי־ורדנים אינם מוכנים לקבל את ה־הנהגה הנוכחית של אש"ף כחלק ממשלחת ירדנית־פלשתינית. הם גם אמרו כי לא יעדיפו את אש"ף על פני ירדן", אמר פרס.

עם זאת הוסיף פרס כי מנהיגים מצריים „לא נטשו את התקווה" כי הנהגת אש"ף של יאסר ערפאת עדיין עשויה לקבל את החלטות מו־עצת הבטחון המאשרות בעקיפין את זכות קיומה של ישראל.

פרס אמר כי הבעיות מסביב ל־השתתפות ברוחם ולגבי נציגות פלשתינית, מעקבות יסכם בענין הוועידה הבינלאומית.

התנועה הדתית לאומית לא תשתתף בממשלה צרה

הלשכה קיבלה החלטה זו והדגישה שלא תנהל מו"מ בענין זה ✱ קריאה למערך ולליכוד לשמור על אחדות הממשלה

מאת סופר „הצופה"

בדיון מדיני שקיימה אתמול לשכת התנועה הדתית־לאומית, הובע ניתוח לכנגון הירוח שבין שתי המפלגות הגדולות, הגורמות בהצהרותיהן להפלגה ולשכבת סיכוי של ממשלה „אחדות ה־לאומית.

התנועה קובעת, כי ממשלה הא־חדות היונית למדינה וכי על מפ־לגות העבודה והליכוד מוטלת ה־אחריות להביע מפרבולת בתורות כ־ידידית, בלתי נחוצות.

בהצעה שהוגש ללשכה המזכיר הכללי, שאול יהלום, נאמר כי ה־תנועה הדתית־לאומית לא תשתתף בממשלה צרה ולא תנהל מו"מ לה־קמת ממשלה צרה.

יהלום טען כי סעיף זה הוא הד־יינבי בהצעה התנועה, באשר הוא בהביר עמדה נחרצת שתמנע מו"מ להקמת ממשלה צרה אלטרנטיבית ותאייך במפלגות הגדולות להמשיך ולקיים את השותפות, שהמפד"ל פ־עלה רבות לקיומה ולביסוסה.

לטענתו טען מזכ"ל התנועה, הרב יצחק לוי, כי אין לקבוע עמדה חד־משמעית השוללת הקמת ממשלה צ־רה לפני שהנושא בכלל אקטואלי ו־בטרם מתקיים דיון מעמיק על סד־רי העדיפויות שבין שתי האופציות, ששתיהן רעות: הקדמת הבחירות או קיום ממשלה צרה.

הרב לוי הוסיף כי ההצדקה ה־יחידה להמשיך קיום הממשלה ה־זאת, המתקיימות ברחוק ובמתח מ־תמיד, היא הצורך למנוע בחירות מידיות שיכניסו את המדינה לבוץ מן הבחינה הכלכלית.

יו"ר יחידת הבחירות של התנועה, ד"ר יהודה ברמאיר, אמר כי הד־יבורים על ממשלה צרה הם בלתי אחראים מן הבחינה הלאומית. ער־בודה הוא, ציין, שראשי המפלגות הגדולות נמצאים מתמהמרות על צי־רופים מוריים של מפלגות קטנות, מכל גוני הקשת הפוליטית, לקר־אליציה צרה ובלתי הגיונית. על ה־מפלגה להיות גאה בעובדה שהיא היתה מאדריכלי ממשלת האחדות כ־שרק טובת המדינה לנגד עיניה.

לדבריו, ייתכן כי תהא זו אחת ממשימותיה של התנועה לכפות מ־משלה אחדות לאומית גם לאחר ה־בחירות לכנסת הבאה, כי האחדות היא כורח השעה ובתנועה להמשך ביסוס הישגי הממשלה הנוכחית.

בהצבעה תמכו 11 הברים — מול 4 מתנגדים — בסעיף הקובע כי ה־תנועה לא תשתתף בממשלה צרה ד לא תנהל מו"מ להקמת ממשלה כזו.

לשכת התנועה שלחה ברכתה ל־יוסף ביגון, אשר שוחרר מכלאו ב־בריה"מ, והביעה תקוה כי שחרורו יושלם בקרוב לשיחרור לו ולכל ה־יהודים בבריה"מ לעלות ארצה.

המזכ"ל מסר כי בקרוב תקדיש הלשכה דיון מיוחד לנושא העליה מ־בריה"מ.

משרדי הממשלה מתעלמים מהתפשטות המסיון והכתות

מתריע ראש המועצה ברמת־השרון, משה ורבין, בבקשו עזרת התנועה הדתית־לאומית במאבק בתופעה

מאת סופר „הצופה"

לשכת התנועה הדתית־לאומית שמעה אתמול דיווח מפורט ומפ־יקוע מפי ראש המועצה המקו־מית ברמת השרון, משה ורבין, על פעילות מבעיפת ובהתהוכנת של המסיון ושל כת האיומן המת־קיימת ביישוב ובאיזור כולו.

הדיון התקיים עם בקשתו של חבר הלשכה, שמריהו בן־צור, תושב רמת השרון, השתתפו בו גם נציגי התנועה ברמת־השרון.

ורבה ורבין הכה על חטא כשלטון בסיכויוני במשך שלוש שנים להעד־לית את הנושא על סדר היום הצי־בורי, להעד את צעדיהם של פעילי הכתות ולמגר את התופעה.

הוא גולל בהרחבה את יפעל הכ־תות המתפשטות והכובשות לבבות באמצעות של פסיכולוגיה מתוחכמת, תוך שהן מתפשטות ורוכשות דירות באיזור.

לדבריו, תגובות הממוסדות של משרדי הממשלה — בעיקר משרד הפנים בראשות הרב פרץ — נעו בין התעלמות לבין עיקשות, ו־החזר מפני רבין האמונה ותוסר ה־גושות בטיפול בבעיה כה כאובה.

ראש המועצה המקומית ברמת ה־שרון ביקש את עזרת התנועה הד־תית לאומית למאבק במיסיונרים ש־נים נגד תופעת הכתות.

בסיכום הדיון בו נטלו חלק רוב החברים, ברכה הלשכה את אומץ הלב הציבורי של ראש המועצה, מ־שה ורבין, שלא נרתע ממאבק אי־מיץ ובלתי פשרני, וכן את נציגי התנועה ברמת־השרון שנתנו גיבוי ועזרה לראש המועצה במאבקו ה־חשוב.

הלשכה הביעה את הזדעזעותה מהפעילות המיסיונרית המתקיימות, למעשה, גם במקומות רבים אחרים בארץ, תורמת ומשחיתה את יסו־דות היהדות והחברה בישראל.

הלשכה קובעת כי המדינה — על כל מוסדותיה המחוקקים, והמבצ־עים הביצועים — חייבת לפעול באופן מיידי לעצירת התפשטות ה־כתות...

(סוף בעמוד 2)

דו"ח ועדת החקירה הנשיאותית „טאואר" בארה"ב:

אין ודאות שהיוזמה למכירת הנשק לאירן, היתה של ישראל

ממצאים נוספים: הנשיא רייגן לא היה שותף פעיל במבצע, אך איפשר ליועציו לפעול באופן „לא מקצועי" ✱ הוועדה מצאה את דונאלד ריגן כאחראי ל„תוהו ובוהו"

וואשינגטון (רויטר, עתים, איטים) — קשה לקבוע אם היוזמה למכור נשק לאיראן באה מצד ישראל או בעקבות בקשה אמ־ריקנית, אם כי יש אר' כי ישראל היתה הפקיד „פעיל" בפרשה. זוהי ה־מסקנה המרכזית הועדה מהו"ח ועדת החקירה הנשיאותית בפר־שת האירנית, בראשות הסנטור לשעבר ג'ון טאואר, שפורסמה אמ־מול.

הדו"ח מותח ביקורת חריפה כל־פי ראש מטה הבית הלבן, דונאלד ריגן, וקובע כי „הוא נושא באח־ריות העיקרית להוהו ובוהו שהש־תלט על הבית הלבן כאשר נהגלה הפרשיה בציבור".

הוועדה קבעה, באשר לאחריותו של הנשיא רייגן עצמו, כי הנשיא איפשר ליועציו לפעול באופן „לא מקצועי", הגם שכנראה לא היה מעורב בניהולו השוטף של המבצע.

הדו"ח קובע עוד, כי המניע הדי מרכזי להכרכתו הנחרצת של ריי־גן בבמבצע היה רגש הרחמים שחש כלפי בני הערובה בלבנון, אולם הנשיא היה מעותק יתר על המידה בהוצאתו לפועל של המבצע.

הועדה מציינה כ„אפשרית" את העובדה כי הנשיא אישר מראש, בספטמבר 1985, העברת נשק לאיר־ן באמצעות ישראל. גם זאת, מת־קשה הוועדה לקבוע אם המהלך בא ביוזמת ישראל או בעקבות בקשה אמריקנית.

הדו"ח מציין, כי „קשה מאוד ל־הכיח" כי בספים שפרלבו בההלך העסקה הועברו בדרך עקיפין ללוד־חמי ה„קונטראס" בניקרגואה.

מחברי הדו"ח גם לא הצליחו לק־בוע בצורה ברורה, מי הציע לראר־שונה להעביר את הסכומים לסור־בת ה„קונטראס". ואם הקולונל נור־ת' קיבל אישור ליקום היוזמה זו. „אין כל הוכחה שהצביע על כך כי הנשיא רייגן ידע על הע־ברות בספים אלה לפני גילוי ה־פרשה בנובמבר 1986".

הועדה מותחה ביקורת חריפה על הדו"ח גם בתח ביקורת על שר החוץ שולץ ושר ההגנה וויינברגר, שהתנגדו למכירת נשק לאירן.

מחברי הדו"ח הדלקים שבהם ל־נשיא רייגן על נכונותו לגלות את ראש סוכנות הביון המרכזיה לשע־בר וויליאם קייסי ועל פוינדקסטר. „כל הסיפור" סביב העיסקה עם אירן.

הוועדה מבליגה, כי בתח המיבצע לביטחון לאומי לא יהא מעורב בהוצאה לפועל של מדיניות וב־ניהול מבצעים. מחברי הדו"ח גם מזהירים מפני כהן הזהר למתוד־כים לשלוט בהוצאה לפועל של מ־דיניות כזו.

מאמצים קדחתניים לסיום שביתת המינהליים בבתיה"ח

אתמול חלה התקרבות בעמדות הצדדים ✱ מזכ"ל ההסתדרות יפגש גם הבוקר עם נציגי השובתים ✱ שרת הבריאות ביקשה לעכב דיון משפטי מחשש להפרת צווים

מאת חיים פיקרש
סופר „הצופה"

ראש הממשלה יצחק שמיר נועד אתמול עם שרת הבריאות שושנה ארבלי אלמוזלינו בנושא המשבר במערכת הבריאות.

אתמול הוזל מסתמן סיכוי לסיום השביתה של עובדי המינהל והמשק בבתי־החולים של קופ"ח, ועדת המעקב הבליגה „לשלם לעובדים" בגב"ב משכורות מלא, מוקדמה, על חשבון התשלומים שיגיעו להם לאחר שי־ויגדות פזה ועדת המעקב ישלימו את עבודתו.

שרת הבריאות ביקשה אמש ל־עכב את ההליך המשפטי בבית הדין האזורי לעבודה בירושלים, שאמור היה להתקיים הלילה, בחשש שה־עובדים שוב יפרו צווים ויביאו לידי כצב של הפרת חוק מ־שונה.

גם קיסר שוהה אתמול עם נציגי עובדי המינהל, היהה התקרבות ב־עמדות הצדדים והבוקר הם ישובו להיפגש.

שר האוצר משה ניסים אמר אתמול בכ"א כי השובתים בב־בתי־החולים הממשלתיים לא ישובו למעשה דבר, כי השביתה שהם מקיימים „הן פראית וב־לתי חוקית".

השר ניסים הוסיף כי לשביתה, שלטון העסק נקבע בצורה בוטה והעובדים ביוון ומבזים את בתי ה־משפט בישראל.

השר תקף את ההסתדרות על ש־אינה ממלאה כרוחה על השובתים ואמר שבדי לבטוע אנרכיה, חייבת ההסתדרות להפעיל מנהיגות ומס־כיה. השר הזהיר כי אם העובדים ימשיכו להציג דרישות לתוספת שכר, האינפלציה שוב תגבר.

ספר „הצופה" מוסר כי מזכיר ההסתדרות ישראל קיסר הג"ב אמש בחריפות על דברי שר האוצר ואמר כי עשה את הכל כדי למנוע שי־בושים במערכת הבריאות. לדבריו, על הממשלה להבטיח שירותים צי־בוריים ולא להתחמק ולהפיל אח־ריות על אחרים.

האחיות שבתאי תמול לשעתיים. בינתיים נמסר כי פיזיותרפיסטים מעובדי קופ"ח הבליגו פתוח את־מול בעיצומים למשך 60 יומים ב־בלל סירוב ההנהלה לדון איתם על גובה התשלום עבור ביקורי בית.

מכבי תל־אביב „שיחקה אותה"

מאת סופרנו בתל־אביב

קבוצת הכדורסל מכבי ת"א הביסה אמש את קבוצת אורתז הצרפתית במשחק גביע אירופה לקבוצות אלופות, והיא ניצחה בתוצאה 86:106.

בכך שיפרה מכבי את סיכוייה להשתתף במשחק הגמר של גביע אירופה, אף שעליה עוד לעבור מספר מכשולים.

לעיני 10.000 צופים נלהבים בי־כל הספורט ביד־אליהו בתל־אביב התנהל ה־משחק, כבר בתחילה הוכיחו שחקני מכבי עליונות בולטת.

השחקנים הצרפתיים, שניצחו את מכבי בצרפת על חודיה של נשודה (77:78), ניסו בכל שלבי המשחק לצפות על הישראלים בשחק אישי, אך ללא הצלחה.

מטען חבלה גדול התפוצץ על גג קיוסק בבני־ברק

מטען חבלה גדול התפוצץ אתמול לפנות בוקר על גג קיוסק ברחוב רבי טרפון 1 בבני ברק. לא היו נפגעים, אך נגרם נזק.

הרמטכ"ל: יש חלופות ל„לביא"

מאת סופרנו הצבאי

יש הרבה חלופות למטוס ה„לביא" הישראלי והוא לא יהיה המטוס היהודי של חיל־האויר — אמר אתמול הרמטכ"ל רב אלוף משה לוי.

בהופיעו בפני חברי לשכת המס־חר ישראל—אפריקה אמר הרמטכ"ל כי יחד עם זאת, יש לבחון את נושא ה„לביא" גם מהיבטים אחרים של פרויקט לאומי — עידוד מכבר הוגיה רפוה. רא"ל לוי הוסיף כי אף שיש יתרון בקיום ה„לביא", הרי שמבחינה צבאית גרידא, אפ־שר לוותר עליו. אולם, כאמור, יש להסתכל על זה גם מבחינת התד־עלת הלאומית ועל כך יש לשלם מחיר. השאלה היא על כמה צריך להיות המחיר.

רב אלוף משה לוי הדגיש את הצורך בכח הרתעה כלפי אויבי ישראל.

יהודית צבא המגנן בהתפרסה בביירות

ביירות, (צ"ב) — הצבא הסורי המשיך אתמול בפעולותיו למגן ה־צבת הסדר על כנו במערב ביירות הבוסלמית, ואירגן את התפרסותן של יהודות סדירות של צבא לב־נון, אשר החליפו את המיליציות המוסלמיות לאורך קו התיחום המפ־ריד בין שני חלקי העיר.

אמונה — תנועת האשה הדתית־לאומית

למתפללי בתי הכנסת

השבת, פרשת שקלים — הנכם נקראים
להרים תרומתכם
למגבית אמונה
תנועת האשה הדתית לאומית
בתרומתכם — הנכם שותפים לחינוכם הדתי־לאומי, של למעלה מ־10,000 ילדים ותלמידות, המתחנכים ברשת מפעלי החינוך של אמונה, בכל רחבי הארץ.
וכל המקיים נפש אחת מישראל — כאילו קיים עולם מלא

מוסף מיוחד לקראת הכינוס הארצי הי"ג של חבר הרבנים שליד התנועה הדתית לאומית
מצורף היום לגיליון

ביום השנה הראשון לפטירת ראש משפחתנו
הרב ר' יעקב זיולטק זצ"ל
ולמלאת ארבע שנים לפטירת של יקירתנו
מרת ברכה אושרת זיולטק ע"ה
יערך אי"ה, אזכרה ביום ראשון ל' בשבט תשמ"ז (1.3.87) בשעה 15.00, בבית העלמין החדש בכפר סמיר חיפה.
אוטובוס ייצא מבית המשפחה רח' הלל 23, חיפה, בשעה 14.30, ויעצר ליד בית הכנסת ברח' צפת 5.
מתאספים ליד שער מס' 4 של בית העלמין.
המשפחה

ארגון המועצות האזוריות
(של ההתיישבות העובדת)
משתתף בצערו של
פנחס ולרשטיין
ראש מועצה אזורית — מטה בנימין
על פטירת אמו ז"ל
ולא תדע דאבה עוד

דרושים
מנהלי מכירות ורוכשי מודעות בכל רחבי הארץ
●
למדריך פרסומי מעניין ויוקרתי
תנאים מצוינים
●
03-9661251

לבית אבות דתי בתל־אביב
דוברי גרמנית
דרושים:
● אחראית לנקיון
● אחות מוסמכת או מעשית
בדבר פרטים:
03-353351, 03-359020

הרבנים הראשיים: לתרום ל„אמונה"

הרבנים הראשיים הרב אברהם שפירא והרב מרדכי אליהו, הר־ראשון־לציון שליט"א, פנו אל מתפללי בתי־הכנסת להרים תרו־מתם בשבת פרשת שקלים למ־גבית המפעלי החינוך של „אמונה".

סבר מתמטיקה לבגרות
אלי קופר 5־4 ו־3־1 יח'
בהוצאת ישיבת בני עקיבא כפר־הרואה
לבתי־ספר: הזמנות בדרוכות, טל' 365204—06.
לחנויות: הפצה, „ספרי צור", בוגרשוב 42, תל־אביב.
לבודדים: להשיג בכל חנויות הספרים.
הספר שישפר את הישגך בבחינות הבגרות

הודעה משמחת לציבור החרדי
ביום ראשון, ראש־חודש אדר תפתח בע"ה
חנות לחליפות גברים באיכות גבוהה
בהשגחת המעבדה העירונית לבדיקת שעטנז בני־ברק
ובפיקוח הרב לנדא שליט"א אב"ד בני־ברק
על כל חליפה — תוית המעבדה
לרגל הפתיחה הנחות גדולות
אחים טוויג
רח' ר' עקיבא 38, ב"ב
טלפון 707046

במלאת שנה
לפטירת בעלי אבינו יקירנו
ר' חיים צבי גוטרמן ז"ל
תתקיים אזכרה
ביום שלישי ב' באדר תשמ"ז (3.3.87) בשעה 3 אחה"צ, בבית העלמין קרית שאול.
המשפחה

דרושה משפחה אומנת
דתית עם אתגר במושב או קיבוץ דתי
עבור ילד בן 11. נבון ופיקח עם עודף מרץ
14.00 משעה 03-789249

עירית ירושלים
המחלקה לתרבות
האגף למפעלים תורניים
ירחי כלה - פסח תשמ"ז
יתקיים בקמפוס קרית נוער, ירושלים.
נופש ומרגוע באווירה הצח והמרענן של ירושלים
כשר למהדרין מן המהדרין — שמירת שביעית כהלכתה
פרטים והרשמה: במשרד המחלקה לתרבות האגף למפעלים תורניים, בעירית ירושלים, רח' חיי אדם 2.
טל' 226211, 02-226210 • תוכנית תשלח לכל דורש

במלאת שבע שנים לפטירתו של
הרה"ג יעקב אריה פלבניק זצ"ל
תתקיים אזכרה אי"ה ביום שלישי, ב' באדר תשמ"ז, (3.3.87), בשעה 16.30 בבית העלמין הישן, חוף הכרמל חיפה.
המשפחה

תחזית מזג האוויר

בעונן חלקית וגדי פעם ירדו גשמים בצפון הארץ ובהרים. הס־קוף לשבת — גשם.

הטמפרטורות הצפויות
ירושלים 6—10, רמת הגולן 6—10, צפת 4—8, טבריה 17—17, נצרת 7—12, צפולה 8—16, השומרון 7—12, תל־אביב 12—17, לוד 10—17, יריחו 12—19, עזה 11—17, באר שבע 8—16, אילת 12—23.

אמונה — תנועת האשה הדתית־לאומית
נפתחת ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח
● **עיצוב וטכנולוגיה גרפית** — מגמה תלת־שנתית. פיקוח ותעודה: משרד החינוך והתרבות. מסלול לימודי הוראה, להתאר מורה מיסמך בכיר בחינוך הטכנולוגי. משך הלימודים — ארבע שנים.
● **טכנאות שיניים** — מגמה דו־שנתית. פיקוח ותעודה: משרד החינוך והתרבות.
● **הנדסאות מחשבים** — מגמה דו־שנתית. פיקוח: התואר הנדסאי מחשבים. ת. ט. — המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית.
● **נהול עסקי ושווק** — מגמה דו שנתית.
● **ביה"ס למטפלות** — חינוך לגיל הרך. מגמה חד־שנתית.
לימודי קודש ברמה גבוהה במסלולים השונים. מתקבלות בנות שומרות מצוות בעלות כישורים מתאימים. • אפשרות למגורים במקום
בס"ד
מכללת אמונה
ללימודי עיצוב, אמנות וטכנולוגיה — ירושלים.
לפרטים והרשמה:
מכללת אמונה
דרך בית לחם 104,
ירושלים ת.ד. 10290
טלפון 715767, 711554

ברוך דיין האמת
בצער רב אנו מודיעים על פטירתו של
רבי חיים צבי גלעדי ז"ל
הלוויה היום, כ"ח שבט תשמ"ז (27.2.87), בשעה 11.00, מבית המנוח ביאליק 26 בה"ים, דרך בית־הכנסת „התכוני" — לבית העלמין בחולון.
השבעה — בבית המנוח.
אלמנתו: רחל
אחותו: באולה בן ומשפחתה
בנו: עו"ד ישי גלעדי ומשפחתו
בתו: נעמי חן ומשפחתה
בנו: יצחק משה גלעדי ומשפחתו

הרבנות הראשית לישראל

ב"ה, ירושלים השלמה ת"ו, כ"ד שבט תשמ"ז

מכתב ברכה

באים אנו במכתב זה להעלות על נס את הפעילות הברוכה של "אמונה" תנועת האשה הדתית לאומית, למען חינוך הדור הצעיר ברוח תוה"ק, במסגרת מוסדותיה הרבים בכל רחבי ארה"ק.

הרחבת רשת החינוך של "אמונה" — גני ילדים, מעונות יום, בתי ספר פנימיתיים, אולפנות ומכללה, וכן פיתוח הפעילות הסברתית־דתית של התנועה בקרב ציבור הנשים והנוער במדינה, צורכים משאבים כלכליים גדולים שאינם עומדים לרשות התנועה להחזיק את הקיים ולפתוח מוסדות חדשים.

הננו פונים לאחב"י נדיבי לב די בכל אתר ואתר לתרום בעין יפה ובנפש חפצה למטרה חשובה זו. הננו קוראים לגבאי בתי־הכנסת וקהל המתפללים להקדיש את נדריהם בשבת קודש שתקבע למטרה זו של הרחבת תחדרת החינוך הדתי לילדי ישראל במסגרת המוסדות והמפעלים החינוכיים של תנועת אמונה. הננו לברך את כל המסייעים בתרומות שמן השמים יסייעו להם ברוחניות ובגשמיות, בבריאות טובה ובהצלחה בכל מעשי ידיהם להתפאר.

בברכה נאמנה

אברהם כהנא שפירא
הרב הראשי לישראל

מרדכי אליהו
ראשון לציון הרב הראשי לישראל

הכא מן הרצל

של המצפה

שמירת שלטון החוק

שר האוצר ומזכ"ל ההסתדרות תקפו אתמול זה את זה בפרשת שביתת עובדי המינהל והמשק בבתי החולים הממשל־תיים. בעוד משה נסים תוקף את ההסתדרות על שאינה אוכפת את סמכויותיה על העובדים, מאשים ישראל קיסר את האוצר באוזלת־יד בטיפול במשבר במערכת הבריאות.

אין ספק כי במשבר החמור שאליו נקלעה לאחרונה מערכת הבריאות אין האשמה מוטלת רק על העובדים, המשביתים את בתי החולים או נוקטים עיצומים. גם מצד המעסיקים לא תמיד היה הטיפול נאות, וייתכן שביתר גמי־שות ניתן היה לצמצם את ממדי השביתות. יש מגזרי עובדים ששכרם ירוד והובטח להם כי יתוקנו. אך היתה סחבת ממושכת בטיפול בדרישותיהם, ולבסוף החליטו לאחוז בנשק השביתה.

כל זה אינו מצדיק כמובן, מאבק על גבם של החולים וגרימת סבל בל־ישוער להם ולבני משפחותיהם. קבוצות העוב־דים השונות שהשביתו בימים האחרונים את בתי־החולים גילו אטימות ואדישות למצבם של אלה שהם מופקדים על בריאו־תם ושלומם. גם אם יש דרישות מוצדקות יש לעשות הכל כדי להימנע ממאבק על גבם של חולים חסרי ישע. ואילו כאן נתקבלו החלטות לשבות גם כאשר הסתמנה היענות חלקית לדרישותיהם של העובדים.

אולם, מעבר למאבק הפסול של מגזרים שונים במערכת הבריאות תוך התעלמות מסבלם כל החולים, חושפת שביתתם של עובדי המינהל והמשק בבתי החולים תופעות מסוכנות גם בתחום יחסי העבודה ושלטון החוק במדינת ישראל. הרשו־יות הממלכתיות נמנעות בדרך כלל מהגעת שובתים לחזור לעבודה בתוקף צווים משפטיים. אם מחליטים על צעד זה, הרי הדברים אמורים בפיקוח־נפש של ממש. אך עובדים בבתי החולים פשוט „מצפצפים" על צווי מניעה המורים להם לשוב לעבודה ומודיעים בפומבי כי יתעלמו מצווים מעין אלה. זוהי הפרה גסה של שלטון החוק בישראל, מצב שאין הדעת סובלתו, בלי קשר לטיב תביעותיהם של העובדים. בעניין זה אסור לגלות יחס סלחני, שכן בכך עלולות להשתרש נורמות פסולות לגבי שלטון החוק ולגבי מסגרתו של מאבק מקצועי. בעניין זה הממשלה וההסתדרות צריכות לשתף פעולה כדי למנוע הידרדרות מסוכנת בתחום יחסי העבודה בישראל.

החדרת תודעת השואה

עדויותיהם המזעזעות של פנחס אפשטיין ואליהו רוזנברג, מניצולי מחנה ההשמדה טרבלינקה, במשפטו של ג'ון דמיאניוק, טלטלו השבוע את הציבור בארץ מעבר לענייני היום־יום הנוספים אל אימי השואה. האורחים הרבים הגודשים את אולם בית המשפט והציבור הרחב העוקב בעניין אחרי המש־דרים ברדיו ובטלוויזיה ואחרי הדיווחים המפורטים בעתונות — כל זה עדות לא רק להתעניינות הרבה במהלך המשפט הספצי־פי ומפעליו המזוויעים של איוואן האיום, אלא לכך שנושא השואה ממשיך לתפוס מקום עמוק בהווייתו ובתודעתו של העם, גם אם הדברים לא תמיד מוצאים את ביטויים המעשי.

ההתעניינות הציבורית וההתהדה הרחבה הפתיעו הן את אלה היריבים למשפט עצמו והן את אלה העוסקים בנושא השואה ממשיך לתפוס מקום עמוק בהווייתו ובתודעתו של העם, היה מאירע חד־פעמי וכי בכלל שמתרחקים אנו מימי השואה פוחת העניין בכל מה שאירע באותם ימי אופל. והנה באו העובדות וטפחו על פניהם של הספקנים, ומתברר כי משפט דמיאניוק מעורר עניין חסר תקדים, והדבר בולט במיוחד בקרב הדור הצעיר.

תופעה זו יש בה כדי ללמד רבות בכל הקשור בהחדרת תודעת השואה הן במישור הלאומי הכללי והן במישור החינוכי. במשך השנים שחלפו מאז השואה נעשתה עבודה הסברתית ותיעודית רבת היקף להחדרת תודעה זו. אך במרוצת השנים השתלטה שגרה מסויימת בפעולות שונות ופרט ליום הקדיש הכללי ויום הזכרון לשואה ולגבורה אין נושא השואה טבוע די הצורך בהכרתו של העם היושב בציון. יש גורמים הקרובים לנושא זה המרבים לטעון כי ארבעים שנה ויותר שחלפו מאז השואה גרמו לאדישות ולאי־רצון לשמוע וללמוד על תקופה זו, בעיקר בדור הצעיר.

הימים הראשונים של משפט דמיאניוק מוכיחים כי לא כך הם פני הדברים. האוזניים כרויות והלב פתוח — אלא שצרי־כים למצוא את הדרכים המתאימות להחדרת תודעת השואה ולספר לדור הצעיר מה אירע ליהדות אירופה באותה תקופה חשוכה.

אחד הלקחים שכבר ניתן ללמוד ממשפט דמיאניוק הוא שכאשר נכנסים לפרטים ולעדויות אישיות — חודרים הדברים לתודעתו של האדם ביתר טבעיות מאשר כשמדברים על השואה בהיקפה המלא, על שואת המיליונים שנספו בה. הבנת מה שאירע במחנה אחד או בגטו אחד, מקילה על קליטת מה שעבר על עמנו בשואה האיומה. לקח זה ואחרים צריכים לעמוד לנגד עיניהם של הגורמים העוסקים בהחדרת תודעת השואה ועליהם לבדוק כמה יש לשנות הדגשים וסדרי־עדיפויות בפעולות הכרוכות בכך. מסתבר, כי דווקא מתוך פרספקטיבה של למעלה מארבעים שנה קיימת יותר נכונות לשמוע וללמוד על מה שאירע בימי השואה. ויהיה זה כר נרחב לפעילות בכיוון זה, מה שיחזיר לא רק את הכרת העבר אלא אף את החיזוקים הלאומיים שנתרופפו בקרב חוגים שונים בציבור הישראלי

מכרז

בית פנוי למכירה

1. מוצע בזה למכירה בית פנוי בן 3 קומות וקרקע מסד ברחוב הגילה 13, חיפה גוש 10866 חלקה 126.
2. ניתן לראות את הנכס במקום בשעות לפני הצהרים.
3. הצעות בכתב יש להגיש לעו"ד יעקב חיון רחוב אבן־סינא 20, חיפה, טלפון 04־665566 בשלושה עותקים.
4. המכירה תבוצע ע"י כונסי הנכסים עו"ד יעקב חיון הנ"ל ומר חיים פריד מרחוב הדקלים פרדס־חנה, טלפון 063־77619 שנתמנו ע"י בית המשפט והמכירה כפופה לאישור בית המשפט.
5. אין כונסי הנכסים מתחייבים לקבל את ההצעה הגבוהה ביותר או כל הצעה שהיא.

יעקב חיון עו"ד וחיים פריד
כונסי הנכסים

בס"ד

הסתדרות הפועל המזרחי בני־ברק
סניף משנה „דרום מזרח" העיר

משנכנס אדר מרבים בשמחה

במוצש"ק פרשת משפטים אור ליום א' תשמ"ז (28.2.87), בשעה 8.30 בערב תתקיים אי"ה בבית הכנסת הקהילתי „מצדה", ברחוב אשל אברהם (מצדה) 17 בשכון משה"ב / נוה־צה"ל

מסיבת ראש חודש אדר

ליד שולחנות ערוכים

בתכנית: הרב דב זרצקי שליט"א, רבה של קרית הרב הרצוג
הנושא: חודש אדר בהלכה ובאגדה
החבר: אהרון קופולוביץ — סגן ראש העיר וגזבר התנועה בענייני דיומא

בתכנית האומנותית: הזמר החסידי הידוע אורי רוטרמן בליווי מוסיקלי

דברי
פתיחה: יוסף קראוס — מזכיר הסניף
המנחה: משה לבנדיגר — מזכיר סניף המשנה

הכניסה חופשית, הציבור מוזמן

בברכת חודש טוב ושמח
ובברכת חברים לתו"ע
מזכירות הסניף

משרדי הממשלה

(סוף מעמוד ראשון)

רית. התנועה תתן גיבוי לפעילות הסניף המקומי בנתיה, תוך תיאום ומעקב שוטף של המזכירות.

הלשכה פונה אל שר הדתות ל־השתמש בכל הכלים הממלכתיים ה־חוקיים העומדים לרשותו למיגור נגע זה מהשורש.

הלשכה גם קוראת לכל הכוחות ה־נאמנים לעם ישראל ולתורת ישראל — רבנים, מחנכים, אנשי ציבור ו־כל אזרח — להצטרף למאבק חיוני זה ולפעול ללא פשרות נגד כל ני־סיון לשבות נפש יהודי בכבלי ה־כתות העוסקות בעבודת אלילים ל־שמה.

לשכת התנועה הדתית־לאומית פונה אל כלי התקשורת, שבידם ה־אפשרות לחשוף את זרעי ההרס ה־נפשי הטמונים בנושא זה, כדי ל־התריע ולעורר מודעות ציבורית, ד־כן תפעל בדרכי הסברה משלה. ועדה מצומצמת, שיקיים מזכ"ל התנועה, תעקוב מקרוב אחר העניין ותזהיר את הגורמים הממלכתיים המטפלים בנו־שא.

נציגי התנועה מרמת־השרון, ש־השתתפו בדיון בלשכה, היו: שמ־ריהו יוסף — יו"ר מועצת הסניף, סעדיה בצלאל — יו"ר המזכירות, סמי קוהיקרו ונחום יוסף, ומזכיר ה־סניף אביגדור קולה.

„ראיתי הרבה פעמים איך מובילים את האנשים אל תאי הגזים"

העיד ניצול טרבלינקה, אליהו רוזנברג

„רההוי מועם כאשר נודע לי, שטוביה פרידמן טען במסיבת עיתונאים שקיים לפני כמה הדי־סים, שאני העדתי בפניו כי הייתי בין אלה שפרצו יצריף בו ישנו האוקראינים והרגנו שם את איוואן או ששמעתי מפי אחרים שהם פרצו הרגנו את האוקראי־נים ואיוואן ישן שם. גם רנזהי על כך שהוא אמר כי אין אני יכול להעיד על כך, מפני שאינני זוכר ברורים" — דברים אלה אמר ניצול טרבלינקה אליהו רוזנ־ברג, בחקירתו הנגדית אתמול על ידי הסנגור מארק או'קונור במש־פט דמיאניוק בירושלים.

„אני מאד כעסתי. התקשרתי אליו בטלפון ואמרתי לו: „סאדק (סר־ביה), באיזה רשות ובאיזו חוצפה אמרת את הדברים האלה? אתה בן בליעל. אתה עוד תשלם בעד זה".

העד שאל את פרידמן באותה שיחה: כמה כסף קיבלת מאו'קונור על השקר הזה, ואז הוא סגר את הטלפון.

חלקה העיקרי של ישיבת אתמול הו־צהרים הוקדש לחקירת העד על מה שראה בעת שעבד במחנה ההשמדה. הסנגור ניסה להוציא מן העד כי לא יכול היה לראות כיצד מובלים הקרבנות לתאי הגזים מן המקומות בהם שהה במחנה מאחר השבילים, כפי שכבר ציין העד קודם לכן, הי־ו מכוסים וגם הבניינים במחנה חצצו בינו לבין תאי ההשמדה.

החקירה זו היתה מייגעת ונכנסה לפרטי פרטים של התרשימים על הלוחות עליהם העלו תרשימי מחנה ההשמדה טרבלינקה.

הסנגור שאל את העד: נניח שר־עמדת כאן. והצביע על פינה ליד צריף המגורים. האם יכולת לשמוע מה שאמר קצין גרמני שם ליד ת־אי הגזים? העד השיב כי לא יכול היה לשמוע ממרחק זה מה שנאמר שם.

שאלה: האם יכולת לראות מ־אותו מקום מה שנעשה בכניסה ל־תאי הגזים? העד השיב כי מאותו מקום לא יכול היה גם לראות, אבל הוסיף: אני הסתובבתי במ־קומות רבים במחנה ההשמדה ור־איתי הרבה פעמים איך מובילים את האנשים אל תאי הגזים והשו־מרים בהם. נכון, הייתה הסוואה על הגדרות של השביל. אולם ההסוואה לא היתה כל כך צפופה. הייתי במרחק של מטר או שניים לא יו־תר מאותה גדר. אם הזזתי קצת את העלים יכולתי לראות הכל. אבל גם בלי זה אפשר היה לראות מה־מה דרך החורים. זה היה ברור לגמרי.

טוביה פרידמן יעיד מטעם ההגנה

טוביה פרידמן, הידוע בכינוי „צ־ייד הנאצים" והעומד בראש המכון לדוקומנטציה של השואה בחיפה, יוזמן להעיד מטעם הסנגוריה ב־משפטו של ג'ון דמיאניוק.

עם תום הדיונים אתמול אמר השופט דב לוין, כי יש לו הודעה לצדדים במשפט ולציבור הרחב.

השופט אמר: אסור בהחלט ל־פנות אל השופטים בבית משפט זה, לא באופן ישיר ולא בצורה עקיפה. היו פניות בכתב ובטלפון אל ה־שופטים וכל הפניות האלה נידחו על הסף.

הרבנים הראשיים תומכים בהחלטת המר לא לנקוט צעדים נגד הדיינים

מאת שלום צוריאל — כופרנו בירושלים

הרבנים הראשיים לישראל הר־צ"א שפירא והגר"מ אליהו הב־יעו אמש תמיכה בדרך שבה נקט שר הדתות זבולון המר לפ־תרון הבעיה העדינה שהתעוררה בעקבות עצומת הדיינים.

הרבנים הראשיים אמרו כי החל־טת השר שלא להעמיד את הדיי־נים לדין משפטי, נובעת מהבנת הבעייתיות שבסוגיית יחסי דת ומ־דינה ומתוך רצון שלא לגרום להח־רפת הבעיה. עם זאת, אמרו הרב־נים הראשיים, כי נכון עשה השר בכך שפנה אל הדיינים במכתב בו העמידם על הטעות החמורה בדרך שבה הביעו את חוות דעתם התור־נית.

פנייתם של הרבנים הראשיים ל־חיזוק ידיו של השר המר באה ב־עקבות קולות שנשמעו אתמול כאילו יש בדעת היועץ המשפטי לממ־שלה לפתוח בחקירה פלילית נגד הד־יינים.

בתגובה לפרסומים אלו אמר ה־שר המר כי כל אלה המנסים לי־צור אווירה עויינת נגד הדיינים, על מנת להשפיע על שיקול דעתו של היועץ המשפטי, נוקטים בדרך של אפליה לרעה, שיש בה כדי לגרום לבזיון הדת והתורה.

חוגים במשרד הדתות אמרו אמש כי בדקו ומצאו שבמקרים דומים ב־עבר, בהם היו התבטאויות חמורה נגד בתי דין ובתי משפט, לא ננק־טו צעדים, בנימוק של חופש הבי־טוי.

יצויין כי במכתבו של שר הדתות ליועץ המשפטי ובקריאתו לדיינים הדגיש השר את הגבולות הבלתי מו־גדרים שביחסי דת ומדינה. מתוך נקודת מוצא זו יצאו הדיינים כאשר הביעו את דעותיהם ההלכתיות לא כנושאי משרות ממלכתיות אלא כ־אנשי תורה הבאים לחזק הלכה ודעת תורה. עם זאת, הבהיר השר ל־דיינים את הטעות שבהתארגנות מעין זו, שיש בה משום טעם לפגם ואף פגיעה בסמכויות רשויות המ־דינה.

סעודה חגיגית של ידידי מדרשית־נועם במעמד הנשיא

הסעודה החגיגית של ידידי מוסדות נועם, תיערך ביום שני, במעמד נשיא המדינה חיים הרצ־וג.

14 ספונסורים התנדבו להרים תרו־מות מיוחדות לרגל האירוע: ר' נח־מן יצחק הכהן ויונסה גוז'יבנסקי, רמת־גן, עו"ד יצחק ומילה דוכן, פתח־תקוה — יו"ר ועד ההורים של מוסדות מדרשית נעם, ברנרד ומרים הוכשטיין, ירושלים־ניו־יורק, נשיא „חוג ידידי המדרשיה" בארה"ב, ר' יעקב לסלוי, תל־אביב — הנשיא העולמי של „חוג ידידי המדרשיה", משה ובתיה לביא, רמת־גן, אהרן וצפורה מאיר, תל־אביב — מ"מ יו"ר מועצת ההנהלה של מוסדות מדרשית נעם, זלמן מרגוליס, לונ־דון, פרופ' יעקב והדסה נאמן, ירו־שלים — מ"מ יו"ר מועצת ההנה־לה של מוסדות מדרשית נעם (בו־גר המדרשיה), מר ומרת סם סבת, הרצליה־לונדון, ישראל ורחל פולק, תל־אביב — פטרון „חוג ידידי ה־מדרשיה", עזריאל פריד, חיפה, פרופ' נחמן והניה רונפלד, ניו־יורק, סגן נשיא „חוג ידידי המד־רשיה" בארה"ב (בוגר המדרשיה), ישראל ועדינה שאומן, ר"ג, סי־רל שטין, לונדון.

אורחי הכבוד יהיו צבי והנבי לולה פינקלשטיין מידידיה הותי־קים של המדרשיה, שעלו לאחרונה ממינכן לישראל.

בין האורחים הבאים מחו"ל יהיה גם פרופ' נחמן רונפלד, בוגר ה־מדרשיה, כירורג פלסטי נודע מניו־יורק. פרופ' רונפלד עצהינו התנגם של מר ומרת פינקלשטיין; ישא דברי ברכה באירוע.

נשיא המדינה יביא את ברכתו לבאי הסעודה — ראשי השותפים והנאמנים לביצורו של מפעלה ה־חינוכי של המדרשיה. את דבר ה־מדרשיה יביא ישראל סדן, המנכ"ל.

בתכנית האמנותית: החזן משה שטרן, מקהלת תלמידי קרית יעקב הרצוג בניצוחו של מנשה לבין ה־כנר מירל רזניק, יונה אבשלום קור.

השר יוסף שפירא חוזר היום

השר יוסף שפירא העומד לשוב היום ארצה, אמר למלוויו, אשר באו להפרד ממנו בשדה התעופה בארה"ב, שיפעל לדיון בפורום המ־שותף לממשלה ולסוכנות את הד־רישה לבנות צורת הטיפול בעליה ולאמץ הדרך בה שובה „תהילה".

לדרך זו משמעה, התחלת קליטת העולה ומשפחתו טרם עלייתו בק־הילתו בחו"ל והמשך הטיפול ע"י אותם גורמים בארץ.

השירה והשמחה במשנת הרב קוק — ערב עיון ב„בית הרב"

נושא שירתו של הרב קוק וה־שמחה במשנתו יבואו לידי ביטוי ביום שני, ר"ח אדר בשעה 8.00 בערב, בבית הרב בירושלים.

הרב יגאל שפרן והרב ישראל הס ירצו על עניינים אלה.

המפלגה הדתית לאומית / הסתדרות הפועל־המזרחי
סניף תל־אביב ועדת תרבות אחד־העם 108 טל' 204175/6/7

ביום ראשון, א' בר"ח תשמ"ז (1.3.87) בשעה 7.30 בערב בבית סוקולוב, רח' קפלן 2 יתקיים אי"ה

דיון פומבי

בנושא: עתיד יהודה שומרון וחבל עזה

בהשתתפות:
ד"ר יהודה בן מאיר (מפד"ל)
ח"כ אליעזר גרנות (מפ"ם)
ח"כ גרשון שפט (התחיה)

הפותח: עו"ד משה פת

המנחה: אברהם רותם — „מעריב"

הדיון — בהשתתפות הקהל
הציבור מוזמן

עמדת התנועה הדתית לאומית

לא - להרס ממשלת האחדות הלאומית!

התנועה קובעת כי ממשלת האחדות הלאומית חיונית למדינה נוכח המצב הכלכלי והבטחוני, והתוכניות שממשלת האחדות מופקדת על ביצוען.

ממשלת האחדות הלאומית עומדת בסכנת פירוק לא בגלל מחלוקת עניינית־מהותית, אלא בגלל הצהרות ופגיעות הדדיות, בסגנון לא מכובד, שכולן סביב הועידה הבינלאומית שאינה אקטואלית כלל כרגע.

שני הגושים הגדולים — העבודה והליכוד — חייבים לכן לגלות אחריות ממלכתית, להפסיק את מסכת הפגיעות ההדדיות, ולעשות מאמץ להמשך השותפות וקיום הממשלה.

התנועה לא תשתתף בממשלה צרה ולא תנהל משא ומתן להקמת ממשלה צרה.

על הגושים הגדולים לדעת כי האלטרנטיבה היחידה, במידה ותפורק השותפות, היא השלכת המדינה למערכת בחירות מוקדמת, הרסנית ובלתי נחוצה.

התנועה הדתית לאומית
דובר התנועה

עוד על ה„אמנה"

בקצה העט
מאת צב

יש הרבה אי־דיוקים והטעיות בהנמקתה של „האמנה־החברתית" שהובאה ב־אחרונה למועצת הקיבוץ הדתי (ולמזלנו לא נדונה). יש בה גם סתירות פנימיות וגם הס־תמכות על עובדות בלתי בדוקות ומעל לכל — יש בה „ויתורים" מפליגים שאין להכריז עליהם ללא שתהיה ערובה שבצידם יהיו ויתורים גם מהפרטנר וגם הסכמה מצד גוף דתי מוסמך.

בנוהג שבעולם, כאשר שני צדדים מנהלים משא ומתן בנושא כלשהו — כל צד צריך להיות במצב, שהוא מוסמך להציע הצעת והנושא הוא בשליטתו. עצם העלאת רעיונות שיש בהם סטייה מההלכה אין הדעת סובלתה. גם הספ־קה המחייבת, כביכול, ויתורים כדי לקדם צב־ מצב יותר גרוע, אינה יפה לגבי אנשים מאמי־נים שנקודת המוצא שלהם היא שיש אדון לבי־רה. ההלכה אינה מוסרת בידי גוף בלתי מוסמך להתפרק בפומבי ממחוייבויות שונות.

ה„אמנה" אמנם מטילה על הצד שכנגד משי־מות קשות (כגון: השבת כיום מנוחה רשמי בישראל, שבה תיאסר העבודה במסחר ובתע־שיה; לא תהיה תחבורה ציבורית; נישואין וגירושין רק על פי ההלכה) ב־מסגרת של וי־תורים הדדיים לחילוניים. כל זה בשעה שאנו עדים לשלילת זכות מגורים לעולים דתיים ביבנאל ומגו־רים של רב במקווה־ישראל. בעיתוי של כפייה אנטי דתית, חוסר הבנה לתפיסה הכוללת של היהדות הנאמנה וגילויים אנטי דתיים הגובלים באנטישמיות (האנשים הדתיים מהווים בעיניהם כת). כבר מגישה ה„אמנה" על טס של זהב „זכות של אזרחי המדינה לבחור להם את סוגי הבידור הנראים בעיניהם" כגון פתיחה מצומ־צמת ומבוקרת (על ידי מי?) של „בתי קולנוע ומקומות בידור בשבתות", ומה שחשוב יותר: חופש הפולחן גם לבני כל גווני האמונה ביש־ראל, המזדהים עם עיקרי המסורת היהודית וכל רב לא אורטודוקסי „שקיבל עליו את כללי ההלכה ובפיקוח הרבנות הראשית" (היכן יש רב כזה ריפורמי או קונסרווטיבי שיסכים לכך?) יוסמך לבצע נישואין וגירושין. כלומר: „רב" שאינו מכיר בהלכה יבצע משימות על פי ההל־כה! ב„אמנה" נאמר בסעיף זה, שעם כל ה־קשיים הצפויים, יש לסעיף זה שני יתרונות האחד מהם שההלכה „תוכר בארץ ובעולם כגורם העל המיוחד של עם ישראל". האמנם?

בזמנו, כאשר יצחק רפאל כיהן כשר הדתות, נסע לארצות־הברית כשבאמתחתו הצעה להק־ים בית דין לגיור ובו רבנים מכל הזרמים שעומדים בקריטריונים של הרבנים הראשיים. אין פלא שהרבנים הראשיים בישראל, יכלו ויכולים להסכים לכך, שהרי משמעות הדבר שהגיור יהיה על פי ההלכה ועל ידי רבנים שייכללו בבית דין זה ויהיו מתאימים; יודעים את עיקרי ההלכה ומהימנים לבצע גיור כהל־כתו. ומה יצא מזה? אפס! האורטודוקסים לא הסכימו להצעה וגם הריפורמים (ואולי גם ה־קונסרווטיבים) לא הסכימו לכך אף הם. והטעם לכך מובן.

יחד עם חכמי „הגות" שוללת האמנה חקיקה דתית שאינה מותנית ב„הסכמה לאומית" (כלו־מר בהסכמת הציבור הבלתי דתי). בעוד ש־„האמנה" מבקשת שמעשה דתי של יחיד מיש־ראל יעשה מתוך בחירתו החפשית (שאחרת „אין לה ערך") מנומקת ה„אמנה", להוכחת הצורך בויתורים לחילוניים, במעשה שהיה והוא שאי־פעם יכלה המפד"ל לקבל הסכמה ל„קבלת חוק שבת ארצי" בתנאי שלא יכללו את חיפה אך „הרבנים" התנגדו לכך שלא. נע־שה את חיפה עיר הנידחת. התוצאה ש„חוק השבת אינו ארצי אלא מוניציפאלי" ולכן יכול דב תבורי לצפצף עליו. המסקנה — תפוס כפי יכולתך — משום שמחר יהיה גרוע יותר.

אי דיוקים לאין ספור בכל הסיפור הזה. ראשית, הרי מבקשי ה„אמנה" שוללים חקי־קה דתית — אז איזו תועלת טמונה בחוק שבת אילו היה קיים? וכלום לא ידוע שמרבית הצי־בור החו"כים שוללים חוק שבת? שנית, אם יש חוק שבת מוניציפאלי — כיצד ומדוע דב תבורי אינו נענש על הפרת החוק הזה על־ידי השלטונות? כלום חיקוק מוניציפאלי אינו מחייב?

האמת היא שאין שום „חוק שבת מוניצי־פאלי". אף לא דובר על חוק שבת ארצי אלא על איסור תחבורה ציבורית בשבת. נכון שבפי־רוש בנושא זה נזכר שאין רשות לציבור הדתי, להכריז בהיתר של תחבורה ציבורית בשבת בעיר חיפה. הסיכויים להשגת איסור חוקי לתחבורה בשבת (אפילו לא יכלול את חיפה) היו דומים לאלה של היום: כלומר, בפועל סיכויים אלה היו קלושים ביותר ממילא. לכן, העלאת הסיפור הזה כהוכחה שצריך למהר ולקבל מהצד החילוני מה שניתן — אינו מוכיח כלום. להניח היום, אפשרות כלשהי, שתהיה הסכמה כללית לאיסור תחבורה ציבורית בשבת צריך להיות מאמין או תמים.

מחבר ה„אמנה" טוען כי הסטטוס־קוו הדתי מיצה את עצמו. ולכן? כלום יסודות ה„אמנה" מבטיחים יותר? ולמי? אם החילוניים אינם מקיימים את הסטטוס־קוו — כיצד יסכימו ל־מלא אחרי דרישות חמורות יותר על פי ה„אמ־נה" כפי שנתפרסמה? החסרון של „האמנה" בהשוואה לסטטוס־קוו טמון בכך, שאין סיכוי לקיומה אבל היא מעניקה כבר „מיקדמות" לחילוניים בעוד שהמרחק שבין מה שהם עשויים להסכים לו לבין מה שנדרש מהם הוא כרחוק מזרח ממערב.

יש בהצדקת ההצעה הרבה ערבוב דברים ופרשיות. למשל: הסיפור על הידיעה „בעתונות החרדית" אחרי מלחמת יום־הכיפורים שבה נפלו 3,000 חיילים „בעוון קיומן של ישיבות ההסדר". „לא שמענו" אינה ראיה, אבל כקורא עתונים מובהק — לא זכורה לי ידיעה כזאת ואני חושב שהיא מהווה הד לענין של שכר ועונש, כפי שרב חרדי התבטא אחרי אסון „הבונים". בנושא זה שופכים את המים יחד עם התינוק. ברור שלא בן תמותה רשאי לעשות חשבון איזה עונש מטיל הקב"ה בגלל עוברי עבירה ועל מי. אבל האם אמנם אין אנו מוצ־אים אירועים כאלה למכביר בספרות התורנית המקיפה? הוא הדין לגבי הסלחנות בחילול שבת בפרהסיא, שבהצגות קולנוע, לעומת הא־זנה וצפייה ברדיו ובטלוויזיה. כך גם האמירה שקיום מצווה — או המנעות מעבירה — בכ־פייה, אינה נחשבת.

מובן מעצמו שאין הביקורת על „האמנה" שהובאה למועצת הקיבוץ הדתי — מתעלמת מהמצב הקשה שבו שרוייה היהדות הדתית, בהיותה מיעוט במדינת ישראל. יש לחשוש שהמצב ילך ויחמיר ומנהיגים דתיים צריכים לקבל הכרעות. אך כגודל הסכנות כן גודל האחריות. משל הגמק ברגל, שצריכים לכרות אותה כדי להציל את הגוף כולו — אינו מלמד שאת הניתוח יעשה מי שאינו מאומן לכך ועל דעת עצמו.

דו־שיח מביש

בלי לרדת לסוף הנמוך של הפולמוס הטרנ־סאטלנטי שבין ראש הממשלה יצחק שמיר לבין ממלא מקומו ושר החוץ שמעון פרס ול־התייחס לסלע המחלוקת בנושא „הוועידה ה־בינלאומית", אני שואל: איזו ממשלה, וקל וחומר אם היא נושאת את השם היוקרתי של „אחדות לאומית" — איזו ממשלה משמיעה בפומבי רב דו־שיח מביש כזה, בין ראש ממ־שלה לבין שר שלו, יהיה חשוב כפי שיהיה? היכן נשמע שראש הממשלה כשהוא שרוי ב־שליחותו החשובה ביותר, מאז נתמנה לכהונה ועד שיסיים לכהן בה, יקבל איתותים כה בלתי מכובדים הכוללים רמזים לגבי מעמדו של שמיר במפלגתו ואילו הוא מצידו ירמוז למר־בארץ שמר פרס האמור להיפגש איתו, אין לו שום סמכות לסכם משהו (ועל כן לא כדאי בכלל לדבר עמו)? ולא עוד אלא שביקורו של מר פרס אצל מובארק אפילו עלול להביא לפי־רוק הממשלה!

כל השומע דברים כאלה יצחק לנו: כלום כל אחד מהשניים אינו יכול להתאפק ולהימנע מביזוי הממשלה ומביזוי המדינה? ישראל נמ־צאת עתה בארצות־הברית על הכוונת ומה שי־עלול להשתקף מכל רבב שמבחינים בישראל, ועל אחת כמה וכמה כשמדובר ב„תרבות" של שלטון, שאינו מקובל אפילו במקולקלות שבהן — מסב לנו חרפה נוספת.

בין כה וכה — הפולמוס הזה לא יוסיף לנו, לא כבוד ולא תועלת ומוטב שלא היה מתרחש. מי ישים מחסום ל„פה הגדול" שמנהיגי יש־ראל נתברכו בו?

מה שחיים יבין לא רצה לקרוא

יסלחו לי הקוראים שאני מטריח אותם ב־סיפור חצי — אישי:

ביום שני בבוקר בבוקר כשנזדמנתי למשרדי רשות־השידור לישיבת ועדת הכספים של ה־רשות, לדיון בתקציב לשנת 88—87, פנה אלי אחד מהאישים הבכירים ואמר לי: „אני מתפלא על הדתיים שאינם מגיבים על ההשמצות נגדם בלילות שבת, בעוד שהדברים משודרים במכוון בשעה שהדתיים אינם פותחים את הראדיו". אחר שראה שלא ידעתי לסוף דבריו, הוסיף וסיפר שמיודענו מאיר שליו מוסיף לשדר ברוח ברוח השידורים שידענו. אני מודה ומתוודה כי אכן, משום שהארס שלו מופרש בליל שבת — אין הדבר ידוע בחוגי הציבור הדתי.

בישיבת ועדת הכספים שנתקיימה בעבור שעה קלה, לאחר התייחסות לסעיפי ה־תקציב עצמם — הצעתי להפחית מתקציב ה־ראדיו שקל אחד, לאות מחאה וכן גם להפחית שקל אחד מתקציב הטלוויזיה. מהראדיו — בג־לל שידור מר שליו ומהטלוויזיה, בגלל השיחה במשדר „זה הזמן" בין מר רם עברון לבין ה־עתונאית המצרייה סאנה חסן. כזכור, ובניגוד למקובל, הקדיש מר עברון רק לה את כל ה־זמן, בניגוד למקובל שהוא מראיין 4—3 אנ־שים. סיפורה של חסן היה רצוף סיפורי תוע־בה.

בתום הדיון — נשאלו גדעון לב־ארי וחיים יבין, אם יש להם מה להעיר להערותי על ה־שידורים הנ"ל. גדעון לב־ארי אמר שהשידורים של מר שליו נבדקים תחילה על ידי איש בעל עמדה רמה בקול־ישראל. שאלתיו אם אותו איש שאין אנו יודעים מיהו, אינו כשמיצן יו־תר ממר שליו עצמו ואם התשובה חיובית, הרי אין תועלת בפיקוח על משדריו. להצעת יו"ר הישיבה מר אדמון — נענה מר לב־ארי לשלוח אלי את ההקלטות.

מר יבין השיב קצרות שעל המשדר עם ה־עתונאית היו תגובות נלהבות בעתונים. שאל־תיו אם קרא הביקורת ב„הארץ" וב„דבר" והוא השיב שהוא קורא רק דברים נלהבים...

לבבן מר יבין ולמען בעלי דעות דומות ל־שלו, לא התרשלתי וכשירות לציבור, ברצוני לצטט להלן כמה תגובות. אוסיף שעקב הכי־עור והזוהמה לכיעור באותו שידור — לא אוכל לצטט את הדברים החמורים ביותר.

המבקרת של הטלוויזיה ב„הארץ" כותבת בין השאר: „— — — מי יקדיש לאחת כמותה שעה שלמה של ראיון — אם לא הטלוויזיה הישרא־לית? האחראים ל„זה הזמן" יצאו במזומה מ־גדרם. חסן זכתה לשעה שלמה בניגוד למת־כונת הנהוגה בתכנית זו — — — כאשר לא־יהודי מביע אהדה לישראל ולישראלים אנו מאמצים אותו אל לבנו, מכרכרים בבימה, הופ־כים אותו לכוכב מקומי, ומסביב לסיפור התנהל פסטיבל לאומי ממש. היא לא היתה מעוררת תשומת לב כזאת בשום מקום בעולם ובייחוד לא בארץ מולדתה מצרים. אני תוהה שבארצה אין מתייחסים אליה ברצינות יתירה. בשום מקום לא היתה זוכה ליחס שכזה, ברצינ־נות המבולבלים שלה ובצחוקים הפרועים ה־מעצבנים שלה — — — ואם לא די לנו בלהג ובפרצי הצחוק הפרועים נוכל לשמוע ש־היא „לא מקבלת דבר כמו טרוריסטים". גם על הצהרה זו אין עברון מגיב ממש — — — רק בישראל יכולה גברת כמותה למצוא מק־לט אוהב, ולזכות בשעה תמימה של ראיון טלוויזיוני".

פ' גילון ב„ג'רוזלם פוסט" מצדד בראיון (אך מזכיר כמה וכמה פעמים דעות שליליות של אנשים על המישדר). וכל כך למה? משום שרם עברון נתן לנו את ההזדמנות לראות את עצמנו בעיניים של מי שבהיותו אויב חשב אותנו למפלצות ובישבו אתנו — הפך לאוהב.

מבקרת „דבר" חשה הזדהות „לעתים כמ־עט מלאה", עם כמה מאבחנותיה והערכותיה של חסן. „רבים ודאי יזדהו עם שתי ההסתיי־גויות הנחרצות שלה מישראל: היחס לבעייה הפלשתינאית והיחסים עם דרום אפריקה". גות חריפה

עם זאת „כמה מאבחנותיה מעוררות הסתיי־גות חריפה — — — מפוכחת ודקת אבחנה (היא) ראייתה את שמעון פרס שהתגדל מאד, כבריה לא להבחין בה וכמעט שלא התייחס אליה אף שנהג בה מנהג בני תרבות והזמינה לביתו — — — קשה מאד לקבל את תי־אורו על בגין מפי עצה — — — ועם כל ההסתייגות וגם בגללן, נראה שחסן עשוי־יה לשמש כשליחות הסברה מהוגנת של יש־ראל".

סדי פרויס ב„חדשות": „ניתן היה ללמוד משהו מדברי האורחת. למשל, עד כמה אנו פתוחים. עתונאית בלתי ידועה ב־1974 מת־קבלת על ידי רוב השרים, הקצינים והנכבדים בזכות בואה מארץ אויב. צל"ש לישראל. כי ספק אם אהוד יערי, אילו הגיע לדמשק היה מתקבל אצל הנשיא אסד, עבד אל־חלים חדאם ורפעת אסד. לעומת זאת מצער היה להיווכח שלהיות פרו ישראלי במצרים פירו־שו להיות אקסצנטרי, כמו סאנה לשון הבוע־טת במשפחתה, שונאת את אמה והאתאיסטית — — — כלום לא היה יכול „זה הזמן" בלי תשישה מביכה של פרטים אינטימיים ביו־תר?

מסתבר שמכלל התגובות שפורסמו בעתו־נים, חלקם הגדול בלבד צוטט כנ"ל, עולה דבר ברור והוא שהציבור הרחב קיבל את המישדר הארוך בתמיהה. גם המצדדים בו ערים לרחשי הציבור. ורק האחראי למישדר — קרא רק דברים נלהבים.

אך בהרהור שני אין בעצם חידוש משמ־עותי במשדר. הרי שם המשדר הוא „זה הזמן" והוא מאותות הזמן: העתונאית ה־מצרייה „עוברת" טוב על המרקע (וגם אני מודה בזה); יש בפיה סיפורים פיקנטיים מ־חדר המיטות על מעלליה המזוהמים; היא מקורבת לחלונות הגבוהים; היא אומרת כי בעת רצח הספורטאים במינכן, היתה שמחה לו היו יותר נרצחים; גם עתה אין היא מכירה במושג טרוריסטים — לאילו כישורים ומשרים נוספים זקוק אדם כדי שיובילו אותו בקהלם של אורחי „זה הזמן" ולהקדיש לו את „כל הזמן"? כלום אין זו המראיינת המתאימה במדיה זו ובמישדר זה?

הצופה

מוסף של שבת ✻ ✻ ✻ ✻ ✻ ✻

ממשלה בצל משברים תכופים

מאת יונה כהן

כשהציגו ממשלה חדשה בכנסת, אמר פעם דוד בן־גוריון: „בממשלה קואליציונית אינה מיוסדת על אחדות רעיונית, אלא על אחדות מעשית. הממשלה היא הסיבה אחת, ומה שהיא מחליטה מחייב על החברה. מי שאינו יכול לקבל את הדין מוטב שיעזוב את הממשלה".

למן היום שבו נכוננה ממשלת האחדות הלאומית, הוחל בדיבורים על פריקה, מתנגדיה של באופוזיציה, ושותפיה מאוגם, כמגדירים אותה הכסם והערב כ„ממשלת השיתוק הלאומי". לא משום שכך היא, אלא מהוהרי לכם הם מדברים.

בכל שנות קיומה, לפני ואחרי הרוטציה, לא שאלו אם יהיה משבר, אלא מתי יהיה ועל מה יהיה המשבר. בכל שני־חמישי יושבים „מומחי הבחירות" שבכל מחנה, עורכים חישובים של סיכונים וסיכויים ונסוגים באנחה. בהתחבא, ובאין רואה, מחזרים אחרי הח"כים הורביץ ואבו־חצירא, והללו ניצבים כמו ספינקס. גם אנשי ש"ס דו־משמעיים. גם הליכוד וגם המערך רואים בהם שותפים לעת מצוקה, דווקא בכל כך אלה ואלה חוששים מפניהם.

עוד לא שקע נושא הכלכלה והתקציב, הסיוע לתק"ם ולמושבי יו"ש וחבל עזה, קפץ על ממשלת האחדות הלאומית רוגזה של הוועידה, ויש אומרים ה„מעידה", הבינלאומית.

פרס נגד ועידה בינלאומית

בהודעה מדינית במליאת הכנסת, בכ"א בסיון תשמ"ה (10 ביוני 1985), שמענו מפיו של ראש הממשלה דאז, שמעון פרס, דברים ברורים ומפורשים נגד רעיון הוועידה הבינלאומית, שהועלה על ידי ירדן. להלן דברי פרס אז:

„במקום מו"מ ישיר מציעה ירדן, כשלב רביעי, ועידה בינלאומית, בה ישלו חלק, בין היתר, ארה"ב, בריה"מ, סין העממית, צרפת, אנגליה, סוריה ואש"ף. מה יהיה בוועידה כזו? בריה"מ תעלה למעמד של מתווך, אף על פי שניתקה את יחסיה עם ישראל ונעלה שעריה בפני יציאת יהודים. כלומר, היא אינה מכירה, לפחות דיפלומטית, בישראל. אך ישראל תצטרך להכיר [illegible] באובייקטיביות של בריה"מ. בפתחה [illegible] עלולה בריה"מ להכריז, שהיא תומכת בעמדות הערביות, ובעמדה הסורית, שהיא [illegible] שבעמדות הערביות. היא תצדיק את [illegible] הסורית ואת האמנה הפלשתינאית. מה [illegible] איפוא הסיכוי או האפשרות, שירדן, או [illegible] פלשתינאית, ינקטו עמדה מתונה מזו של בריה"מ? בריה"מ היא מעצמה אדירה; ישראל היא מדינה קטנה. מדינה קטנה, אך לא [illegible] גם נוכח גדולה של מעצמה גדולה.

[illegible] סין העממית חובר כמשתתף בדרגת מתווך. סין העממית אפילו לא הכירה בישראל. והיא [illegible] לפחות פומבית, בעמדות אש"ף. ישראל לא מהווה איום לסין. וסין לא מהווה איום לישראל. אך אם סין רוצה למלא תפקיד בהשגת [illegible] באיזור, עליה להכיר בעליונות השלום על [illegible] עליונות האינטרסים של המדינות [illegible] לשלום.

לפי התכנית הזו, ארה"ב תצטרך לבוא לוועידה כאשר היא כבר מחויבת למחצה, לעמדה הירדנית ולעמדה האש"פית. אז, רק אז, תוזמן ישראל, אחרונה בתור, להיות מבודדת בוועידה, והיא תתבקש לספק מזון [illegible] אל שולחנות הוועידה. זוהי תכנית להריסת ישראל, ולא לשלום עם ישראל".

עד כאן דברי ראש הממשלה פרס. דברים כדרבונות.

כהציגו בפני הכנסת את [illegible] להשגת השלום באיזור, קרא מר פרס [illegible] להקמת צוות משותף ירדני־פלשתינאי־ישראלי, שיכין סדר יום לוועידה (הוסא), ירדנית־פלשתינית־ישראלית, בהשתתפות ארה"ב.

כידוע בינתיים היתה רוטציה. שמיר כראש הממשלה מדבר [illegible] כפי שדיבר שמעון פרס בהיותו ראש ממשלה. מציג אותם הנימוקים נגד ועידה בינלאומית [illegible] פרס, כשר החוץ [illegible] עמדה נוגדת [illegible] פרס, ראש הממשלה.

שמיר, רה"מ, מדגיש את התנגדותה של ארצות־הברית לוועידה בינלאומית, שלדעתו לא תקדם את ענייני השלום. [illegible] בנימוקים שהשמיע פרס. [illegible]

בביקורו בארה"ב לא עלה בידי שמיר להשיג התנגדות חד־משמעית לרעיון הוועידה. [illegible] בנושא זה נחלשה בהרבה. [illegible] הישראלים מתווכחים [illegible] אנחנו מתנגדים לכך, אם כי נוסיף לחפש כל דרך שבה אפשר יהיה להגיע למו"מ ישיר.

זירוז התהליך

בתפקידו כשר החוץ רואה פרס חובה לעצמו לפעול להחשת התהליך המדיני, על יסוד ההנחה שהקיפאון אינו לטובה. בדרכים גלויות וסמויות ממשיך הוא להפעיל שליחים שבאמצעותם יגיע [illegible] עם המלך חוסיין ועם הנשיא מובארק. בחודש הבא יהיה חוסיין אורחו של רייגן, ומוטב להקדים ולהבהיר את נכונותה של ישראל להחיש את התהליך המדיני.

בינתיים פעל פרס להקדים את ביקורו בקאהיר, שנועד ונקבע לאמצע החודש הבא. אומרים שפרס לא רצה להמתין עד לשובו של רה"מ מארה"ב, שעות מספר לפני צאת פרס לקאהיר, לבל „ינוהו כבלים" על ידי [illegible] לנהוג ריסון בהצעותיו בקאהיר.

בלב השותפים לממשלת האחדות הלאומית חשש כבד, שפרס „מתעלם" ממספר סייגים, שהציב הוא עצמו לזימון הוועידה. כך, למשל, בברכת משרד החוץ לשרי החוץ של מדינות השוק האירופי על החלטתם בעד הוועידה, לא נמצאה כל הסתייגות משיתופם של הסובייטים. [illegible] ספק רב אם נשיא מצרים ימהר להגיע לסיכום מחייב עם פרס בעניין הוועידה, בטרם יתאם מובארק עמדותיו עם חוסיין ועם אש"ף.

הקדמת הנסיעה לקאהיר יצרה לכאורה עילה הדדית למשבר. חדי־אוזן [illegible] יכלו לשמוע צלילי משבר בוקעים משאלותיהם של המראיינים ב„קול ישראל" וב„גלי צה"ל". [illegible] לפירוק הממשלה. מר פרס נאלץ [illegible] דברים שלא נאמרו. עם כל זה [illegible] מתרגשים „לא במערך ולא בליכוד". [illegible] הזה והאיומים [illegible] כיצד לפני [illegible] הרוטציה, בעוד מר פרס ראש הממשלה, הסמיכו ראשי המערך איומי משבר,

משום שהליכוד התנגד לנסיעתו של עזר ויצמן לקאהיר. איום דומה והרים הסמיך אז רה"מ, פרס, כשהליכוד התנגד לבוררות בעניין טאבה. אכן, „אחדות" בצל משברים תכופים.

על הממשלה לקבוע עמדה

עתה ברור ומובן לכל הצורך בדיון נוקב ויסודי בממשלה, או בקבינט, בנושא הוועידה הבינלאומית, עם הסייגים לזימונה, כצעד בתהליך המו"מ להסדר שלום.

מר פרס נמנע מהצעת דיון כזה, כל עוד לא הגיע לכלל סיכום חיובי ומוסכם, בנקודות עיקריות של הנושא, עם מצרים וירדן. רה"מ נמנע מהצעת דיון כזה, כדי שלא לשוות לנושא הזה חשיבות מיוחדת.

ייתכן שעד כה אפשר היה להימנע מדיון והחלטה, מאחר שהחלטה אמיצה, ברורה ומחייבת בנושא הוועידה הבינלאומית, תהיה איזו שתהיה, בעד זימון הוועידה או נגדה, עלולה

(סוף בעמוד 5)

הפלישה לביירות והשלכותיה על ישראל

מאת ברוך אדלר

בשלב זה כבר ניתן להעריך בראייה את הצעד הסורי האחרון של פלישה לביירות והשתלטות עליה. המצב היא נייח ולא ידוע מתי [illegible] הסורית למתח הרחוק — [illegible] של הסוריה, שהשלטון העצמי [illegible] על העיר כלבה, אך שהמטרה היא רק להשליט סדר במדינת הרבה, שהשלטון בה עבר לקבוצות עדתיות, הדתית ופוליטית הלוחמות זו בזו [illegible] ברחוב דמים.

במצב זה קשה יהיה להעריך אלו השלכות צבאיות ומדיניות יהיו להצבת כוח סורי גדול לכדי באיזור העצמאי, לפחות על העיר. האחרון של לבנון, כשהחלק הדרומי שלה נקרע ממנה על ידי המחבלים וע"י ישראל. הפלישה לביירות

על רצועת הביטחון שקבעה לעצמה, ואילו חלק אחר, הבקעה, נבלע ע"י סוריה. רק ימים יגידו אם סוריה רוצה להגשים חלום ישן שלה על „סוריה הגדולה", הכוללת גם את לבנון, או שתסתפק בהפסקת מלחמת האחים ותנהיג הסדר מדיני, שיבטיח את הדרוזים בשלום בין כל הזרמים הפוליטיים והדתיים, תוך שמירת חסות סורית על המדינה.

בניגוד להתערבות הסורית הראשונה, עם פרוץ מלחמת האחים בלבנון לפני עשר שנים, לא היה הפעם כיסוי חוקי לפלישה. בזמנו נכנס הצבא הסורי לפי בקשת השלטון החוקי המרוני במדינה, לא כן היום. אמנם אף לא טרח לשאול את הנשיא החוקי ג'מאייל ולקבל רשות להכנסת הכוח הצבאי הסורי. גם אילו נעשה הדבר לא היתה לכך כל משמעות, שכן לנשיא לבנון אין שליטה כלשהי במדינה שעליה הוא מופקד חוקית. עם זאת, פטור ללא כלום אי אפשר, וסוריה נתנה גושפנקה „חוקית" להכנסת צבאה ע"י הזמנות לפנייה של ראשיד כראמה, ראש ממשלת לבנון, להיכנס לביירות. לפנייה זו אין, כמובן, כל תוקף חוקי.

העולם שותק

נראה החוקיות של הפלישה הסורית לא הטרידה איש בעולם, ולא נשמע כמעט כל קול נגד הצעד הסורי. זאת בניגוד לפלישה הראשונה, שגונתה למרות שפורמלית היא היתה חוקית. מדינות העולם אף חייבו במידה [illegible] את ההתערבות הסורית בהנחה כי היא [illegible] להפסיק את מרחץ הדמים הנמשך [illegible] שנים. בכוחה הצבאי הרב ובהשפעתה על חיסול מהקבוצות הלוחמות יש לסוריה אפשרות להשליט סדר בלבנון, ולמען כך אפשר להתעלם מהפורמליות של חוקיות הצעד.

גם ישראל לא יצאה מכליה כדי לגנות את הצעד הסורי, והיא הביעה את התנגדותה בקול דממה דקה, שבו היתה אפילו נימה של [illegible]. ההצהרות הרשמיות והפומביות הן של שר הביטחון, יצחק רבין, והן של הרמטכ"ל, רב־אלוף משה לוי היו מאוד מאופקות ודיברו רק על הצורך לחכות ולראות איך יפול דבר. הדוברים הרשמיים אמנם הצביעו על הסכנה הנשקפת לישראל מהתקרבות סוריה לגבולותיה אך [illegible] הרעיון שישראל משלימה עם הכיבוש הדה־פקטו של לבנון, ואולי אף סומכת את ידיה עליו.

בפלישה הסורית הראשונה ללבנון היתה מדיניות ישראלית ברורה נגד ההתערבות הסורית והיא ראתה בה סיכון לישראל [illegible] על חלק אחד של [illegible] במלחמת האזרחים על הנוצרים. מדיניות זו נבעה [illegible] צבאי של [illegible] ברית עם הנוצרים הלוחמים בפלסטינים. ישראל חשבה אז כי תמיכה בנוצרים [illegible] החזיר אותם [illegible] לשלטון, [illegible] אותם לבעלי ברית עם ישראל ותביא לקידום הסכם שלום [illegible] ביניהן. לו היה קורה הדבר, היה זה צעד גדול לקראת שלום עם יותר מדינות ערב.

שיקולים הומניים

מלבד השיקול המדיני־צבאי היה לישראל גם שיקול הומני טהור של הצלת עם. ישראל עזרה לנוצרים בסיוע צבאי, בנשק ובהדרכה, וזאת מתוך כוונה ברורה לחזק פלג לבנוני זה כדי שיוכל לעמוד על נפשו ולהינצל מהשמדה שהיה צפוי לו [illegible]. [illegible] זו נעשתה [illegible] הברורה שהדבר יגרור אחריו התערבות צבאית של סוריה. גם לפני כן עזרה סוריה למוסלמים והסתכנה בצעד זה באפשרות של התערבות ישראלית פעילה — והיא אכן שילמה מחיר כבד על כך [illegible] עם מטוסי חיל האוויר הישראלי. אלא שהפעם [illegible] סורית אחת [illegible] לצבר גבול ישראל אינה מסכנת את ישראל. על כל פנים, זה אינני צעד המחייב התערבות צבאית של ישראל.

מבחינת ישראל יש אף ברכה [illegible] בכניסת צבא סורי לביירות [illegible]

האינטרס הישראלי

לישראל יש אמנם אינטרס חיוני בהתערבות בעיצה בלבנון, אבל לא זה שיקבע את מדיניותה. אותה מעניינת יותר השאלה, אם סוריה תוכל להשתלט על ארגוני המחבלים הנמצאים כיום בביירות. ויותר מכך האם תרשה [illegible] פעילות מחבלים נגד ישראל.

חשובה לא פחות מכך היא השאלה האם בכוונה של סוריה להביא לשחרור בני הערובה המערביים שנחטפו בתקופה האחרונה בלבנון. אם אלה יצאו לרשות סוריה, טובים הסיכויים לשחרורם. לסוריה תהיה כמובן [illegible] בעצמה את התדמית של מדינת טרור, דבר שגרם לה נזק מדיני רב.

לישראל תהיה עתה כתובת במקרה של פעילות מחבלים מגבול לבנון והיא תוכל לנקוט צעדים נגד אלה שאינם מונעים פעילות זו. בעתיד נוכחה אם אכן „מעז יצא מתוק".

„שלום סורי" בלבנון /

מאת יעקב אדלשטיין

האם „שלום סורי" בלבנון, שיביא את לבנון תחת כנפיה של סוריה, עדיף על פני מלחמת המיליציות המתנהלת שם זה למעלה משבע שנים, או שלום מעין זה יש בו סכנות לישראל, ומוטב במקום זה המשכה של ההפקרות השוררת בלבנון? שאלות אלה נתעוררו השבוע עם כניסתו מחדש של הצבא הסורי לביירות, לאחר שגורש משם על ידי צה"ל במלחמת של"ג. בשלב זה נקטה ישראל עמדה של „נחכה ונראה" — מה תהיה המדיניות הסורית בלבנון ומה יהיו התוצאות.

שר הביטחון, יצחק רבין, אמר, שאין לצפות סכנה של מלחמה עם סוריה בשנה הקרובה. הסיבוך הסורי בלבנון, המחייב פריסת כוחות לתוך ביירות וסביבותיה, הוא אחד הגורמים שיביאו את סוריה לשקול היטב יציאה למלחמה נגד ישראל. יש להניח שלמערך הכוחות הסוריים בלבנון יש גורמים חיוביים ושליליים מבחינתה של ישראל. הגורמים החיוביים הם: אם אמנם ישיג הצבא הסורי את מטרתו, פריקת נשק מהמיליציות, הרי שהוא יפרוק גם את אש"ף מנשקו. כמו־כן סוריה תהיה כתובת רצינית לכל מיני אירועים מדיניים וצבאיים שיתרחשו בלבנון. בעקבות כך ייווצרו נקודות משותפות בין ישראל לסוריה שיחייבו הידברות. מקרי הידברות כאלה בעקיפין נוצרו בעבר באמצעות ירדן.

כניסה ללא שדרים

אך יש גם נקודות שליליות. חשש מפני „שמים סגורים" בלבנון, בפני חיל האוויר הישראלי, אם סוריה תשתלט על לבנון כולה. אם הצבא הסורי ישתלט גם על דרום לבנון יהיה לישראל עוד גבול משותף עם סוריה ודבר זה טומן בחובו סכנות. דבר נוסף, הפלשתינאים יצטרכו לקבל על עצמם מחדש את עולה של סוריה ולנהוג לפי מדיניותה הקיצונית, דבר שיפריע להסדר בין ירדן וישראל. בעוד בשנים קודמות העבירה סוריה שדרים לישראל לפני התפרסותה על שטחים חדשים בלבנון, הרי כיום לא מצאה לנכון לעשות זאת. לפני כניסתו של הצבא הסורי ללבנון בשנת 1976 הועבר שדר לישראל באמצעות ירדן, הקרוי אז הסדר שנקרא „הקווים האדומים", לפיו לא תעבור סוריה קו אדום הסמוך לגבול ישראל, כדי ליצור איזור חיץ בין הצבא הסורי לבין צה"ל בגבול לבנון. אי פנייה לישראל, הפעם, מוכיח, כי סוריה סבורה כי כניסתה לביירות אינה חציית היכוך עם ישראל המחייב הידברות מוקדמת.

במשך השנים העבירה סוריה שדרים לישראל כדי לערוך עמה עיסקה בלתי פורמלית: סוריה תשתלט על לבנון, בלי שישראל תתערב. בתמורה לכך תסכים סוריה לשביתת נשק, או הסכם הפרדה, לפי הדוגמה של ההסכם ברמת הגולן. שדרים מסוג זה הועברו לישראל בשנת 1982 בעקבות משבר הטילים בלבנון. אלא שבשעה זו לא יכלה ישראל להסכים להצעה כזו, מפני שהיתה לה מחויבות כלפי הנוצרים בלבנון, שדרשו פינוי הצבא הסורי מלבנון. הניסיון לערוך הסכמים עם המשטר הסורי בשנים האחרונות הוכיח את עצמו. מאז מלחמת ששת הימים אוסרת סוריה על פעילות חבלנית מגבולה ברמת הגולן. רק פעם אחת חרגה מן ההסכם, כאשר קבוצת מחבלים תקפה את ישיבת הגולן ברמת מגשימים, ערב חידושו של ההסכם. סוריה הוזהרה אז כי מעשה כזה לא יישאר חד צדדי, ומאז לא קרו מקרים כאלה.

חזרה למצב קודם

כניסתו של הצבא הסורי לביירות, חמש שנים אחרי שגורש ממנה, מחזירה אותנו שוב עשר שנים אחורה. כאשר הנוצרים הזמינו את הצבא הסורי להיכנס לביירות כדי לשים קץ למלחמה בינם לבין המוסלמים. הסורים יצרו אז מצב שהאיר את דרום לבנון לקליטת אש"ף, שהקים שם מדינה בתוך מדינה והפגיז את הגליל. אלא שכיום המצב שונה. אש"ף אינו שולט בדרום לבנון. ארגונים אחרים ובראשם „אמל", השתלטו על האיזור הזה. אבל אם סוריה תרשה לאש"ף להתכנס שוב בדרום לבנון, ייווצר מצב דומה לזה שהיה בעבר, שיחייב נקיטת צעדים מצד ישראל. כיום מותקפת רצועת הביטחון בלבנון על ידי ארגוני מחבלים שונים, ביניהם אנשי „הג'יהאד המוסלמי", חיזבאללה וגם אש"ף על ארגוניו. אבל אש"ף איננו השליט היחיד בדרום לבנון, כפי שהיה לפני מבצע של"ג. אין להניח שהארגונים האחרים, ובראשם „אמל", ירשו לאש"ף לבוא ולהשתלט על דרום לבנון, לאחר סילוקו משם. אך המדיניות הסורית, יכולה לנווט לאותה נקודה שלפני מבצע של"ג ולהאיר את דרום לבנון כשטח הפקר שממנו ייערכו התקפות על ישראל. כיום קיים עימות בין אש"ף לבין סוריה. כניסת צבא סורי לביירות, אינה לרצון אש"ף. אם כי בעקיפין ייתכן שהצבא הסורי ישרע להסיר את המצור של „אמל" מעל מחנות הפלשתינאים בביירות, במסגרת הגשמת מדיניותו בדבר פירוק נשקן של כל המיליציות המזויינות בלבנון. אבל בינתיים נראה שזו הצהרת כוונות בלבד.

כניסה לקן צרעות

האירועים בלבנון בתקופה האחרונה עוררו מחדש את הוויכוח הישן: האם היתה תבונה פוליטית ביוזמה של מבצע של"ג או שזו היתה טעות? לשם תשובה נבונה לשאלה זו יש לחזור אל המאורעות שלפני מבצע של"ג. יש לזכור כי הגליל היה אז תחת הפגזות בלתי פוסקות של קטיושות שלא איפשרו חיים תקינים. כמו כן יש לזכור כי התבססותו של אש"ף בדרום לבנון טמנה בחובה סכנה של ממש לישראל. אמנם לפני מבצע של"ג היה הסכם עם אש"ף על הפסקת אש אבל זה היה הסכם רופף שאי אפשר היה להסתמך עליו. מכל מקום ברור כיום, כי כניסה לקן צרעות בלבנון הוא עניין מסובך למדינה תקינה. גם הצבא הסורי בכניסתו היום לביירות מסתכן במלחמה נגד המיליציות השונות, שאינן רואות בעין טובה השלטת סדר בלבנון, אשר ישלול מהן חופש פעולה ואת השלטון באזורים שהם התבססו בהם. סימן ראשון לסכנה זו היה השבוע כאשר הצבא הסורי התנגש עם המיליציה הדרוזית בכניסה לביירות. לצבא סדיר קשה להילחם בקבוצות פרטיזניות, גם כשהוא מפעיל פלוגות גדולות וציוד מודרני. אלא שהוויכוח הישן על מבצע של"ג ותוצאותיו לא יעזור לנו בתקופה זו כאשר נוצר אולי מצב פוליטי חדש בלבנון. אם כניסת סוריה ללבנון תחזיר אותנו לאותו מצב שלפני מבצע של"ג, כי אז תצטרך ישראל לתת תשובה לאתגר זה.

קיימת דעה שכל מלחמה פנים־ערבית מרחיקה את סכנת המלחמה בין ישראל לערבים, אם זו מלחמת איראן־עיראק ואם זו מלחמת המיליציות בלבנון. [illegible] אין זה לתועלת ישראל שסוריה תפסיק את מלחמת המיליציות בלבנון.

בשלב זה עדיין לא ברורות מטרותיה האמיתיות של סוריה בלבנון. המעורבות הסורית החוזרת טומנת בחובה סכנות וסיכויים.

בשולי אירועים

לדבר עם היורדים

מאת יצחק דויטש

מוקדם לשפוט את תוצאות ביקורו של ראש הממשלה, יצחק שמיר, בארה"ב. על פי סימנים רבים, דווקא השקט והעניינות שלו קירבו אותו ליעדים שהציב לעצמו במפגש עם הנשיא רייגן וצמרת הממשל. הוא הגיע לכך גם בלי הליווי של אשפי יחסי־ציבור והניפוח העצמי.

בנושא אחד שמורות לו כל הזכויות. הוא עשה מה שלא עשו ראשי הממשלה שקדמו לו. נפגש ישירות עם היורדים הישראלים ודיבר עמם גלויות. הידיעות בעניין הפגישה שהתקיימה בלוס־אנג'לס הם מגוונים. לא מצאנו באותם דיווחים כי בעקבות המיפגש היה ריקום המוני של היורדים לשוב הביתה. אבל הגל דיווחו כי הוא קרא לאלפי הנאספים לעשות זאת. „אם דברי ימצאו חן בעיניכם, ואם לא — אמשיך בנסיונות השכנוע", אמר שמיר. „איני רוצה להבטיח לכם גן־עדן כלכלי. יש ארצות שבהן התנאים טובים יותר, אבל זה לא הכל. אני לא מעלה על דעתי שישראלים הגרים בגולה אינם רואים עצמם כישראלים. אנחנו לא נרפה מכם. מקומם של אנשים שנולדו או גדלו בארץ הוא רק בארץ, לבוא ולעזור לכולנו לבנותה. אם יעבדו — יראו תוצאות".

דברים פשוטים ולא מצועצעים. גדולתם היא בפשטותם. ראש הממשלה לא גידף את היורדים ולא התנכל להם. הוא לא דיבר אליהם כאל נפולת־של־נמושות; הוא גם לא אמר להם כי בדרכם הרימו את קרן ישראל. מה שעשה הוא הצגת תחושת השייכות והקריאה לכלונה. הוא יצר את הקשר עמם, לא התנתק מהם. לא ניתק מגע. אבל אמר להם במפורש: מקומכם בבית.

•

ראוי הוא מיפגש זה שלכשעצמו בלבד ייצא ראש הממשלה של ישראל לביקור בארה"ב ובגלויות אחרות שאליהן ירדו ישראלים. עשייה שכזו יש בה כדי לעורר מחשבה שניה אצל היורדים עצמם. דווקא מכיוון שהיא באה לא בצל של נידוי וביזוי, מקום שיש קשר [illegible] — עולה גם המחוייבות. הם נפגשים באותה ההזדמנות איש עם רעהו: [illegible]

ביקורי השליחים לביניהם כממלאים תפקידים משניים. אין הם מסוגלים לתפוס את הבוער בקרבו ולהציג את הנושא בפשטות ובבהירות של שותפים. יש גם חולשה בסיסית אצל רבים מהשליחים והפונקציונרים. כבר היו מקרים שהם עצמם נדבקו בבהלת הירידה. בכל מקום, רבים מהפונקציונרים עושים הכל כדי להאריך את שליחותם ולהנות מעוד שנים של „גלות מתוקה". כך נהלים כחם להשפיע. שונה הדבר כאשר ראש הממשלה מדבר אליהם. אם זהו קו הדב — זוהי בשורה בביצוע. יש מקום שבדרך זו ינהג נשיא המדינה וכך יעשו גם שרים בממשלת ישראל היוצאים לחו"ל. גם לשמור על הקשר עם היורדים וגם לומר להם במפורש היכן מקומם. אולי לא יבשיל הדבר תנועת שיבת ציון גדולה; אבל זה לא יהיה כאמץ לבטלה.

•

מבחינתה של ישראל זוהי בעיה מרכזית ביותר. קודם כל באופן בסיסי: כל המקיים נפש אחת בישראל כאילו קיים עולם מלא. מי שיביא לשובה של נפש אחת בישראל עשה הרבה, קודם כל למען אותה נפש.

אבל יש גם חשבון של מדינת ישראל. בעייתה המרכזית היא בתחום הדמוגרפיה. היחס המספרי שבין יהודים וערבים בארץ־ישראל ישפיע על ההסדר המדיני, מצב שלום ובלי־הכה ופיתוח המשק.

מה שקורה בפועל הוא מאזן הגירה שלילי. כ־5000 נפש נגרעו בשנת 1985. מספר זה הוא תוצאה מכך שבאותה שנה עלו כ־10 אלפים איש בלבד וירדו כ־15 אלף איש. יש לנו בעיה כפולה: גם של יובל בעלייה וגם של גאות בירידה.

הירידה מישראל היא כהתבכות. מדי שנה יורדים אלפי ישראלים, בין אם הם מצהירים על כך ובין אם עושים זאת שלא בהצהר. מאות אלפי ישראלים שוהים בניו־יורק, לוס־אנג'לס, מונטריאול, טורונטו וערים אחרות בארה"ב, בקנדה ובאירופה. מספר האוכלוסיה היהודית במדינת ישראל והיחס שבינו לבין מספר הערבים כאן היה שונה לחלוטין אילו נמנעה ירידה זו.

המאבק בכיוון זה נועד לבלום את יציאתה של מדינת היהודים כמכנסת גלויות ישראל. הוא חיוני כדי לחזק [illegible] כאן.

זאת, ועוד: הירידה היא גורם מרכזי בבלימת עלייה. היורדים הם המגבירים הפעילים הלכה למעשה כדי להרתיע יהודים מלבוא למולדתם.

•

מובן מאליו שאין מקום לאשליה. במפגש זה ועוד במפגשים כאלה ואחרים לא יחזרו את הקורה אלא יביאו לשיבה של המוני יורדים. גם הכוונות לבד לא יביאו לתוצאה. קיימות בעיות יסוד שעלינו להתגבר עליהן.

קודם כל — בבית. שיעורי המס הגבוהים בישראל, כאשר מכל שקל בהכנסה הכוללת מעלימים מס של 60 אחוז, וזאת כבר החל מהכנסה בינונית. והבירוקרטיה הקיימת בארץ אף היא מרתיעה. וכך גם האווירה של „אוכלים איש את רעהו" — בבוגה הפוליטית, בהתכתשות ההדדית ובהיסוסי היתר במעצבים ובבנייניים שהם בעצם [illegible]. כל אלה משפיעים על הרצון להיות בארץ. אלה הם דברים שאפשר להשפיע עליהם. צריך לפעול לגופו, וצריך גם לפעול זאת כדי לעודד שיבת בנים הביתה.

ויש גם דברים שאינם תלויים בנו. כן, אנו מדינה במצב של סכנת מלחמה באופן מתמיד. יש שירות צבאי כמובן ויש שירות מילואים [illegible]. כדי להחזיק במצב זה דרושה יותר מוטיבאציה. אי־אפשר להבטיח, לא לעצמנו, לא לעולים ולא ליורדים שיבואו הביתה, את השקט והרגיעה. אלה אינם קיימים גם במקומות אחרים. אבל כאשר זו גורלנו [illegible]. אתה חי עם המציאות כפי שהיא.

בסך הכל צריך לעשות יותר כדי למשוך אותם לבוא. צריך גם לתקן דברים הניתנים לתיקון כדי להעלות את איכות החיים ואת המוטיבאציה גם יחד. אם נעשה כל אלה, יש סיכוי למשוך יורדים ולעודד ירידה במידה רבה יותר מכפי שזה כיום. אין סיכויים כלא להצלחה, וגם אין סיכוי להצלחה מלאה.

הדיבור הפתוח של ראש הממשלה בלוס־אנג'לס הוא פתיחה טובה ותקווה. צריך שיהיה לו המשך בדיבור הישיר ובבשיעת. [illegible] לעשות תנאים בסיסים ולא לתת עוד הטבות במכס ובמסים אחרים. אלה רק מעבירים את האווירה ויוצרים כדאיות לעשות מספר שנים בחו"ל — והשנים הללו מתבשכות. הן הופכות יורד בכוח ליורד בפועל.

✻

עינוי דין לבנקאים

מגיע לבנקאים שישאו באחריות על פרשת ויסות המניות. אבל צריך להשתחרר משגעון הרדיפה ולראות גם את התועלת וההיגיון שבדברים.

כלפי מה הדברים אמורים? הקבוע הידיע היועץ המשפטי לממשלה כי החליט להעביר למשטרה חומר בדבר עבירות פליליות של ראשי הבנקים בפרשת הוויסות. במלים אחרות: עכשיו יחלו בחקירה מחודשת על היבטים של עבירות פורמאליות, ולאחר מכן יקימו דיון מבודק בבית המשפט.

בא לזכור: בעקבות פרשת הוויסות מונתה „ועדת בייסקי". מההוכרה אחריות ראשי הבנקים הם הודחו מתפקידם. היה ניסיון מגוד כמה בנקאים — לא בכל הבנקים! — להרוויח מהפרשה. יפה ונכון ביקשו לצאת עם פיצויים והטבות כיד המלך. בעקבות [illegible] טופל בחזרת הגזל.

יש צורך למנוע ככל האפשר כי הבנקאים יצאו נשכרים בהטבות כספיות אלה. זאת כפי שאמנם הובטח כי המנהלים הנושאים באחריות יעבדו מתפקידם.

אבל אין צורך לרדוף אותם עד חרמה ולגרור אותם לתביעות פליליות. הרי לא מדובר במעילה בכספת אישית.

צריך גם להעמיד לנגד עינינו את טיבת מערכת הבנקאות. זו הפעם הרביעית שהבנקים נמצאים בכותרות ומוצגים [illegible]. יש צד בעיות ציבוריות רבות של המערכת הזו. בסופו של דבר מדינה אינה יכולה בלי בנקים מסודרים. מה תועלת לא תצמח מכך אם בתי המשפט יטפלו בבנקאים הללו חודשים ושנים. המערכת הבנקאית רק תסבול מכך. אין כאן עניין לנקמה. היתה כבר ענישה ע"י ההדחה. יש להבטיח כי לא ילכו עם הקופה. מעבר לכך אין מקום לביזוי [illegible] ללא הגבלה. הבנקים והציבור הם שיצאו נפסדים מתסריט זה.

יש ליועץ המשפטי סמכות חשובה: לסגור תיקים. עליו לדעת מתי להשתמש בסמכות זו. דומה שזהו המקרה המכוון עכשיו.

هكذا عن الاصل

עימות בין אהוד אולמרט (ליכוד) ומיכה חריש (מערך)

ועידה בינלאומית — סיכוי וסיכון

ת"כ מיכה חריש

ת"כ אהוד אולמרט

ההסכמה וההתנגדות לוועידה בינלאומית ילוו אותנו קרוב לוודאי עוד זמן רב, וסוגיה זו עלולה להביא לפירוקה של ממשלת האחדות הלאומית.

אשר על כן, הצגנו לשניים מהמפלגות המתנצחות בעניין זה, הליכוד והמערך, את עמדת היריב, כדי לקבל את תגובתו ובדרך זו ללבן את הנושא.

השניים — ח"כ אהוד אולמרט, חבר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, מדובריו הבולטים של הליכוד בארץ ובחו"ל הנמנה עם חוג מקורביו של ראש הממשלה, יצחק שמיר, וח"כ מיכה חריש, מ"מ יו"ר ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, שעמד שנים רבות בראש המחלקה המדינית של מפלגת העבודה ועשה ועושה שליחויות עדינות בשליחותם של ראשי ממשלות מטעם המערך.

מאת שאול שיף

מיכה חריש:
צעד טקטי למו"מ ישיר

אני קורא ציטוטים מדברי של שמעון במליאת הכנסת, בהיותו ראש הממשלה, ונראה עולה כי הוא מתנגד נחרצות לוועידה בינלאומית. מדוע אם כן ישנה היה את מתנגדי הוועידה „רוצחי השלום"?

אני סבור שמעון פרס יתחום לך עדיין, על כל מלה שאמר במליאת הכנסת נגד ועידה בינלאומית. שכן, דובר אז על ועידה בינלאומית במתכונת שהיתה יזומה על-ידי בריה"מ והערבים, והיא צריכה היתה לבוא במקום מו"מ ישיר, כוועידה של כפייה על ישראל.

מר פרס מגן היום על מהלך טאקטי, שמטרתו להוביל למו"מ ישיר, בעיקר עם ירדן. ועידה מסוג זה יזם שמעון פרס באו"ם בידיעתו של יצחק שמיר, ועליה הוא דרש הצבעת אימון ספציפית בכנסת על הנושא הספציפי הזה בדצמבר 1985, והוא זכה בהצבעת האמון הזו, לאחר כהיה ויכוח ב-תוך הליכוד, בעיקר ב„חרות", בין יצחק שמיר לבין אריאל שרון אם להצביע בעד אם לאו.

על מה בעצם מדובר: היעד הוא מו"מ ישיר עם ירדן. שמעון פרס והמערך פוסלים כל אלט-רנטיווה למו"מ ישיר. במגעים שהיו עם ירדן גם באמצעות האמריקאים וגם במגעים הישירים, המהלך הראשון היה לנט-רל את אש"ף, וישראל אכן דרשה להוציא את אש"ף מן התמונה. אש"ף הוצא והושגו הבנות מסויימות עם ירדן, כאשר הצעד הבא הוא, לנסות ולהביא אותה למו"מ.

עתה, נתונה ירדן בעימות עם אש"ף, וחוסיין כדי לנטרל את אש"ף התחבר עם אסד לצורך זה. חוסיין הביע משאלה לסייע לו להיכנס למהלך כזה, תוך בקשת הגנה נגד איום סורי אפשרי.

הרעיון הזה על ועידה בינלאומית, כפתי-חה למו"מ ישיר שבה שותפה גם בריה"מ, נראה לו כמהלך יעיל שימנע מהסובייטים לתת גיבוי לתוקפנות סורית.

ישראל, לפי גירסת שמעון פרס, היתה בעלת עניין לסייע לחוסיין במהלך הזה, בתנאי שלא הולכים לוועידת כפייה. בדיונים הללו הוכתבו תנאים מסויימים מצדנו ועל זה מתנהלים היום המגעים. אבל יותר מזה הוכתבו עוד תנאי אחד, תנאי כפול לגבי בריה"מ. כדי שתוכל להיות שותפה במהלך פתיחה כזה, דבר שתואם את האינטרסים של גורבצ'וב, על בריה"מ לשנות את מדי-ניותה כלפי היהודים בבריה"מ, כאשר המגמה היא להביא לפתיחת השערים. יציאה ישירה לישראל; ב) לחדש את היחסים ה-דיפלומטיים עם ישראל. צעד שכזה ירחיק את בריה"מ מהברית שלה עם סוריה וזהו בסך הכל סיפורו של המהלך כולו.

השיין כבר הודיע כי לא ישתתף ב-ועידה בינלאומית אם לא יוחלט מראש, כי בידיה הסמכות להכריע בכל השאלות השנויות במחלוקת?

על ועידה מסוג זה אכן הודיע מ"מ ראש הממשלה, שמעון פרס כי לא יתן ידו לכי-נוסה. על זה גם היתה לו הסכמה מלאה עם הממשל האמריקני כולל הנשיא רייגן ומזכיר המדינה שולץ.

האין זה נראה לך תמוה קצת, שמר פרס מתהדר על הודעותיו בכנסת בהוכחה ל-כך שהליכוד תמך ברעיון הוועידה ה-בינלאומית?

היתה הודעה באו"מ, ואז קרו שני דברים. הוגשה הצעת אי-אימון של „התח-יה" על הנושא הזה, והיא נדחתה בהצבעת רוב, והתקיימה הצבעה נוספת שנייה, לבק-שתו של שמעון פרס, שדרש אימון על הנושא הזה. היו תוצאות שונות, לשתי ה-הצעות, הממשלה קיימת על בסיס ההצבעות הללו והדבר הובהר מראש.

מדוע במצב שלא תביאו לממשלה את הפניה בזלת לדיון ולהכרעה במקום ל-התנהגו בכלי ההקשרות?

כי בקבינט יש ניטרול הדדי ושמעון פרס רצה או מנדט לנהל מו"מ.

אם המהלך יגיע למיצויו ותהיה הצעה קונקרטית ממילא יביא מר פרס את העניין לממשלה ואז או שהצעה תאושר או שממ-שלת האחדות הלאומית תתפרק.

אני מציע להתנבא, שעל פי התנאים ש-שמעון פרס פועל לפיהם, במקרה שתתגבש הצעת הסכם, לא תהיה לליכוד בעייה להצ-ביע בעד ועידה בינלאומית.

כל זה כפוף כמובן לדבר אחד שהדיון בהצעה יהיה לאחר ועידת „חירות" ולאחר ההכרעה על המנהיגות בתוך הלי-כוד. מבחינה זו אנו בעד ועידת „חירות" מסודרת ועניינית, פשוט בגלל הצרכים ה-לאומיים של מדינת ישראל.

אהוד אולמרט:
פרס בעצמו שלל את הרעיון

מה כל כך רע בוועידה בינלאומית כאשר גם על פי הצהרת ראשי המערך, היא איננה תחליף למו"מ ישיר?

תרשה לי להשיב לך במלותיו של מ"מ ראש הממשלה, שמעון פרס עצמו. ביום 3 בדצמבר 1984 בהיותו ראש ממשלה אמר מר פרס את הדברים הבאים ואני מצטט: „הרעיון של ועידה בינלאומית נדחה בישראל על-ידי הכל. הוא נועד בעצם לשלול מישראל אפשרות לנהל מו"מ בתנאים של שוויון. ועידה שישתתפו בה הנציגים ה-קיצוניים ביותר בעולם הערבי, הם יאלצו את מדינות ערב כולן להקצין עמדותיהן, לקשור כל מהלך שהוא, בשירה של מהלכים מסובכים וקשים, ובעצם להפעיל על ישראל לחץ במקום לנהל עימה מו"מ. ישראל סבו-רה כי אין לפתוח במו"מ על המו"מ. מוטב שהצדדים ייפגשו פנים אל פנים בלי מפעילי לחץ ובלא גוררי סיבוכים.

אני חוזר ופונה למלך חוסיין ומציע לו מו"מ ישיר בלי תנאים מוקדמים". סוף ציטוט.

ב־10 ביוני 1985, לפני כשנה וחצי בלבד, לא הרבה זמן, אמר ראש הממשלה לשעבר, בהודעה מדינית בכנסת ואני מצטט:

„במקום מו"מ עם ישראל מציעה איפוא ירדן כשלב רביעי ועידה בינלאומית, בה יטלו חלק בין היתר ארה"ב, בריה"מ, סין העממית, צרפת, אנגליה, סוריה ואש"ף. וזהי תוכנית להכנעת ישראל ולא למו"מ עם ישראל. ארה"ב... כמובן, היא שוללת ועידה בינלאומית ועומדת על קיום מו"מ ישיר".

אין לי נימוקים משכנעים מאלה של מר פרס נגד ועידה בינלאומית. משום אין לי, מר פרס רשאי לחזור בו מדעותיו. זה לגיטימי ומותר בחיים דמוקרטיים. אבל האם הוא טוען, כי ב־10 ביוני 85, בהתנגדו לוועידה בינלאומית היה בין „רוצחי ה-שלום"? איזה מין סגנון של גסות-רוח הוא הנהיג בוויכוח המדיני?

כמיטעתו מתהדר שמעון פרס על אילן גבוה, ראש הממשלה לשעבר, מנחם בגין, שהסכים לכינוסה של ועידה בינלאומית?

כשם שבמלחמה מתכוננים לעתיד, שלא על בסיס מהמות העבר, כך גם במאבקי השלום. מר בגין היה מוכן לדון באפשרות של ועידה בינלאומית לפני „קמפ-דיוויד". לפני שהתמנו על הסכם שקובע מתכונת אחרת, טובה יותר לניהול מו"מ. מי שמזכיר את הסכמתו של מר בגין, תוך התעלמות מן העובדה, שזה היה לפני „קמפ-דיוויד", נוהג תול בעיניים.

ממשיך מתהדר גם על מוקדמי של מר פרס בכנסת תומכת ועידה בינלאומית — שהליכוד תמך ידי עליהן?

אני קובע באופן מפורש, כי מעולם לא קיימה הכנסת שום דיון בנושא, לא באופן ישיר ולא באופן עקיף, ואף לא הצביעה על שום החלטה שיש בה רמז לוועידה בינ-לאומית. מה שמר פרס עשה — הוא שהג-ניב להודעתו כמה משפטים על תמיכה ב-ועידה בינלאומית, במסגרת של דיון על נושא אחר לחלוטין, ואחרי כך טען, כי אישור הודעתו הכללית במשמע יש בו גם התייחסות לוועידה בינלאומית. זו דרך בלתי מכובדת. המעידה על כך שמר פרס מודע לכך, כי אין ולא היה לו, רוב, לא בממשלה ולא בכנסת לנושא זה. שהרי אם כן, בוודאי במקום להשתעשע בוויכוחי סרק, היה טורח ליזום דיון מתאים בממשלה.

האם בגלל ועידה בינלאומית, שאינה תהליך למו"מ ישיר כדאי לליכוד לפגוע בקידום תהליך השלום או להיות מואשם בפגיעה בו

דינמיקה של תהליך כזה היא בלתי נמ-נעת. כשם ששמעון פרס נסוג בו מהתנג-דות הטוטאלית לוועידה בינלאומית והוא מציג אותה כשלב טאקטי לקראת מו"מ ישיר — כך יציג גם את נסיגתו גם בשלב הבא.

ירדן כבר הודיעה כי היא מסכימה לוועי-דה בינלאומית רק אם תהיה לוועידה שכזו הסמכות להכריע בכל השאלות השנויות במחלוקת. בעוד חודש יודיע מר פרס כי מי שמתנגד לכך הוא רוצה את השלום.

לשמעון פרס מותר להחליף את דעתו מדי פעם. ישנם הטוענים נגדו כי הוא מצ-טיין בכך אך מדוע ילין על הליכוד שאינו זריז כמותו בשינוי עמדותיו.

אם יתעקש המשך בעניין הוועידה הבינלאומית, האם תתמוך בפירוק הממשלה?

למה? אין צורך בפירוק הממשלה. היא לא שינתה את מדיניותה והיא מתנגדת ל-ועידה בינלאומית.

ראש הממשלה יצחק שמיר מדוע מתיר לו „לגשש" בעניין הוועידה?

לגשש כן. מדוע לא? אילו יצחק שמיר רצה לאסור עליו את הנסיעה למצרים, היה יכול לעשות כן. העובדה שכל שרי הליכוד הצביעו בעד נסיעתו של שמעון פרס, מעידה על כך שכולם מסכימים להכתרתו בתואר „הגשש הלאומי". אני רק מקווה שלא ישכח את מגבלות שליחותו.

בעניין הוועידה הרי הוא כבר התחייב בפני מבארק?

ההתחייבות שלו אינה מחייבת את ממש-לת ישראל.

מר פרס רומז כי זה היה בידיעת יצחק שמיר

לא בידיעתו ולא בהסכמתו של יצחק שמיר.

ומה משמעות ההסכמה שישנה?

גישוש היא בדיקת עמדות בלתי מחייבת.

האינך חושש שנצטייר כמעכב בתהליכים לשלום?

עד שמר פרס לא האשים גורמים בממש-לה ברצח השלום, לא היה שום גורם בינ-לאומי שייחס לממשלת ישראל מדיניות הפוגעת בשלום.

הסמים — מכת המדינה

מאת חיים פיקרש

חשיפתה בימים האחרונים של „תחנת למימכר סמים" בקיבוץ שריד בעמק-יזרעאל, ומעצרם של 12 מבני הדור השני והשלישי של המשק הוותיק, המסונף למשקי „השומר הצעיר", היכו בהלם את כל מי שקרוב אל עניינו של הקיבוץ. זוהי לא רק ראשיתה של הידרדרות, אלא קצה קר-חון של תופעה מחרידה, המכה כיום בכל חלקה טובה.

העובדה שבני המשק עצמו ביקשו את החשיפה, סייעו בידי המשטרה בעצירתם של הצעירים, ואף הקימו „ועדת סמים" להיאבק בתופעה, מלמדת עד כמה חמורה היא הבעיה. כאן אין מדברים על „נוער שוליים" המבקש לברוח ממציאות קשה. כאן אין מדברים גם על עבריינים ואנשי „העולם התחתון", אלא על מיטב הנוער, „מלח הארץ", הניצב בפני תהום!

כך, אומרים, הולכת ישראל ותופסת כבר „מקום מכובד" בקהילת מישתמשי הסמים ומפיציהם. רבבות מתושבי הארץ, רובם ככולם צעירים, הניצבים על סף החיים, וביניהם גם ילדים (!), שלא טעמו עדיין את טעם החיים אך בסמים הם כבר למדו חיש מהר להשתמש!

התופעה, מספרים עוד, מכה גם במחנות צה"ל. לא מכבר נעצרו גם מדריכי בית הספר לחינוך בהר גילה שליד ירושלים, בתוכם סגנית המפקד בבסיס. יחידות צה"ל עושים מצידם את הכל כדי לאתר את מפיצי הסמים, גם משטרת ישראל מקצה משאבים ניכרים לנסות ולמגר את התופעה — ולשווא. כי זו מתפשטת כמו אש בחלקת שדה, נדבקת כמו עלוקה. אמנם נרשם בשבועות האחרונים גל של מעצרים של מפיצי סמים, אך, שוב, קשה למגר את התופעה, יאמרו לך אנשי המשטרה, כל עוד אין כל העם הזה שותף למלחמה.

יתירה מזו, מתברר יותר ויותר, כי לישרא-לים יד בהפצת סמים בכל חלקי תבל. לעתים קרובות אנו נתקלים על חשיפתה של כנו-פיית סמים זו או אחרת, ותמיד עולה ומבצבץ שם של ישראלי בין חבריה. בחלקם הגדול הם נדונים לתקופות מאסר ממושכות, ואחד, היושב בכלא במצרים, לובש כבר את מדי התליה האדומים, כשגזר דין מוות מרחף עליו.

ככל שהולכים ותופשים את מעורבותם של ישראלים בקרב מפיצי ומשתמשי הסמים, כך הולכת גם ומתבהרת תמונה קודרת של מעו-רבות ישראלים ברשתות בין-לאומיות עם המסוכנים שבעבריינים, ואף עם ערבים בעלי רקע לאומני מובהק, הפעלים בשליחותם של ארגוני חבלה.

כך נופלים ברשתם של חוגים אלה גם חיילי צה"ל, ילדים, תלמידי בתי ספר ומוסדות חי-נוך אחרים, בני קיבוצים, ובני „הצווארון הלבן".

הסמים הקשים — „להיט"

הישראלים מרבים להשתמש בכל סוגי הסמים, אך הסמים הקשים והמסוכנים הפכו ל„להיט" ממש. ההרואין וקראק, המשעבדים את המשתמשים בהם, הם רק חלק מדגמי הסמים הקשים. בשוק, יודעים לספר, מופצים כל סוגי הסמים הקשים, שאת רכישתם צרי-כים גם לממן בכסף רב.

וכדי „שתמיד יהיה כסף לרכוש את ה-סמים", אין משועבדים אלה יוצאים לעבודה סדירה. הם עוסקים בפשע, מתפרצים לבתים פרטיים ולבתי עסק, מבצעים שוד מזוין, וב-קיבוצים — מוכרים את רכוש המשק, ללא נקיפות מצפון. מכאן גם העלייה הניכרת ב-עקומת הפשע בארץ. הגורמים הנוגעים בדבר כמו התרגלו למציאות זו. במשטרה פועלים על פי הנחיות ברורות ומתייחסים אל עברייני הסמים „כמו אל כל פושע אחר". אך דווקא שר העבודה והרווחה, משה קצב, נזעק באח-רונה לנושא וביקש להאיר את הבעיה בכל היבטיה. אך למרבה הצער, הוא נתקל בהס-תייגות של אנשי משרד הבריאות, הסבורים שהם אלה שצריכים לטפל בבעיה...

מכל מקום, השר קצב, גם הציג לא מכבר, במהלך מסיבת עיתונאים עם כתבים לענייני משטרה, את חומרתה של הבעיה. הוא גילה, על סמך נתונים סטטיסטיים בדוקים, שרוכזו בלשכתו על ידי כל הנוגעים בדבר, כי יותר מ־10 אלפים מבוגרים משתמשים כיום ב-סמים קשים, והם זקוקים בדחיפות לפעולות גמילה. בהיעדרה של מסגרת כזו הם משתע-בדים יותר ויותר לצריכת סמים ונגררים ל-פשע.

הערכת שר העבודה והרווחה היא, שגם אלפי נערים מכורים כבר לסמים, ואלפים מבין כל המשתמשים מוצאים מדי שנה בשנה את מותם „מעודף שימוש בסם" ובהיעדרה של מסגרת גמילה.

מצב קריטי

למעלה מ־3000 צורכי סמים הפכו לנכים. הם מוכרים על ידי מוסדות הסעד והבריאות של הממשלה ומקבלים „קיצבת נכות" חוד-שית. אלה כבר לא יוכלו לחזור לחיים סדירים, גם לא אחרי פעולות גמילה. המדאיג הוא, שמדי יום ביומו מצטרפים „נכים" חדשים אל מעגל מקבלי התמיכה החודשית!

עם אלה נמנים רבים שהם הורים לילדים. הבית — נהרס. הילדים מוזנחים ומוצאים מקלט ברחובות, השוטטות גוררת אותם ל-פשע, אלימות ול„שימוש בסמים. מעגל סגור. „המצב בישראל בכל הקשור לסמים הופך להיות קריטי מיום ליום" — אומר השר קצב, בציינו, כי מדאיג במיוחד הוא המצב שבו הולך וגדל מספרם של המשתמשים בסמים ויורד גיל המשתמשים בהם. לכן, סבור השר קצב, יש להזעיק „שמים וארץ" ולרתום לאל-תר את כל מוסדות המדינה כדי להכריז — מלחמת חורמה בסמים.

„זה צריך להיות אחד האתגרים של הדור הזה" — אומר שר העבודה והרווחה, ומוסיף, כי חלקם של הגורמים הערביים הלאומניים בהפצת הסמים הוא רב ביותר. וברורים גם המניעים לכך. הם רוצים לפגוע ישירות בבור-שה של החברה הישראלית, להפוך צעירים לנכים ומכורים לסביבם וכך „לשגע את יש-ראל" — בהגדרת השר.

במשרד העבודה והרווחה גילו גם שהתו-פעה של שימוש בסמים ברבדים שונים של החברה הפכה ל„נורמה חברתית", והגיעו הדברים לידי כך, שגם אלה שלא משתמשים בסמים, הופכים אדישים לגבי התופעה ואינם מוקיעים מתוכם את המכורים לסמים. הם אינם רוצים „להלשין עליהם", אך גם לא מדווחים לגורמים המתאימים על מצבם של אלה בסבי-בתם המשתמשים בסמים. וכך קשה לאתר את מוקדי הרעה, כך נותנים לעניינים ל„התנהל כרגיל", משל לא אירע דבר.

עד כדי כך אדישים לעניין שאפילו שחקנים וזמרים „אלילי הנוער", אינם מתביישים לג-לות שהם משתמשים בסמים. לא מכבר נח-שפה שכונה שלימה ברמלה, ערביה, שמגי-עים אליה „כל המי ומי" לרכוש סמים — ולאור היום. ובין אלה — ספורטאים מוכרים ונערצים, שחקני תיאטרון, משוררים ומחזאים ואפילו פקידים בכירים.

בתוך מערבולות זו של צורכי סמים לא ניתן להצביע על צעירים בני נוער ומבוגרים דתיים ושומרי מסורת. כאן לא פשה הנגע. גם בקרב תלמידי בתי ספר ומוסדות חינוך דתיים היו לא אחת נסיונות להסית להשתמש בסמים, אלא שאוכלוסייה זו, ניצבת „כמו חומה בצורה" מול התופעה!

משרד העבודה והרווחה קיבל, כאמור, על עצמו להיאבק ב„מכת מדינה" זו. לא דרך מעצרם של העבריינים, או מניעת הפצתם של הסמים; אין זה מתפקידנו — מסביר שר העבודה.

הצעת חוק

משרד העבודה והרווחה יזום חקיקת חוק בשם „חוק הרשות לטיפול במשתמשים ב-סמים", והשר עצמו מתכוון להניח את הצעת החוק על שולחן הממשלה, ואחר כך על שולחן הכנסת עוד בקדנציה הנוכחית. כמו כן יתבע בפורום ממשלתי בכיר התייחסות רצינית ל-נושא, הכאוב ול„מכה האיומה הזו" ההולכת מדי יום ומתפשטת.

משרד העבודה והרווחה אף יזם את הקמתו של „כפר גמילה" בעמק האלה שבפרוזדור ירושלים. יהיה זה, כך אומרים, כפר ראשון מסוגו בארץ, שיופעל בקרוב. הוא הוקם ב-הקצבה של 600 אלף דולר, כשלב ראשון בבנייה, אשר גוייסה בחלקה הגדול מתרומת נדיבים ומתקציב שוטף של המשרד הממ-שלתי. מטרת הכפר תהיה — לקלוט קבוצות של מכורים לסמים, הנמצאים במצב קשה במיוחד, ולהעביר אותם תהליכי גמילה. הצ-לחה בתחום זה, אומר לנו השר, תכתיב את המהלכים הבאים בתחום זה ואולי יוקמו ב-עתיד עוד מקומות כאלה. כך בבד תופנה קריאה למשטרה להגביר מעורבותה במלחמה בסמים.

אך המשטרה, מסתבר, ניצבת כיום מול התופעה חסרת אונים כמעט. המבצעים לאי-תור מפיצי סמים מוכתרים בדרך כלל בהצ-לחה, אך המלחמה הזו היא בבחינת „טיפה בים". שכן כל אותם מאות עבריינים, חוזרים לסורם. נראה שגם הפצת הסמים הפכה לנגע, שמעורבים בו גם ארגוני מחבלים העוסקים בכך על רקע לאומני — חבלני. לאלה מקורות לא מבוטלים של מאגרי סמים המגיעים מעבר לגבול ב„אלף ואחת שיטות", ונמכרים בחצי המחיר!

זהו איפוא עיקרה של הסכנה, וישראל צריכה לדעת להתמודד עימה, במלוא הרצינות והעוצמה!

שיחות השבוע
*
מאת מוטי זפט

ד"ר אמציה ברעם
מומחה לענייני לבנון והשיעים

היציבות בלבנון היא אינטרס סורי מובהק

כוחות סוריים בגודל של חטיבה, נכנסו השבוע לדרום ביירות וכבר החלו לקצור הצלחות. במקומות מסויימים תפסו מעוזים של החיזבאללה.

הארגון השיעי „אמל" מפיץ שמועות כאילו בכוונת הסורים לנצל את תנופת ההצלחה שהיתה להם במעוזי החיזבאללה, כדי לפרוץ לרבעים השיעים בדרום-ביירות, ולשחרר, בין השאר, את בני הערובה האמריקניים הנמצאים בידי הארגון.

סוריה מסבירה את מעורבותה המחודשת בלב-נון, בצורך לשים קץ לקרבות בין הפלגים השונים.

בתוך כך, תוך כדי לוויה המונית ברבעים השי-עים, של 23 אנשי חיזבאללה-שנהרגו מאש חיילים סוריים, התפוצצה מכונית תופת ליד מחסום הסו-רים ברובע שיעי. לסורים הרוג אחד ומספר פצו-עים. *מה רוצה להשיג סוריה באמצעות הכוחות שהכניסה ללבנון?*

על כך שוחחנו עם ד"ר אמציה ברעם, מומחה לענייני לבנון השיעים, מרצה אורח במכון טרו-מן, שבאוניברסיטה העברית.

ש. מה מחפשת סוריה בלבנון, שלשם כך הכניסה השבוע כוחות לשם ולאן מועדות פניה בעקבות הצלחותיה לכבוש מעוזי חיזבאללה?

ת. כל עוד שסוריה רואה עצמה כאחראית ל-סדר בלבנון וכבוד היא נתפסת בעולם הערבי, היא איננה יכולה להרשות לעצמה מצב שבו כל ארגון פרטי נאבק בארגון אחר, קואליציה קמה וקואלי-ציה מתפוררת. בשבילה זה מצב מסוכן, לא רק בגלל „השם הטוב" הסורי, אלא שהוא גם עלול להביא להידרדרות, שאי-אפשר לדעת לאן תגיע.

מובן, שהסורים יכלו לצאת מלבנון ולשחרר עצמם ממעמסה זו, אך הם אינם רוצים לעשות כן, בשל שיקולים ארוכי טווח.

ש. מהם אותם שיקולים?

ת. היציבות והאחדות בלבנון הם אינטרס סורי מובהק, בראייה שלהם.

היציבות, — שכן לבנון יכולה לסבך את סוריה; האחדות — כי סוריה איננה יכולה להסכים ל-קאנטוניזאציה של לבנון.

הסורים חוששים תמיד ממצבים בלתי צפויים. ברור, שבמצב הכלכלי הקשה של סוריה, הכנסת כוחות ללבנון היא מעמסה אדירה עליה, אך היא איננה יכולה להימנע מזה.

באשר לשאלתך, לאן פניה מועדות, כיצנע עדיין לא ברור עד היכן תרצה ללכת. כשהסורים נשאלו אם ייכנסו לדרום, השיבו שאין להם תוכניות לעשות זאת, כיוון ששם אין מלחמת כנופיות — עובדה נכונה כשלעצמה.

כך שלהערכתי, המפתח לעניין היא השאלה אם החיזבאללה יקבלו את שליטת סוריה במערב ביירות כעובדה ולא יתקפו את הסורים בשל כך, בעוד הם, שולטים בדרום. אם כך יהיה, יימשך המצב הנוכחי, אם החיזבאללה יתקוף — לא תהא לסורים ברירה והם ייכנסו גם לדרום.

ש. אם ייכנסו הסורים למעוזי השיעים ב-דרום-ביירות, כלום לא יביא הדבר להתרפות הקרבות עד כדי איבדן שליטה?

ת. כשסוריה מחליטה „להתלבש" על מישהו, היא עושה זאת באורח יסודי. כדי להיכנס למעוזי השיעים בדרום, תצטרך סוריה לקבל אור ירוק מהאמריקנים, ולהתרשמותי הם כבר קיבלו אור זה, וכן מישראל. אם יקבלו זאת, ויחליטו לבצע את ההשתלטות בדרום-ביירות, יצליחו לעשות זאת ללא בעיה. השאלה היא מה יהיה הצעד הבא.

אם הסורים יכבשו את דרום-ביירות והחיזבא-ללה ימשיכו בפעולות במקומות אחרים, — ייתכן מצב דומה לזה שהיה במלחמת של"ג, שנאלצנו להתקדם הלאה, הלאה מכוח הנסיבות בשטח.

בשלב מתקדם יותר אני צופה המשך מלחמת התשה בין הסורים לחיזבאללה וכן הרעת היחסים עם איראן, אף שהדבר לא יגיע לכדי פיצוץ.

ש. מהי עמדת סוריה בנושא בני-הערובה?

ת. הסורים טוענים כל הזמן שהם אינם אח-ראים לבני הערובה. בעבר, כשהתערבו בנושא זה — הם עשו זאת דרך גוף שלישי, כארגון „אמל". נוצר מצב, שאי-אפשר היה לתפוס את הסורים כאחראים לחטיפות. אם יתפסו הסורים את דרום-ביירות, שוב תצוץ השאלה, אם החיזבאללה ישאירו את בני הערובה בשטח.

להערכתי, אם בני הערובה יהיו בשטח שה-סורים ישלטו בו פיסית, — הם ישחררו אותם.

יחד עם זאת, קיימת סכנה שברגע שהחיזבאללה ירגישו מאויימים, הם יוציאו להורג את בני הערובה, אולי אף מתוך ייאוש.

ש. כניסת סוריה ללבנון ובשל כך התקרבות יתר לגבול ישראל, האם צריכה להדליק אצ-לנו „אור אדום"?

ת. נראה לי שלא בשלב הזה. יש לזכור שב-עבר עשינו עם הסורים הסכם משונה, בו הרשנו להם להגיע עד „הקו האדום". הם עמדו יפה בהס-כם ושני הצדדים יצאו נשכרים. (במלחמתם נגד אש"ף).

אולם, יש גם לזכור שהסורים נוהגים להפתיע וההבנה איתם היא קצרת טווח, כך שברגע שהם מחליטים להכניס טילי נ.מ. — הם עושים זאת במהירות ואז אנחנו בבעייה.

יש לזכור שהפרקטיקה הסורית היא, שככל שהם מזיזים את הצבא, הם מקדמים עימו את הטילים.

יש סכנה נוספת — שהם ילכו יותר דרומה, ועם זה אסור לנו, בשום אופן, להסכים.

עו"ד נתי שילו, משנה למנכ"ל הבורסה לניירות-ערך

למשבר הממשלתי אין השפעה על הבורסה

ביום שלישי השבוע, נעצרה נשימתם של אלפי אנשים במדינה. הידיעה שפתחה את מהדורת החדשות של הרדיו, בשעה 5 אחה"צ, מסרה שהי-צעים כבדים וירידות שערים חדות היו במסחר במניות בבורסה.

ציבור המשקיעים, המסורה בבורסה, כבר שכח מה של ירידות שערים מה הוא. מתחילת 1987 נקבעו במרבית המניות עליות של עשרות אחוזים ולא תמיד על בסיס הצדקה כלכלית.

למודי ניסיון, ידעו המשקיעים, כי עליות שהצ-טברו משך תקופה ארוכה, יכולות להישחק במספר ימים. האיום על משבר הממשלה הוא שהביא, לדברי הפרשנים הכלכליים, את גל ההיצעים.

והנה, האיום נשאר בעינו, ואף העמיק, ואילו בבורסה — כבר „מפטרין כראשתקד". ההיצעים נבלמו והאווירה החיובית שוב שוררת בין כותלי אולמות המסחר.

איך זה קורה?

על כך שוחחנו עם עו"ד נתי שילו, משנכ"ל הבורסה לניירות-ערך בתל-אביב.

ש. האם אתה קושר את הזעזועים הכבדים שהיו ביום ג' לפרשת הפניות, לאיום על משבר ממשלתי, כפי שהפרשנים מרבים הכלכליים?

ת. אני לא קושר את ההיצעים לאיום על של-טות הממשלה, שכן מי שתולה זה בזה, כיצד יסביר שכבר למחרת היום היתה בבורסה יציבות, בעוד המשבר הקואליציוני עדיין בעיצומו?

להערכתי, ההיצעים הוו תגובה לעליות החדות שהיו בשבועות האחרונים.

ש. אם כן, יום אחד של היצעים וירידות „מתקן" עליות של עשרות אחוזים במשך שבועות שלמים?

ת. היתה ציפייה לירידות והן באות, אך כאלה אי-אפשר לדעת מראש את העוצמה ופרק הזמן.

ש. אתה רואה הצדקה כלכלית לעליות של עשרות אחוזים שנצברו במרבית המניות מתחילת 1987? כלום חרס הנס הכלכלי ב-חברות?

ת. אין להתייחס, בנושא זה, בצורה כוללנית. אני בטוח שיש מניות שלגביהן העליות החדות היו מוצדקות ויש גם להיפך.

ש. רפת שק חסכיות — נבהמה מדי?

ת. איני רוצה להוות דעה בעניין.

ש. קרנות-הנאמנות, שהן למעשה הדומיננטיות במסחר בבורסה, גייסו בתחילת 1987 סכומים „בכירים" ביותר. כלום אין חשש, שנזילות זו עלולה להיות „חרב פיפיות" ב„יום פקודה"?

ת. יש חשיבות רבה לפעילות קרנות-הנאמנות והראיה היא, שחלק גדול מהציבור משקיע דרכן ולא ישירות בבורסה. עם זאת, כשהקרנות הן הדומיננטיות בשוק ומרביתן נוטות להשקיע יותר במניות החשבות סולידיות, ב„יום הפקודה" בהוד-לם עלול הדבר להיות „חרב פיפיות" מבחינת ההיצעים.

אני מאמין, שמנהלי קרנות הנאמנות, למודי ניסיון, ערוכים למצב שכזה ומחלקים אחזקותיהם בצורה נבונה, כולל החזקת מזומנים, כך שגם אם יהיה לחץ של פקודות, לא ייאלצו להציף את שוק המניות בהיצעים כבדים מדי.

הדס
קרן נאמנות

בהתאם לסעיף 23 לחוק ניירות ערך תשכ"ח—1968 ניתנת בזה הודעה כי פורסם תשקיף וגו הצעה לציבור של מספר בלתי מוגבל של יחידות בנות 0.0001 שקל חדש בקרן, בתעודות השתתפות רשומות על שם של אלף יחידות או כפולה של אלף יחידות המוצעות במחירי יחידה משתנים כמפורט בפרק א' בתשקיף כדלקמן.

(א) הצעה במחיר מופחת
החל מ-1.3.1987 ועד 31.3.1987 שעה 9.45 מוצעות היחידות במחיר מופחת. דהיינו, ללא תוספת שעור הוספה כלשהו.
מזמיני יחידות במחיר מופחת, באמצעות חברי הבורסה, למעט באמצעות בנק המזרחי המאוחד בע"מ ובנק למימון ולסחר בע"מ עלולים להדרש לשלם עמלה בשעור של 0.25% מהמחיר היסודי לחברי הבורסה האמורים.

(ב) הצעה רגילה
החל מ-31.3.1987 שעה 9.45 ועד 26.2.1988 מוצעות היחידות בתוספת שעור הוספה של 0.5% מהמחיר היסודי.

את הבקשות להזמנות היחידות המוצעות יש להגיש למנהל הקרן באמצעות בנק למימון ולסחר בע"מ, שדרות רוטשילד 14, תל-אביב, על ידי מבקשי היחידות במישרין, או דרך סניפי בנק המזרחי המאוחד בע"מ, או דרך חברים אחרים בבורסה לניירות ערך בתל-אביב.

מדיניותה של הקרן היא להשקיע בניירות ערך מכל הסוגים תוך ניצול תנודות המחירים בשוק ניירות הערך. כן רשאי מנהל הקרן להחזיק בנכסי הקרן מזומנים, כפי שיראה לו מעת לעת.

מנהל הקרן והנאמנים מקבלים ביחד שכר שנתי השווה ל-1.7% מהשווי השנתי הממוצע של כלל נכסי הקרן בניכוי ההתחייבויות.

עותק מהתשקיף והעתק מהיתר לפרסומו הוגשו לרשם החברות בירושלים לשם רישום.

עותקים מהתשקיף ניתן להשיג בבנק למימון ולסחר בע"מ, בכל סניפי בנק המזרחי המאוחד בע"מ ואצל כל חברי הבורסה לניירות ערך בתל-אביב.

המנהל:
תשואה מימון וסחר לניהול קרנות נאמנות בע"מ.
(חברה בת של בנק למימון ולסחר בע"מ).

הנאמנים:
בנק המזרחי המאוחד בע"מ
בנק הפועלים בע"מ

כ"ח בשבט תשמ"ז
27 בפברואר 1987

למחנה הציוני הדתי תפקיד במניעת פילוג בעם

מאת הרב אליעזר ברנשטיין
(ניו־יורק)

לפני שתים עשרה שנה בערך, בהיותי נשיא הסתדרות הרבנים בפעם הראשונה, הזהרתי את הרבנות הראשית בישראל שהיהדות הנאמנה בארץ תעמוד בפני אתגר רציני מן התנועות של הרפורמים והקונסרבטיווים. דחו אותי אז בקש, בתנועת יד, ובהערה שהבעיה היא אמריקנית ואף פעם לא תפגע בארץ.

הלוואי שהייתי מתבדה. הבעיה היא הרבה יותר חמורה מאשר יכולנו לחזות אז. אלה שחושבים שהרפורמים יסתפקו בבית דינן לגיור שיהיה להם בו, משלים את עצמם. מטרתם גלויה — הכרה בהם כגורם דתי לגיטימי במדינת ישראל. בוודאי הרגיש כבר הקורא שאני מדגיש דווקא את הרפורמים ומדלג על הקונסרבטיווים. האחרונים מתפרקים ונעלמים מן האופק. הם קיימים היום כגורם רק בחוגים צרים של ידידים טובים בקיבוץ הדתי. לנושא זה עוד אחזור.

לכאורה, היה צריך להיות ברור שמאבק על גיור המתקיים בארצות־הברית דורש התייעצות וקשר תמידי עם היהדות האורטודוקסית באמריקה, ובייחוד עם הגורמים המזוהים עם התנועה הציונית. דבר זה היה מונע משגים רציניים. התלקט של אלה שדשו בנושא, כפי שזה משתקף מדפי „הצופה", רחוקים מאוד מן המציאות ועולמם של הרפורמים. משקיף מן הצד יתפלא איך שההיסטוריה חוזרת על עצמה, ומנהיגי היהדות הדתית בארץ חוזרים על אותם המשגים של אגודת הרבנים בארצות־הברית לפני חמישים שנה ויותר. לצערנו ולבושתנו, לא היה קשר בתוך התנועה כל התקופה הארוכה עד כתיבת שורות אלה.

הרפורמים אינם מחייבים גיור כדי להיות יהודי

מה רוצים הרפורמים? לא גיור ולא בית דין משותף. הם מבקשים הכרה כזרם דתי בארץ כמו האורטודוקסיה. זה דרוש להם כאוויר לנשימה משום הירידה ההולכת במספריהם בארצות־הברית. נישואי תערובת, ילודה אפסית, התבוללות מהירה עשו שמות בדמוגרפיה היהודית בארצות־הברית. במשך השנה האחרונה, השתתפתי בוויכוחים פומביים עם מנהיגי התנועות האלה והם הודו בפה מלא שרק האורטודוקסיה מחזיקה מעמד. הרפורמים באלפים להרחיב את הפער עם הזרמים האחרים ולהודיע בפירוש שיחשבו כיהודי גם זרע האב פשוט כדי לבלוע את השדרות המתדלדלות.

מלת הקסם היא פלורליזם דתי. ומכיוון שאין יהודים רפורמים נמצאים בארץ במספרים רציניים, ועליה היא רחוקה מעצם מהותם, המתערו על קופות הצדקה כדי ללחוץ על מדינת ישראל. הם טוענים שהם רוב מניין ובניין של יהדות ארצות הברית התורמים הגדולים לארץ ולקרנות הצדקה. אין הוכחה מדעית לטענות אלה והן גם אינן רלוונטיות לגוף הנושא. לא ייתכן שמדינה ריבונית תיכנע ללחץ שכזה מגורמים מחוץ לגבולותיה. פלא הדבר שהמערך, שיש בשורותיו אחוז די ניכר של שומרי מצוות, יתן יד לסחיטה פרוצה וגלויה זו. ואמנם רבנים רפורמים אינם מתביישים להודות בגלויות, בפגישה שהתקיימה בחודש ינואר במשרדו של שגריר מדינת ישראל בוואשינגטון הודה אחד מחשובי הרבנים הרפורמים שאינו רואה לנכון בעיית הבי־ציבור, בגדר שהמטרה מקדשת את האמצעים.

במקום סתם להתקיף את הרפורמים, על הציונות הדתית להציף את המדינה במידע על מהות הרפורמים. בוויכוחים הציבוריים, מצהיר נשיא הרבנים הרפורמים, שזה 25 שנה שתנועתו אינה מחייבת גיור, כדי להיות יהודי, ומאה שנה שאינה דורשת גט. השר עזר וייצמן הרחוק מלהיות איש דתי, הודיע שבאופן עקרוני הוא מוכן להצביע בעד תיקון חוק השבות מפני שהוא עד ראה להתנגדות שרב רפורמי וכומר היו צריכים לסדר. ויש לשאול, האם קמה מדינת ישראל כדי לתת גושפנקא לנישואי תערובת, ולנשואים כאלה אף בכנסיה?

בוויכוח בוועידת הפדרציה הציונית לא התבייש מנהל „ארצה", הציונים הרפורמים בביטול, להודיע שבמדינת ישראל רק כ־20 אחוז מקבלים חינוך דתי, ולכן יש צורך להכיר בפלורליזם. התשובה היתה, טול קורה מבין עיניך. אחוז הנוער הרפורמים המקבל איזה חינוך יהודי, הוא הרבה פחות מזה, של הנוער הנושר בארצות־הברית. וכדאי להזכיר שמי שאינו דתי אינו דווקא רפורמי כמו שהם חושבים. רוב יהודי אמריקה אינם מגדירים עם חוות בכלל ואם יש אדם שמחזיק עצמו נאף עולת, הלא הוא היהדות הדתית.

אין מנוס מהמסקנה שאין מה לדבר עם הרפורמים בענייני גיור ונישואין. הבעיה השונה הרבה יותר חמורה מגיור. אם הרפורמים היו מקבלים את ההלכה אפילו לפי ראות עינם היו מקעקעים את כל בירתם. הם טוענים שיסוד עמדתם היא שאין ההלכה קובעת, שביסוד זה התפקיד של רשות אורחית. ובכן, למה יש קולות בוקעים ועולים שיש להמציא מוצא הלכתי אתם ושם מכל רפורמי או אפילו אישיות מרכזית בהגיבים טרם רמז שמוכן להגמש מתוך על יסוד ההלכה? להוי ידוע, שבכינוסים שנעשו בכיוון זה בבוסטון, מסטשוסטס, הודה רבי רפורמי זקן, שחיבר את התקנה המוחזרת אפילו על גיור רפורמי ומסתפק רק בהצהרה של רצון להיות יהודי, בגלוי — שטעה, וכדי לשמור על אחדות האומה יש לחזור בענייני גיור ואישות להלכה כפי שהיא מתפרשת על ידי האורטודוקסיה. ובכן, למה יש קולות במחנה הדתי המוכנים להתפשר בפשרות?

וכדי שלא ימצא מי שישלה את עצמו, אין שום גוף ציבורי אורטודוקסי בארצות־הברית, ויהיה הוא הליברלי ביותר, אשר יקבל איזו הצעה של בית דין משותף של שלושת הזרמים וכו', הנוגע בהלכה ואין שום סימן באופק שהרפורמים מוכנים לוותר על עצם מהותם ויסוד היותם — שלילת ההלכה. בכל הדו־שיח שהשתתפתי בו עם נשיא הרבנים הרפורמיים (וגם הזמנתי אותו להרצות בכיתה בישיבה אוניברסיטה על בעיית יהדות אמריקה), הצהיר שאין לגשר על פער זה ורצונו לבדוק אם יש סיכויים לשיתוף פעולה בתחומים אחרים.

אין סיבה לציונות הדתית לאמץ עמדת לובאוויץ

הבעיה של תיקון חוק השבות ובסגנונו העממי „מי הוא יהודי", רק התישה והמחישה את העימות הבלתי נמנע. אבל היא מנחילה ניצחון ועוז לרפורמים בכל כשלון בכנסת לתקן חוק השבות. הם מנצלים את הכשלונות כניצחון ואישור עמדתם מאת הכנסת ומדינת ישראל.

בתעמולת המפקד ובבחירות לקונגרס הציוני עומדת השאלה הדתית בעינה. אין שום בעיה אחרת. מכל כנפות הארץ נתקבלו דיווחים על טלפונים ליהודים, בשם שמעון פרס, להתפקד ולבחור ברשימה המערך כי הוא בעד פלורליזם (המערך בניגוד יותר קודש מהאפיפיורים הרפורמים והקונסרבטיווים). מספר במקבלי קריאות הטלפון השיבו בתוקף שהם דתיים ויצביעו בעד הרשימה הציונית הדתית. סוכני המערך מיהרו להודיע שהרשימה הדתית היא של כהנא!

אין שום סיבה לציונות הדתית להרהתם לעצלותו של הרבי מלובאוויץ, פניית התנועה לאדמו"ר ולבני אגודת ישראל להטות שכם אחד נגד הרפורמים במפקד באשר העימות בין האורטודוקסיה והרפורמים לא זכתה אפי' לתגובה. הוצלחה המבחינה של המזרחי במפקד הוא ניצחון גם על החוגים האנטיציוניים של האורטודוקסיה.

ייתכן שהצדק עם אלה אשר טוענים שתיקון חוק השבות בתוספת המלה „גיור כהלכה" רק יביא להחלטה של רשות השופטת שגם לאחרים יש הלכה, אפילו אלה שדוחים את ההלכה של התורה שבעל פה. זאת היא שאלה למשפטנים מומחים. אבל ללכת לתבוסה מובטחת בכנסת, זה צעד, אשר כל בר בי רב צריך להבין, מיותר ומזיק. מבטאת הזאת, ביחד שכל זמן שהמערך מטיל משמעת סיעתית אין להתיקון חוק השבות סיכוי להעביר רוב חברי הכנסת. המערך מכיר את נשמתו הפלורליזם והרפורמים. [illegible]

אנשי ציבור אשר מתעסקים דווקא על נושא זה. גם המחנה האורטודוקסי הקרוב לציונות הדתית בארצות־הברית, בהשפעתו של הרב מ"א יפה ז"ל של היכל שלמה, שגה בעניין הפלורליזם. חושבני שהיום גם הם מודים בשגיאה. מצד מקום של כל הנערים בהנהלה הציונית ובצד שוחד של מספר שליחים והסכמה זו בפרוייקטים הצטרפו לתנועה הציונית, אשר עכשיו היתה יכולה להכריז שבמעגל הפלורליזם הוא וקיים בתנועה הציונית ובסוכנות היהודית. תסיפתו הצעם במזרחי באה לכפר במידה מסויימת על משגה זה. ייתכן מאוד שקרובה השעה שבה הבאויזי לעשות חשבון נפש נוקב על מקומו במסגרת התנועה הציונית של היום על יסוד השינויים מרוחקי הלכה במסגרת התנועה הציונית והסוכנות.

הסמינר הקונסרבטיווי מתרוקן

הנכשוי להתנועה הקונסרבטיווית, נגלה טפחיים. אין תנועה שכזאת, הדוליל של הנבר ימשיך להתקיים כי בעולמנו היהודי אפילו תנועות שמתו לפני דורות ממשיכות להפקד כנראים ואינם ראויים. יש להבדיל בין אלה שמכנים את עצמם קונסרבטיווים, לבין התנועה ההולכת ומתחסלת. את הראשונים אנו מצווים מסיני, לקרב. הנה אני על מכובדנו של הקיבוץ הדתי אמנון שפירא ויצחק פלגר אשר מחייבים קירוב התנועה הנוסכת אשר הפרופסור צירלס ליבמן אמר צעות בבצעי צעק שמאלה. היום, ההבדל בין הרפורמים והקונסרבטיווים הוא טוסדי יותר מההוהי.

לפני ימים אחדים נפגשתי בניו־יורק עם דב רפל. מקבוצת יבנה התוך ויתן. לפני עשרים ושש שנה, היה דב שליח במחנה הקיץ הקונסרבטיווי. הוא מכיר את התנועה מקרוב. הפעם שח דב לפי תומו: „בית הכנסת שבסמינריון, שהיה הומה בי מתפללים, ריק היום ורואים שם איזה שלוש או ארבע נשים בטלית ותפילין!" אפילו הספריה הגדולה היתה ריקה ורוב החוקרים שישבו שם, בעת ביקורו של דב, היו מן הארץ.

התנועה נגררה לקרעים מפני הסתירות הפנימיות בתוכה. הפלג ה„רקונסטרוקציוניסטים" — שמאל קיצוני בנוסח ד"ר מרדכי קפלן פרש ממנו ופתח לו מרכז לעצמו. עכשיו למעשה נטשו הקונסרבטיווים את התנועה הקבוצה הימנית הקטנה והקימה ארגון נפרד. הקשר הקיים עדיין, זה השירות למנוא קהילות לרבנים. כאן שנפטר ר' שאול ליברמן ז"ל עוזב בית מדרש לרבנים כמעט כל תלמידי החכמים שבמוסד. ד"ר דוד הלבני־וייס ניתק את קשריו עם המוסד לגמרי ותלמוד בקולומביה. כמו התקיימו שיחות בין יהודים בקבוצה הזאת עם אנשים מרכזיים באורטודוקסיה כולל המזרחי. פרסומת נוספת רק תזיק בשלב זה.

הקרע בתוך הזרם הנדוב במנון כהונתו של ד"ר גרשון כהן כנשיא הסמינריון הקונסרבטיווי. עם גרשון כהן היה מפני וגמור להסמיך נשים, ליתר דיוק להכוהו בצואר רק כמנוע נכנית רפורמים. כל זמן ששאול ליברמן היה בחיים נמנע ממנו למלא את שאיפתו. עם פטירתו של פרופ' ליברמן הוסרו כל המכשולים. כמעט כל הפלג הימני עזב את הפקולטה של הסמינריון. באחת מהתפעולויות האחרונות, רצה ד"ר כהן שהרבנים הקונסרבטיוויים יכריזו גם הם בזרע האב כיהודים כמו הרפורמים. גם המכבל הוודיע על כנסת הרבנים הקונסרבטיוויים, וולף קלמן, תומך בעמדה הזאת בביטויו גמור שהתנועה שלו הולך בעקבות הרפורמים בעשור הקרוב. אלה שבתוך האורטודוקסיה המחייבים שיתוף פעולה עם הקונסרבטיווים מגלים שאין עם מי ללכת לשלחן. התקופה של תלמידי חכמים כמון לוי גינצבורג, לסיסרבסקי בעיה לפני דור ואפילו השנים שלושה שעוד נשארו פליטה, מרגישים בודדים ושוממים סמויים.

הקש ששבר את גב הגמל היה ענין הרבנות של נשים. ואם מותר רבנית, אז למה לא חזנית? ובחודש שעבר הודיע הסמינר שחזניות יוסמכו את המוסד. הנשיא החדש של הסמינריון, אשר גם רחוק מאוד מעולם הש"ס והפוסקים, ומומחיותו בהיסטוריה מודרנית, הודיע בפסקנות שלא יחול שום שינוי במדיניות התנועה והמשך אל היומין הרגיל. מסמנאי, שהשינויים שחלו בוועדת המשפטים של התנועה הקונסרבטיווית אינם ידועים בארץ ובמזרה לפרסמם. וולף קלמן הודיע בגאווה שמושב של מסורת נאיסורי החיתון מקשים לגמרי, ואין להתחשב בזה. עד איסור דאורייתא שאותו — זה גרושה לכהן. השינויים ברוח של צורך ההיסטוריה, של הקונסרבטיווים של היום הם כולם ברוח הרפורם. כבר אמר ראביי שינדלר, ובצדק, שההבדל היום בין תנועתו הרפורמית והקונסרבטיווים זה עשר שנים.

אני ילמוהו ידידינו הטובים אמנון שפירא ויצחק פלגר וחבריהם בקיבוץ עם מי הם רוצים לשבת — עם הרבצות? עם החזניות? עם אלה שהתירו בלי שום יסוד הלכתי אלא על פי צורכי הזמן, לפי הבנתם, לפסולים מקדשת דנא לבוא בקהל?

לקיבוץ הדתי חברים וידידים בתוך התנועה בארה"ב הכותב ביניהם. האם לא כדאי שנשוחח בינינו? אל נא נגיד בגת אבל הנזק לקיבוץ הדתי ולבני עקיבא יכול להיות הרבה יותר גדול מהגבול המוגבל שהולכים לקצור, אשר גם זה בגדר חלום באספמיא. בהחלט יש לקרב כל יהודי ולשוחח איתו. חושבני, שסללתי את הדרך לדו־שיח כשהופעתי בוועידת הרבנים הקונסרבטיווים לפני שנתיים. המגעים קיימים עד היום. עלינו לעשות את הכל כדי לקרב את אלה הניתנים לקרב. אבל אפילו בשנתיים האחרונות, נטתה התנועה השמרנית עוד יותר שמאלה. מה שלא ידוע לאמנון וליצחק זה שגם התנועה הקונסרבטיווית נמצאת במלכודת. איך יכולו לדבר על בית דין על פי הלכה בזמן שבזה יפסלו מיניה וביה את הנשים אשר עליהן מכריזים בשמחה וצהלה שיש להן כל הזכויות של רב? אדרבה, האדרבה היינו שמחים לשמוע על אפילו בר־סמכא אחד, פוסק ידוע, או מספר תלמידי חכמים שניתן לדין אתם.

בכל ההפגשות המשותפות ביני לבין ראשי הזרמים האחרים, הקהל אשר רובו אינו אורטודוקסי, מבין שהזרמים האחרים אשר כבר עשו שינויים יכולים לעשות ויתורים למען שלמות העם מה שלא ניתן לאורטודוקסיה. למשל, הקהל האמריקני מבין היטב שיהודי דתי אינו יכול לוותר על גט, כמנהג אבותינו. ויתורים צריכים לבוא גם מצד שני. טרם שמענו אפילו על מחווה ברגע שהאורטודוקסית מסכימה למושג פלורליזם היא מוותרת על עצם הסגולי והמיוחד בה, מה שאין כן בזרמים האחרים.

בוויכוח עם הנציג הקונסרבטיווי בוועידת הפדרציה הציונית, הצהיר הלה שהוא בעד גיור וגם מהלכה (בכל דו־שיח בפורום רחב לא קשה להביע על הידיעה הקלושה בהלכה של הרבנים האלה). שאלתי אותו אם כך הדבר, איך הוא יכול לדגול בשם הפלורליזם ולדרוש ממדינת ישראל להכיר בזרם אשר הוא בעצמו אינו מכיר. לתשובה אני עדיין מחכה.

מגע הדוק ותמידי

בסיכום, הבעיה היא רחבה ומסובכת ונוגעת לעם היהודי בעם שבו. מצב זה מחייב את כולנו לעמוד במגע הדוק ותמידי. הוא מחייב קו אחיד ואסור להרס בתוך המחנה לנקוט עמדה עצמאית בזמן שאין מקום להידברות עם הרפורמים יש לקרב יהודים בלי להתחשב למה שקוראים לעצמם. דיונים על הכרה בזרם וביחוד כששמים המעשה לפני התנאי, עלול לסכן גורם דתי משלנו בארץ או בגולה. אין שום סיבה לאופטימיות, אבל המציאות מחייבת מאמץ למצוא פתרון לבעיות אישות וגיור כדי לקיים את אחדות העם היהודי. החובה מוטלת גם על הזרמים האחרים אשר כל אחד מסיבות שלו טרם הציג תכנית מעשית. לנו יש רק ההלכה אשר הרפורמים שוללים מיניה וביה והקונסרבטיווים עושים ממנה חוכא.

עלינו לערוך בדק בית משלנו. במקום לרעות בשדות אחרים. יש לשאר את התלמידי בתי הדין בארץ ובחו"ל. אל נגיד בגת, אבל לא פעם גרמו עים לא דחים מהעמדה של אישות ולא איכות מהפקידים הדיינים.

הרפורמים מנצלים את בעיית העגונות ובה מצאו נקודת תורפה להתקיף ולהכפיש בלי רחמים. הפחד מהימין הקיצוני מקפיא כל תקנה במסגרת ההלכה לגדור את הפרצות. מצב שמועמדים לגיור מוכרחים לנסוע לחו"ל מפני שבתי דין בארץ נרתעים מלגייר הוא מצב בלתי נסבל.

למחנה הציוני הדתי תפקיד מרכזי וגורלי למנוע פילוג סופי וסרני. לימין הלא ציוני לא איכפת כי אין הם עוינים לעם ישראל ולמדינת ישראל, יש צו שוה מהיום בין פלג זה לרפורמה הקיצונית. דווקא בארצות־הברית אשר שם העימות, יש אוזן קשבת לעמדתנו. אנו מדברים ליהודים הפשוטים מעבר לראשי מנהיגיהם. יש צורך בתושיה ניצול הפיסקון ההדיי, סבלנות יתירה ועל כולם שיתוף פעולה ותיק.

ממשלה בצל משברים תכופים

(סוף מעמוד 3)

להביא לפירוק הממשלה. שני הצדדים, הליכוד והמערך, נוח להם שהנושא יישאר לוט בערפל. כך היה עד עתה. מכאן ולהבא חייבת הממשלה לדון ולקבוע אם ובאילו תנאים תפעל ישראל לזירוז תהליך השלום. עד כה אפשר היה, וגם זאת במחיר של תופעה בלתי מכובדת בעיני מדינאי העולם, להיות ללא הכרעה לכאן או לכאן. מכאן ואילך רשאי הציבור לדעת היכן אנחנו עומדים. כל עוד מדובר היה רק ב„גישושים" ו„בדיקת השטח" והתעמדות, ניחא. עתה, כאשר ייתכן שמר פרס מתקרב לסיכומים ראשונים, ואלה עלולים לקבוע כיוון והמשך הדרך, חובה לברר וללבן ולסיים בהחלטה נבונה ואמיצה.

יש לזכור ולהזכיר את התנאים שמר פרס עצמו הציב בהודעותיו ובנאומיו: כל עוד לא פתחה בריה"מ את שעריה בפני היהודים הרוצים לעלות לארץ־ישראל, כל עוד אין היא מאפשרת פעילות תרבותית־יהודית בארצה, וכל עוד לא חידשה את קשריה המדיניים עם ישראל, אין בריה"מ רשאית להשתתף באותה ועידה: הוא הדבר לגבי ארגון הרצח והטירור אש"ף. כל עוד לא ביטל את „האמנה הפלשתינית", השוללת את לרצח יהודים ומחיקתה של מדינת ישראל, כל עוד לא שינה את טעמו ומהותו, אין אש"ף רשאי להשתתף באותה ועידה: שיהיה ברור שהוועידה אינה רשאית לכפות פתרון, ובכלל לא לבוא במקום המו"מ הישיר, ושהוועידה תשב רק פעם אחת, במושב הפתיחה למו"מ הישיר.

ועידה ולא מלכודת

בקבלת תנאים וסייגים אלה על ידי מצרים וירדן יש לקוות שוועידה כזו לא תהיה מלכודת לישראל. נראה שבמסגרת זו אין לכבול את ידי מ"מ רה"מ ושר החוץ, מר פרס, לפעול, גם אם ייראה הדבר כתכסיס וכאמצעי להרוויח זמן.

בשלב זה, כאמור, די בדיון על ראשית התהליך השלום ולא על מהות השלום, ולא על מהותה ותוכנה של הפשרה, אם בכלל, עם הערבים. אם וכאשר נגיע למצב שיחייב גיבוש עמדה למהות השלום, יהיה מוצדק ומחוייב המציאות לשאול את פי העם וללכת לבחירות. כיום לא הממשלה ולא הכנסת, אינם צריכים לדון אם יש לוותר, על מה לוותר וכמה לוותר: כל הצעה שיישאל וכל רעיון שיועלה ייחשבו ויתור „המונח בכיסם" וייהפכו „נקודת פתיחה" בכל מו"מ. כל מאמר, הודעה ודיבור בתוכנו נקלט ונרשם שם.

לעומת זאת, יש מקום וצורך דחוף להחליף ויכוח קולני, בחוץ ובפנים בנושאים הקשורים ביוזמה מדינית בוויכוח יסודי, צנייני יעקב בתוך הממשלה או הקאבינט. הצורך בבירור כזה יוצר מצב מביך ומביש, מציג את ישראל המדברת בלשונות שונות ונוגדות והתנצחות בלתי מכובדת, עתה אנו צדים למשותף של „דוגמא־[illegible]

בין פרס לשמיר. ככל שפרס מדבר על אפשרות ועידה בינלאומית, מחריף שמיר את התנגדותו לה.

דווקא ממשלת אחדות לאומית מסוגלת ללבן מיסודו נושא התהליך והיוזמה המדינית, מתוך ראייה מפוכחת של הסכנות והסיכויים ומתוך דאגה לאומית כנה.

בשלב זה אין במה „ללכת אל העם". ואין עילה של ממש לבחירות מוקדמות. בינתיים נוהגים חברי שתי הסיעות הגדולות ביניהם כילדים ממש. במקום שמחה משותפת על כל הישג של כל שר משרי הממשלה, בתחום המדיני, הכלכלי, החברתי, מתבטאים הם: „השר שלנו", „השר שלהם". ארה"ב הכירה בישראל כ„בעלת ברית חשובה" והודיעה זאת לשמיר. טוענים אנשי המערך, הישג שלנו הוא, של פרס ורבין. ודאי, לכל אחד מראשי המדינה חלק חשוב בקידום ענייני המדינה, ודאי שכל שר תורם את תרומתו לכך.

נושאים נוספים למחלוקת

בעתיד הקרוב ייתכן שנעמוד בפני סיבה נוספת למחלוקת בין הליכוד לבין המערך. גד יעקובי עומד לפרוש מהממשלה ולצאת כשגרירנו בוושינגטון. וייצמן מוצע לקבלת תיק כלכלי, וא. סמיר אחד ממנכליו. אדרי מחכה לכהונת שר בלי תיק ומשרד. מודעי מצפה לתיק המשפטים, אם פרס יסיר את התנגדותו, ועוד מינויים אלה ואחרים. נקווה שגם „משבר המינויים" יחלוף.

בלבנו מקנן חשש, שלפחות חלק מהמערך, וכמובן אנשי האופוזיציה, מעוניינים ללוות את תקופת שמיר כראש ממשלה באווירה של משבר תמידי. פעם היה זה משבר פרשת הסיוע לתקים, לערי הפיתוח וליישובי יהודה ושומרון. פעם נושא המשבר היה — הקמתם של יישובים חדשים ביו"ש. אחרי כן הובאנו לסף משבר בנושא הוועידה הבינלאומית, וכן הלאה.

עתה, באופק הלא־רחוק, נראים עננים משבר בנושא הדו־ישן, שמועדו בסוף מארס (ר"ח ניסן). הוא המועד האחרון הקבוע בחוק להצבעה בקריאה שנייה־שלישית של תקציב המדינה. כל „הבלתי מרוצים" שבחברי הכנסת, ינסו לתת מקלות בגלגלי מכונת ההצבעה.

מאחורי הקלעים יושבים פעילי בחירות שבמערך והליכוד, בנפרד כמובן, ומחשבים חשבונות, אם, מתי ואיך „ללכת אל העם" ולהשיג רוב ברור ולהיפטר מ„אחדות" כפויה.

דומה כי נצדק אם נאמר כי אזרחי המדינה, ברובם הגדול, מעוניינים באחדות לאומית של ממש. גם ראשי הסיעות למודי ניסיון וכל אחד ידע מאפשרויות של שיבה לספסלי אופוזיציה, לא עלינו. פחד זה מכתיב צעדים זהירים, ולמרות המשברים התכופים מדי יגיעו הממשלה והכנסת האחת עשרה לסיום כהונתם במועדם, בנובמבר 1988, ונקווה שלא נתבדה.

סיכומו של שבוע

מוקש ושמו ועידה בינלאומית

שרי הקהילייה האירופית, שהתכנסו השבוע, החליטו להצהיר על תמיכתם בוועידה בינלאומית למזרח התיכון, בהנהגת ארה"ב. הצהרה זו באה לאחר ביקורו של שמעון פרס לפני חודש בבריסל ופגישתו עם שרי הקהילייה האירופית. יש להניח ששרי הקהילייה האירופית מודעים לוויכוח המתנהל בישראל סביב נושא הוועידה הבינלאומית.

הצהרה זו הזכירה את הצהרת ונציה של הקהילייה האירופית, שישראל רואה בה הצהרה חד־צדדית, משום שהיא מדברת על מדינה פלשתינאית עצמאית ומאזכרת את אש"ף. הצהרה שעוררה את התנגדותה של ישראל, הרואה בה הצהרה פרו־ערבית. אירופה היתה מאז ומתמיד מעוניינת בוועידה בינלאומית למזרח התיכון בהשתתפותה. לשרי אירופה הוסבר שאם תאוזכר מחדש הצהרת ונציה, הרי זה יכביד על ישראל להסכים לשיתוף מדינות אירופה בתהליך השלום.

אבל כנראה גבר הלחץ הערבי על השרים. בביקורו בארה"ב הצליח יצחק שמיר לשכנע את שר החוץ, ג'ורג' שולץ, בצדקת עמדתו בעניין הוועידה הבינלאומית. דברי שולץ בקשר לעניין זה אכנם מתחשבים בצורך של ירדן בוועידה בינלאומית, אבל יש גם הסתייגות מן הרעיון של שיתופה של ברית המועצות בוועידה זו. מכל מקום, ארה"ב אינה נלהבת מוועידה בינלאומית, אם כי ייתכן שהיא תהיה מוכנה להסכים למעין „מיני ועידה" בהשתתפות ירדן, ישראל, מצרים וארה"ב, ללא שיתופם של גורמים אחרים.

מתקבל הרושם שהליכוד והמערך חיפשו אחרי נושא ויכוח, ומצאו את נושא הוועידה הבינלאומית. במציאות נושא זה עדיין לא בשל. השבוע נשמעו איומים לפירוק ממשלת האחדות הלאומית על רקע זה, למרות שעוד לפני כינוסה של ועידה כזו יש להחליט על שני נושאים כבדי משקל: שיתוף הפלשתינאים במו"מ ושיתופה של ברית המועצות. שני מוקשים העומדים לפתחה של ועידה כזו ויכולים לגרום לפיצוצה בטרם התכנסותה.

שר החוץ, שמעון פרס, יצא השבוע למצרים לשיחות עבודה. בביקורו הקודם במצרים הוא הסכים למצע של נקודות הסכמה עם המצרים על מהלך השלום, בתוך זה ועידה בינלאומית טקסית, אך גם הליכה למו"מ ישיר. הוועידה תעניק חסות בלבד. אך אין גם על כך הסכמה של השותפים בממשלה, ושל השותפים העתידים לוועידה כזו. הפעם יצטרך פרס להיות זהיר בנושא זה. ואין מאחוריו גיבוי הממשלה, אלא רק מחציתה. הנושא הפך למוקש פוליטי פנימי, ויש להיזהר מן דריכה עליו תגרום לפיצוץ.

י.א.

מסבת הקיפוחים של החינוך הממ"ד נגולה השבוע במסיבת עתונאים בירושלים מטעם התנועה הדתית־לאומית והמרכז לחינוך דתי.
בתמונה — מימין לשמאל: ח"כ ד"ר יוסף בורג, נשיא התנועה העולמית, מטר הלברטל, יו"ר המרכז לחינוך דתי, הרב יצחק לוי, מזכ"ל התנועה הדתית־לאומית. (צילום יצחק אלהרר).

מערכה למען החינוך הדתי

מערכה למען החינוך הדתי — העקשני והמתמשך מצד משרד החינוך והתרבות עמד השבוע במוקד פעילותה של התנועה הדתית לאומית.

מורת הרוח ממדיניות זו של משרד החינוך באה לידי ביטוי במישור הפוליטי כאשר נציגי הסיעה בכנסת נמנעו בהצבעה על התקציב בקריאה ראשונה. בדברי ההנמקה לעמדה זו שנקטה הסיעה נאמר, כי התנועה הדתית לאומית לא תתמוך בהצעת התקציב כל עוד לא יתוקן העוול שנגרם לחינוך הדתי וכל עוד לא יוקצו המשאבים הדרושים לקידום החינוך הדתי כפי שמתחייב מן הצרכים האמיתיים של מערכת זו.

עמדה תקיפה זו במישור הפרלמנטרי היתה בבחינת נורת אזהרה כי התנועה הדתית לאומית לא תשלים בשום אופן עם מציאות זו שבה הפך החינוך הדתי לבן ערובה בידי המערכת הפוליטית.

גם במישור הציבורי נפתח השבוע מאבק תקיף ובלתי מתפשר למען הגנה על האינטרסים החיוניים של החינוך הדתי. אין זה סוד כי החינוך עמד מאז ומתמיד בראש מעייניה של התנועה הדתית לאומית והישגיה בתחום זה אכן אינם זקוקים לשום הוכחה. בתי הספר הישיבות והאולפנות שמם הולך לפניהם כמוסדות חינוך שבהם גדלים ומתחנכים לתפארת רבבות נערים ונערות.

במסיבת עיתונאים, שהתקיימה השבוע בירושלים, התייצב נשיא התנועה העולמית, חה"כ ד"ר יוסף בורג בראש המערכה הציבורית למען הגנה על זכויותיו של החינוך הדתי. בדבריו לא הותיר מקום לספק לגבי עמדתה הנחרצת של התנועה הדתית לאומית למנוע כל פגיעה או כרסום במעמדו ובהתפתחותו של החינוך הדתי. כמנהיג בעל שיעור קומה לאומי דיבר על חשיבותו של החינוך, בכלל, ושל החינוך הדתי, בפרט, למען הבטחת קיומה של מדינת ישראל בתוך ים של מאה מיליון ערבים.

קיום זה אמר ד"ר בורג, מותנה בראש ובראשונה באיכותו וברמתו של החינוך המוענק לילדי ישראל. הוא גם הגן בתקיפות על זכותם של התושבים היהודים ביהודה, שומרון וחבל עזה להעניק לילדיהם חינוך ברמה נאותה וקרא שלא לערב שיקולים פוליטיים בנושא חשוב כמו חינוך הדור הצעיר.

מזכ"ל התנועה הדתית לאומית, הרב יצחק לוי, היה תקיף מאוד בדבריו, שכוונו לעבר שר החינוך והתרבות, והבהיר בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים כי המפד"ל לא תתמוך בהצעת התקציב אם לא יתוקנו כל העוולות העלולות להיגרם לחינוך הדתי כתוצאה מן הקיצוצים המוצעים בתקציב החינוך.

הנה כי כן היינו עדים השבוע לאחת משעותיה היפות של התנועה הדתית לאומית שכל מנהיגותה התגייסה כאיש אחד כדי להגן על החינוך הדתי, שהוא ללא ספק הפנינה בכתר מפעליה של התנועה הדתית לאומית.

ש. צורי

יו"ש מול ערי הפיתוח

ברוב גדול קראה השבוע מליאת הכנסת לממשלה להקים ועדת שרים מיוחדת שתטפל באיזורי הפיתוח. בהמשך ההחלטה נדרשת הממשלה לפעול מיד לעצור את ההגירה מערי הפיתוח וליצור תנאים נוחים שימשכו אנשים להתיישב בהן. בהחלטה נוספת נקבע ששנת 1987 תוכרז כשנה של ערי הפיתוח.

אילו זכינו, היינו רואים כיצד הממשלה כולה טורחת לקידום ערי הפיתוח, כשם שהיינו רואים פעילות ממשלתית נמרצת ושיטתית לקידום היישובים שבגליל, בנגב, בערבה בבקעת הירדן, בגולן, בגוש עציון, בשומרון, ביהודה, בחבל עזה ובכל מקום.

משלא זכינו היתה הממשלה לוועדות ועדות. כל ועדה ונושא „שלה"; משלא זכינו התפצלה הכנסת ל„שדולות", עד היום עשר במספר, שדולה שדולה והנושא „שלה".

אין אלא לקוות שכך הדבר לתקופת מעבר בלבד, עד שתקום ממשלת אחדות של ממש וכנסת מאוחדת למען המדינה וכל תושביה.

עד אז נציין בתמיהה רבה גישתם של כמה חברים מהמערך, שהצטרפו לגישה פסולה ודמאגוגית של מפ"ם־ר"צ־חד"ש־„מתקדמת", המסיתים את תושבי עיירות הפיתוח נגד יישובי יש"ע.

אמר השבוע בכנסת אהרן נחמיאס מהמערך: „חברי ואני איננו רואים נחת מכך שבשנה שעברה הושקעו ביישובי יו"ש 320 מליון דולר. אילו היו סכומים אלה מושקעים בעיירות הפיתוח, היה מצבם טוב הרבה יותר.

התרה התזיק אחריו רן כהן (ר"צ באומרו, שמאז 1967 הושקעו בשטחים (אין הוא אומר, חלילה, יהודה ושומרון, וכי למד פעם תנ"ך?) כשני מליארד וחצי דולר. אילו הושקע רק חלק מזה בעיירות הפיתוח מצבן היה טוב יותר. ההשקעה בשטחים, לצוות דעת חה"כ הנ"ל, היא „נגד השלום, נגד הציונות ונגד תקוות מדינת ישראל".

אך את גישתו של „המערך" לא נוכל להבין. עובדה, היא שהיישובים ביו"ש הוקמו בברכתם ובאישורם של ממשלות המערך, בימי אלון, רבין, פרס ואחרים.

אלא שאט אט החל המערך פונה ליישובים אלה עורף. רק כדי שלא לאבד אהדתם של אוהדים ותומכים במערך הרואים ביישובי יו"ש שיבת בנים לנחלת אבות, התחילו מסכימים מאונס ל„עיבוי" היישובים.

עתה שמים עצמם אנשי המערך והשמאלנים אפוטרופסים לעיירות הפיתוח. בלהט דבריהם אינם נמנעים מהסתה דמאגוגית נגד יישובי יש"ע וגורמים פילוג ופירוד בין בוני המדינה באזורים השונים.

כל אזורי מדינתנו הקטנה קרובים לגבול. כל יישוב מהווה מחסום מפני אויב. כל יישוב באשר הוא זקוק לחינוך בניו, לבנייה, לתעסוקה ולתנופת פיתוח. אין יישובי יו"ש וחבל עזה מול ערי הפיתוח, אלא אלה בצד אלה.

טוב עשו כמה מראשי ערי הפיתוח, בהיותם אורחי כבוד של הכנסת, שאמרו במפורש, שדאגה לקידומו ורווחתו של אזור אחד בשום פנים אינה, ואסור שיהיה, על חשבון אזור אחר. כולם בנינו הם.

יונה כהן

הירוקים ישפיעו — הפעם לטובה

האביב הקדים לבוא. שדות הארץ במרחבה מכוסים ירוק, עם הרבה כלניות ופרגים. במתח הפוליטי והכלכלי הקיים יש בנוף ארצנו היפה כדי לתרום לרגיעה ולשלווה.

החורף ירדו ברוך השם גשמים רבים, אף שאינם מכסים את הגירעון המצטבר במאזן המים. כמות הגשמים עולה על הממוצע הרב־שנתי. אך היא פחותה מהציפיות שנוצרו בתחילת החורף שהקדים. חודש אדר עדיין עשוי לתרום לשיפור המאזן.

אך האביב המוקדם, לאחר גשמי הברכה, מזכה אותנו ביבולים טובים ובשפע של ירקות בטרם עונת הבכורים. בניגוד לחודשים הקודמים, שבהם מחירי הירקות הרקיעו שחקים והעלו את מדד המחירים לצרכן, עתה מחיריהם זולים. יש לצפות שהירקות יתרמו לירידה במדד. הדבר יתבטא בחלקו כבר במדד פבריואר, שכן המדידה היא עפ"י ממוצע חודשי, ובימים הראשונים של החודש המחירים עדיין היו גבוהים. התרומה תגבר במרס. יהיה בכך כדי לאזן כלשהו מדדים אלה, אשר בהשפעת הפיחות, ייקור הדלק וההעלאות מחירים יזומות הם אמורים להיות גבוהים מאלה שהיו בחודשים הקודמים. הפעם הירוקים והאדומים ישפיעו לטובה.

י. ד.

השבוע בקו מעט

עט לשחוק

לאחר שחרורו של יוסף ביגון מהכלא ממתינים אנו יחד עמו בקוצר רוח לעלייתו לארץ ישראל. אז יוכל ד"ר ביגון להוכיח את יכולתו לא רק כמרצה עונשים אלא אף כמרצה בפקולטות למדעים מדוייקים. רק תפילה אחת עוד נושאים אנו בלבבנו: שלא יסע להרצות הברית.

• • •

הבעת השמחה שעל פניו של אסיר ציון המשוחרר מכלאו והמקווה לשחרורו הסופי ועלייתו לארץ היא שעושה את ההבדל בין „ביגון שעולה" לבין „ביגון שאולה".

• • •

המערך: אם לא ועידה — בחירות.
הליכוד: רק לא ועידת חירות.

• • •

כשמערכת הבריאות שובתת זה יכול אולי להיות נוח לבריאים אך בכלל זה מאוד לא נוח לבריות.

אילן בומבך

صكا عن الأصل

עיטורי סופרים וספרים

פריצת „תחומין" / מאת א"י סוקר

לפנינו הכרך השביעי של „תחומין" *), קובץ הלכתי רב כמות ואיכות לענייני תורה, חברה ומדינה. כרכי התחומין מופיעים מדי שנה בשנה ע"י מכון „צומת" באלון שבות, גוש עציון, המתעסק ומתעמק בבעיות מדינה וחברה על פי התורה. במה זו קנתה מקומה ב„כותל המזרח" של הספרות התורנית האקטואלית ואחרי שקובצי „התורה והמדינה" (ע"י חבר הרבנים של הפוהמ"ז בעריכת הרב ר' שאול ישראלי) חדלו מלהופיע, ממלאים כרכי „תחומין" שליחות ציונית־דתית ראשונה במעלה.

יישר כוחם של עורכי „התחומין" על עבודת העריכה הבדוקה, ההדרגתית הכוללת ראשי פרקים וסיכומים לכל מאמר, כותרים וכותרות משנה לרוב, הקפדה על ציון מקורות כחוק והערות־הארות מחכימות בשולי המאמרים.

ניכר כי חברי המערכת „לוחמים את הנושא", נושאים ונותנים עם מחברי המאמרים ומשתפים אותנו, המעיינים, בחילופי הערות ובהשגותיהן אשר בצידן.

עימותים הלכתיים

יתר על כן: שרוו אנשי „תחומין" להאיר נושאים רבים השנויים במחלוקת וללבנם מכל צדדיהם. חלק ניכר מן המאמרים אינם אלא עימותי הדברים בין תלמידי חכמים כאשר בית ההוויה משמשת להם זירת שקלא וטריא.

כך מצאנו את תורת דעתו המפורשת של הרב ... רבה של פתח תקוה, המתנגד להפגנות שבת ... להסימת ... לפני בתי כנסת, ... את תורתם הרבנים שמהם ... (מצוות ההוכחה בציבור), יצחק זילברשטיין (חובת ההפגנות) וישראל רוזן (כנגד טענת לפני ציור).

בהחלוקת אקטואלית נוספת: הרב שלום משאש, רבה של ירושלים, מתנגד בכרך זה לפסקו של הרב שאול ישראלי המצדד בהקמת בנק עור לדורי כויות שפירסם בכרך הראשון של תחומין. הרב ישראלי הזיר ומשיב וחילופי מכתבים מצורפים כהוויה נוספות במלחמתה של תורה.

בתחום הרפואה — המפרנס בדורנו עצם של מאמרי הלכה בהדרגים — מתווכח הרב עזרא ביק (ר"מ בישיבת הר עציון) עם הרב זלמן נחמיה גולדברג בירושלים בסוגית השתלת עוברים ביהוהים. הרב ביק תומך באמהותה של האם המפרנת בניגוד לרב גולדברג ולרב כ"אב שפרסמו מאמרים בתחומין ה' ומסקנתם כי הוולד מתייחס לאם היולדת.

הרב ז"נ גולדברג (ראש כולל „שבט מיהודה" ... של הגרש"ז אוירבך) נחלץ להגן על עצמו בסוגיא סבוכה נוספת. בתחומין ו' פרסם מאמר על זכויות יוצרים בהלכה (קסטות) והפעם מתמודד כנגדו הרב נפתלי בר אילן מרחובות. הרב גולדברג „משיב מלחמה שערה". „ואת והב בסופה" כדרכם של תלמידי חכמים.

טכנולוגיה והלכה

שתי התנצחויות נוספות בכרך זה באות מכיוון „בעלי האכסניה" — אנשי מכון צומת. הרבנים ישראל רוזן ואורי דסברג, מגינים על שיטתם בבעיות החשמל הטכנולוגית בשבת כנגד השגותיו של הרב שבואל דוד מראש צורים. ובמקביל מתייצבים כנגד ערעורו של הרב זאב ויטמן מכפר עציון שאין דעתו נוחה מיישום שיטת ה„גרמא" של „צומת" בעשייה זו ושקידמה לה.

בשאלת השמיטה — התופסת מקום נכבד בקובץ (9 מאמרים!) — בולט העימות בין הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל שדוחה את ערעורו של הרב שלמה גורן יבלח"א על תוקפו של היתר המכירה לאחר קום המדינה. הערעור והסנגוריה מתפרסמים בכרך הנוכחי, פיסקה כול פיסקה. יש לציין כי הרב גורן חזר לאחרונה על עמדתו מעל דפי „הצופה" ועורר על היתר המכירה הנוכחי, לתשמ"ז. ועדת השמיטה של הרבנות הראשית לישראל פרסמה בהתר את הערות הרב צבי הכהן קוק וציינה כי בכרך הנוכחי של תחומין יתפרסמו הדברים בכלל־ אם.

חילוקי דעות נוספים מוצאים ביטויים כעל במה זו, והכל כשרים לבוא בקהל בחינת „אלו ואלו דברי אלקים חיים". הרב אהרן ליכטנשטיין, ראש ישיבת הר עציון, שוטח במסה הלכתית־השקפתית תורת ההסדר לעומקה ומכריע כי „ישיבת הסדר — גורמת, ישיבה צרופה — תריג". לעומתו הציגו עורכי תחומין שני מאמרים המייצגים גוון שונה שאף הוא לגיטימי בחינת הציונות הדתית: הרב זלמן ברוך מלמד מבית אל, כעלה על נס את צורך האומה בגדולי תורה, והדיין הרב אברהם שרמן מכתיר את מאמרו: גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות.

צמדי מאמרים, החלוקים ביניהם ומשלימים זה את זה כאחת, מוצאים אנו בכרך זה גם בבירורו של הרב הרשג רבינוביץ מהפך חיים בדבר אחריות מפעל לנזק אקולוגי שנגרם למשק שכן כתוצאה מהשקיה במי ביוב, ובצדו פסק דין של הרב בן ציון קליין מיסודות באותו עניין.

וצמד נוסף: ד"ר אליאב שוחטמן, מהמכון למשפט עברי, ואיתמר ורהפטיג, מעורכי תחומין, נושאים ונותנים בשאלת הפוליגרף (מכונת אמת) כאמצעי מסייע בבית דין.

ואם בעימותים עסקינן לא נוכל שלא להזכיר התנצחות של ממש, בסימפוזיון פומבי שנערך אשתקד ב„תחומין שבעל פה" ותוכנו הובא בכרך הנוכחי. הרב צבי וייגמן וח"כ פרופ' אבנר שאקי חלוקים בשאלת החקיקה הדתית ואילו הרבנים יואל בן נון, משה לוינגר, ואהרן ליכטנשטיין מייצגים ניגודי דעה תורניים בסבך היחסים שבין ישראל וישמעאל.

גלריית כותבים מכובדת

עימותים תורניים אלו הם רק חלק מתבשיט ושישה (!) מאמרים הנודדים כרך זה המלא מן אל קן ומחולק למדורים הארץ ומצוותיה, שבת ומועד, משפחה ורפואה, חברה ומשפט, חקר הלכה, מקדש וגאולה, ותחומין שבעל פה. כמסורת הכרכים הקודמים תורם גם הפעם הרב מאיר וונדר ברשימה ביבליוגרפית נוספת הכוללת 751 (!) מאמרי הלכה שהתפרסמו ב־96 כתבי עת תורניים שהופיעו בתשמ"ם (מה"ע האיזור הזה ?).

בדקנו ומצאנו כי קבוצת הכותבים הנכבדת בידינו הם רבני ההתיישבות הצעירים אשר אימצו כנראה במה זו (או במה זו אימצה אותם) כמתאימה לחקר הלכה הצולה על שולחנם. על קבוצה זו נמנים (לפי סדר הופעתם בכרך) הרבנים יעקב אריאל (כפר מימון), זאב וישבין (כפר עציון), שמחה כשכיר (תקומה), גדעון פרל (אלון שבות), שלמה ריסקין (שדה אליהו), טוביאל דוד (ראש צורים), ישראל שחור (שעלבים), הרשג רבינוביץ (מעלה...) ובן ציון קליין (ירושלים).

בגלריית רבני ישיבות ההסדר ביצ"ים אנו את הרב יעקב אריאל (ימית), יהודה עמיטל (הר עציון), יהושע בן מאיר (אפרת), עזרא ביק (הר עציון), זלמן מלמד (בית אל), יצחק שילת (מעלה אדומים), וביכאל בלייכר (בית גבוה לטכנולוגיה). בשורת הרבנים ניצבים הראשון לציון הרב ברדר־

כי אליהו (מינוי אשה לתפקיד ציבורי) הרבנים שאר ישוב כהן (חיפה), שמואל קוק (רחובות), שלום משאש (ירושלים), שאול ישראלי (ירושלים), שילה רפאל (ירושלים), אברהם שרמן (תל אביב), עזרא בצרי (ירושלים), אליהו בקשי־דורון (חיפה) חיים פרדס (תל אביב). אגב: שמו של הרב הראשי לישראל אברהם שפירא שליט"א מופיע ברשימת המשתתפים בקובץ אך יגענו ולא מצאנו מאמר כפרי עטו. הכיצד?

את רשימת המשתתפים בקובץ במאמרים גם מעברו היהם של הרבנים הראשיים לישראל לשעבר. הגראי"ה קוק והגריא"ה הרצוג זצ"ל (וכבר הזכרנו את העימות בין הרצי"ה קוק ויבלח"א הרב שלמה גורן) ובשם הרבנים יבלח"א הרב שאול ישראלי (הטפת דם ברית לעולי אתיופיה) הרב בן ציון פירר (חיבור גוסס למכונת הנשמה).

לפסיפס המגוון תורמים כמה אישי מדע תורניים כד"ר אברהם שטינברג בירושלים (הטיפול בילוד הפגום), פרופ' אברהם פיינטוך מבאר שבע (כיצד מתקדשת אי"ע), הרב מנחם סליי מפרוייקט השו"ת בבר אילן (יחס ההלכה לזקן) וד"ר אליאב שוחטמן שכבר הוזכר לעיל.

יריה לכל הכיוונים

שפעת נושאי „התחומין" פורצים לכל תחומי חיינו, מן הקצה אל הקצה, ובעדים ככאה עדים על היגייתה של ההלכה; בניית בית כנסת בהר הבית ודינו של פרי הפאפאיה; האינגה בהלכה ו„פסנפים" לכתב בגנבי בשבת; נשואי מפגרים ויצלא פירות כביצית; קידושי רפורמים וצדיפויות בטרמפיאדה; כשרות דג הצלופה והבריות דולרים לחו"ל. ומה לא?

דומה כי פריצת „תחומין" זו ועיסוק בכל הנושאים בעת ובעונה אחת מקשה כעס על המעיין החפץ במיצוי נושא בשלימותו. כיוצא בזה לא כל־כך ברור לנו מהו הקריטריון להדפסת מאמר ב„תחומין": האם הנושא האובייקטיווי? ההוכן החדשני? שם המחבר הנודע בשערים? או תפקידו הרבני של מחבר המאמר? ושמא „יד המקרה" ההזדמנותי הוא קנה המידה?

כמו כן לא ברור לנו אילו מאמרים „זוכים" ל„טיפול מערכתי נצרך" בדמות הערות והבעת דעה של אחד העורכים, ואילו מאמרים עברו ללא שבט ביקורת. כלום „יד המקרה" וההזדמנותי שולט בכל אלו?

ואעפי"כ אין לנו אלא לאזול לחברי „צומת" בגוש עציון „עשות ספרים הרבה" מסוג זה שיש בהם משום העלאת תרומה חשובה והארת היבטים ה־ תורניים של הציונות הדתית במיטבה.

שפרה וינשטוק־אשכול

שמתי פעמי

שמתי פעמי
לעבר אוקינוסים רבים
נדדתי למרחק
שאפתי להתיצב בשכלות הרוח
חפשתי אוצרי
והוא פשוט בחצרי
כספק מזוני.
חפשתי את ה„אני" ואת היש
שבי, בגבול בו נגמרות
האשליות.
הגוף אשר דרך אישיותו
חפשתי את עצמי.
הדלקתי נר בפמוט הישועה
להאיר את כח הראיה
לגלות פני הישות
לגלות דבות המשקפת אהבת האדם
ואהבה בין אדם לקונו.
הכלים הנוצרות הן ההם לעולם
המרוצוי סביני לבין עצמי
המלים שבתוכי הן עולמי הפנימי,
של הרצון האנושי להתעלות
אל מעבר לכל הדברים
שחיי האדם עשויים מהם.

שירי המעלות בתהילים

מאת שלמה טל

„יסוד המעלה" עיונים בשירי המעלות בתהלים, מאת א' יהודה שביב (אי"ש), המכון להכשרת מורים שליד ישיבת הר עציון, הוצאת תבונות, ירושלים תשמ"ז.

„הציונים שבזה הספר — כותב הרב שביב בפתיחה לספר — הם תולדה של מלחמת יום הכיפורים התשל"ד, ימים של המה למלחמה, אחוות עיקרית בכוונת הפנימית התובעת ומכרות ,ואני שלום', הדברים שבספר... הם עיונים במבנה, בתוכן, בדרשות חכמים שבאו על המזמור, בשירה, בקשר שבין המזמורים ובין התחקות אחר התוכן הפנימי שבכל מזמור ומזמור".

המחבר מכיר את לאת פרנקל צ"ח, ששיעוריה פתחו פתח להתבוננות וצהרו את הלב לילך בעיון זה".

את הציונים האלה לימד המחבר בבתי אולפנא השונים בארץ: בישיבת הר עציון והמכון להכשרת מורים שלידה, במכללה לבנות בירושלים, במכללת מרחבים, ומדרשה לבנות בבר־אילן.

„כדי לקבל מושג מה כלול בספר, אעתיק קטעים ממנו ויראה גם תוכנו וגם האקטואליות שבו.

על הפסוק „חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים" (תהלים קכ, ד) אומר המחבר: חץ — הריהו סמל לפגע הבא בחשך... אך משכו רגע קט... גחלי רתמים — אש שבתוכם דומה ואינה פוסקת" וכן נאמר בירושלמי (פאה פ"א ה"א) „כל הגחלים כבו מבחוץ כבו מבפנים ואלו (גחלי רתמים) אף על פי שכבו מבחוץ לא כבו מבפנים".

„ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדו". פסוק זה נתלבטו פרשנים בפירושו ודרשו בו חכמים דרשות. לדור אחרון זה, שראה את העיר הצויה, זכה לראות מחדש באיחודה, הבנה מחודשת בכתוב... ואנו כולנו, עת עמדנו נפעמים בשער העיר, או גם ליד הכותל המערבי או למעלה בקודש על ההר עצמו, העברנו נגד עינינו והתנו את עברה המפואר של העיר... וכאילו אליגו... הכוספים, האוהבים, הנושקים אבני הכותל... מופנית בהגייתו של המשורר — „שאלו שלום ירושלם"... ויבוא היום ויבנה הבית, ושוב תשמע הקריאה — „בית ה' נלך".

וכך עובר המחבר ממזמור למזמור, ומבאר את הקשר שביניהם; את תוכנם, את מבנם, את השירה שבהם, ואת תחושת האדם בעת אמרו פרקי שיר המעלות.

לפני כל מאמר, צילום המחבר את המזמור ור־ תרגומו מן המקראות הגדולות, ובעמוד הסמוך צי־ לם תמונות מתאימות לתוכן המזמור הלקוחים מב־ ציירים מפורסמים, כגון: ב' נחשון, דוד רוברטס, וילהלם טרובנר, ראובן רובין, ואן גוך, מוריץ אופנהיים, דבורה בירנבוים ואחרים.

יישר כוחו של האי"ש על העבודה המבוארת ש־ עשה ויזכה לעלות במעלות עד הבית הגדול וה־ קדוש שייבנה במהרה בימינו על הר בית ה'.

חקרי אורי־ניסן גנסין / מאת י. עמוס

אורי ניסן גנסין, מחקרים ותעודה, כי־ עריכת דן מירון ודן לאור. מוסד ביאליק, ירושלים, 1986.

במסגרת הקבצים לחקר הספרות העברית הופיע קובץ א. נ. גנסין, אשר לכתביו המעטים היתה עדנה בשנים האחרונות. במרוצת הימים הוכרה גדולתו כמספר מקורי ומחדש מסלול חדש בסיפורת העברית, ולצירתו נודעה השפעה על הספרות העברית עד ימינו.

אורי ניסן גנסין (1881—1913) גדל בבית אביו הרב ולמד ב־יב"חנו. יחד עם י. ח. ברנר, שידיד הראשונים זכו לתשומת לבו של נחום סוקולוב, וזה הזמינו לבוא לוורשא לעבוד בעריכת „הצפירה". גנסין כתב מאמרי ביקורת, עסק בתרגומים וחיבר סיפורים. הוא היה טיפוס של נודד, ונע ונד בהיין הצרים בין ורשה, וילנה, קייב, לונדון וארץ ישראל. הארץ הכזיבה אותו והוא חזר לרוסיה. הוא מת בורשה בשנת השלושים ושתיים לחייו.

גישה ייהודית

מורשתו הספרותית נתמצתה בעיקרה בארבעה סיפורים: „הצדה", „בינתיים", „בטרם", ו„אצל". השמות בלבד מרמזים על הגישה הייהודית של המחבר לחיבוריו ולדמויותיו. בדומה לשופמן ולברנר פתח גנסין תקופה חדשה בספרות העברית. גיבוריו קשורים אמנם עם העולם היהודי הישן והקועים במשבר שבין העיירה לבין „העולם" הגדול, אלא שבו בזמן הם רואים עצמם כ„אורחי העולם". ההוויב כבסרם את שקיעתה של התרבות המערבית. מבחינה זו היה גנסין קרוב לבו־דיצ'בסקי.

גנסין עצמו הוא גיבור הגיבורים של סיפוריו, העומדים על פרשת דרכים מתמדת, מלאים ניכור חרות לבני אדם קרובים ולסביבתם, וכמעט עקורים משרשיהם. הגיבורים תלושים מקרקע המציאות, וניכרת בתיאוריהם השפעת הספרות הסקנדינבית, ובעיקר השפעתו המכריעה של צ'כוב. הדמויות חיות ב„זמן האבוד", כהגדרתו של מרסל פרוסט, כאשר העבר והעתיד ממוקדים בהווה ו„התגמול מוחשי יותר מן היום הזה". בכך היה גנסין סופר מודרני, במשמעות שפותחה בספרות המערבית לאחר מלחמת העולם הראשונה. הוא הכניס את הנוסח המודרני הזה לספרות העברית, שלא ידעה אותו בכלל.

סגנונו המקורי של גנסין מלא שירה. אבל לירק זו מדוייקת וקפדנית ומוחשית בהעלאת פרטים על אנשים ועל נופים. עולמו הפנימי של האדם נחשף מכוח האור והחושך של הטבע והסביבה. ריאליזם זה מחק את כל האבק המליצי שדבק בימים ההם בכל שיר ובכל סיפור עברי. גנסין נמנה עם יוצרי הפרוזה העברית החדשה, אשר הצליח בפיתוח לשון, שלמרות הרוסיציזמים הרבים שבתוכה היה טעמה כטעמה של שפה מדוברת. יש חוקרים הרואים אותו נמנה עם האסכולה הסימבוליסטית. וי. ח. ברנר הגדירו כריאליסט סימבוליסטי.

מותו המוקדם לא איפשר לגנסין את חשיפת כל כשרונותיו היצירתיים, אך די בכתביו המעטים כדי לבשר את המפנה הגדול שחל בספרות העברית. הנוסטלגיה והתחושה הייאוש של גיבוריו משווים ליצירותיו ארשת גורלית של אנשים חיים ומתים ב„שולי" החיים. וכיסופיהם ותאוותיהם אינם באים ואינם יכולים לבוא על מימושם. בניגוד למועקה הכבדה השולטת באווירת הסיפור עומדים תיאורי הטבע של גנסין ביפעתם ובעמקותם הרבה, ולא עוד, אלא שבאורח נפלא מכליב הסופר את הגיבור בבריאה ובנופים ועושה אותם שותפים לחרישת גורלו של הגיבור.

הקובץ מביא מחקרים למדניים על סוגיות שונות ביצירתו של גנסין, המנתחים את סיפוריו ומוצאים בהם ממצאים, חדשים וגם ישנים, המצלים את קרנו ומפארים את מקומו בספרות של זמננו.

מעברים רצופים

במאמר „המתנות הגוף בסיפורת של גנסין" מגיע המחבר, יוסף אבן, למסקנה, כי בסיפוריו הבשלים „הוא „מרצה" ומפעיל את הטבע בתנועה חזקה, כדי לעצב באמצעותו את תודעותיו ההורמות של הגיבור המצוי בגוף, מתרשם כמכו, מפנים אותו, ועושהו למרכיב מהותי מאוד בחיי הנפש שלו". נוסף לכך עשה גנסין תימאטיזציה של הגוף, כאשר האדם מתמהה אתו בתוך המצע הריאליסטי של הגוף, יש הרבה תיאורים של האנשה בהעלאת הנופים והופכים לציורים פלאסטיים וריאליסטיים. עושר הציורים גנוז בעמקותם המקדינה בעצמתם על חיי הנפש של האדם הצמוד אליהם מרצון או מאונס.

„סוד של איש ואיש; לשאלת אי־המוגדרות ב„אצל" — הוא נושא מחקרה של לילי רתוק. הכוונה לנטייתו של גנסין להשאיר את סיפורו פתוח למשמעויות רבות ולפהדרגות שונות. „אי־המוגדרות היא, איפוא, אלמנט יסודי באיכותו של הטקסט, המושכת את הקורא ומשאירה אותו לאחר הקריאה ללא „פסר" מכוון של המחבר. אין רצף כרונולוגי ב„אצל". המעברים מן ההוה אל העבר הקרוב והרחוק מתרחשים בלי הרף. יש פערים ותהרות המכבידים על ההבנה. הראשונים מפסיקים את הרצף, והאחרונים נותנים עדוף של אינפורמציה. מקור הפערים בתפיסת הגיבור „שאין הגיון ואין הכרח הגיוני, אין סיבה ואין מסובב — — — יש רק מקריות מוחלטת, זו השלטת בעולם האלוהות והאגדות", כדברי פ. לחובר. והיות שהגיבורים מצויים לא ב„חיים" עצמם, אלא „אצל החיים" אין להתבצע מהם עקביות והגיון בפועלם ובמהלליהם.

אי־המוגדרות נובעת גם מן הדו־משמעות של הדמויות הראשיות, וזו מונעת מן הקורא לשפוט אותן או להזדהות איתן. נשאר לקורא לפסוח על שתי הסעיפים, כי איננו מסוגל להכריע במשמעות היצירה, ובלשון פשוטה: הסיפור מלא אנטי־תזות, ואין לחפש בו את הסינתיזה. החוקרת מסיימת את מסתה במסקנה, כי „צורות הספרותית המובהקת של הימנעות זו, היא רמת אי־המוגדרות הקיצונית של העלילה".

דן לאור עוסק במאמרי הביקורת של גנסין במסתו „הערות למאמרי הביקורת". הוא מביא את תפיסתו הספרותית של גנסין: „הספרות צריכה להיות ראי־החיים, בה צריכים להיחשף כל מחזות החיים בסדר הגיוני ובתמונה יצירתית בשביל ל־ למד את הקורא לדעת את החיים, למאוס ברע, ולפי המבט הראשון אפשר להתו לטוב, ולבחור בטוב האמיתי, המוחלט, ההגיוני וממילא גם ה־ אנושי". לאור מעיד, כי ראיה זו נובעת מן הביקורת הרוסית החברתית מיסודו של המבקר ויסריון בלינסקי. גנסין תובע מן הסופר הזדהות גמורה עם דורו: „בשביל להראות לנו את תכונתו של איזה דור, צריך להיות כותב לזה. הסופר צריך להיות עם חיי אותו דור — בפועל או במחשבה וברגש — להרגישו, להשתתף עמו בכל רגשותיו, אז יכין כל אותם הקווים והשרטוטים העצמיים שלו המתאריו אותו במלואו".

את הקווים צריך הסופר לתת באיש אחד, והוא הוא „גיבור דורנו", הנותן תמונה שלמה המשקפת את כל חיי הדור. על הסיפור להיות מזוגן בהווה, כי „לקורא צריכה הספרות להראות את ההווה רק את ההווה". דברי ימי האתמול מעניינים את ה־ חוקרים בלבד. רק בתקופות של שלווה — ומתי מזומנת לנו ההיסטוריה תקופות כאלה — רשאי האמן לפנות אל העבר, אך בשנים שלא כתיקנן, בימי משברים, אין מקום לפנות אל העבר. גנסין דוחה את התיאוריות על אמנות דידאקטית מזה, ו„אמנות לשם אמנות" מזה, „כדי לחייב את דרך הביניים של אמנות נושאת אידיאה, המוכחשת על ידי „תמונה יצירתית", אשר אמת החיים שלה נמסרת — שלא כבלשון הפילוסופית — באמצעים פלאסטיים ודרמאטיים". והתמונה היצירתית, מאידך גיסא, מטהרת את הקורא, את שכלו ואת רגשותיו ומזככת את נשמתו — אליבא דגנסין.

למרות ההיקף המוגבל של עבודתו הביקורתית תרם גנסין בעיצוב הסגנון הביקורתי החדש בראשית המאה, בכוונה של השתחררות מן „הריאליזם" החברתי, שהיה מקודש בביקורת הספרותית הרוסית ובגלוי תשתלב לצורה. ביצירותיו היה גנסין נאמן להשקפותיו הספרותיות: הנובלות הגדולות שלו הן ראי־החיים, עיצוב חיי הנפש של גיבוריו הוא עדות לפסיכולוגיזציה של המחבר, אשר הראה אותה לקוראיו במקום לספר עליהן, והכרה ביחס האורגני שבין התוכן לצורה.

שמואל ורסס עוסק במסתו: „הזיכוך המשולש: א. נ. גנסין, יעקב ואסרמן ושבתי צבי" בתרגום העברי של סיפורו של ואסרמן „בימי שבתי צבי" על־ידי גנסין. הסיפור הוא פרולוג לספרו הידוע של ואסרמן „היהודים בצירנדורף". ההשוואה בין המקור לתרגום מעידה „על המתיחות המתמדת בין הנטיה לנאמנות לטקסט, כפי שמבצע על־ידי ואסרמן, לבין נטיותיו הסגנוניות והאמנותיות של גנסין עצמו, הנמשך, תוך כדי מעשה התרגום לידי הבעה ותיאור משלו". גנסין ראה לפניו את הקוראים העברים ונמנע לו הכוח לסטות מן המקור במקרים שראה צורך בכך. בנוסף לכך הטביע את חותמו האמנותי האישי על הטקסט, על־ידי ההדפות, ההרחבות והתוספות בתחום הפיגורטיבי. לדעת ורסס, שימש מעשה התרגום לגנסין „כמצע לשם העברת האוויר האקסטאזים הכבושים ה־ מובלגים".

„ההקשר הספרותי"

מחקר רבתי עשה דן מירון על „ההקשר הספרותי" ביצירות גנסין. שם המאמר „חיים באופן של הנצחי" הוא מתוך הסיפור „אצל" („...אחר הלכה, שגורלו משגיח אליו מאחורי כתפו, כה היום ושם פתאום „חיים באופן כל אותו נצח אילם וגדול בכבודו..."). מקור הדברים בתנ"ך: ישעיה ל"ז, כ"ט — „ושמתי חחי באפך" והכוונה לסנחריב מלך אשור; וביחזקאל כ"ט, ד' — „ונתתי חחים בלחייך". והכוונה לנגד פרעה מצרים. „ההקשר הספרותי" הוא לפי הגדרת המחבר בדרך החיוב, „המונח: יסמן היפפה, שהמפים אותה התגלותה הוא הטקסט הספרותי גופו, ולא התוים ההיסטוריה החברתית של הספרות. אם כי, כאמור, ההקשר הסיפרותי ההיסטורי טובע היתום צמוק בגוף היצירה, וממילא יש לו ביטוי גם בארגונה הטקסטואלי". והי הגדרה על רגל אחת, ואידך זיל גמור במסה הגדולה והכבדה, התובעת עיון רב ומפרך.

דן מירון מעביר לפנינו כבני מרון את מערכות „ההקשר הספרותי" ביצירותיו של גנסין, ומגיע למסקנה, כי כבחינת הכמות (ויחסית להיקף היצירה) ניצל הסופר את השימוש בהקשר הספרותי במידה מרבית כשם שלא עשה שום סופר לפניו ולאחריו. וכל זאת — „לשם הבהבה בקונו של היצירה בתוך המסורת הספרותית השונה דהב השימוש בה לגירה להתמודדות עם בעייה הצרך והמתמשמעות על הספרות. גם ביאליק ועגנון השתמשו אף הם באמצעי זה ביצירתם, „בעיקר במסגרת ה־ קומפלקס היהודי הספציפי, באמצעותו הם ניהלו את המאבק של המשכיות תוך תחיה בתרבות היהודית ההדרגתית — לעומת מסירותיות הכת ה"ת'.

הקרוב ביותר לגנסין בפיתוח „ההקשר הספרותי" הוא חברו ידידו מנוער ובר־פלוגתא שלו, י. ח. ברנר. הוא שאף לייסד את יצירתו על אבני הקשר אל החיים, ויינק מתוך הספרות את לב ה„חיים". „העובדה, שגביכות אלה נידונו מראש לכשלון היתה בעיניו סימן מובהק לפגם המהותי שבבגע הנסיון של האדם להעניק לחייו משמעות באמצעות המהווה האסתיטית. גנסין, לעומתו, קיבל את הספרותיות ואת האמנותיות של היצירה הספרותית כתנאי הקיום שלה, וביקש להפיק דווקא מהן את הערכים הגדולים — — — שהוא כמיגלת למשש, בשעה שהוא נאמנה לעצמה".

ברנר הלך על גנסין ודגל בשליחותו של הסופר העברי, כדי „להגביר הריאליה והקדושה בעולם", ופסל את הספרות לשם ספרות. חילוקי הדעות הביאו לידי קרע בין שני הידידים, למרות נקודות משותפות שהיו להם באישיותם וביצירתם.

אברהם גוברישרן עוסק בדמותו של גנסין ויצירתו באספקלריה של „באך אליעבפר" (כליות הכל) לדוד ברגלסון, במסתו „הזר והקרוב". ברגלסון שהכיר בקבצת את גנסין הפתשהם בו כבאר הגבורים ברומאן שלו. כך ציפש גנסין פרוטים של הרץ ברומאן. ברגלסון נמנה עם גדולי הסופרים היהודים בבריה"מ־המועצות, ומותו היה כמוסם, בהריגה באוגוסט 1952. הוא היה מכחיש את השפעתו של גנסין על יצירתו והודה רק בהשפעתו של מיכה יוסף ברדיצ'בסקי. אך גוברשרטן מוכיח, כי ברומאן „באך אליעבפר" נראה בבירור הקשר המובל באותו הרץ אל אחת הדמויות המרכזיות ביצירת גנסין — אוריאל אפרת ב„בטרם". לאחר שברגלסון כתב את הרומאן הוא תרגם אותו, ה־ דעת אחרים הימהו אחר תרגם אותו לעברית. בכל ניסה ברגלסון להגשים את חלומו להיות גם סופר עברי. פרקים מן הרומאן „בכליות הכל" פורסמו ב„העולם" בשנים 1911—1913. עורך „העולם", א. דרויאנוב, עמל קשות כדי להתקין את הלשון העברית של ברגלסון, שהזהה לדבריו עבודה ד־ רצוצה.

גוברשטין מוכיח, לפי ביכושים רבים מספרו של ברגלסון, כי „דמיונו הביוגראפית של ברגלסון „גבורי הספרותי כאחד שישמו בידי ברגלסון אמ־ צעי לעצב את הדמות בדרך שינה ביקובל עד או בבדיות ביידיש". ואין ספק, שהשפעתו של גנסין יתרת בספר. בנוסף להשפעות בבטורות אחרים.

פרט למאמרים הנסקרים כולל הקובץ מאמרים מאת איתמר אבן־זוהר (הדיאלוג אצל גנסין ושאלת הסדולים היהודים); המיטל ברייסף (המטאפורה הגולשת בסיפוריו של גנסין); מאיה אבןאיבטוביץ (ביריכת הריאליזם בתארגונם סגנונים של זמן „בקיום בסיפורי גנסין); צבי צמה (אפרים ואוף יולגנים); ... („הפשרה ההלה" — דמויות הנשים ב„אצל"); זכרונות של א. נ. גנסין מאת צילה ליוש־אפרן; וביבליוגראפיה של יצירתו האישית של א. נ. גנסין מאת לילי רתוק ומנוחה בר־יוסף.

כהאי לישנא

אם ואילו

מאת אבנר אורליך

אבשלום קור אמר באחת מפינותיו בגלי צה"ל כי שיבוש הוא לומר „אם" במשמעות „אילו". הוא דיבר על שלט הפרסומת ה־ מראה ילד האומר: „אם הייתי יכול לדבר". הואיל וזה תנאי לא קיים, טוען קור שצריך לומר אילו ולא אם.

והנה, הראה יצחק אבינרי עוד לפני 30 שנה כי שימוש זה מותר וכשר הוא, ואף הביא רוב ראיות מרש"י. בכרך ב' של ה־ כל רש"י (מהדורה ישנה. מהדורה חדשה עומדת לצאת בהוצאת מוסד הרב קוק), עמ' רלז, ערך אם, מובאות הדוגמאות ה־ באות מרש"י למשמעות לו:

אם לא אמר אלא פרו ביה אחד מוליד אחד ולא יותר (בראשית א כב). אם שבב כבר הבאת אשם עלינו (כו י), ואם ענש על השואו... הייתי אומר (שמות יב יט) ועוד דוגמאות לעשרות. נמצא שזו חומרת־ שוא, כהרבה חומרות אחרות.

המחבר אף מונה שלוש דוגמאות מהתנ"ך שיש מפרשים אותן במובן אילו. אחת מהן היא בירמיהו לז י: כי אם הכיתם. גם בתלמוד יש דוגמאות לא מעטות לשימוש אם במובן אילו, כמו: אוי לי אם לא ראיתוני בכך (תענית כא).

נציין עוד, כי בתנ"ך תשמש לו במובן אם. ראה שיר של יום בתהלים (פא). לו עמי שומע לי ...כמעט אויביהם אכניע.

ולבסוף, דוגמאות לאם הנ"ל הובאו גם ב„גנזים מגולים", ומהם — במילון אבן־ שושן.

הקבלה ותכלית המדע / מאת נעמי גוטקינד

נכון שצריך להגיד „להבדיל אלף אלפי הבדלות" אבל קשה להימנע מהשוואות: מי שאוהב שעשועים מתימטיים למיניהם, מי שפותח עתון של שבת מיד בעמוד של „בואו חשבון", מי שיודע לשחק בגימטריות, להפוך אותיות למספרים ומספרים למלים — הוא גם החסיד הפוטנציאלי הטבעי והמובהק ביותר של ספר כמו „קבלה, סוד המוות, תכלית המדע, שמע", ספרו החדש של מאיר ינאי המקפיד לכתוב בראש ציור הכותרת שלו: בעזהי"ת ובשוליה: שנת חמשת אלפים שבע מאות ארבעים ושש לבריאה.

בהתפעלות עצומה בדורנו על פלאי הגימטריה המתנוכנתים לתוך פסוקי החומש. מחברים מהתבים בעצרים אחוזי התפעלות מול הטקסט המתגלה לפתע אחוז ובלוב זה בזה ברשת של בוחלות מסובכות ובצורה סבוכה אנושי רגיל — לא היה יכול להכגן, ודאי שלא בעידן הטרום ממוחשב. גם ספר של ינאי, מתחילתו ועד סופו, בין שהוא צועד בעקבות הזוהר הקדוש או בעקבות פירוש הסולם של הרב אשלג ובין שהוא מחדש גימטריות משלו — משמש כר נרחב להשתוממות האינטלקטואלית החווייתית הזו.

ינאי מראה כיצד שמו של הקב"ה מסתכם במספר 26. המלים היה, הוה ויהיה מסתכמות למספר 66, אדם בגימטריה 45, ושלושת המספרים יחד יוצאים 137, המספר שממנו ניתן להרכיב את המלה קבלה, ובה זה מוכיח?

כותב ינאי: „לוכר שם הוי' ב"ה היא לנכרי למעלה מהזמן (והמקום) אך על ידי יהודה ההן בסוד היה, הוה ויהיה — מהווה את האדם בצלמו ובדמותו כביכול".

במשנב אחר יוצא שקבלה (137 בגימטריה) כוללת (חכמה (73) עם נבואה (64), לאמור, זיווג חכמה ונבואה כוונים קבלה".

בפרק השני, הכבשה לפענח את סוד המוות בגלה שבאותיות שם השם (26) פ"ום מספר אחוית האלף ב"ה (22) שוויב ל־48 כלומר לבריה כוה.

ועוד: האות מ' נמצאת ב...ום ה־13 במספר השידורי של אותיות הא—ב'. 13 מורה על י"ג מידות הרחמים. י"ג בגימטריה אהבה. אחד מ...ב"ג — א', מקור החוכמה. ובהי ההי"ת שבמלת ...ות היה בגימטריה 418 הקיוה ל: אהה (406) הוא (12). ועל פי תורת הסוד, אהה מרמז לגאולה, והוא — לגאולה.

תכלית המדע מהו?

ותכלית המדע בזה, על פי הפרק השלישי שבספר: תכלית המדע לפענח בתוך צילם ההופעות הנגלה את האחד הבורא, סיבת כל הסבות. ולקרוא בהתפעמות את „שמע".

יש לדבר הוכחה מתימטית כמובן: בפסוקי פרשה „שמע" מוצאים שש מלים של ייחוד עליון (שמע ישראל צה...) אחרי 6 מלים של ייחוד התחתון (ברוך שם...) לפחות יש... 42 מלים של פרשה ראשונה (ואהבת...) 123 מלים של פרשה שניה („והיה אם...") 72 מלים של פרשה שלישית („ויאמר ה'...") כלה קיבלנו בס"הו 248, („מ"ת, ומכבים קהו 42 מלים של פרשה הראשונה ו־72 מלים של הפרשה השלישית ותקבלו 114 שהוא שווה בגימטריה למלה מדע.

מסכם ינאי את התיאוריה שמאחורי הגימטריה במילים אלה: „הגימטריה באה לאמת עובדות, להשלים בתורת המספרים את המושלם בתורה ובכתובים... היא באה להאיר ולחזק את החזק והמואר".

לתלמים בבתימתיקה יש גם מדרש אותיות, ההופס נדמה לי, את בעלי הרגישות הלשונית המפותחת.

הבלה קבלה, כמובן, פירושה קבל את ה', וההיפך ממה יוצא חם. בעלי הדם החם, המומי המוח, אינם יכולים להיות בעלי המוח הוך כמובן. ומי שהולך מדחי לדחי יכול לעשות תיקון אם יהפוך את ההדי ליחד בקריאה שמע.

מלחמה פירושה למם מה תשואה מתחדרת ל־ מלים זה מה, מלה שבם היא ראשי תיבות של שאו מרום עיניכם". וכך אפשר להמשיך לעשרות ולמאות בהדגמות, אלא שמוטב לסכם במי־ בוחים העקרוניים, והיינו: עוצמת אותיות האלף־ בי"ת העברי, שכל אחת מהן היא אות צופן ויכוח, כפי שה„זהר" מסביר כבר בפסוק הראשון בתורה: „את השמים ואת הארץ, המלה את מראה על כללות כל המוחין מא עד ת. והארץ קיבלה לתוכה את כל המוחין הללו מן השמים"

ובמקום אחר: „האותיות העבריות הן כוחות אנרגיה. כלים להתקשרות. כל אות צופן. האותיות הן השורשים מהם מורכבים כל התכבאויותינו".

המדע מסייע

איזה ההוס דומיננטי יכול לשכנע את בני דורנו יותר מאשר המדע?

בבקשה: המדע גילה כי בכל תא חי בגוף מצויים 22 כרומוזומים שהם כמניין כ"ב אותיות האלף בי"ת. (כ"ב כרומוזומים זכריים וכ"ב נקביים הם ביחד מ"ד (44) שהוא סוד הדם (ד — 4 מ — 40). וגם סודו של האיש. ותאמרו אדם יוצא בגימטריה 45 ולא 44 ? ודאי ! שכן אדם מורכב מזכר ונקבה. בתא הזרע הזכרי 22 כרומוזומים ואילו לנקבה 22 פלוס אחד כרומוזומים ויחד זה אכן 45 הרי לכם תגלית של הביולוגיה המו־ דרנית שהיתה מקופלת בשפה העברית מאז ה־ בריאה.

ינאי כותב בלשון הפסקנית, החד־משמעית, הטלגרפית, כמעט של המאמין הנמיר שאין לו מצדד של ספק, ובלשון זו הניהוה בהוכחות מדעיות (מתימטיקה, סטטיסטיקה, מחשבים) ו־ לשוניות (מדרש מלים) הוא מתכוון לקרב את הקורא אל כמה מן האמיתות העמוקות של חכמת הקבלה. כגון שהקבלה, המפענחת את הנס־ תרות שביקום ובתורה, מאפשרת לאדם להכיר את מהותו, שורשיו, טעם חייו, ולענות על שאלותיו הקיומיות העיקריות: למה נולדתי? מדוע אני יהודי לשם מה אני חי ?

שכל תגלית מדעית שנתגלתה עד היום או תתגלה עד סוף כל הדורות — גלומה כבר בתו־ רה ובזוהר וצריך רק להכיר ולפענח אותה כן הכתוב.

שההוכחה הנסתרת המופלאה הזו היא בלעדית ובלעדית ליהודים כחוג היהודי עד העם הנבחר. סוד הברית שבינו לבין הבורא.

שהרבה מן הצרות, הפגעים והאסונות הפוקדים את מדינת ישראל או את תרצו את עם ישראל בארץ ישראל בדורנו נובעים מכך שהדור עוד לא נפתח כולו להכרת אמת התורה בפירושה הקבלי. ינאי אוהב, הן בכתיבה והן בשיחה שבעל־פה לצטט את בעל „הסולם" שקבע כי א"י ניתנה לעם ישראל אבל אנחנו עדיין לא קבלנו אותה. אין נתינה בלי קבלה, אין „ירידת השפע" מלמעלה בלי „הכנה לקליטתו" למטה.

כותב ינאי: המשותף בין אנשי מדע דגולים ובין בקיאים בתורת הסוד היא שאלה ואלה מבקרים כי כאשר מגיעים אל פנים המהות המסקנה היא: „אין עוד מלבדו". ו„אפס זולתו". „מדענים מעוסקים במדעים הפיזיקה מקיפים מהר שהבינו את הכוחה שהוא מעבר לגלה — עקבים במדע בלתי שידיע. כאשר הפיזיקה האצה את האמת העליונה, והפילוסופיה היהודי יכירו במציאות המוחלטת העליונה, אז יאמנת הבורא את ה„שמע"...

קשה כמובן להתווכח או לא להסכים עם המשפטים החכמים הללו אפילו למי שאיננו זקוק לאותות ולמופתים של הגימטריה ולשעשועי המוח האחרים — כדי לחזק את אמונתו.

הזיק שהדליק

מה שמספר יוהר, אחרי התוודעות אל מחבר הספר, היא התגלית שרק לפני ארבע־עשרה שנה (פעמיים שבע) היה עדיין ישראלי־חילוני אופייני, חוקר צבוא של אליעזר שטיינמן (עליו כתב שני ספרים) ונגרר אחרי „רוח הזמן" המרחיקה מן האמונה.

„היום אני סבור", אומר ינאי, שכיפה שהורתה מתגוססת לראשה, „שבעצם נולדתי מאמין, אלא שנגררתי אחרי הכחות דעת למיניהן. עמוק בלב ידעתי תמיד שטוכרת להיות עוד משהו, אלא שידיעה זו היכתה להבשלתה, חיכתה לאיזה זיק שידליק אותה...". „הזיק" מבחינה היסטורית וי אוטוביוגרפית מלחמת יוה"כ. אבל בתהליך הפנימי, הנפשי, ההדרגתי שעבר עד שהגיע לדרגה בה הוא מסוגל לכתוב ספר בקבלה ואפילו ללמד אחרים במסגרת עמותה „בל עיני" — היו לו שלושה מורי דרך והנחיים גדולים:

הראשון שבהם כאמור, שטיינמן הסופר ואיש המחשבה הגדול, שלמרות פער גילים של ארבעים שנה ביניהם, מצא בשיחה ראשונה קשר נפשי וכימיה מיוחדת עם הצעיר שלמולו.

המורה השני היה הרב ברגר, כשהה להקבלה בארצות הברית, שינאי הגיע במקרה אל אחת מהרצאותיו. הזיק הנסגב. האדם יסודי ועקבי — החל ביד להורא, ללמוד ולפענח כל ספר בקבלה שרק יכול היה למצוא בספריה באוניברסיטאות, בחנויות הספרים ובבתיהם של סבים ויהודים לומדי תורה. אפילו במחסום הלאיקל של שפת הזוהר, הארמית והרמזים של הגימטריות, כמחסום שיכול היה לבלום את סקרנותו הגדולה ביותר של אדם אחר — לא הרתיע אותו.

בשקדנות עצומה למד ארמית, למד גימטריות, נשבה בקסם המתמטיקה הקוסמית של לשון ה־ כתוב, התקרב בהדרגה אל האמונה המוחלטת ב־ זוהר הקדוש ונעשה בשל למפגש השלישי הגדול של חייו, במפגש עם הרב יצחק גינצבורג, ה־ חב"דניק המקובל. ינאי מחפש תוך כדי איזכור שם רבו, את כל הסופרלטיבים הקיימים בשפה העברית כדי להסביר לי מה הוא חש ביחס לרב גינצבורג. יש כל כתרי הגאונות והצדיקות, ה־ גדולה וההוכמה הוא קשר לשמו („ענק הרוח, פיזיקאי גדול, צדיק עצום...) ומספר כי הוא פוקד באמונה ובדייקנות כל שבוע ושבוע משך שנים רבות את שיעוריו והרצאותיו.

הקבלה סילקה את כל ספק

לימוד הקבלה, מתאר ינאי, סילק בשבילו ל־ תמיד את הספקות והמבוכות הקיומיות. יש לו תשובה לכל שאלה, אין עוד מקריות בחייו. כל המתרחש — מתפענח והוא חי היום בתחושה הצוה של זיקת הגומלין בין אדם לבין בוראו.

כשמדברים על ספרים שהשפיעו עליו מזכיר ינאי את שלושה כרכי „אורות הקודש" של הראי"ה קוק זצ"ל, וכשהוא מנסה לשכנע את איש שיחו לפתוח את נפשו בפני תורת האמת הוא מזכיר ספרי כפתה כמו „צפונות בתורה" של הרב שמואל יניב או „סוד ה' ליראיו" של הרבי המובהק שלו: הרב גינצבורג שליט"א.

כשאני מנסה, לשם הוויכוח, להיכנס לנעליו של „מתנגד" לינאי ולפקפק בברכה שיש בנהירה המתגלית של „עמך" אל הרצאות ושיעורים בקבלה, הלא ...א האופנה המיסטית האחרונה, אומר ינאי בתמיהה: „אין מיסטיקה. הכל גלוי ומשוך בעולמו של הקב"ה. יש רק חוסר ידיעה. אז צריך לשבת וללמוד. מי יודע למשל שהאר"י ז"ל גילה את תורת היחסות לפני איינשטיין? עיין בתורת עשר הספירות של האר"י — וקבל זאת גם לכבי. והרי לא כל פליט המדיטציה הטראנסצנדנטאלית ולא כל עקרת בית שהתאכזבה מן „האסטרולוגים המצטופפים היום בהרצאות על קבלה ברחוב מגשוב או ברחוב בן־יהודה בתל־אביב במכוני הקבלה לעיניהם, קולטים במה מדובר או מגיעים בסופו של דבר אל החזרה בתשובה, אל קיום המצוות שהיא עיקרה של היהדות, אל הנקודה המשמעת?

על כך עונה ינאי: ראשית, רבים מאלה שהתחילו כשומעי הרצאות בגלל סיבות לא רציניות הם היום חוזרים בתשובה ושומרי שבת. שנית, גם אם הם קולטים את הקבלה ברובד לא עמוק, די לו בכך שהם מוצאים מזור למבוכותיהם ול־ ריקנותם הקיומית. שלישית, היהדות גם מורשת נשמע ונעשה לא רק נעשה ונשמע. צריך להבין מה אתה עושה, מה אתה מתפלל. לשאול לא רק מיהו יהודי אלא גם מהו יהודי.

זוה שנאמר „במופלא ממך אל תחקור"?

למה לא לחקור בנפלאות הבורא בעולמו ובתורתו — עונה ינאי כמנו ובו. ההתנבלבלנות בסוגיה הבורה — נושא ליכוחיו אצל רבו הרב גינצבורג, הוא להבריה, גם המגיע לחכיבה כפרו. איש אינו מתכוון להיכנס לפרדס, שום מאמץ להוצגה בקב"ה הוה ה...לה, הוא אומר, לפי כע־ שיו הבהרונו. אבל מצבים אלה — מצווה וחובה ללמוד הדרך הלהחד האמיתית ביותר היא דרכה של הקבלה.

האם אינו יודע עיש להיום טובים, תלמידי חכמים ומקיימי תורה המתייחסים אל הנומרולוגיה, הגימטריות ומדרשי נשמות כבשם כאל עבודת אליל...?

באיר ינאי אינבו מרכה לשאלה הוו לרכגו איה. במשיו עקר ויהודים מצוותם היו בכל דור. היהודים כאלה מכנים. והאל אוהב, שמירה מצוות בלי אהבת זולת. הכוונה תפילין בלי זיקה נפשית לעם ישראל. הם עוברים על הכלל הגדול ביותר דברי עקיבא ציון מתמצית התורה כולה: „ואהבת..."

---

*) „תחומין" ז', כאסף תשמ"ז, 570 עמ', בלוי צאת „צומת", צוותי מדע ותורה, אלון שבות, גוש עציון. המערכת: הרבנים ישראל רוזן, איתמר ורהפטיג, יהודה שביב ואורי דסברג (עורכים), ועדה מייעצת: הרבנים שאר ישוב כהן, ח"ל נריה, אהרן ליכטנשטיין ויעקב אריאל.

בין הדף והמרקע

● יוצאי המזרח — תרבות ומעמד

מחצית האומה, עיונים בתרבות ובמעמד של יוצאי המזרח בישראל, בעריכת שלמה דשן. עריכה לשונית: חדוה ארליך. התקין לדפוס: ד"ר דוד מישלוב. המכון ליהדות ולמחשבה בת־זמננו ע"ש דוד ובתיה קוסלר, אוניברסיטת בר־אילן, רמת־גן. 315 עמ'.

תרבותם ומעמדם של יוצאי ה־מזרח בישראל הוא נושא שהדיון בו התרחב והעמיק בשנים ה־אחרונות וחלו שינויים גם ב־ראייה הממלכתית שלו. אלא שנושא זה הוא מורכב וסבוך, והדיון בו מתנהל בדרך כלל בהיבט זה או אחר שלו. בספר שלפנינו מכונסים ארבעה־עשר מאמרים פרי עטם של מדענים מתחומים שונים ודיסציפלינות שונות, הדנים בהיבטים מגוונים הקשורים ב„מחצית האומה" — הלכה, חינוך, מעמד חברתי ודתי, יצירה ספרותית ותרבותית. ואף כי אלה לכאורה תחומים שונים הרי קיימת ביניהם הקרנה הדדית, ומכלול המאמרים תורם תרומה חשובה לליבון בעיות יסוד בסוגיה הנדונה. הדיונים מבוססים על הרצאות ודיונים שהתקיימו בסמינר השנתי השנים־עשר של המכון ליהדות ולמחשבה בת זמננו ע"ש קוסלר באוניברסיטת בר־אילן.

ב„עדות המזרח" ל„מחצית האומה" — צוהי כותרת מאמר המבוא של העורך, ד"ר שלמה דשן. במבוא זה מציג המחבר את הנושא ובין היתר עומד על הגלגולים הרבים שעבר במשך שנות המדינה הדיון הציבורי בנושא יהודי המזרח. בין היתר הוא מציין כי בשלב זה של גלגולי המדיניות התרבותית שאנו שרויים בו עתה ראוי להצביע על כיווני התפתחות רצויים לעתיד בחינוך כתוקן לאזרחות ולבגרות. בחברה כשלנו אין להתעלם מנושא העדתיות. אין לטשטש את המציאות ואין גם להגזים ולתארה באופן מדומה; יש לכוונה ולהתמודד עמה כמות שהיא.

המאמרים שבקובץ מחולקים לארבעה מדורים. מורשת העבר של יהודי המזרח מוצגת בשני מאמרים: הוראת הלכה בעידן של תמורה — תגובת רבני מצרים למודרניזציה (צבי מ' זוהר), שילוב מורשת המזרח — היבטים של תלמוד תורה (דניאל בויארין). שלושה מאמרים עוסקים במורשה בהווה: פוסקי ימינו נוכח רב־גוניות עדתית (הרב יצחק ערזי), חיי דת בעולמם של יוצאי המזרח (משה שוקד), על הביטוי המוסיקלי של יהודי המזרח הספרדים בישראל (אורי שרביט). הפתיחות ומגבלותיה הוא נושאו של המדור השלישי וכלולים בו מאמרים הדנים בדמות הספרדים וקהילותיהם ביצירת עגנון (הלל ויס), קליטה חינוכית בנגב — קשיי עדות (אריה סימון), היבט סוציולוגי על המפגש הבין־תרבותי בבית הספר הדתי (יוסף שוורצולד), נסיון לקידום אוכלוסיות חלשות בצה"ל (מוריס רוזמן). חותם את הקובץ המדור „הכאב, המבואה והעתיד" ובו התייחסות לתגובותיהם של בני עדות המזרח למצב שהתפתח בארץ. יש כאן מאמרים על: ישראל — כור היתוך או סיר לחץ? (אליהו נאוי), יצירתם הספרותית של יוצאי המזרח בישראל (לב חקק), ספרדים ואשכנזים — המסורת הקלסית והמסורת הרומנטית ביהדות (דניאל י' אלעזר), מוקדי הבעיה העדתית בישראל כיום (סמי סמוחה).

● הודו של קרליבך

הודו, יומן דרכים, מאת עזריאל קרליבך. ספריית מעריב, תל־אביב. 266 עמ' + 16 עמ' צילומים.

בפרק הראשון של הספר יש תי־אור נפלא ומפורט של ראשים שנגלו לעיני המחבר בהלכו ברחוב בהודו. תיאור זה של סוגי ראשים, המייצגים את ה־פסיפס האנושי המגוון של ארץ ענק זו, כבר הפך לקלאסיקה והוא מאפיין מאין כמוהו את דרך כתיבתו של ד"ר עזריאל קרליבך ז"ל, עורכו הראשי של „מעריב", בספרו זה, שמהדורתו הראשונה יצאה לפני למעלה משלושים שנה. בסוף פרק זה הוא כותב: „זרום יזרום זרם מאות המליונים, אין יודע מאין ולאן... זרום יזרום הסבבסיה, ואנחנו עומדים על גדותיו ועינינו נגררות עם השטף. בבואות דמויות וראשים עולים ויורדים; צבעונים ודמויות בוקעים ושוקעים — ומשכרים. האם עמדת פעם כך על שפת היאור, ועיניך נעוצות בו ואינן יכולות להינתק — וראשך מסתחרר? לאט לאט, בלי משים, רגליך מועדות ונשמטות, גולשות אל קילוחו ונסחפות בסחפו...".

וקרליבך אכן נסחף בסחפו של אותו מאבסין אנושי. המסע בהודו בשנת 1955 הניב יומן דרכים שהוא הרבה יותר מספר מסע. זהו הודו של קרליבך. אמנם, יש כאן הרבה מידע גיאוגרפי, היסטורי, דתי, תרבותי ואנושי, אך בסופו של דבר זוהי הודו כפי שהיא מצטיירת במבטו המיוחד של עיתונאי מחונן, שכתיבתו היא שילוב של ספרות ועיתונאות. לכל אורך הספר ניכר כי המחבר נישבה בקסמיה של מדינה זו, ובעיקר מאנשיה. אין כאן גישה של בן המערב הבא למדינה נחשלת ומסתכל עליה מלמעלה למטה, אלא להיפך — הוא מתפעל ומתפעם. דווקא מתופעות המאפיינות את הפיגור של הודו ומצביע על כך שבציוויליזציה לא הכל שפיר ותרבות המערב אינה סמל הטוב והמעלה. הוא מתאר את הנופים, את האכזוטיקה והצבעוניות, אך תוך כדי התיאורים באים תמיד ההרהורים הנוגעים על תופעות אנושיות, הן דברים של מנהיגים ופשוטי־עם והן מחשבותיו של המחבר עצמו. השלמה המדהימה של ההודים, ההתפצלות שלהם בין המוני דתות וכתות וגם מיליונים של בני־בלי־כת, המנהגים המוזרים, הפרות הקדושות והסגידה לקופים, לנחשים ולעצים — כל אלה ורבים מתוארים מתוך ראייה מיוחדת, הודו של קרליבך. פרק מיוחד מוקדש לתיאור ביקורו של המחבר אצל עדת בני ישראל בקוצ'ין, וכפי שהוא כותב אם הוקם כאן אנדרטה שתסמל את קו גבולה האחרון של גלות ישראל, יוסיף בשוליה באותיות זעירות ונבלמות: „עד כאן הייתי צריך להגיע, כדי לראות ציונות של אמת...".

בראש הספר דברים על המחבר וספרו מאת יוסף לפיד ושאול הון.

● זכות ומימשה

במערכה על זכותנו, העורך: פרופ' יוסף נדבה. חברי המערכת: ישראל מר־גלית, יוסף קיסטר. הוצאת אגודת בוגרי בית"ר לדורותיהם, מפעל תחרות חיבורים: „זאב ז'בוטינסקי ז' משנתו", תל־אביב. 299 עמ'.

תודעת על הקיצוץ התקציבי לישובי יהודה ושומרון וחבל עזה שוב חשף את ניגודי־הדעות הקוטביים הקיימים בציבור ב־ארץ לגבי ההתיישבות היהודית מעבר ל„קו הירוק". שוב התברר כי יש רבים בתוכנו השוללים את ההתיישבות ביש"ע לא רק מטעמים של השפעתה בכיוון של פגיעה בסיכויי ה־שלום, אלא רופפת אצלם מאוד עצם ההכרה בזכותו של העם היהודי על חבלי־ארץ אלה.

בספר שלפנינו מקובצים מאמרים פרי עטם של 25 הוגים, אנשי מדע, מנהיגים ופוליטיקאים, שהשקפת עולמם האמונה בזכותנו על ארץ ישראל, נחלת אבותינו. כאן דברים שנכתבו לפני חמישים, ששים ושבעים שנה, כמו גילוי הדעת של הראי"ה קוק זצ"ל נגד אותם יהודים שביקשו לסכל את פרסום הצהרת באלפור ב־1917; פרק מספרם של דוד בן־גוריון ויצחק בן־צבי, „ארץ ישראל בעבר ובהווה", שנכתב ב־1918, ובו משורטטים גבולות „מקסימליסטיים" לארץ ישראל; כמה ממאמריו של זאב ז'בוטינסקי בשאלות הציונות, ארץ־ישראל והבעיה הערבית, ועוד. בצידם יש מאמרים העוסקים בבעיות שנתעוררו בשנים האחרונות בקשר לסכסוך הישראלי—ערבי, יחד עם הצעות לחיסול מצב העימות המתמשך. הספר מתחלק לשלושה חלקים: הזכות; בטחון ושלמות הארץ; הדרך לשלום: יחסי ישראל—ערב. עניין מיוחד מצאנו במאמרו של הסנאטור ג'סי הלמס, חבר ועדת יחסי־חוץ של הסנאט האמריקני, ממקורביו של הנשיא רייגן, אותו כתב בעקבות ביקור שערך באוגוסט 1985 בכמה יישובים ביהודה ושומרון. מסקנתו חד־משמעית: בלי יהודה ושומרון אין קיום לישראל.

● יהדות ג'רבה — זכרונות וסיפורים

ילקוט זכרונות, מאורעות וסיפורים מיהדות ג'רבה (תוניסיה) ולוב, מאת בועז חדד. בית האוצר ה־עברי ע"י מכון הברמן למחקרי ספרות, לוד. 80 עמ'.

בימי מלחמת ששת הימים פרץ גל פרעות נגד יהודי תוניסיה. שר המשפטים ניתק את כל ה־טלפונים של הנשיא חביב בור־גיבה, כדי שידידיו היהודים לא יוכלו להתקשר אליו ולבקש את עזרתו. למרות זאת הצליחו ה־יהודים להודיע לבורגיבה על הפרעות. משגילה הנשיא שה־טלפון מנותק, שאל את שר המשפטים לפשר הדבר, והלה ענה לו: „ברצוני להראות למדינות ערב כי אנחנו עמהם". אפיזודה זו מובאת בסקירת תולדות היישוב היהודי באי ג'רבה על מנהיגיו וחכמיו, הכלולה בספרו של הרב בועז חדד, מתלמידיו המובהקים של הרב משה כלפון הכהן זצ"ל, רבה הראשי של יהדות ג'רבה. עד עלייתו ארצה כיהן הרב חדד כיו"ר ועד הקהילה בג'רבה, עסק רבות בצורכי ציבור, ובבית דפוס שהקים הדפיס כשש־מאות ספרים. חיבר ספרים בענייני הלכה וכן על יהדות ג'רבה וחכמיה. בספרו זה הוא מספר את סיפורה של קהילת ג'רבה בעיקר מאז מלחמת העולם השנייה, וחלק ניכר מהדברים מבוסס על זכרונות ומעורבות אישיים. יש כאן פרטים מעניינים על חיי היום־יום של הקהילה ועל דרכי ארגונה. בנוסף כאן על מוסדות הקהילה כמו „אור תורה" (לעזרת התלמידים בהלכות תורה ובישיבות), „ביקור חולים", „חתן וכלה", „ברית מילה" וכדו', על קופת המחוז וקופת „הוגן ובלווה", על המאפיה לתבשילי שבת, על בתי הכנסיות ועל בתי הקברות, שלא פעם הציתו אותם הערבים. בפרק אחר נדונים יחסי יהודים וערבים בג'רבה, ולאחר סקירת תקופת כהונתו של הנשיא בורגיבה, מסופר על הפרעות ביהודי ג'רבה במלחמת ששת הימים ועל העלייה ארצה. פרק מיוחד מוקדש לעיר בן גרדאן, הנמצאת כ־150 ק"מ מג'רבה. בחלק האחרון של הספר מובאים סיפורים מפי העם, ביניהם סיפורי שדים ורוחות, שחלקם יש בהם כדי לאפיין את הפולקלור של יהודי ג'רבה. בהמשך באים שירים עבריים בערבית־יהודית, מתורגמים לעברית, אותם נוהגים יהודי ג'רבה לשיר בחתונות ובשמחות.

בספר נכלל פרק על שירת היהודים בקהילת אלזאויה שבלוב, פרי עטו של ר' שאול בוברייך. בראש הספר הקדמה מאת הרב [illegible]

ש. יהושע

עברית וארמית בלשון יהודי בבל

עברית וארמית בלשון יהודי בבל, מאת אברהם בן יעקב. הוצאת מכון בן צבי, 217 עמוד

הלשון פושטת צורה ולובשת צורה. היהודים שינו את לשונם חליפות, לפי רוח הזמן והמקום. הוא הדין גם בבבל, אשר מתקופה קדומה ועד היום היתה נתונה תחת השפעת עמים שונים. שפתם באה במגע עם לשונות, ניבים ולהגים שונים.

במאה השביעית, כאשר כבשו הערבים את בבל, החלו להפיץ בה את השפה הערבית, וזו ירשה בהדר־גה את מקום הארמית. מאותו זמן החלו חכמי בבל לכתוב בערבית את ספריהם. בשפת הדיבור של יהודי בבל נכנסו גם הרבה יסודות עבריים וארמיים. מחקרו זה של אברהם בן יעקב עוסק בעברית וארמית בלשון יהודי בבל. תופעה זו מצויה בכל הלשונות השגורות בין היהודים בגולה ובכל הדורות. אין לך קיבוץ יהודי שלא תמצא בשפת הדיבור שלו מלים עבריות למכביר. הגיעה השעה למחקר מקיף על היסודות העבריים והארמיים המשותפים בכל שפות הדיבור של היהודים, בלשונות שונות.

עוד במאה העשירית, בזמנו של ר' סעדיה גאון, נמצאה קבוצה של עשר מלים עבריות שהרבנים וה־קראים נהגו להשתמש בהן בדיבורם היומיומי בערבית ובארמית — ביניהן, מזל, צינה, גנז, נזק, עבר וכו'. מלים אלה נתגלגלו מתקופה קדומה בלשונות הלעז היהודיות, של בני ארץ ישראל. באותו זמן מזכיר דוד בן אברהם אלפאסי, שחי במאה העשירית בירו־שלים ובטבריה, כחמש מאות מלים עבריות שיהודי הערים הללו השתמשו בהן בדיבורם היומיומי. מלים אלה הן מכל שטחי החיים. מספר המלים והביטויים העבריים והארמיים שיהודי בבל משתמשים בהם ב־דיבורם היומיומי מגיע לכמה אלפים. הן מכל ענפי החיים והמחשבה. במלים אלה השתמשו גם בעת שכתבו מכתבים ומודעות בערבית העממית ובאותיות עבריות. המלים העבריות חיו חיי התפתחות טבעית בשפת הדיבור של היהודי וקנו להם מקום של קבע. על ידי התאזרחותן גירשו מפניהן את המלים הלוע־זיות המקבילות, עד כי לא נשאר להן כל זכר בשפת הדיבור של היום. גם במאות השנים האחרונות שימ־שה העברית שפת דיבור, ללשון קודש וללשון חול. בלשון הקודש השתמשו לעניינים רוחניים נפשיים, בלשון החולין לעניינים גשמיים חומריים. הדיאלק־טים השונים בערבית העיראקית המדוברת השפיעו הרבה על אוצר המלים העבריות השגורות בפי היהו־דים ושינו את צורתן.

ההנחה היא שהשימוש במלים העבריות נהג בכל הזמנים, החל מהתקופה הקדומה. המחקר עוסק בשי־מוש במלים העבריות בשלוש מאות השנים האחרונות בלבד. לדעת המחבר, הלשון העברית שחדרה ללשון הערבית לא שינתה את זו האחרונה בצורה מכרעת, בכל זאת יש לראות בשפה הערבית היהודית הבבלית לשון חדשה. זאת משום שהיהודים השתמשו בה לא רק בדיבור אלא גם בכתב. נוצרה ספרות מיוחדת שנכתבה בלשון זאת, שבה השתמשו גם מהגברים שהיו בקיאים בערבית הקלאסית. הדוברים הרגישו שהם מדברים בלשון מיוחדת, אשר פער גדול מפריד בינה ובין הערבית הקלאסית, או הערבית המדוברת בפי שכניהם הערבים. הטקסטים בלשון זו נכתבו באותיות עבריות, ומשום כך לא היו מובנים ללא־יהודים. נוסף ליסודות העבריים שבחומר זה, הוא הכיל בעיקר נושאים יהודיים, דבר שצמצם את השי־מוש בו לחוג מיוחד בלבד, ליהודים, ויצר מגע עם הדת והתרבות היהודיים.

היהודים שגרו בהרי כורדיסטן העיראקית, הפרסית והטורקית, היו היהודים בעולם שדיברו בלשון ארמית מעורבת במלים פרסיות, טורקיות, כורדיות, עבריות וערביות. שפתם דומה לארמית שבתרגומי המקרא ובתלמוד בבלי, ושמה בפיהם „לשון תרגום".

המחבר מפרט את הסיבות להתאזרחותם של הבי־טויים העבריים והתלמודיים בשפת הדיבור של יהודי בבל, ביניהן לימוד התורה שבכתב ובעל פה; הדת הדקדקנית של יהודי בבל בקיום המצוות שימשה צינור להחדרת לשון הקודש; השאיפה להתהדרות בלמדנות שמצויה אצל רבים מבני בבל; אהבת הילדים; הזהירות מפני הנכרים, ועוד.

המחבר עומד על חשיבות הביטויים העבריים ה־שגורים בפי הנשים הבבליות. נשים אלו, אם כי לא למדו תורה, היסודות העבריים חדרו לשיחתן דרך שלושה צינורות: הן שמעו עברית מפי בעליהן ובניהן, הן האזינו לדרשות מפי רבנים דרשנים שדיברו בלשון ערבית מתובלת במלים עבריות ומידת ה־גאווה והשאיפה לחקות את הגברים.

השימוש הרב במלים העבריות תפס מקום נכבד עד סוף השליש הראשון של המאה העשרים. מעת שוחררה ההשכלה לבתי הספר היהודיים בעיראק נה־לכה הזה, היהודים התרחקו מן המקורית. כמו־כן הלך והתמעט השימוש בביטויים העבריים בשפת הדי־בור עקב האיסור שהטילה ממשלת עיראק על לימוד בספרים עבריים בהשכלה ציונות. עם עליית יהודי בבל לארץ ישראל נוצר מצב של הורים שמדברים בשפה הערבית העממית הבבלית, ואילו בניהם מדברים בשפה העברית. התערבבו התחומים ושוב נבראה הת־רובת לשונית.

י. א.

ילדים בעייתיים בכתות רגילות

מאת הרב יחיאל וסרמן

ילדים בעייתיים בכתות רגילות, גאולה גרוסמן, הוצאת צ'ריקובר, ת"א, תשמ"ז.

ספרה של גאולה גרוסמן „ילדים בעיי־תיים בכיתות רגילות", בא לסייע למורים, הורים ולצוות הבין־מקצועי בהתמודדות היומיומית עם הילד הבעייתי הלומד בכיתה רגילה. הבעיות רבות והיריעה רחבה.

הספר שלפנינו בא לעזור בתחום מוגדר מאוד, להבין את הילד שיש לו בעיות אמוציונליות קלות יחסית, הפוגעות ביכולתו לממש את הפוטנציאל הלימודי והחברתי שלו, ומצמצמות בכיתה ניכרת את שמחת חייו.

מטרת הספר היא לתאר ולהסביר בעיות אלו, להראות את הקשר שבין התנהגויות מסויימות ל־מקורותיהן, ולהציע דרכי פעולה שהמורה יוכל לנקוט בכתה.

ספר זה אינו בא להפוך את המורה או הקורא לפסיכולוג, „איננו ספר פסיכולוגיה". הספר אינו יכול לסייע למורה המתמודד עם ילד הסובל מבעיות קשות. במקרה זה ההתמודדות שונה וכמובן גם דרכי הפעולה.

בספר העשיר בכמותו ובאיכותו, חמישה פרקים. הראשון, „בעיות אמוציונליות", בא להקנות רקע תיאורטי אודות הנושא. כאן פורשת המחברת, גאו־לה גרוסמן, לפנינו את הגישות השונות באשר למושגים של בעיות אמוציונליות חריגות, ומציגה אותן אחת לאחת.

בעבר רווחה הדעה כי כאשר ילדים בעלי אינט־ליגנציה נורמלית לכאורה, לא הצליחו לקרוא או ללמוד, היו המורים וההורים תולים את הכשלון בעצלנותו של הילד או מרדנותו ועקשנותו. כיום ידוע לנו, כי לרבים מילדים אלו פגמים ביולוגיים או ליקויים, המשבשים את תפיסתם ואת יכולתם לעבד, לנתח ולהגיב לקורה סביבם. בפרק מיוחד שוטחת המחברת את תכש הגישות העיקריות ב־אשר לליקויים השונים.

בפרק הבא דנה המחברת בדרכים לעיצוב ההת־נהגויות הרצויות, ולהפחתת אלו שאינן רצויות.

במבנה הספר הגיון רב. הוא כתוב ביהירות לשון ובסגנון ברור. המחברת הסכילה להציג את הדברים בצורה ברורה, לפשט את הקשה, להסביר את הטעון הסבר ולהגיש עבודה נאה.

הספר בא לעזור למחנכים להבין את היל־דים האלה ואת מצוקתם כדי שיפעלו לשיפור מצבם הלימודי, הריגשי וההתנהגותי. הוא מכיל דוגמאות רבות, טבלאות וסיכומים ומקנה דרכי טיפול יעילות ויישומיות.

המחברת גאולה גרוסמן, מרצה לייעוץ ולחינוך מיוחד במכללת „אורות". השכילה להוציא לאור כלי עזר ביכולתו לסייע למורים, הורים, וצוותים בין־מקצועיים להבין את הילד ואת נפשו ולעזור לו להת־מודד עם סביבתו.

מחקרים במוסיקה יהודית

מאת עקיבא צימרמן

ספר אברהם צבי אידלסון נערך בידי ישראל אדלר, בתיה באייר, אליהו שלייפר ולאה שלם. הוצאת ספרים ע"ש י.ל. מאגנס, האוניברסיטה העברית — ירושלים, תשמ"ו

זה שנים מופיעים בירוש־לים מטעם המרכז לחקר המוסיקה היהודית קובצי „יובל". הקובץ החמישי ב־סדרת הקבצים מוקדש לציון שנת המאה להולדתו של אבי המוסיקולוגיה היהו־דית, אברהם צבי אידלסון. הקובץ עמד להופיע בשנת המאה להולדתו, לפני ארבע שנים, אך הופעתו התאחרה, והוא הופיע רק לאחרונה ב־עברית, אנגלית וצרפתית, ומכיל קרוב לשבע מאות עמודים.

חברו יחד בקובץ חוקרי המוסיקה היהודית, יהודים ושאינם יהודים, מישראל ומהתפוצות כולה. בקובץ שפע רב של חומר על חייו ויצירתו של אידלסון, ומאמרים ומחקרים בנושא המוסיקה היהודית.

אברהם צבי אידלסון היה הראשון שהקליט את נעימות יהודי המזרח לסוגיהן השונים, ויחד עם היותו חזן לא הסתפק בעמוד התפילה ו־חקר את המוסיקה היהודית לכל סוגיה. עבודת חייו מופיעה בעשרת הכרכים של „אוצר נגינות ישראל". ומאות מאמרים מפרי עטו הופיעו בעיתונים שונים, ובחלקם קובצו ב־ספרים. אידלסון הלחין פרקי תפילה, שירים עבריים, ואף חיבר את האו־פרה העברית הראשונה. הביבליוגר־פיה של יצירותיו, המופיעה בחלק העברי של הספר מפרי עטו של ד"ר שלמה הופמן, מראה, כי אידלסון הקיף את המוסיקה היהודית לכל גוניה, משירת בית הכנסת ועד גני הילדים ובתי ספר. ביחד עם החזן שלמה זלמן ריבלין הוא היה על הקול קורא לייסוד מכון „שירת יש־ראל" בירושלים בשנת תר"ע (1910). אידלסון חתום כמייסד, ושלמה זלמן כמזכיר. בקול קורא מצויין, כי מט־רתו לרכז את נגינות ישראל לעדו־תיו. „עד עתה נוסדה מקהלה אש־כנזית בת כארבעים משוררים, מקהלה תימנית ובה כעשרים משוררים ומק־הלה חלבית ובה כחמישה עשר מש־ורר, ועוד עתידה להיווסד מקה־לות מהספרדים והפרסים", נאמר בקול קורא. מטרת המכון היא ל־השיב את צביון שירת ישראל ל־מקומה הראוי ולהקים בית ספר ל־חזנות.

נגד השפעות זרות

אידלסון לחם למען כתיבת תווים מימין לשמאל בדומה לכתב העברי והשתדל לנקות את זמרת ישראל מהשפעות זרות. באחד מספריו הוא כותב נגד המלחין המנצח של מק־הלת בית הכנסת האורתודוקסי ב־פרנקפורט, ישראל מאיר יפה (אגב, אבי סבו של „בעל הפנסיה", ארנסט יש־ראל יפה), על ששילב בתפילה קתוליות למנגינותיו וגרם נזק לזמר־תיקה היהודית.

על הרשימות האוטוביוגרפיות של אידלסון, שפורסמו בשפתן בעברית ובאנגלית, כותב המוסיקאי ד"ר אליהו שלייפר. בחלק האנגלי של הספר מביא שלייפר תקציר של כל מאמר והמחקר של אידלסון. עבודה הראויה לציון ולשבח במיוחד. ד"ר שלייפר מזכיר עובדה שאינה ידועה לרבים, והיא צוואתו המוזרה של אידלסון שעוררה פליאה אפילו ב־קרב הרפורמים. אידלסון ביקש ב־צוואתו שלא להביאו לקבר ישראל, כי אם לשרוף את גופתו בקרמטו־ריום שבינציננטי. כותב הטורים ידע על עובדה זאת, אך נתבקש ל־הצניעה ולא לציינה לא בהרצאתו על אידלסון ולא במאמר שפורסם ל־קראת שנת המאה להולדתו. ייתכן שבדידותו של אידלסון בשנותיו ה־אחרונות בגלל מחלת השיתוק ש־תקפה אותו בכתב שנותיו הביאה לצוואה המוזרה. את רשימתו האו־טוביוגרפית מסיים אידלסון בנימה של ייאוש: „אמנם אני בעתיד עוד להתעסק קצת, אך ליצור לא אוכל עוד. וכה אני ממשיך עכשיו חיי בטלה כעתים הבא מהשמים. אלה הם קורות חיי בקיצור. כעס ויגיעים!".

מנהל המרכז לחקר המוסיקה ה־יהודית, פרופ' ישראל אדלר, שהתמ־חה בחקר המוסיקה היהודית של הקהילות בהולנד ובאיטליה, מביא בקובץ שלושה מקטעים מוסיקליים להושענא רבה בקהילת קזאלי מונ־פראטו באיטליה, המבוסס על כתב יד גינצבורג שבספריית המדינה ע"ש לנין במוסקווה. אכן, היהודים באותן קהילות ידעו להתפ פירוש מוסיקלי נאות ונורמיים ליום הארשפרין של נציבי וכירות ישראל ההל בהושענא רבה כיהלו לא לחדש מנהג יפה זה ביניהם?

ד"ר אבנר בהט, מנהל אוצר ה־מוסיקה היהודית בבית התפוצות בתל אביב, כותב על ההללות ב־דיואן יהודי תימן. „ההללות לא נחקרו עדיין כסוג פיוטי והסרון זה בעיקר על המוסיקולוג הבא לעסוק בהם מכעבו הוא", כותב ד"ר בהט. במוסיקה של יהודי תימן מת־יחסים גם יהודה רצבי ואורי שרביט. שלמה מורג מציין את מחקריו של אידלסון בתחום מחקר מבטאיה של העברית. זקן המוסיקולוגים היהודיים פרופ' חנוך אבנארי, מטפל בארבעים ו־שלוש נעימות לסליחה הידועה ב־נוסח ספרד „אתאנו לחלות פניך". והוא מנסה לברר בשיטות אנליטיות את הגרעין החיוני של המנגינות.

מרכז למוסיקה עברית

פיליפ בוהלמן מביא פרטים כפנ־ימים על ארכיון המרכז העולמי ל־מוסיקה עברית בארץ ישראל ועל נסיונות להקים בארץ מרכז שבו ייחדו רבגצי יצירות מוסיקליות יהודיות מכל הסוגים ומכל התקו־פות. המרכז בהנהלת ד"ר סלי לוי והרמן סרים התפתח בכבוהירות, הוציא כתב עת „מוסיקה הבראיקה" וערך מופעים וקונצרטים. אך מלחמת ה־עולם שמה קץ לפעילות המרכז.

כמו כן משתתף בקובץ פרופ' אריק ורנר, הכותב בהקשרו ויאשר־טים שונים של לחנים עבריים יהו־דים, אירופאיים ואמריקניים. על המוסיקה של היהודים האירופיים כותבת קיי קאופמן שלמי, שהתמח־תה בתחום מיוחד זה של חקר המו־סיקה של עדות ישראל. על המוסיקה בספר התיבוני „בואה איב" כותב דוד הלפרין. הוא מציין, כי בספר היפוני זה מצורים פסוקים רבים ב־עלי ציון מוסיקלי. על ההתהדה ב„אוצר נגינות ישראל" של אידלסון כותבת רות כץ. הקשר בין ספרי אבות וקריאת תהילים אצל עדות המזרח כותב ריצ'רד פלדר ההמבורג. שיבתה בישראל חקר את נוסח קרי־את התהלים אצל יהודי מרוקו, ג'ר־בה ובבל. דן קליר כותב על קשרים בין שירה לשוריה, יהודית ונוצ־רית. על המוסיקה של יהודי הודו ההודיים כותבת דליה כהן.

לסיכום, קובץ רב עניין לכל ה־מתעניינים במוסיקה היהודית לגוו־ניה השונים.

פרסים ליצירות על תולדות יהדות רומניה

בנוכחות הרב הראשי ליהדות רו־מניה, הרב דוד משה רוזן, התקיים בהיכל עיריית חיפה טקס חלוקת פרסים ספרותיים לשנת תשמ"ו — 1986 מקרן תרבות ע"ש חיים ינקו־לוביץ לעידוד יצירות ספרותיות ל־אומיות על תולדות יהדות רומניה בהווה הגולה, ההתיישבות והאס־ניה.

באירוע השתתפו ראש עי־ריית חיפה, שבתאי לוי, יו"ר אר־גון הפסכים הציוניים מרומניה, ישראל לבנה, חבר הנהלת העיריה, הרב ינקלוביץ, שעל שמו נקראת הקרן והל רב.

מקבלי הפרסים השנה היו המחנך והסופר הרב גדליה שטרן, על ספרו „זכרון בורשה" וד"ר אריה שטיי־ביג מאוניברסיטת חיפה על ספרו „ההיבטים הבינלאומיים של יהדות רומניה בשנים 1938 עד 1947". כמו כן קיבלו פרס עידוד העתונאית ו־הסופרת, אביבה שנפלד [illegible].

חבר השופטים היה מורכב מיש־ראל לבנה — יו"ר; הרב ד"ר יש־ראל האיתן, שהביא את ההלכות הכופים, העריך את עבודות התנו הפרסים וניהל את הטקס; ההיסטור־יון [illegible]; ד"ר פלורה ביוס־ביג; הסופר דוד שלכח, בדבר ה־פרס בשנת 1979; מאיר ויינברגר, מזכיר הקרן.

בירכו את מקבלי הפרסים שמעון רודיך, חיים ינקולוביץ, הרב ד"ר דוד משה רוזן הביע את שמחתו ל־היות [illegible] הליקת הפרסים [illegible] של ציה, שאותו לפי הבדיע בבואה של הנשיה אי אפשר יהה להרום. בשם מקבלי הפרסים [illegible] הרב גדליה שטרן.

א. צבי גבעון

„בלש" על רקע היסטורי

[illegible]

„שושלת" ושמה קנדי

מאת בת שלום

אחד השירותים החשובים ביותר בהיסטוריה האמריקנית היה זה שההרחש בין ג'והן פיצג'רלד לבין ג'וזף פטריק קנדי, שני צעירים ממוצא אירי בנים של מהגרים עניים הישנו במסמך ובייסודי שו־שלת קנדי.

אכן כן, אותם הקנדים ש־העניקו לתושבית של ארצות־הברית את הסאגה המשפחתית המפוארת ביותר שלה. מה היא משפחה יואינג מדאלאס או משפחת קרינגטון מהסדרה „שוש־לת" לעומת „המאפיה" המשפ־חתית של הקנדים ששבתה את לבם ודמיונם של האמריקנים (ואת אלה של הציבור העולמי גם כן) במשך עשרות שנים?

ספרים רבים נכתבו על המש־פחה הזוהרת — ועדיין הם הול־כים ונכתבים הציבור לא שבע. האחרון ברשימה הוא ספרה של פרופ' דוריס גודווין (אשתו של כותב הנאומים של הנשיא ג'והן קנדי — ריצ'רד גודווין) הנק־רא: „הפיצג'רלדים והקנדים" (בהוצאת סימון ושוסטר). אין ספק שכה שהספידו מחברי ה־בסטסלרים המיוחדים של ארה"ב נוסח אירווינג סטון, הרמן ווק, הרולד רובינס ודומיהם — הלוואי ההיסטוריונים. סיפור מלא דרמה וטרגדיה, קנוניות ותככים, אהבות ושנאות, אבות ובנים. כאן סולקו המלכים כ־מרכה מדינות העולם. אין ל־כותבי תולדותיה הדוגמויות רבות לעצון שיכיים ועם נוצע בסוד־שיות עסיסיות שבאלה. הפיצ־גרלדים, כלומר הצד של הכלה בשידוך, היו כאחרי מהגרים אירים דלפונים שפתחו חנות ירקות ולאחר מכן בר לבעל־קאות חריפים התחילו לבחוש ב־פוליטיקה המקומית של השכו־נה הבוסטונית העניה, בה הת־גוררו.

ג'והן פרנציס פיצג'ראלד, אבי־ה של רוז וסבו של הנשיא המנוח ג'והן קנדי, התחיל את חייו כמוכר עתונים, נעשה עסקן מפלגתי נבחר לראשות העיר [illegible] לשונו זכה לכינוי „פיץ' המ־תוק".

אבל את תולדות ההמולה של הקנדים פתח טיפוס צבעוני ו־מעניין פתח טיפוס צבעוני ומ־עניין אחר, החתן של „פיץ' המ־תוק" הלא הוא ג'וזף פטריק קנדי סטודנט בהרווארד ובנקאי מתחיל שנשא לאשה את חברתו לספסל הלימודים, רוז. לרוז וג'וזף נולדו שמונה ילדים. מיד כשנולד ג'וזף הבן, הבכור שבי־חבורה, הכריז אביו: הילד הזה יישצה נשיא ארה"ב אני ערב לכך.

ספריית העולם

כשג'וזף הבן לא הספיק למ־מש את הכנויתיו של האב (הוא נספה בקרבות מלחמת העולם השניה) העביר האב האריסטוקר־טי השאפתני את הייעוד אל הבן בחור, הלא הוא ג'והן. לא היתה לי ברירה — גוייסתי ע"י אבא לפוליטיקה, התוודה הנשיא ג'ו־הן באחד מהראיונות. בינ־תיים התעשרה המשפחה במכון ובצלולות, אחת מבנותיה קת־לין, נהרגה בתאונת מטוס ב־מחיצת אהובה, בחור גרוש ופ־רוד שאהב להטיס מטוסים ב־שעת סערה, וגם יתר הילדים לא פיגרו מאחור. האב והאם דירבנו את כולם להצטיין ב־ספורט, בלימודים, בנסיבות צי־בוריות, וגם בפרשיות אהבים. בתערובת של הישגים גבוהים ושיים והתקייכות של אצולת המ־מון הוותיקה של ארה"ב גידלו אבא ג'ו ואמא רוז את ששת הצאצאים שנותרו בחיים להוקף אחרי הצטיינות בכל מחיר ובכל תחום ולהדוף אחרי כוח. זכה, כורכב משניהם, הסוף הצמיד הד אב, כסף ופוליטיקה.

פרופ' גודווין מציגה שאבי המשפחה סבל כל ימיו מרג־שית הנחיתות שגרמו לו הווא־פים של אמריקה, דהיינו הד־פרוטסטנטים הלבנים העשירים.

הוא היה קתולי, היה צאצא יוצא השהייך ולכן חתר בדחף איש־צוב להגיע ולהתקבל ואכן ה־שיג את צלו. את הדחף הזה הוריש לצאצאיו. בני קנדי מו־פיעים בספר כמתוכנתים ומכו־וונים יום יום ושנה שנה ע"י האב. דוגמה — כשג'וזף קנדי החליט שלבנו הקודם הפוליטי של בני ג'והן השוב שג'והן יפרסם ספר, עכר סופר צללים שיכתוב עבור הבן את „דיוקנ־אות של גבורה". הביצא הספר לאור — הפעיל האב מכריו ו־ידידיו רבי ההשפעה ואלה קנו בשבילו את פרס פוליצר של שנת 1957. כך יצא שג'והן קנדי הוכתר בפרס הגבוה ביותר ל־כתיבה עתונאית על ספר שלא כתב ולא יזם. גם אל הבית הלבן, כראה פרופ' גודווין, הד־גיע ג'והן על כנפי האמביציה של אביו. אך שיא הכיבוש ה־איתי בסולם החברתי הגיעו ג'ו קנדי, [illegible] כאשר ג'וזף מינה שגריר ארה"ב בחצר מלך אנגליה, קודם לכן הספיק לצבור הון בתעשיית הקולנוע של הוליווד, וכל גינוני האריסטוקרטיה השיים שאימץ לעצמו לא הפריעו לו או להד־ביג את פילגשו, כוכבת הסרטים גלוריה סוואנסון — בפני רעייתו. הבן ג'והן לא פיגר הרבה אחרי אביו וסיפור בגידותיו ה־אין־סופיות באשתו ג'קלין ממלא פרקים רבים בספר. פרופ' גוד־ווין איננה מהססת לפסוק שה־נשיא ג'והן קנדי נפל בהרבה מן הדיוקן של הגבר האידיאלי שה־ציג בספרו וספר שכאמור לא כתב. קנדי כעין שהגבר האי־דיאלי, גיבור חיין, הוא זה ש־איננו חושש להקריב את מעמדו, עוצמתו אפילו הקריירה שלו, ב־מלחמה על ערכיו. לפי [illegible] הזה, כותבת ההיסטור־יונית — לא היה הנשיא גבר אמיץ והיא [illegible] להוסיף: „הוא היה [illegible] שלא נתן [illegible] אידיאליסטיות להפריע לו...".

מעניין מה אומרים על כך בצ־ידי הקנדים או בני הדור ה־צעיר של המשפחה שביניהם אלה הם מצטרפים למירוץ הפוליטי, ואף נבחרים במהויות בחירה שונים לבשרות רבית.

✱

הופיע

הספר „מעיין חיים"

אוצר אגדות חז"ל

כרך רביעי

ארבעת הכרכים שהופיעו עד כה כוללים מאמריהם של תנאים ואמוראים לפי סדר ההיסטורי המופיעים במשנה, תלמוד בבלי, תלמוד ירושלמי, מדרשים, ספרא וספרי. המאמרים מובאים בלשונם המקורית כשהם מפוסקים, מנוקדים ומבוארים בבאור שווה לכל נפש.

הפצה לחנויות: „שלם", רח' עמוס 12 ירושלים טלפון 02-380195

ניתן להשיג אצל המחבר — הרב חיים שנור, רח' בית שערים 8 ירושלים, טלפון 02-526502.

לפרשת השבוע

משפטים

מעם מזבחי תקחנו למות

מאת הרב חיים פרדס

וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה, מעם מזב־חי תקחנו למות (כ"א י"ד). ומפרש רש"י על פי מה שאמרו במסכת יומא פ"ה א': מעם מזבחי, אם היה כהן ורוצה לעבוד עבודה, תקחנו למות (כדין רוצח). משום שלא יתכן כלל, שכהן שידיו מגואלות בדם הנרצח, יעסוק בעבודת הקודש של הקרבת הקרבנות על גבי המזבח. וכמו שנאמר למעלה כ' כ"ב: ואם מזבח אבנים תעשה לי לא תבנה אתהן גזית, כי חרבך הנפת עליה ותחללה. ומפרש רש"י שם על פי המ־כילתא: ותחללה, הא למדת, שאם הנפת עליה ברזל חללת. שהמזבח נברא (כדי) להאריך ימיו של אדם (ולכפר על עוונותיו), והברזל (החרב) נברא לקצר ימיו של אדם. אין זה בדין, שיונף המקצר על המאריך. ועוד, שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שב־שמים, לפיכך לא יבא (ולא יונף) עליו כורת ומחבל. ולכן נאמר שם: מעם מזבחי תקחנו למות. שכן הכהן ששפך דמים ועבודת המזבח, הם שני דברים. הסות־רים זה את זה תכלית סתירה וניגוד. ולכן יש לקחת את הכהן הרוצח לעבוד. ולהמיתו כדין.

וכעין זה אמרו במסכת ברכות ל"ב ב': כל כהן שהרג את הנפש, לא ישא את כפיו (ולא יעלה לדוכן לברך ברכת כהנים). שנאמר (בישעיהו א' ט"ו): **ובפרושכם כפיכם אעלים עיני מכם ידיכם דמים מלאו.** ולדעת הרמב"ם בהלכות נשיאת כפים פרק ט"ו הלכה ג', לא ישא כהן רוצח את כפיו לעולם, אפילו אם חזר על חטאו בתשובה שלימה. וכך פוסק המחבר בשולחן ערוך אורח חיים סימן קכ"ח סעיף ל"ה, וכמו שהסביר שם הגאון מווילנא בביאורו סעיפים קטנים ס"ו—ע"א. אם כי ישנם ראשונים החולקים על ה־רמב"ם. ולדעתם מועילה החזרה בתשובה אפילו בכהן שהרג את הנפש. וכמו שפסק הרמ"א בשולחן ערוך שם.

רעיון זה שדיברנו בו, שאין הדבר השלילי יכול לשמש בחיובי וכמכפר, מצינו אותו בכמה מקומות. שנינו במשנה במסכת ראש השנה כ"ו א', שכל ה־שופרות העשויים מקרני כל החיות כשרים הם, מלבד קרנה של הפרה שהוא פסול מלשמש כשופר. והסבירו שם בגמרא כי סיבת הדבר היא, משום ש„אין קטיגור נעשה סניגור". כלומר, שאין קרנה של הפרה המזכיר את עוון העגל הקשה והנורא, יכול ורשאי לשמש כסניגור המלמד זכות וסניגוריה על ישראל. וכמו ש־אמרו שם, שאין הכהן הגדול נכנס לפני ולפנים ל־עבוד עבודה ביום הכפורים, כשהוא לבוש בבגדי זהב, אלא בבגדי לבן בלבד. משום שהזהב מזכיר את עגל הזהב שהוא קטיגור, ולכן אינו יכול לשמש בעת וב־עונה אחת גם כסניגורם של ישראל.

וכך אמרו גם במסכת חגיגה י"ג ב', כי בתיאור המרכבה שבספר יחזקאל י' י"ד נאמר: **וארבעה פנים לאחד, פני האחד פני כרוב ופני השני פני אדם וה־שלישי פני אריה והרביעי פני נשר.** ואילו בפרק א' פסוק י' שם, נזכר **השור במקום הכרוב.** המפורש כאן, והסבירו שם בגמרא, כי מכיוון **שהשור** מזכיר את **חטא העגל ואין הקטיגור הזה יכול להעשות סניגור, לכן ביקש יחזקאל רחמים מלפני הקב"ה והפכו משור לכרוב.** וכך אמרו גם במסכת ברכות נ"ט א': **שבשעה שהקב"ה ביקש להביא מבול לעולם.** נטל שני כוכבים מ„כימה" והביא מבול לעולם. וכשביקש לסתמה (כלומר, לסתום את החלל של שני כוכבי כימה ש־ניטלו), נטל שני כוכבים מ„עיש" וסתמה. ושאלו שם בגמרא: וליהדר לה (כלומר, מדוע נזקק הקב"ה לשני כוכבי עיש, ולא החזיר את שני כוכבי כימה שנטל ל־מקומם). ותירצו שם: אין קטיגור נעשה סניגור. כ־לומר, כי אותם שני כוכבי כימה שהביאו לחורבנו של העולם על ידי המבול, לא יוכלו להביא להפסקתו ולבניין העולם מחדש. ובמסכת קידושין ה' א' אמרו, כי לא יתכן לומר שכשם שהאשה מתקדשת במטבע כסף, כך גם תתגרש באותה מטבע של כסף. משום שאין הקטיגור העושה ופועל גירושין וחורבן הבית, יכול להעשות סניגור ופועל קידושין ובניין בעולם. **ולכן אין האשה יכולה להתגרש בכסף, אלא בגט וב־שטר בלבד.** ונראה לי להוסיף בהסברו של הדבר, כי מכיוון **שאיש ואשה שלום ביניהם אזי השכינה שרויה ביניהם,** נמצא **שהם מהווים יחד בהמנית משכן ל־שכינה ומקדש מעט.** והרי כבר למדנו, כי כאשר הדבר נוגע לבית המקדש **ולקודש הקדשים,** אין הקטיגור נעשה סניגור, ולכן אין מטבע כסף יכולה לשמש גם לקידושין וגם לגירושין.

בעומקו של דבר, הרי זה הוא הרעיון של „מצוה הבאה בעבירה" שאינה נחשבת במצוה. שהרי לא ייתכן לקיים מצות נטילת לולב למשל בלולב שהוא גזול, שאתה עובר עליו בכל רגע ורגע על איסור גזילה, תוך כדי קיומה של המצווה, וכמו שאמרו ב־מסכת סוכה ל' א'. וכך אמרו גם במסכת ברכות מ"ז ב': מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה (לתפילה בציבור), ושחרר (את) עבדו (הכנעני וגיירו על ידי זה) והשלימו לעשרה. ושאלו שם בגמרא. הרי כל המשחרר את עבדו עובר בעשה. שנאמר ויקרא כ"ה מ"ו: והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם לרשת אחוזה, **לעולם בהם תעבודו.** ואם כן, הרי זו **מצוה** של תפילה בציבור, הבאה בעבירה של שחרור העבד, שהוא דבר שאסור לעשותו. ועוד אמרו בברייתא במסכת בבא קמא צ"ד א': הרי שגזל (אדם) סאה של חיטין, טחנה, לשה ואפאה והפריש ממנה חלה, כיצד מברך, אין זה מברך אלא מנאץ (ומנדה). ועל זה נאמר בתהילים י', ג': בוצע (וגוזל) ברך. נאץ ה'. ובגמרא שם רצו לומר, כי הדבר הזה אסור אף הוא משום „מצווה הבאה בעבירה". מצווה של הפרשת חלה ואמירת ברכה בשם ובמלכות. תוך כדי איסור של גזילה.

יש להוסיף על כך את מה שאמרו במסכת תע־נית ט"ז א': וישובו איש מדרכו הרעה, ומן החמס אשר בכפיהם (יונה ג' ח'). אמר רב אדא בר אהבה, אדם שיש בידו עבירה ומתוודה (עליה בפיו) ואינו חוזר בה (בלבו), למה הוא דומה. לאדם שתופס (ומחזיק) שרץ (שהוא טמא ומסמא) בידו. שאפילו טובל בכל מימות (ומקוואות) שבעולם לא עלתה לו טבילה. זרקו (את השרץ) מידו, כיוון שטבל בארבעים סאה (בלבד, ולא בכל מימות שבעולם) מיד עלתה לו טבילה, שנאמר (במשלי כ"ח י"ג) ומודה ועוזב ירוחם. ואומר, (באיכה ג' מ"א), נישא לבבנו אל כפים אל אל בשמים. ומפרש רש"י שם: **נשא לבבנו אל כפים.** עם הכפים (הנקיות מעוון גזל) צריך לישא הלב לשמים, כלומר, שיחזור מקלקולו (וישיב את הגזילה אשר גזל). וכך שנינו במשנה במסכת בכורות מ"ה ב': והנושא נשים בעבירה (כגון כהן שנשא גרושה האסורה לו), פסול (לעבוד בבית המקדש) עד ש־ידירנה הנאה (כלומר, שידור נדר שאינו ניתן לביטול ולהפרה, שלא ייהנה מאותה אשה האסורה לו בני־שואין). ובברייתא שם שנינו: נודר (הנאה מן האשה) ועובד (עבודה במקדש), יוחד (מן העבודה) ומגרש (את האשה בגט). וכל הרעיון הכללי שעמדנו עליו מקופל וטמון במה שנאמר כאן על הכהן שהרג את הנפש, והוא מבקש לעבוד במקדש: מעם מזבחי תקחנו למות.

هكذا عن الأصل

מורי ורבותי, אחי ורעי

מאת משה קרונה

דף חדש שהוא פרק שלם

פתיחת „דף חדש" בספר החיים היא בשביל כל אדם מאורע רציני. ייתכן ש־לפי שעה אין האדם רואה ומרגיש במה שאירע לו ורק אחרי זמן מה, מתוך סקי־רה לאחור ומן המרחק, הוא מסוגל להשיג את משמעות העניין. והנה קרה לא פעם כי „פתיחת דף" היא לא פחות ולא יותר אלא „פתיחת פרק" שלם וזהו כבר עניין בעל משמעות רצינית ביותר.

ואכן כזאת אירע לי בשנת תשי"ח (1956) כאשר פתחתי כביכול דף חדש בספר חיי ול־מעשה נפתח לי פרק שלם, חדש וגדול שנמשך למעלה מאחת עשרה שנה. אמנם בימים ההם הייתי בשנות ה„עמידה" אולם עדיין הייתי קל תנועה וכשהשעה היתה צריכה לכך — אף מהיר החלטה אף בעניינים „כבדים" ביותר בתחום הפרטי והציבורי. וכאשר באחת מה־שיחות הרבות שהתנהלו בימים ההם ביני לבין בנימין שהור הועלה הרעיון, כי עם היווסד המפלגה הדתית הלאומית איכנס לתוך ההנהלה כדי להיות בתוכה כוח מרכזי ב„הזזת דברים" וקידום יעדים ומשימות — כלל וכלל לא שללתי רעיון זה. אדרבא הרעיון נראה לי ובאורח אינטואיטיבי התחלתי „לעבוד" על שכנוע עצמי לטובת הרעיון.

כל ימי הייתי שייך לסוג החברים שראו עצ־מם „מזוהים" אישית עם גורל התנועה. את עבודתי בקונסוליה הישראלית בניו־יורק וב־בית הוועד הפועל של ההסתדרות בתל־אביב רואה הייתי כמעין עבודות „במקום גלות" — זמניות וחולפות — „בשליחות התנועה". לא היו אלה „ג'ובים" שרציתי בהם לכתחילה או שהתכוונתי להתבצר ולהתקדם בהם. לעולם הייתי מקנא באנשי תנועת העבודה שביניהם והם, אצלם היו תמיד אנשים מוכשרים ובעלי יכולת שהיו באיזו כוננות מתמדת ועומדים מוכנים ומזומנים לרשות „סידור העבודה" ה־תנועתי שלהם. הצד האידיאליסטי שבדבר מצא חן בעיני ובעיני רבים מחברינו בתקופה ההיא. „כך יכולה תנועה להיבנות — היינו אומרים — וכך מן הראוי שיהיה גם בתוך תנועתנו שלנו". פעמים הרבה היינו מביטים ומ־תומהים ו...מקנאים בקלות היתרה שבה יכלו ראשי תנועת העבודה בארץ להעביר אי־שים (ולא אישים סתם, המדובר — בבעלי כישרון וכשרון) מתפקיד לתפקיד כדי „לסתום חורים", „למלא משימות" מיוחדות שהשעה צריכה להן, „להרים" איזה עניין נכבד וכדומה לכך. רבים ממורי ורבותי, מאחי ורעי, ואני בכללם, היו כיהודים נימנים שייכים לסוג הזה של אנשי תנועה. צריך להתייצב במקום הנכון ובזמן הנכון — זו היתה מידה שטרחנו לדבוק בה.

והנה כבר סיפרתי בפרקים הקודמים כי ב־עבודתי בענייני האיגוד המקצועי כשליח ה־פועל המזרחי בהסתדרות לא הייתי כלל וכלל אומלל. אולם הדגשתי כי גם מאושר לא היי־תי. על כל פנים ברור היה לי כי זהו זמני רב, כי לא ארצה להתמיד בעבודה זו ולהיות ל־עצמי מקום־קבע בתוכה. עכשיו התחלתי ל־אות דרך פתחו של מחוז. עולם רחב ידיים שאליו אוכל להיכנס ולמצוא פורקן מלא ל־רצונותי, כישורי ויכולתי, וכל זה בתיאום מלא ומדויק עם צרכיה האקטואליים של התנועה העומדת אף היא עצמה לפתוח פרק חדש ב־חייה ובעבודתה.

רוח אחרת ואווירה חדשה

וכך, בערך, היה מצב העניינים התנועתיים בעת ההיא כפי שראיתים והבחנתים וכפי ש־נחקקו בזכרוני ונקבעו ברשמי:

כבר כתבתי למעלה, כי בשובי מארצות ה־ברית בשלהי 1952 הרגשתי עצמי זמן ניכר כמעין „עולה חדש". מצאתי כאילו רוח אחרת ואווירה חדשה מהסוגים שלא היכרתי בעת צאתי מהארץ לשליחותי הממושכת מעבר לים. אכן, דבר פשוט היה אצלי להבין כי בהרבה תחומים נשתנו התנאים והנסיבות. סוף סוף היה כאן מהפך שלם מתנאים של מנדאט בר־טי לתנאים של מדינה ריבונית ומעצמאותו של המהפך הגדול הזה היתה מבצבצת וניכרת על כל צעד ושעל. עוד היו הבריות שיכורים מיין העצמאות ועדיין היה שורר משטר של צנע וקיצוב (אם כי לא באותו כובד שהיה בו בעת מלחמת השחרור והעצמאות ממש): עוד היתה ניכרת בכל מקום האנדרלמוסיה הבירוקרא־טית שהממשל כמעט שלא הצליח להתגבר עליה ועוד היתה הארץ נתונה להרגשה בלתי פוסקת של תקריות גבול. חדירת פדאיינים ומסתננים למיניהם שבאו מכל המדינות ה־גובלות במדינתנו; עוד היינו נתונים למיצויים של הסגר ימי על מצרי אילת ועוד היה צריך לעמוד קשות על רכישת כל מטוס או כלי נשק אחר מאיזה מקום שהוא, לרבות ארצות־הברית: עוד היו בארץ הרבה מחוסרי עבודה ופרנסה עד שנמצאו אפילו אנשים רציניים ואחראים למדי במערכת הממלכתית והכוחנית שהיו מעלים הצעות בדבר הנהגת עליה סלקטיבית או מבוקרת. כל הדברים האלה ורבים בדומים להם היו נראים ומורגשים על כל צעד ושעל. איש כמוני שהיה קצת בקי ומבין בתופעות מסוג זה טרח כל הזמן לירד לעומק הבנת הדברים וגיבש בתוך נפשו יחס של סובלנות והבנה. חוסר נחיצות זו הכוזבבת בתחומים רבים של החיים היא — כך אמרתי לעצמי — המחיר הזול ביותר שניתן היה לשלם בעד מדינה ריבונית. והיו גם היו בעת ההיא בארץ מאות אלפי אזרחים מכל הגילים והרב־דים החברתיים שלא „נתמזל" להם „המזל" לשהות באמריקה העשירה והבטוחה בעת ה־שנים הסוערות, המתוחות והעצבניות (וגם עצובות עד למאד לרבים) ועברו הרבה יסורים ותלאות — והם, האנשים הרבים האלה, עדיין היו נתונים כל כולם להשפעות המקסימות ש־הביא המהפך ממנדאט לריבונות מדינית. איש כמוני, שעתה זה בא ממרחקים וראה את כל אלה, כלום אפשר היה לו בכלל „לעקם את האף" ולהשמיע ואפילו להרהר בינו לבין עצ־מו דברי ביקורת? לא. לא עלה בדעתי להת־אונן, אפילו לא בהרהור. בכל המאמרים וה־רשימות (הם היו רבים עד למאד ועתוננו „הצופה" היה מלא מהם. על מאמרי ורשימותי חתמתי בשמות שונים, כגון: שמי המפורש, מ. נחמני, א. פרץ ועוד). מדגיש הייתי כי אנו נמצאים במדינה מתהווית והננו חסרי ניסיון ממלכתי כלשהו, כי אנו מקבצים אחים אוב־דים ונידחים מירכתי ארץ ומתרבויות שונות, משכבות חברתיות שונות והרגלים ונוהגים מגוונים, ועל כן — כך הייתי מדגיש — אל לנו להשתומם על כך שקשיים רבים באונו עד כה ואל נירא אם בוא יבואו קשיים וצרות גם בימים הבאים. אי אפשר בשום פנים להשוות מדינה מתהווית למדינה קיימת.

אכן, דברים אלה שהרגשתי ושהייתי מביא גם לידי ביטוי במאמרי ורשימותי לא היה בהם מצום חידוש רב מהבחינה העקרונית. ביסודו של דבר רוב הציבור הבין את העניין ורק צריך היה להמשיך בלי הרף בהסברה לאלה שסבלות רבים היו מנת חלקם וכן לאנשי ה־שלטון והמפלגות כי יחישו את קץ הנורמאלי־זציה בכל התחומים ויגרמו להקלת הצומס וה־סבל של פשוטי בני אדם וכיוצא באלה.

אלא יתירה מזו. התחלתי אף אני בתוך ה־רבים עד למאד להרגיש במתח כי גם מבחינה לאומית רחבה ביותר וגם מבחינה תנועתית מקיפה הגיעה העת לערוך ביסודיות את חש־בון עולמנו ולפחות להתחיל להוציא מסקנות למעשה מעריכת חשבון זה. ידענו כי אין ה־דברים פשוטים כלל וצריך שנהא מוכנים לכך ש„אש יצאה מהחשבון" כדברי מליצי הלכות. עריכת חשבון־נפש ציבורי כללי גורמת, תכיד, לתסיסות ולסערות, לחששות ופחדים. אולם, הרי אי אפשר להמלט מכך. זוכרני מה ש־פעמים הרבה היה אומר הרב משה אביגדור עמיאל שהיה הוגה דעות גדול ודרשן מעולה מאד: „אסור לנו להחזיק בגרשנות כתם כשיטה עלינו לחדש ולטרוח כדי להחזיר עטרה ל־ישנה". פעמים אחרות היה אותו רב גדול מביע דעה זו בצורה דרשנית אחרת: והאי זקוקים אנו ל„חכמים" שיעמדו בראשנו. אולם יותר מכך זקוקים אנו להנהגתם של „יודעי בינה לעתים".

בקיצור: ראינו ונוכחנו כי המהפך הגדול שחל אצלנו במדינה ובתנועה מחייב אותנו להעמיק חקר כדי שנוכל להתאים את עצמנו, מחשבותינו ועבודותינו הציבוריות כולן ל־רוח הזמנים החדשים והתנאים החדשים. ובאמת החל בזמן ההוא להיישמע בתנועה כולה קול גדול ולא יסף: עת להתעורר!

כמובן קל יותר להכריז על הסיסמה „עת לחשוב" מאשר לקיימה בפועל. אצל אדם יחיד, פרט — כרוך הדבר לא פעם בייסורי לבטים ממושכים, בשיקולי דעת ממושכים לכאן ול־כאן וכיוצא בזה. אדם אמיץ ונחרץ בהחלטותיו אינו מרשה כי תהליך של „הערכה מחדש" יימשך זמן רב מדי. כשם שמצוות לחשוב ול־התלבט כך רצויה היא להגיע להתרת התסבוכת. אולם בציבור, בתנועה — שאני. לבטיו של ציבור נמשכים זמן רב ולעולם כרוך בהם ה־מיטב של תהליך. יש הרבה אומר ודברים ויש הרבה מהלכים דימוקראטיים. צריך, ללא לאות ועייפות, לאסוף ולצבור את כל רסיסי הדעות וההגיגיונות שחברים ברחבי המדינה מריאים בכתב ובעל פה ולייצר איזו תמונה של כל הדירים הרבים האלה ולהרחיבם לכלל ירוב של מכנה משותף כללי. תורה היא גוף ולית־טארי „קול המון כקול שדי", רק אחרי שכל ההילות הנפרדים יחולון ונעשה מהם הרכב למכל אחד. כזה ממשך ומפייס הוא התהליך הזה; כיצד היתה הוא הדבר לאלה המייחים לשיח של ההליכה הגדולה של השוואת הדעות והתגבשות החיכה המשותף!

חשבון נפש ושידוד ערכים

אכן, בשנים שבהן אני מדבר במקום זה היינו כולנו בתנועה נתונים בעיצומו של תה־ליך כזה של חשבון נפש ושידוד ערכים. אס־ביר את דברי:

בשובי משליחותי הממושכת, מצאתי כי שרוי אני בתוך תנועה חדשה לגמרי בהרבה מובנים. היה גידול ארגוני מרשים. הסתבר כי חברינו שהנהגת הפועל המזרחי הצליחו, כ־בחינה מיוחדת להשיג במידה ניכרת את צבא הזמן. מיידים זרימה העלייה הגדולה של פליטי שואה ושרידי חרב ויוצאת ישראל; בתוך הזרם הרב של המעברות ומחנות העולים, שיכוני האוכלוסונים ובתי החומר במקומות היישובים מהערבים הצליחו מזכירי הפועל המזרחי לב־רוש מעמד ארגוני עצמאי. כלל לא קל היה הדבר הזה ואלמלא הכוח הדינאמי הדוחף של חברינו מ„הייררת הצניחה" שבהנהגת הפועל המזרחי; אלמלא הדביקות ומסירות הנפש של המזכירים שייצגו את התנועה בכל מקום קטן וגדול בארץ: אלמלא הם, מי יודע אם היה עומד לה לציבוריות הדתית לאומית באותו שריד כמעט. אכן, אין אני חושש כלל לומר כאן את אשר בלבבי: בזכות אותם ה„אפא־ראטצ'יקים" — „אנשי המנגנון" ושאר כינויי הגנאי שהדביקו להם במשך הזמן הגענו ל־מאחזים התנועתיים החזקים בתוך מה שקרוי „ישראל השנייה". ימים ולילות הם עמלו ב־תוך ציבור גדול של קשיי יום ומחוסרי עבודה, מהגרע ופריפה. יחד עמם סבלו ועמלו והם — המזכירים ואנשי המנגנון — היו למעשה וב־פועל נושאי דברה של ציונות דתית עצמאית ו„תורה ועבודה".

אכן, מובן הדבר כי במערכת מנגנונית, כב־הרבה מערכות אחרות בחיי החברה, שכיחות בהמשך הזמנים הרבה חריקות וסטיות; מת־חזקת השיגרה ובאות העייפות והתרפיה. עדיין עת כתיבת השורות האלו, לא מצאנו. לא אנו ולא אחרים, מזור ומרפא לחליים אלה ועדיין כולנו מחפשים שיטות שיביאו לכך שיהיו ב־מנגנונים ארגוניים התחדשות והתרעננות „ל־לא כאבים". אלא, כאן במקום הזה הריני מדבר במה שהתרחש בשנים שלאחר מלחמת השח־רור ואני חוזר ואומר כי הרבה מאד הושג ב־זכותם של עושי דבר התנועה בכל המקומות ברחבי הארץ. אנשי מנגנון זוטרים אלה היו בסך הכל נראים לגמרי אחרת לאחר זמן של היכרות מתקרבת וישירה יותר. בשנים שאני מדבר עליהן כאן היכרתי כמעט את כולם מיידי מגע ומשא עמהם בעניינים שוטפים שונים ומתוך שראיתים בעבודתם וגם בהוויתם ה־אישית בעת נדידי הרבים מאד על פני הסניפים ברחבי הארץ לשם הרצאות. פגישות־עבודה והתייעצויות שונות. אף הם. כבמספר ניכר, היו במשך הזמן לאחי ורעי. רבים מהם הגיעו ב־עצמם לארץ כשרידי חרב מגיא ההריגה ב־אירופה והיו פעילים במחנות הפליטים באי־רופה ובריכוזי העולים במחנות השונים. בכ־לם נמצאו תלמידי חכמים ששמרו היטב על גירסא דינקותא מבית אבא או מבית המדרש של ה„שטיבל". היו אלה אנשים שעמדו על דעתם ועל דתם ונבחנו בפועל בכל הנוגע ל־יהדות ונאמנות להנוער הרעיונית שלהם בימי השואה ומנוסת החרב. רבים אחרים מהמזכי־רים שלנו, ביחוד אלה שבעלי חצים שונים קראו להם „פעילי עדות" היו אנשי תורה ואמונה שאכנם בארצות המוצא שלהם לא היו אנשי תנועה אולם פעילים היו בבתי כנסיות ובתי מדרשות ומקורבים היו לרבנים ולחכמים.

כל האנשים הטובים האלה — לא כולם ממש אבל רובם המכריע — תרמו תרומה מכרעת לכך שבתנועה הוקנו מעמד והכינו שורשים בכל מקום ובכל פינה בארץ. הן אכנם בפרקים הקודמים סיפרתי על המאמצים שהשקענו עוד בשנות הרעפה כדי להפיח איזה בסיסים תנוע־תיים, ביחוד בקרב בני הנעורים, בארצות ה־מזרח הקרוב ואפריקה הצפונית. באותם ה־ימים קשה היה להעלות על הדעת, כי כל כך מהר נעמוד בפני העובדות הריאליות של חיסול גלויות בארצות אלו ובפני עליה המונית לארץ. מי פילל ומי מילל? אולם, לוא גם ידענו, כי כזה יהא מהלך העניינים לא יכולנו לעשות הרבה יותר ממה שעשינו. שליחינו פעלו ב־מחתרת ובהסוואות ויכלו רק לרכז קבוצות מצומצמות של בני נוער ולהביא את דברי ארץ ישראל והתנועה לקצת מבאי בתי הכנסת. כאשר הגיעו המוני העולים לארץ והתחילו לעבור אחד לאחד את כור המבחן הקשה של חבלי הקליטה — רק אז נוכחנו כולנו לדעת שהיה ים רב. שבעצם טיבו היה בו פוטנציאל [illegible]

ובמביה כי יכבש מתחת ידינו ויהפך, חלילה אבק אדם.

אחי ורעי במנהיגות הצעירה של הפועל ה־מזרחי בימים ההם היו אחוזים חרדה רבה והסתערו בכל הכוח והאמצעים שעמדו לרשותם כדי להתגבר איך שהוא על המצב שנתהוה. איש כמוני שהתנועה תמיד היתה נראית לו כאיזה גוף איכותי־אידיאולוגי אף על פי ש־הוא עצמו היה לשעבר בין אלה החברים ש־דרשו כי התנועה תסגל לעצמה יותר ויותר אופי עממי — גם הוא נדהם למראה עיניו. לכאורה, נתגלאו בפועל משאלות לבנו — מספר חברי הפועל המזרחי היה הולך וגדל ואנשי הוועד הפועל שלנו היו מתפארים ב־ביטויי התנועה כי הנה אנו „רצים" עם קצב הזמן וכבר יש לנו ארבעים אלף, חמישים אלף — — — ומי יודע כמה חברים מאורגנים. אולם היה היו אלה המוני חברים שחסרו רקע וחינוך תנועתי מתאים.

יתירה מזו: משיכתם של רבבות עולים דת־יים — והן תנועתנו ומזכיריה פנו, רק או ב־עיקר, לעולים שהיו שומרי מצוות ונוצרי מסורת מובהקים בארצות מוצאיהם — היא אשר צררה בכל עת ובכל שעה את השאלה הגורלית שכה הטרידה וכה הדאיגה את „אנשי התנועה": היינו דבאר היהודים הסובים, זקנים גם נערים שהגיעו לארץ מה יהא עליהם? כלום מותר לנו לוותר, חלילה, עליהם רק מפני שעדיין אינם בקיאים בהלכות חיים ציבוריים פוליטיים כפי שנתגבשו בארץ? והרי אם נוותר חלילה על יהודים אלה ייתכן גם ייתכן — וכמעט ודאי הדבר — כי לא יעבור זמן רב וכבר תטושטש חלילה הדמות הרוחנית של העולים והילון הריף ישתלט בארץ!

ראו את ההווה וחרדו מפני הנולד

אכן, צריך לומר: זכרה להם אלוקים לטיבה למנהיגי התנועה בימים ההם כי תמונת ה־זוועה הרוחנית האפשרית לא מצה מעיניהם אפילו רגע אחד. הם ראו יפה את ההווה וחרדו מפני הנולד. אנ"ש בהנהגת התנועה קראו היטב את המפה וחרדתם היתה קונסט־רוקטיבית. אמנם, הוטחה כלפיהם גם בימים ההם ביקורת, כי הם מדגישים יותר מדי את העניין הארגוני ומזניחים ענייני איכות והר־בות. אף אני הייתי לא פעם בין המבקרים. אולם צריך להודות כי להם היתה הצדקה והם אשר עשו את המעשים הנכונים. הסתורית ראויים אנשי ה„אפאראט" התנועתי לכל ה־שבח! הכינוסים הרבים, הפגישות ושיירות המטיילים ברחבי הארץ ולמקומות הקדושים, הצוותות למיניהם וימי העיון בהכוונים; הל־הבת הרוחות וזריקת האתגרים הדתיים והח־נוכיים למיניהם — — הם הם אשר חיזקו את המוני החברים החדשים להתקשר יותר ויותר עם התנועה וערכיה. כשלעצמי, אף אני נגרפ־תי לתוך התכונה־והמהומה הזאת, בהיותי איש האיגוד המקצועי. על אחת כמה וכמה בתקו־פה שאחרי כן נוסע הייתי ממקום למקום ומרצה. וזוכרני, כי בשובי מארצות הברית נת־בקשתי אך ורק על ידי שני סניפים להשמיע הערכות ורשמים על אמריקה. לא ייחשב ה־דבר לעוון לחברינו ברחבי הארץ שנושא חיוני זה כלל וכלל לא עניין אותם. צריך הייתי, כרבים מאחי ורעי המרצים מטעם התנועה, להואיל ולרדת מן ההר ולהתאים עצמי לצרכי השעה. למשל: במקומות שונים עוד נחוץ היה לדבר באידיש. יהודי עמך עולים מרומניה ושאר ארצות דוברות אידיש רצו לשמוע את המרצה מדבר „בלשון עמך" שעדיין היתה אידיש: במקומות רבים אחרים חייב הייתי, כרבים אחרים, להופיע תמיד יחד עם נואם המדבר בניב מוגרבי או בלשון הערבית המוד־בנת לעולי לוב; הייתי נוסע יחד עם דרשנים מעולים וחכמי תורה מובהקים שידעו למצוא נתיבות אל לבבות השומעים בדרך שהיו עו־שים בארצות המוצא, היינו: דיבור בשפת „המולדת הישנה" וריבוי בדברי משלים וחי־דות, סיפורי מעשיות ועניני פולקלור. במקרים כאלה כמובן שלא הייתי מבין אף מלה מדברי חברי הנואם הנכבד, אולם דעתי היתה נוחה לי מדי שמעי את פרצי רעמי הצחוק של הקהל היוצא מגדרו לשמע איזה משל או חידה, סי־פור על מעשה „שהיה".

כללו של העניין היה כך: במשך כל שנות העשור הראשון לקום המדינה הטרידה את כולנו הבעיה המרכזית שבצבצה ועלתה מתוך המוני הפרטים של ענייני יום יום ריאליים: היהדות הדתית במדינת ישראל מה תהא עליה? התישחק חלילה בטחינת הריחיים של הזמנים? היעמוד לה הכוח לעמוד על נפשה ועל עצמאותה? מה יהא עלינו בימים הבאים?

אכן, במקום זה רואה אני צורך להרחיב ב־מקצת את הדיבור על הרקע הכללי של ה־נושא. מבוהלים ונבוכים הגיעו לארץ מאות אלפי העולים. העולם שבו היו כל ימיהם נחרב ונהרס ואת העולם החדש שאליו נקלעו לא הכירו. הם נהפכו למעין אובייקטים בידי הקולטים אותם. בלשון המליצה הלמדנית ש־לנו אפשר להגדיר את ההתפתחות הזו בערך כך: ה„גברא" הפך ל„חפצא". העולים בב־בותיהם הפכו לאובייקט של פטרונות והכוונה מלמעלה — מהגופים הציבוריים הפוליטיים שפעלו משכבר הימים בתוך המדינה הצעירה. אמנם, כעבור שנים היו הכוחות הציבוריים האלה שבהם אנו מדברים כאן וכעת נאלצים „לשלם" קנס ציבורי כבד על חטא זה שחטאו בהשלטת כפיות שונות על המוני העולים. כל המרשגים בדבר „ישראל השנייה" צמחו על רקע זה ולא כאן המקום להאריך בזה דווקא. כאן הרי אני טורח לספר על העניינים כפי שהיו וכפי שהתרחשו בפועל במשך כל ה־עשור הראשון לתקומת המדינה ואפילו במשך זמן רב אחרי כן.

בין העולים הרבים היו בוודאי המונים רבים של יהודים נאמנים לתורה ולאורח חיים יה־דותי. נהרא נהרא ופשטיה. בתוך הבאים היו בוודאי יהודים רבים שהיו רחוקים מאורח חיים יהודתי; היו גם צעירים רבים מאד שלא הספיקו להם הזמנים ולא היו קיימים התנאים שיוכלו לספוג לתוכם דעת תורה ויהדות: היו כמובן גם רבים שיהדותם נפגעה מרוב התל־אות והייסורים שעברו עליהם ומרוב הצרות שעיניהם ראו. אף בימים ההם נמניתי על אלה שלא קיבלו את הגירסה הדימאגוגית שכל יהודי צפון אפריקה הם „דתיים" או שכל יהודי אירופה המזרחית הם יהודים חרדים. אולם הרי דבר ברור היה שברובם המכריע ממש היו העולים מאמינים ושוחרי מסורת יהודית ובוודאי היו חלומותיהם בדבר בניין ציון וירושלים קשורים ואחוזים היטב במוש־גים של מסורת אבות דתית ואורחות חיים יהודתיים מקוריים. וכאן, בעניין הזה, העמידו בפני אחי ורעי במנהיגות הציונית הדתית, אתג־רים היסטוריים ממש: כיצד ייתכן להפוך את הפוטנציאל הציבורי העצום הזה של העלייה הדתית לגורם משכנע הפועל על עיצובם של חיי הרוח, התרבות והדת במדינה היהודית? כיצד לשתפם ולהפעילם? כיצד להחדיר ל־תודעתם את המודעות הפנימית לכובד ה־אחריות ההסטורית המוטלת עליהם כיהודים דתיים?

(המשך יבוא)

הנצי"ב וישיבת ואלוז'ין

ישיבה בפריחתה

מאת הרב אהרן בן־ציון שורין

השם „ואלוז'ין" בתקופת פריחתה של הישיבה היתה מלת קסם בקרב יהו־דים בכל מקום. כל חוגי היהודים, רבנים, משכילים וסתם בעלי בתים התגאו בישי־בת ואלוז'ין. משום כך נמשכו לוואלוז'ין הטובים שבין הנוער היהודי בימים ההם, שנפשם חשקה בתורה.

הרבנים המפורסמים של ליטא ורוסיה, היו ל־שעבר תלמידי ואלוז'ין. אולם גם משכילים רבים, סופרים ומנהיגי חובבי ציון ינקו מוואלוז'ין בדרך זו הטביעה ישיבת ואלוז'ין את חותמה על דורות יהודים. ולכן עד היום מוזכר השם ואלוז'ין באהבה ובגאווה בעולם היהודי.

הרב משה שמואל שפירא לשעבר תלמיד של ישיבת ואלוז'ין מזכיר בספרו „ר' משה שמואל ודורו", שורה של תלמידי ואלוז'ין שבשעתם היו בין הרבנים וראשי הישיבות המפורסמים ביותר בליטא וברוסיה. ביניהם היו ר' חיים עוזר גרודז'נסקי מוילנה; ר' אברהם יצחק הכהן קוק, רבה הראשי הראשון של ארץ ישראל; ר' משה מרדכי אפשטיין, ראש ישיבת סלבודקה ומייסדה של ישי־בת חברון; ר' איסר זלמן מלצר, רבה של סלוצק וראש ישיבתה ואח"כ ראש ישיבת „עץ חיים" בירושלים; ר' אברהם דובר שפירא, רבה האחרון של קובנה; ר' ברוך בר לייבוביץ, ראש ישיבת קמניץ; ר' שמעון שקופ, ראש ישיבת טלז ואחרים. הצעיר ביניהם היה „העילוי ממיטשט" ר' שלמה פוליאצ'יק, שהיה אח"כ ראש ישיבת ר' יצחק אלח־נן בניו־יורק. כל אלה המשיכו את המסורת והרוח של ואלוז'ין בהנהגה הרבנית שלהם וגם בקהי־לותיהם.

גם היום הישיבות הגדולות בעולם, כאשר בר־צונם להצביע על הצטיינותם יזכירו שבישיבותיהם ממשיכים את „דרך הלימוד" של ואלוז'ין.

הרוח נמשכת

ישיבת ואלוז'ין נוסדה בראשית שנת תקס"ג, 1802—1803. מכתבו של ר' חיים מוואלוז'ין על דבר הישיבה נושא א' עשיית תקס"ג לפ"ק פה ואלוז'ין (היינו למעשה 1802). כלומר לפני 184 שנה. ר' חיים ואלוז'ינר מיסד הישיבה היה אחד מתלמידיו הגדולים של הגאון מווילנא. הישיבה נסגרה ע"י שלטונות הצאר בחודש שבט תרנ"ב (1892). השלטונות הרוסיים רצו או להנהיג בישיבה לימודי השפה הרוסית וספרותה, כמו גם מקצועות כלליים אחרים, אבל הנהגת הישיבה ובעיקר ה־נצי"ב (ר' נפתלי צבי יהודה ברלין) התנגדה לכך.

גזירת הצאר היתה או שארבע מאות התלמידים שלמדו אז בוואלוז'ין, חייבים לעזוב את העיר תוך שלושה ימים ומי שיישאר יגורש על ידי השוטר. השוטר העירוני היה מבקר יום יום בישיבה כדי להיווכח שאכן איש לא נשאר.

שלוש שנים היתה הישיבה סגורה, אולם לאחר בקשות והפצרות רבות מצד יהודי ואלוז'ין גיאותה ממשלת הצאר שלוש שנים מאוחר יותר לפתוח מחדש את הישיבה, לא חלילה, כמקום לימוד אלא כמקום תפילה... אולם יהודים ברוסיה הצארית ביצאו עצה והישיבה בהנהגתו של ר' רפאל שפירא, המשיכה להתקיים עד לחורבנה הגדול של אירופה. וגם היום נמשכת רוח הישיבה של ואלוז'ין ע"י נכדיו של „בית הרב" בישראל ובאמריקה.

ממשיכי „בית הרב" באמריקה הם האחים הגדו־לים הגאונים ר' יוסף דוב סולוביצ'יק בישיבת ר' יצחק אלחנן בניו־יורק ור' אהרן סולוביצ'יק ב־„ישיבת בריסק" בשיקאגו. עם תחילת שנת הלימו־דים תשמ"ו הוסמך גם ר' אהרן סולוביצ'יק להיות ראש ישיבה בר' יצחק אלחנן נוסף ל„ישיבת בריסק" שלו בשיקאגו. ובכן במה בעצם היתה גדולתה של ישיבת ואלוז'ין?

בתקופה הוואלוז'ינית היו בליטא ישיבות אחרות ותיקות כמו ואלוז'ין, אולם לא היה להם אותו הקסם והכוח המושך כמו שהיו לוואלוז'ין.

דרך לימוד מיוחדת

ישיבת ואלוז'ין הצטיינה במיוחד ב„דרך הלי־מוד" שלה. בוואלוז'ין שלא כבישיבות אחרות, שמו בעיקר את הדגש על לימוד גמרא רש"י ותוספות כסדר לפי מהלך הש"ס. ואם בישיבות אחרות למדו מסכתות מסויימות מסדרים מסויימים כמו סדר „נשים" או „נזיקין" או בסוגיות מסויימות של הש"ס ללא כל סדר, הרי בוואלוז'ין התחילו ללמוד במסכת הראשונה „ברכות" וסיימו במסכת האחרונה „נידה".

בקיצור, בוואלוז'ין למדו ש"ס לפי הסדר.

ועוד הבדל היה בוואלוז'ין בהשוואה לישיבות אחרות. בישיבות אחרות היו ראשי הישיבה מגידים את שיעוריהם בנושאים מסויימים בגמרא שהישיבה למדה באותו הזמן. לעומת זאת בוואלוז'ין אמרו „שיעורים" על כל דף גמרא לפי הסדר ולא סתם פלפול, אלא „הבנה" חדירה אמיתית לעומק הסוגיא של הגמרא, על הדף בו במקום.

היו באותו הזמן גם ישיבות וסתם חוגי לימוד, שהיו לומדים „פוסקים" עוד בטרם הספיקו ללמוד את העניינים בש"ס עצמו, שעליו מבוססים הפוס־קים. על סוג כזה של לימוד התבטא פעם ראש הישיבה הנצי"ב כך: סבי ר' חיים ואלוז'ינר הנהג לומר: ש„לימוד פוסקים בלי גמרא יש לו אותו הטעם כמו דגים בלי פלפל. ואני אומר שיש לזה טעם כמו פלפל בלי דגים". בוואלוז'ין דגלו בראש וראשונה בשיטה ובסדר. לכל היה זמן בוואלוז'ין. ר' חיים ואלוז'ינר, אפילו מצא לו זמן ללמוד חומש עם בחורים (אצל אחרים מה ללמוד חומש נחשב כלימוד של דרדקי החדר...). ואת המסורת הזאת המשיך אח"כ גם הנצי"ב מוואלוז'ין. יש רגלים לדבר שהודות לכך יש לנו היום פירוש נפלא על החומש את „העמק דבר" של הנצי"ב שבחורי הישיבה כיום לומדים בו ברוב חשק.

תורה ודרך ארץ

הסדר המופתי ששרר בוואלוז'ין, עורר בכל החוגים כבוד והוקרה. היתה זו ישיבה של תורה ודרך ארץ. התנהגותם של בחורי הישיבה היתה אריסטוקראטית. אפילו המשכילים שנהגו למתוח ביקורת על הישיבות וללעוג להן התייחסו כלפי ישיבת ואלוז'ין בדרך ארץ רבה. תלמיד ישיבת ואלוז'ין היה אריסטוקראט הן בלבושו, הן בהתנה־גותו ונימוסיו. ולכן נהגו אפילו יהודים עשירים לשלוח את בניהם ללמוד בישיבת ואלוז'ין. הטיפוס של „בחור בטלן" שהמשכילים היו מלעיגים עליו לא היה בוואלוז'ין. עוד בעת יסוד הישיבה העמיד אותה מייסדה ר' חיים ואלוז'ינר על „הסתפקות עצמית". בחור ואלוז'יני, לא אכל „ימים", כבר בהתחלה, היה ר' חיים שהיה בעל יכולת, מקיים בכספו את הישיבה. אח"כ כאשר הישיבה גדלה היה משגר „משולחים" ברחבי העולם לאסוף כספים למען הישיבה בדרך זו התפרנסה העיר ואלוז'ין על הישיבה ולא הישיבה על העיר ולכן היו בעלי הבתים של העיר מסתכלים כלפי מעלה לעבר בני הישיבה.

ואכן את המוניטין של הישיבה ברחבי העולם הרציאו לה אותם „המשולחים". הם היו מספרים בכל מקום את נפלאותיה של הישיבה, היהודים היו שומעים בפיות פעורים. את הדרישות השלום הטרבות הבד בבד, פותחים את כיסיהם ונותנים כסף לטובת הישיבה.

המשולחים היו מגיעים לכל מקום שבו נמצא ישוב יהודי. מספרים שנחום סוקולוב ישב פעם בחברת משכילים, שבה התווכחו על השאלה אם אכן נמצא בעולם מקום המכונה „סמבטיון" ששם מתגוררים בו יהודים. על כך ענה העילוי החריף סוקולוב בחיוך: אילו באמת היה קיים ישוב יהודי בסביבת סמבטיון, בוודאי כבר היה מזדמן לשם המשולח מוואלוז'ין...

בתקופת 90 שנות קיומה (לפני סגירתה) משנת 1802 ועד 1892, עמדו בראש הישיבה רבנים בעלי שם עולמי, כמו מייסדה ר' חיים ואלוז'ינר, בנו ר' איצ'הלה, שהיה גם עסקן נודע ברוסיה הצארית; ר' אליעזר יצחק, חתנו של ר' איצ'הלה; ר' נפתלי צבי יהודה ברלין (הנצי"ב) גם הוא חתן של ר' איצ'הלה, ר' יוסף בר סולובייצ'יק, נינו של ר' חיים ואלוז'ינר; ר' רפאל שפירא חתנו של הנצי"ב. ור' חיים סולובייצ'יק, שהיה בנו של ר' יוסף בר, וחתנו של ר' רפאל שפירא.

ה„טעות" של ביאליק

אלא שאם החותם של הישיבה, לפי דעת תל־מידיה לשעבר, הטביעו בעיקר שלושה ואלה היו, המייסד ר' חיים ואלוז'ינר, הנצי"ב ור' חיים סולו־בייצ'יק, שנודע אח"כ כרבה של בריסק. הודות לכך שהן ראשי ישיבה והן תלמידיה היה להם מבט רחב על החיים והתעניינו בכל מה שמתרחש בעולם, סברו רבים אם אפשר להתבטא כך, שישיבת ואלוז'ין היתה ישיבה מודרנית ולכן אפשרי היה שחיים נחמן ביאליק המשורר העברי הגדול שהת־עתד לנסוע ללמוד לברלין, וכאשר שמע שגם ואלוז'ין היא ישיבה מודרנית הגיע לוואלוז'ין. אך כאשר בא לשם ביאליק מצא שבוואלוז'ין לומדים רק תורה... כך מספר הסופר אבא באלאשר, לשעבר תלמיד בוואלוז'ין ואחד ממשכילי קובנה, בחוברתו חיים נחמן ביאליק בוואלוז'ין, ואלוז'ין בביאליק (הופיעה בקובנה בשנת תרצ"ה ביום השנה הראשון לפטירתו של ביאליק כ"א תמוז תרצ"ה). יאבא באלאשר מעיר שאולי בשל טעות זו, גדל ביאליק ונעשה המשורר העברי הלאומי הגדול במקום ש־יהיה „פילוסוף גרמני".

בוואלוז'ין, מספר עוד באלאשר, היו תלמידים ש־התמסרו לחכמת ישראל. היו שעיינו בהסתר כמובן בספריהם של ההיסטוריונים גייגר, גרץ ואייזיק הירש וייס. אבל היו גם כאלה שכתבו ספרים להפריך את התיאוריות האפיקורסיות של גייגר, גרץ וויס, על אודות התהוותה של תורה שבעל פה כמו בעל „דורות הראשונים" יצירתו ההסטורית הקלא־סית של ר' יצחק הלוי ראבינוביץ. כמו"כ עברו מיד ליד ספריהם של ר' עזריה מן האדומים „מאור עיניים", ספריו של ש"י רפפורט, של נפתלי הירץ ויזל, אליעזר הכהן צווייפל, אברהם בר גוטלובר ואחרים. אבל הללו היו יוצאים מהכלל. הכל נעשה בחשאי ובגניבה ולכן צמחו בוואלוז'ין גם משכילים.

אולם בראש וראשונה היתה ואלוז'ין, מרכז גדול של תורה, שבו למדו תורה יום ולילה 24 שעות ביממה.

מייסדה של הישיבה, ר' חיים, הנהיג שילמדו בוואלוז'ין ביום ובלילה, כדי שהעולם לא יישאר אפילו רגע אחד בלי תורה. וכדי שקול התורה יישמע תמיד, הונהגה בוואלוז'ין למידה במשמרות. ביום למדו כולם ביחד, אולם את הלילה חילקו: חלק מהתלמידים הלך לישון והלקם ישבו ולמדו ואח"כ התחלפו. וכך נהגו גם בשבת וימים טובים. התחלפו גם עם זמני הארוחות. אחדים אכלו ואחרים למדו.

בוואלוז'ין למדו תמיד. מקרוב ומרחוק היו באים ומתפעלים מיופיה של התורה בוואלוז'ין.

לא בכדי שאפו הכל ללמוד בוואלוז'ין. ללמוד בוואלוז'ין היה כבוד גדול. בחור מוואלוז'ין גם בטל בתורה גדולה יותר מאשר בחור מישיבה אחרת, שכן לקחת חתן ואלוז'יני היה כבוד גדול.

ואלוז'ין אינה קיימת עוד. רשעי הנאצים הח־ריבו אותה אולם רוחה של ואלוז'ין ודרכה בלימוד התורה חיות עד היום הזה בכל הישיבות הגדולות.

ואלוז'ין ממשיכה להיות מלת קסם בעולם ה־יהודי.

נופים וערים באיבריה (ו)

מאת יקותיאל טלאב

ואלנסיה — הדרים והדר

עם בקר אנו עוזבים את ברצלונה הקטלו־נית בנסיעה דרומה לאורך הים התיכון ומג־מת פנינו היא עיר הנמל ועיר הבירה של ה־מחוז, אליקנטה. אנחנו נוסעים בדרך האוטו־סטראדה הסלולה בסרגל, כאשר הנופים מחלי־פים צבעים מדי פעם ואנו עוברים על פני גשרים נטויים וצוקים זקורים.

האוטו הממוזג נהוג בידיו הבטוחות והשריריות של סלבדורה ובחלל מתנגנות נעימות סנטימנ־טליות מתוך קסטות בצד שירי פלמנקו, גיט־רות מייבבות וקולות אנוש מדובבים בקול. נעימות אלו שמענו גם אמש בשעת מנחת תה. עת הופיעה קבוצת סטודנטים מאוניברסיטה הברצלונאית, פורטים על גבי מנדולינות שירה נוסטאלגית, ולחניהם משתלבים באווירה של נאות מרגוע. כך עמדו סביב השולחנות וקלס־תרי פניהם נוסכים שקט וחיוך. עברנו היום מקטלוניה ואנו באיזור אנדלוסיה, באים אל העיר השלישית בגודלה בספרד, ואלנסיה, ש־כפרים רבים מקיפים אותה מכל עבר ובתים רוכבים על גבי הרכסים סביב. בצפון — הדרים, ובדרום — שטחי אורז וכל האיזור מעובד עיבוד אינטנסיבי.

אמרו פעם על ואלנסיה, שהיא חלק בלתי נפרד מן השמים ממעל שנפלו עליה, והיא זכ־תה מהתואר החלומי. עיר זו נוסדה בשנת 137 לפנה"ס על ידי הרומאים שהקימו בה מקדש לפאלאס אתונה, ורק אחר כך הסבו את שמה לואלנסיה שעברה לוויזיגותים וערבים עד ש־נכבשה במאה השלוש עשרה על ידי מלך אראג־גון ונשאה בירת ממלכה אוטונומית שבמלי־חמת האזרחים היתה נאמנה לשלטון הרפובלי־קאנים. ואלנסיה יושבת על נהר גוואדלאוויר היורד מהרים תלולים וגורר אחריו סחף היוצר סוללות בחוף, ונהר תוריה המחלק את העיר לרובע עתיק וחדש. היבשת נלחמת כאן בים הפורץ. וכך נוצר אגם אלבופרה — איזור ביצות וכפרים רבים מתפרנסים משדות האורז והבטנים. משך חצי שנה מוצפים כאן השדות מים, ואחרי כן גוררים טראקטורים אחוריהם עגלות עמוסות אל מכונות הדיש. העיר ואלנ־סיה משתרעת על פני 14 קי"מ וחיים בה כשבע מאות וחמישים אלף תושבים, בצלו של מושב הארכיבישוף. השמים צחים ועולי השמש ה־אדומים נישאים מעל ראשינו. אנו יושבים בכיכר קאתדר בצל שמשיות צבעוניות וקול רב משוטט ברחובות. בני ואלנסיה נודעים ב־ריחות הפריחה שיהם והשיבה בצהרי היום ליד כוס תה או קפה מושכת אליהו רוכלים מסוגים שונים, שמוכרים מציאות, כגון שעונים וצמידים.

גם בעיר זו שרדו בנייני הקתדרלה מהמאה השלוש עשרה, ושני שערים מן החומה שנהרסה בשנת 1865, אשר במקומה סללו רחובות ושד־רות המעטרים את העיר העתיקה. ברובע החדש מצוי מוזיאון לאמנות יפה עם תמונות של ריי־רבה ואלסקין, וברובע הישן מבצר מהמאה הארבע עשרה ובנייני בארוק, שוק משי והיכל רומאי של האלה דיאנה. אנו יושבים ליד שיר־חים המסתלסלים בשיפולים ועוקבים אחרי זוגות מבוגרים שיושבים ניגוחים ובוהים בהקץ.

גם ואלנסיה קשורה ביהודים, בה נפטר ר' שלמה אבן גבירול ואחרים מילאו תפקיד חשוב בסחר ים. קהילת ואלנסיה חרבה בפרעות רבים מתו על קידוש השם. נמלה של ואלנסיה שי־מש אז מקום בריחה לאנוסים בשעת פעולת האינקוויזיציה ואילו היום כמעט לא שרד בה איש יהודי. בואלנסיה נערכות חגיגות וכן מל־חמות שוורים שאינם כי אם אקט מזעזע כלפי בהמת בר, שתוקעים בה עגיינות באכזריות רבה והקהל ביציעים מריע לטוריאדור. תמו־נות מקאבריות אלו במתקנים מיוחדים המאכ־לסים רבבות מדושני עונג עת דם רב נוטף ושור נטבח — הן קשות לצופה היהודי, אפילו בטלוויזיה. גם איכות החידות של הנפש הספ־רדית בצד ריקודי הפולקלור בפלמנקו שורקד־ניתם מביעים זעם בעיניים ופיסוק קצבי ברג־ליים עת הגיטרה האנדלוסית מדובבת את כו־לם. הפלמנקו בביטויו במהותו עממית או באלט מגלה לעתים פן אחר: גאה או נקמה יצרית אך תמיד תמיד בארשת של נפש נסערת חלומה ומסתורים.

אליקנטה

מברצלונה עד אליקנטה מתמשכת כברת דרך ארוכה של 600 קי"מ והנסיעה אליה לאורך חוף הים התיכון והמישורים מזכירים את נופי אר־צנו. אנו קרבים לאנדלוסיה אשר בה רבים העוגנים הרוחשים במרחב. נשים צועניות בעי־לות בשר עם עיניהן הנוצצות בשחור מזדמנות בכל פונדק הדרכים וליד בתי הכל־בו העי־רוניים, עם רקמות התחרה ומפיות סרוגות בבק־שן למכור את מרכולתן. אליקנטה היא עיר הנשלחים בדרום מזרח ספרד ומפורסמת ביינותיה היבש והנוה הקורץ לתיירים מכל אירופה.

עם דמדומים הגענו לבית המלון המודרני הנושק לחופי הים. היו שכאלה שירדו להשת־כשך בין האדוות ואחרים אשר קפצו אל הבריכה הצבעונית הצמודה למבנה הרב־קומתי המופעל ועומד על פני שטח רחב ידיים, ודומה כבית נתיבות. אנו מצדנו ויתרנו על הרחצה כדי להחליף כוח, ועלינו אל השביל לעבר ס"ם באורבה המצודה העתיקה התולשת על כל סבי־בותיה ובה כלי מלחמה ואביזורים עתיקים ה־פורבים בעמדות אסטרטגיות ולועיהן פעורים כדי „להילחם" באויב הכובש. מצודה זו על מפלסיה השונים, פותחת עיניים גם על הנמל הרובץ למרגלותיה. לעת ערב נדלקים אש האורות המרצדים, והרי לך פנורמה מרהיבת מראות הכובשת את הדמיון. מגרומי ההר אנו משקיפים על פני הצריחים והבניינים השוממים הפזורים על ההר. לא לשווא טיפסנו במעלית, דרך מנהרות ארוכות, כדי לבוא בסוד החומות והשבילים המעוקלים, המובילים לתעלות עתי־קות ותת קרקעיות שיד הזמן ניכרת בהם בסימן שלטים וסמלים שתפקידם לספר את העבר ול־שמר את ההיסטוריה. ס"ם בארבארה — אליה העפלנו גורפת אותנו בחזיונות מבבבי העבר, אך אפלולית הערב מתחילה לערפל את האווי־רה ובצעדים רפויים אנו חוזרים על עקבותינו ומנשים בשבילי העפר כאשר הלילה דולק אחרינו.

אליקנטה היא עיר בת מאה ושלושים אלף נפש, שנוסדה במאה השלישית לפני הספירה על ידי הרומאים אשר שלטו בה 600 שנים. גם כאן תוור התהליך של התמורות והקרבות של הערבים והנוצרים, וכיום היא עיר של חק־לאות ותעשיה ונווה מרגוע המושך נופשים.

גרנדה

אנו בדרכנו למחוז לה מנצ'ה המזכירים לנו את דון קישוט תושא כלי סנשו פנשו, לחלב ארץ, התופס ששית מכל ספרד ומחולק לשמונה מחוזות. וביניהם גרנדה, מלגה, קורדובה ו־סביליה ששימשו מרכזים ליהדות ספרד. אנו מצויים באנדלוסיה הנקראת גם ואנדאלוסיה, עקב הכיבוש של הוואנדאלים בשנת 410 לפנה"ס ובה נמצאת השפלה הגדולה והנהר גוודלקוויר, והגבוה בטורי הרים שבחצי האי כולו — ה־סיירה נוודה ובהם מכרות עופרת, מחצבי ברזל, ואוכלוסיה רבגונית מדרי מערות עד יושבי ערים ותצוגה חיה על אם הדרך בצורת בתים מסוידים בתוך כוכים, ובהם רהיטים אנטיקוואר־יים ואנשים חיים.

אנחנו סרים לשעה קלה כדי להתרשם מהמצ־עים השרויים בהם ומיד יוצאים להתפעל ממוצרי קרמיקה ופלחות בסגנון עממי. המסלול מפותל, הנהג מאיץ בכל פעם את המהירות והעיניים נעוצות בשטחי יער והורשות. אלוני שעם. והרבה צאן וכוסים המפוזרים באפרים. לאורך הדרך פסים של שדות מעובדים, ויונות של חול, ולהקות צפרים על חוטי הטלגרף. אנו נעים בצד המטעים והעצצים מדי פעם בפעם ליד פונדקים כדי למתוח שרירים ולהתרענן עם משקה קל, עד שאנו קרבים למחוז הפסגה.

גרנדה היא עיר רומנטית בת 215 אלף תוש־בים שבה נרצח פדריקו גרציה לורקה, בה חי המלחין דה פאליה של „מחול האש" ושם שימש ר' שמואל הנגיד כמצביא ווזיר, ובנו נפל קרבן להתפרצות זעם המוני בשנת 1066. עיר זו היתה מושבה רומית והמעוז האחרון של המוסלמים שלטו בה עד סוף המאה החמש עשרה, זמן רב יותר מאשר בכל מקום. העיר היושבת על גדות הגניל לרגלי הסיירה נוודה, מחולקת לחלק העתיק שהיה לפנים הרובע של האריסטוקראטיה הערבית ואח"כ מושב הצוענים ששמר עד היום על אפיו המזרחי והחבובותיו המפותלים. הרובע אנטקרואלה, והחלק המודרני שבו קתדרלה בסגנון הרנסנס וכנסיה בה נמ־צאים קברותיהם של פרדיננד ואיזבל וכן הכתר והשרביט של המלכה והחרב של המלך.

באגדותיהם של יהודי ספרד היתה מסורת, כי חלק מן היהודים שהוגלו בידי נבוכדנצר נת־יישבו בגרנדה שנקראה בפיהם „רימון ספרדי", ופעלו בה גם משפחות אבן עזרא, ר' יהודה אבן תיבון וחכמים רבים אחרים.

לגרנדה שתי פנים — מאורית ונוצרית, בשנת 1491 קיבל בה קולומבוס את הצ'ארטר לאמריקה, ואחת הפנינות הארכיטקטוניות היא מרהקת את הבעים לשעריה — היא אלהמ־ברה שהיא ה„מכה" של האמנות המאורית. אלהמברה איננה אולי מרשימה מרחוק, אך ארמונותיה ומבצריה, עמודיה עתיקותיה מבט־אים את התרבות הערבית שלשלה בגרנדה ו־נחשבת כאחד ממלאי תבל, הסרקליים והאכ־סדרות, מדגימים אורח חיים והקירות חפויים בשלל צבעים, בילופי עץ ועיטורים של כוכבי רקיע. שטח האלהמברה שלושה וחצי קי"מ מר, אורך החומות שני קילומטרים, ותשעה מגדלים מקיפים אותה. הנה ארמונו של צ'ארלס החמישי מהמאה השש עשרה עם עקבות הצייר האיטלקי רפאל. מבחוץ — מרובעים, מבפנים — מעוגל. לאלהמברה שלוש כניסות, ואותה מהלך בין הבניינים והגנים. באולם השגרירים מעוטר כו־לו בפיתוחים וציפויים, ועולה לארמון ה־הרמון הערבי שערבסקה והפסיפסים משתלי־לות לאורך קירותיהם. באלהמברה אותה יכול להסתובב במשך ימים שלמים ולמצוא בה אוצ־רות של אמנות וממצאים ארכיאולוגיים ואפילו את סמל ה„מגן דוד" בחצר של האריות, חדר המלך, הסריסים והאמבט. את אלהמברה בנו משך 150 שנה הססגונות בו דבים וגם ארמון שבנה הווזיר היהודי על ידו. במרכז המבצר קבועה מזרקה להיטהרות לפני התפילה ותקרות מקושטות עם קטעים מהקוראן, ורק פלא שהע־רבים אין להם כל תביעות בנידון. אנו הולכים צעד צעד עם מדריכנו הספרדי עמנואל האלגנטי בחליפתו הכחולה ומלווין בן משה המדקדקים בפרטי פ־טים על הפלילות סביב האתר הפתוח לנופים מרהיבים אשר ברובע אלבסין, הכובי־שים את עיני המטיילים בבתיהם המסוידים לבן והאמה המקיפה ממעל.

רק אמש התהלכנו ברובע זה שנראה לנו בלילה שומם וסגור על אף החזיתות המקר־ראשיות, עם ירק ופרחים באדניות. אנו חות־מים את ביקור ופונים אל ה„אלקזבה" והמגדל התצפית אשר מגגו היו מציקים הלוחמים עז־רה בשעת הסכנה. אך עכשיו בצהרי יום ששוק שמש נשקפים לנו שרידי בתי. השער והמגדל של „לאס ארמאס" על הפירותיהם כמשוזר ה־שקוע בהיסטוריה רחוקה של המאה האחת עשרה אשר מלכי גרנדה הערביים השתמשו להם באמנות ומלחמות. בדברי הימים של הנוצרים והערבים — גרנדה ואלהמברה הם שרידי מל־כות שהתפוררה, אך לנו היהודים שבצאנו לינת לילה בלהיות בגרנדה, הם שוב רק עקבות מטושטשים של אנוסים וגירוש.

ב"ה

יום שישי, כ"ח בשבט תשמ"ז

(27.2.1978)

גליון מס׳ 272

בעריכת עפרה ורד

אדר - אדרבה בשמחה

שלום, ילדים

השבוע צפינו בטלוויזיה במחזה נדיר, משמח ומרגש ביותר. היתה זו קבלת הפנים הנלהבת, בה זכה אסיר-ציון יוסף ביגון, לאחר ששוחרר מ-בית-הכלא. דמעות עמדו בעינינו ל-מראה בני-משפחתו וחבריו שנשאו אותו על כתפיהם, ובפיהם שירת „הבאנו שלום עליכם", „לשנה הבאה בירושלים הבנויה" ו„התקווה" זו ה-פעם הראשונה בתולדות רוסיה ה-סובייטית, שמתירים לצלם ולשדר ל-רחבי-תבל תמונות מעין אלה.

ברוסיה שורר משטר נוקשה ותקיף, המתבטא ביחס השלטונות כלפי אז-רחיה בכלל, וכלפי היהודים בפרט. לאחרונה אנו עדים לשינויים חשובים, במעצמה זו, השנייה בגודלה בעולם. שליטה הנוכחי של ברית המועצות, מר מיכאל גורבצ'וב, אדם נבון ונמ-רץ, שם לו מטרה — להכניס שינויים לטובת העם הרוסי, וליתר פתיחות, חופש והבנה בין האזרחים לבין עצ-מם, ובינם לבין העולם כולו. במסגרת שינויים אלה, ובלחץ דעת-הקהל ה-יהודית והעולמית, החל המשטר ל-שחרר אסירים שונים, וביניהם את אחינו יוסף ביגון.

יוסף ביגון הוא יהודי גאה, חוזר בתשובה המקיים מצוות, חרד לתר-בות היהודית ולשפה העברית, ונל-חם על זכותו לעלות לארץ-ישראל. בתנאי מחתרת קשים הוא הפיץ את לימוד השפה העברית והכשיר מורים רבים שלמדוה. על „עוונו" זה, ועל היותו יהודי גאה, נכלא לשנים רבות, ורק עתה שוחרר. שמחתו היא שמח-תנו ואושרו — אושרנו.

נקווה שהשלטונות הסובייטים יתי-רו לו ולבני משפחתו לעלות במהרה ארצה, וישחררו את שאר אסירי-ציון הנמקים בכלא. כמו כן, נתפלל שחלומם של ארבע-מאות אלף יהו-דים שהביעו משאלתם לעלות ארצה יתגשם במהרה בימינו.

שבת שלום וחודש שמח

שלכם, עפרה

פרשת השבוע — משפטים

ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם (שמות כ"א, א')

בשבת שעברה קראנו בפרשת „יתרו", על מעמד הר-סיני, מתן-תורה ועשרת הדיברות. פרשתנו, פרשת „משפטים", גדושה בשפע של חוקים ומשפטים הנוגעים למערכת היחסים שבין אדם לחברו. אמר רבי בונים מפשיסחה: התורה באה ללמדנו בכתוב: „ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם", שיש לשים את „המשפטים" — המצוות שבין אדם לחבירו — לפני המצוות שבין אדם למקום, כי „דרך ארץ קדמה לתורה" (ויקרא רבה ט', ג').

*

עין תחת עין, שן תחת שן.. (שמות כ"א, כ"ד)

נשאלת השאלה: האם ייתכן שהתורה המלמדת אותנו לחיות בדרך חיים אנושית ויפה, תצווה על אדם שעקר עין חבירו שיעקרו את עיניו, או כל איבר אחר? לא ולא. הכוונה היא שהמכה ישלם לניזוק כסף עבור הנזק. זאת למדים גם מהמלה „ונתת" — ממון נותנים.

*

שבת שקלים

השבת כשמסיימים לקרוא פרשת „משפטים", קוראים ב„מפטיר" — פרשת „שקלים", קטע מתוך פרשת „כי תשא" (שמות ל', י"א—ט"ז) הדן במצוות מחצית השקל, זכר לכך שהיו מכריזים בא' באדר, שיתן כל אחד מחצית השקל, כדי לקנות קרבנות-ציבור, בזמן הבית.

דַּבֵּר בְּשֵׂם אוֹמְרוֹ

מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד.
על ידי השמחה בא שלום לעולם.

(רבי נחמן מברסלב)

משיב בהלכה:

הרב יונה מצגר

רב איזורי - צפון ת"א

שאלה: האם מותר לנפח בשבת בלון, שלאחר ניפוחו נוצרת צורה כל-שהיא, כגון: צורת שפן, או חתול?

שאלה: האם מותר לשחק שח-מט בשבת?

שאלה: האם מותר לפרוס עוגה בשבת, עליה כתובות מלים שונות, כמו למשל: „מזל-טוב". האם יש בכך איסור של מחיקת מלים?

לתשומת לבכם:

משנכנס אדר

מתחת לשמיכה

מאת שושנה צפורי

סביון

מאת יצחק בון

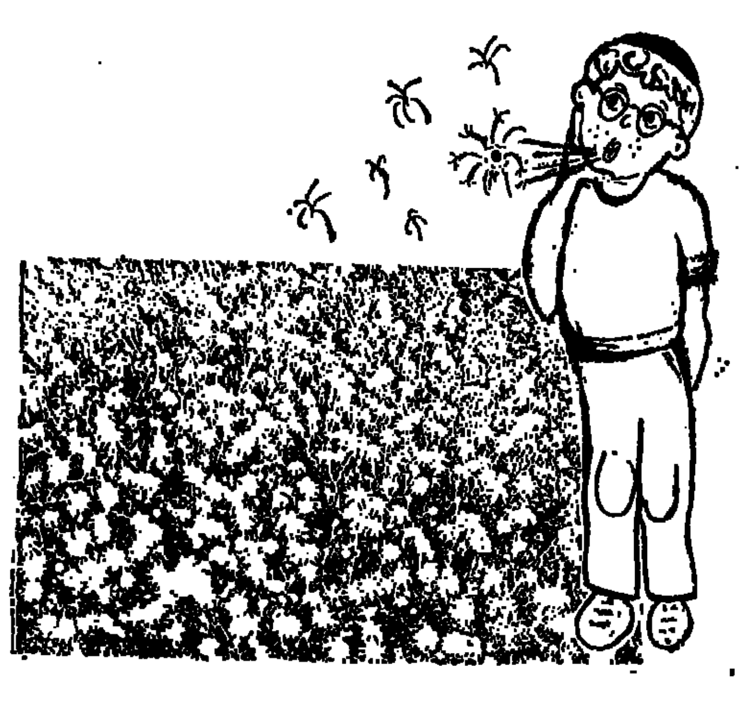

חידון מי אנו? / מאת שולמית ציזרון

בנה דג / מאת עפרה

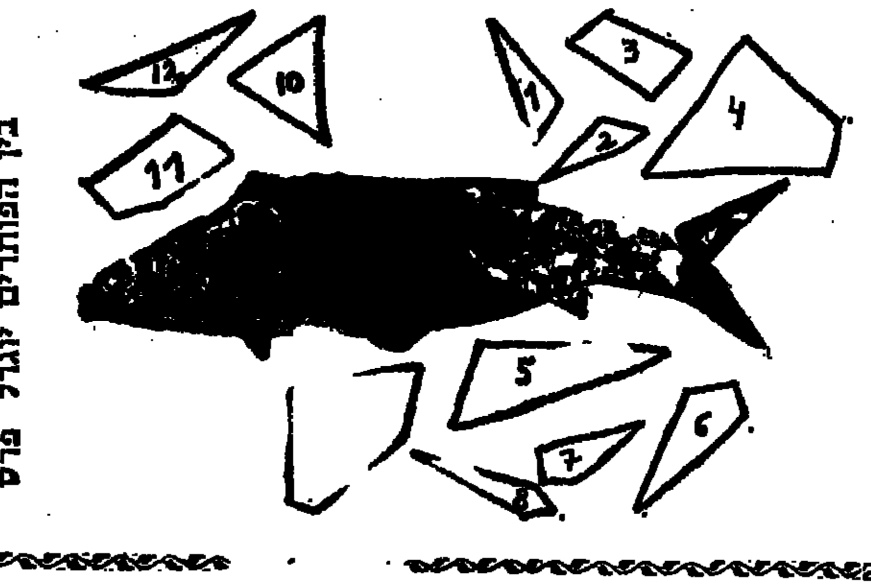

בין הפותרים יוגרל פרס

תגובון

עפרה

בחוג המשפחה

בעריכת נעמי גוטקינד

יהודית היבנר בשגרירה ישראל בנורווגיה ליד אנדרטה לזכרו של גבור נורווגי ממלחמת העולם השניה. ברקע — נוף של פיורד.

הוד מעלתה השגרירה שבה הביתה

שגרירת ישראל בנורווגיה, סמנכל"ית משרד הפנים, חברת הנהלת אמונה, יהודית היבנר, סיימה שלוש שנות כהונה בשגרירת המדינה

כאשר שגרירת ישראל בנורווגיה, יהודית היבנר, שומרת המצוות, צריכה היתה לערוך קבלת פנים למוזמנים הדיפלומטית ביום העצמאות — היתה לה בעייה. באוסלו מספר אוכלי המזון הכשר מגיע בקושי למניין.

איזה סוחר נורמאלי ימהר איפוא ל־החזיק אוכל בהשגחה רבנית? הפתרון היחיד — לגשת אל מחלקת הכשרות ב־סופרמרקט של... המהגר הערבי. השם, מטעמים בטחוניים הסוי, אבל העובדה — בדוקה. המקום היחידי בו אפשר להשיג באוסלו בשר כשר מיובא מקופנהגן בהשגחת הרב מלכיור וכו: לחם, עוגות וגבינות כשרים — הוא בחנותו של הסוחר הערבי.

סיגרים ממולאים בתפוחי אדמה

גם את ההכנה — לא יכלה להפקיד בידי עזרות מקצועיות או שירות קייטרינג. הוד מעלתה השגרירה נהגת היתה איפוא במיומנות רבה יבמו ידיה להכין "סיגרים" ממולאים בתפוחי־אדמה, קיגל טעים מאטריות, כריכים קטנטנים מלחם ארוך, ביצים קשות וגבינות, עוגיות מאפה־בית, ושלוש מאות חברי הסגל הדיפלומטי. יחד עם נכבדי ה־קהילה היהודית הקטנה היו מלקקים את האצבעות. גם למסיבת הפרידה שערכה השגרירה היבנר לאותו קהל לפני כ־שלושה שבועות — היה מוכן דומה והצליחה מהוהדת.

אלא שהפופולאריות של יהודית היבנר שגרירת ישראל בנורווגיה בשלוש השנים האחרונות לא נרכשה רק הודות למסיבותיה.

היא הרבתה להפגש עם העם הנורווגי לכבותיו ונהלה מסע הסברה נמרץ של המדיניות הישראלית.

בנורווגיה, נהוג להתייחס לנשים־שגרירות לאו דווקא כאל הפלא השמיני.

מחצית הממשלה — נשים

חזרה בבית, בישראל, נינוחה ושופעת קסם כתמיד מחייכת היבנר ומסבירה: "נורווגיה היא אולי הארץ השוויונית ביותר בעולם. ראש הממשלה שם — אשה. ארבעים ושבעה אחוזים משרי הממשלה — נשים.

ראש העיר השלישית בגודלה אחר ה־בירה אוסלו — אשה.

נשים מכהנות גם כחברות מועצת ה־עירייה בעיר הבירה, בקיצור — להיות שגרירה בנורווגיה זה דבר פשוט ומקובל אם כי בסגל הדיפלומטי הזר הייתי האשה היחידה."

שש שגרירות בלבד

אגב, מה שטבעי לנורווגים לא כל כך טבעי לשירות החוץ הישראלי. מאות שגרירים יצגו את המדינה בארבעים שנותיה — אבל רק שש נשים בתוכן, גולדה מאיר ע"ה, "שעיצבה היסטוריה" במוסקווה בראשית שנות החמישים, ד"ר יעל"א אסתר הרליך בדנמרק, יעל ורד בפריז חוה הראלי בנורווגיה, אנה־מאיר פינקלר־לובבר בקטמנדו ואחרונה הבי־בה, יהודית היבנר באוסלו — היו שג־רירות.

באשר נסעה לפני שלוש שנים לארץ הפיורדים — לא סבלה היבור בין ה־שדים וההתרגשויות המקובלית על מי שהיצגנה ניניח מן האקדמיה לדיפלו־

מטיה, חברה בכירה בשירות הממשלתי, סמנכ"לית משרד הפנים, שותפה למשלחת ישראל הראשונה שיצאה למצרים אחרי הביקור ההיסטורי של סאדאת בירושלים — היה המינוי הנורווגי דבר אליו יכלה להסתגל בנון שאלאנטיות ו־בטבעיות.

בשגרירות, באוסלו, קיבלו אותה ב־חמימות, והתייחסו אליה במידה מה כאל "אמאלה", אבל גם הקהל הנורווגי היה חם ולבבי בניגוד לתדמיתו המרוחק.

אוהדים, עויינים ורוב־דומם

היבנר הרבתה לנסוע, להרצות, ולהסביר את מדיניותה של ישראל. מינוייה באוסלו חפף לצלבים האחרונים של מלחמת של"ג, וצריך היה להדוף את מתקפת התקשורת העולמית על "הישראלים האכזריים" שפלשו ללבנון ה־מסכנה ועשו בה שמות.

היבנר גילתה שהנורווגים מתחלקים ל־שלוש קבוצות. קבוצת אוהדי ישראל ש־חלקה בעלי השקפה דתית־נוצרית עמוקה וחלקה — ליבראלית הומניסטית. קבוצת שונאי ישראל שלנוער האינטלקטואלי והשמאלני יש בה רוב, והקבוצה הגדולה של "הרוב הדומם".

בהרצאותיה — התמקדה במפגשים עם האוהדים (שאותם יש לטפח שכן ערבים־נוצרים מן המזרח התיכון מנסים לשנות את אהדם) וכן עם הציבור הרחב שדעותיו מושפעות מחילופי האירועים פעם פרו ופעם אנטי ישראלי. אשר לקבוצה השמא־לנית האינטלקטואלית, כאן אי; הרבה מה לעשות כבחינתה של ישראל.

הפרופיסור האנטי־ישראלי

קשה במיוחד היה המפגש עם הפרופיסור הנורווגי שחיבר ספר בשם "חלום על ישראל" ובה הוא מציג איתנו כחלום זוועות קולוניאליסטי. היבנר ניסתה להתווכח איתו ועם הסטודנטים שלו אבל נוכחה לדעת שהוא בנה לעצמו תיאוריה א־פריורי ולא ירשה ל"בלבל" אותו עם העובדות".

בחלק הלא נעים של המאזן הדיפלומטי אפשר להגיה גם שתי סיסמאות אנטישמיות שנרשמו פעם על בניין בית הכנסת ופעם על בית השגרירות ואת הטיפול ב־ישראלים שנתפסו בהברחת סמים. איבדו דרכונים. נשארו בלי כסף וכדומה. כל פונה, כסתבר, מייצג "ישראלי" אחד את ישראל, גם בכלא הנורווגי.

אבל לעומת העניינים הלא־נעימים, היו הרבה אירועים מרגשים שהיום הם מצטיירים בזכרונה של השגרירה כמחרוזת של אורות. הגדול שבהם — הטקס ל־ציון ארבעים שנה לנצחון על הנאצים שנערך ליד אנדרטה ציבורית באוסלו ב־השתתפות המלך, קציני צבא בכירים וכל הסגל הדיפלומטי. להיבנר שברחה מ־וינה בשנת 38 רגע לפני השואה הבית־שברה היה זה רגע מיוחד במינו בחיים לא פחות מרגש הגשת כתב האמנה ליד־רש העצר הנורווגי.

נובל לאלי ויזל

יום גדול נוסף בחייה כשגרירה הגיע כאשר ישבה ליד אלי ויזל, חתן פרס נובל לספרות לשנת 1986, באולם חלוקת הפרס היוקרתי ביותר בעולם, כאשר מצידה האחד הסופר ומצידה השני — שגריר ארה"ב והיא חשה כשרבינה לכבד מטעם עם ישראל.

למחרוזת הזו יש להוסיף את הפתיחה החגיגית של מושב הפרלמנט באוסלו בו הופיע היו"ר ג'ו בנקוב, היהודי הראשון בתולדות נורווגיה שהגיע לעמדה בכירה כל כך.

הצדעה לדגל ישראל

היו גם התרגשויות קטנות יותר. ה־חגיגה השנתית שנערכה בארמון המלך, כאשר השגרירה הישראלית מגיעה אל מדרגות הארמון ברכב שרד עליו מתנוסס דגל המדינה ושומרי הסף מתמתחים ו־מצדיעים לדגל. בגלל הפליטה הקטנה מורגה של ימים עברו — היתה כל הצדעה כזו צובטת את הלב בשמחה.

כך גם חכה בשעת הגשת כתב האמנה כבמשמר הכבוד הצדיע והתזמורת הרי־עה לנציגתה של מדינת ישראל.

בשלוש שנות כהונתה הספיקה לערוך את תערוכת ירושלים באוסלו, לסדר קונצרט לחלילנית בת חמש עשרה ונגן ספינט בן שמונה עשרה מישראל שזכו להצלחה פנטסטית ולכיסוי תקשורתי מקסימאלי, לייצא להקת ריקודים תימנית מ־אולפן עקיבא, שהופיעה בפני איגוד נשי הדיפלומטים באוסלו ולארגן מסע התרשמות לפלורשה ציירים נורווגים בישראל שבשובם חילקו את רשמיהם הווריים עם המדינה כולה באמצעות העיתונות.

אין שוחט באוסלו

היהודים — מה איתם?

כבר רמזתי שאוכלי בשר יש באוסלו פחות מכניין. גם בבית הכנסת אין מניין בימי החול אלא רק בשבתות ובחגים. אלף יהודים חיים בנורווגיה, שמונה מאות מתוכם באוסלו. בית כנסת אחד, חזן ש־הוא ישראלי, העושה דוקטורט בפסיכולוגיה באוניברסיטה המקומית, והרב שהוא בנו של הרב מלכיור מקופנהגן. שוחט — אין. בשר ועוף מייבאים מדנמרק. ישראלים־יורדים לעומת זאת יש...

ולהבדיל — גם הרבה ישראלים תיירים. היבנר אירחה את משלחת יו"ר הכנסת, שרים שהגיעו לביקור, נכבדים מ־משרד החוץ — מבדידות לא סבלה אף פעם. גם הנורווגים התגלו כמסבירי פנים ברגע שנשבר הקרח ומתחילים להכירם מקרוב. היבנר נהנתה מחמימות זו כאשר עברה עליה טרגדיה אישית, והיא התאלמנה תוך כדי שירותה כשגרירה. ידידותיה הנורווגיות הרבו להתקשר, לבקר, לתמוך בה ביגונה והיא נזכרת ואומרת היום ב־הכרת תודה: "הנורווגים הם קרירים וצל־ווים כלפי חוץ. אבל בסוף הכל הם אנשים חמים".

פנייה להצעות

השגרירה היוצאת לא מתכוונת לשוב אל תפקידה כסמנכ"לית במשרד הפנים. היא יוצאת לגימלאות ובוחנת אפשרויות חדשות לתעסוקה עתידית. "פנייה להצעות" כבנים ואה אצלנו. הצעות, יש לה כמה וכמה. עם המרץ, הכישרון והנסיון שלה — עוד נשמע עליה...

מה נצפה מה צפוי

ברדיו ✱ בטלוויזיה

בעריכת שולה מוססיק

בטלוויזיה

✱ "ימה וקדמה" (מוצ"ש, 20.30) — קיבצרס פרקי שירה וחזנות — הלק א'. בתכנית פרקי חזנה בסימן "ימה וקדמה" בנוסח אשכנז וספרד. משתתפים: החזן מאיר לוי מקהילת "אהיעזר" בניו־יורק, דוד בגלי מ־ביהכ"נ "בית שלום" בטורנטו בקנדה, בן ציון כלר מביהכ"נ "בית אל" בניו־יורק, ואברהם אלבכי מזרחי מ־קריבלנד באוהיו. את החזנים תלווה התזמורת הקאמרית החדשה, בניצוחו של ד"ר מרדכי סובול, והתזמורת ב־הדרכתו של יגאל חרד.

חלקו השני של הקונצרט ישודר ב־יום העצמאות.

✱ "המהגרים" (מוצ"ש, 22.30) — דרמה תיעודית בת 3 פרקים, משודרת ב־6 חלקים, הפקה אוסטרית גרמנית המגוללת את סיפורם של פליטים יהודים אוסטרים שברחו מארצם ב־1938 אל אמריקה, ואשר בשנת 1945 הם נמנים עם הכוחות המשחררים של צבא ארה"ב ונפגשים עם מולדתם לשעבר.

פרק ראשון — חלק שני: ספטמבר 1939, הפליטים היהודים כלואים ב־מחנה מעצר בצפון צרפת. חיים ב־תחושה של חוסר ודאות ותזונים מן הרדיו ומשמועות. במאי 1940 הנאצים פולשים להולנד. היהודים הר־שים לגורלם, משגיחי המחנה הצרפתים נשארים אדישים. בעיניהם יהודי דובר גרמנית גם הוא מעין נאצי. הגרמנים פולשים לצרפת. המחנה מופקר. אלנה גבדי ופרי נמלטים ומשוטטים בשדותיה של צרפת. הצרפתים לוכדים את גנדי, והוא חשוד בריגול. אלנה ופרי ממשיכים במנוסתם ופוגשים את מיודעם הפליט הפעלתן קרון. הם מגיעים לדרום צרפת, ל־מרסיי. שם הם מחכים עם פליטים אחרים לאונייה שתביאם למקום מבטחים מחוץ לגבולות אירופה.

✱ "עד פופ" (א', 20.02) — הפעם ב־מרכז התכנית כתבה על שלמה בר ולהקת "הברירה הטבעית". בכתבה קטעים מחזרות למופע חדש של ה־להקה. עוד ב"עד פופ" ריאיון עם להקת הרוק הכבד "בון־ג'ובי", ושירים בביצוע הלהקות "יורתמיקס" ו־"קומינהארדס". הזמר לאונרד כהן יו־פיע בשיר של המשורר הספרדי לורקה.

✱ "גבול המדומים" — סדרה חדשה (א', 23.00) — סדרת סרטים קצרה, שגיבוריהם, אנשים רגילים לכאורה, מוצאים עצמם שותפים לאירועים ב־דיונים ולמצבים על־טבעיים, בלתי מובנים בהיגיון האנושי המקובל. ב־סיפורים יש דמיון פרוע, מתח, על־טבעיות, אימה וגם הומור.

✱ "הפלא ופלא" (ב', 20.02) — סדרה אמריקניה המציגה מבצעי ראווה מיוחדים במינם, מפגני כוח נדירים, הופעות בלתי שגרתיות ברפואה, ב־ספורט, בטכנולוגיה, וכיו"ב.

✱ "ספנסר, בלש להשכיר" (ב', 22.50) "סכסוך עבודה". יצרן בגדים יהדי שוכר את ספנסר כדי להפוס את ה־גנב שגונב ממוצריו לרגע קט נדמה שאין מדובר כי אם בעניין פנימי בל־בד, שקשור בעובד חדש במפעל. אך הקירותיו של ספנסר סכבכות אותו עם גנגסטר מסוכן.

✱ "מק'גייוור" (ג' 22.20) — "אש הופת". היחלצותו של מק'גייוור לעזרת זוג ידידים שהשקיעו את כל רכושם בקידוחי נפט, גורמת לו לסכן את חייו בשבילם בהרעלה בגז, בהתפוצצות של מתקן הקידוחים ובאש ושרפת.

✱ "תרגיל לשניים — סרט קולנוע (ד', 22.05) — סטודנט שגונב מסמך היסטורי מחנות הספרים שבה, הוא עובד, כדי לדעת מה חוות דעתו של הפרופסור שלו עליו, נמצא אחר־כך מת, והמסמך שנגנב — נעלם. כתבת טלוויזיה שמכינה כתבה על האירוע חשה שאין מדובר כאן בסיפור תמים. משחק של חיים ומוות מתפתח אחר־כך, ובו שותפים האף־בי־איי, העולם התחתון והפעולות בלתי חוקיות ב־ארצות אמריקה המרכזית. הסרט מגיע לשיא המותח בחדר הניתוחים של ביה"ס לרפואה בהארוארד.

✱ "נקודת מבט" — תכנית חודשית ה־עוסקת בנושאים של אקטואליה העומדים על הפרק (ה', 21.30) — התכנית הראשונה תעסוק במינויים פוליטיים במשרדים ובחברות ממשלתיות ובמכלול ההיבטים הקשורים בבעיותיות שהנושא מציב עקב המציאות הפוליטית הקיימת בישראל היום. ב־תכנית ראיונות, כתבות ודיון באולפן.

✱ "ראשון בין שווים" (ה', 22.4) — ה־פרק התשיעי: בית הנבחרים סולק בהזם מחטיפת ספינת כלחמה בריטית בהימי לוב. הפרשה מביאה לידי עימות נוסף בין עיימון קרסלייק (שר ההגנה) לצ'ארלס סימור (שר החוץ) על מנהיגות מפלגת השמרנים. ריימונד גולד משיג מידע עיש בו כדי לפגוע בהם קשות. המירוץ לדאונינג 10 מגיע לסיומו.

✱ "בלריה" (ה', 23.10) — הפעם בהכבית כתבות על כרטון החדש של אורי ברבש "החולמים", ועל שתי תערוכות דיוקנים.

מצעד הפזמונים

אלה השירים שצעדו השבוע במצעד (יום ב', רשת ב' 20.00 — 22.00):

	השיר	המבצע	המלחין
1.	"רוני ושמחי"	"פרחי גנים"	יעקב רוטנר
2.	"דוד מלך ישראל"	הרב שלמה קרליבך	הרב שלמה קרליבך
3.	"יהא שמיה רבא"	הלל גולדבלום	הלל גולדבלום
4.	"מעין עולם הבא"	מרדכי בן דוד	מרדכי בן דוד
5.	רחם בחסדך	הרב יששכר הלמן	האדמו"ר מסדיגורה
6.	"תבנה חומות ירו"ש"	מרטין דוידסון	חיה דוזנפלד
7.	"כיצד מרקדין"	יונתן ויים	ראובן סירוטקין
8.	"בר יוחאי"	"פרחי בית הילד"	דודי לייבוביץ
9.	"כי אשמרה שבת"	"פרחי ירושלים"	מסורתי
10.	מה אהבתי תורתך	דוד כץ	עמיאל בנדר
11.	שמחים בצאתם	מקהלת "נשמה"	שלמה דרבין
12.	אני מאמין	"פרחי מגדל אור"	הרב יצחק דוד גרוסמן
13.	"הודו לה'"	ארמונד סוסנה	ארמונד סוסנה ונסים
14.	"מודה אני לפניך"	אדם אלופי	אדם אלופי
15.	"ברוב שרעפי"	אורי שבח	אורי שבח
16.	"שושנת יעקב"	נחום שטטמן	רות אפשטיין
17.	"כאייל תערוג"	מקהלת "צליל וזמר"	יוסי גרין
18.	"עיבדו"	מוטי זיגבויים	משה לאופר
	בפינה לשיפוטכם		
1.	"רצה הקב"ה"	דוב הופמן	שוקי ברי
2.	"לולא תורתך"	מקהלת "ישיבטי"	הרב שלמה קרליבך

בקרוב סדרה של תזכורות מן השירים שצעדו במצעד במשך השנה, לקראת המצעד השנתי הגדול שייערך ב־ד' ניסן.

לילדים ולנוער בטלוויזיה הכללית והלימודית

✱ **יום שישי**

14.30 משפחת פליסר — פרק 7 — פאליסר מגיע למטרתו הנכספת. הוא שר אוצר. לורה נענית להצעת הנישואין של קבדי המוזר. לידי גלנקורה מקווה לשדך בין פיניאס פין ומאדם מקס, כדי שזו לא תינשא לדוכס מאומניום.

✱ **יום ראשון**

16.36 השבוי מזנדה — פרק 2 — רודולף ראסנדיל "מוכתר" כמלכה של רוריטניה. הכל מאמינים כי הוא ה־מלך האמיתי, אך משהו משתבש בתכנית כשרודולף מאהב בנסיכה סלביה.

17.30 "התגלגלים" — סדרת תכניות חדשה. בסדרה כציג אל מאחורי ה־קלעים של קרקס תאטרון נודד. ב־קרקסטרון הזה חמש דמויות ליצניות, שרוצות לשחק, לשמוח ו־לשמח. כומו, בעל קיזין, מחליט להקים להקה נודדת. בעקבות מודעה שפרסם מגיעים אליו פרופרו — המכונה להנהיג סדר ומשמעת. יויו — בן למשפחת ליצנים שחולם להיות ליצן, וכצטרפת גם דיקי, המתפשת לרופא לציפי ולטלטל. יחד הם מקימים את הקרקסטרון ויוצאים לדרך. המשתתפים: משה בקר, עזרא דגן, עירית לביא־דגן, דניאלה מיכאלי, אסתי קוסובצקי.

✱ **יום שני**

15.10 קשר משפחתי — נובית, פרוו ודלובין וילדיהם תני (24) מנדרה (21) ודוד (19) משוחחים עם אחי יותם על חייהם ועל בעייתו המיוחדת של דוד; תסמונת דאון.

16.05 הפונדק בפרוץ חמשת המייל — פרק 16 — מרכבות האקספרס האוסטרלי מותקפות ללא הרף בידי שודדי דרכים, בן נפצע אנושות. מצב העסקים בכי רע, והחבורה מחליטה לקחת את החוק בידיה.

17.55 קונצרט לנוער — תזכורת רשות השידור, בניצוח יצחק שטיינר, ב־השתתפות תלמידי בית הספר ה־תיכון שליד האקדמיה למוסיקה ו־מחול ע"ש רובין בירושלים.

י"ס באך — פרק א' מתוך קונצ'רטו ברנדנבורגי מס' 4; מוצארט — פרק א' מתוך קונצ'רטו לפסנתר בפה מיזור; מוצארט — מנואט מתוך פרנסה נותמורנה.

✱ **יום שלישי**

14.15 הכל למען המדליה — סרט קולנוע. ביל ג'ונסון צעיר עבריין ו"משוגע" לסקי בעיירה קטנה באורגון. אר־ה"ב. בעזרת הסקי הוא נחלץ מע־ברו המפוקפק והופך לגולש מצ־טיין.

שאפתנותו מובילה אותו לנבחרת ארה"ב ולהשתתפות באולימפיאדת החורף בסאראייבו ב־1984.

15.45 ניחוח הדרים — הסרט מתאר את התהליך שעוברים ההדרים מהמטעה ועד הגיע הפרי, על כל מצ־לוחיו, אלינו.

16.05 שביל באמצע שביל בצד — בקשת המנגע — ספי מבקר באתר ה־מכרות העתיקים, ציורי הסלכבות דצמודי שלמה.

16.40 גברת פלפלת (אנימציה) — גברת פלפלת — היא אשה קטנה והמרתה השופעת הומור, מרץ וטוב לב. לפלפלת בפית פלאים ו"קראת כפית. כדי פעם מכווצת בפיצא את פלפלת לגודל של אצבעונית. פלפלת עושה מאמצים רבים כדי שסוד כפית הפלאים לא יוודע ל־בעלה, כל בעלי החיים הם הבריה של פלפלת. צוצי ילדה קטנה הגרה ליצר היא חברתה המסרבה של פלפלת ושותפה להרפתקאותיה ותעלוליה.

✱ **יום רביעי**

15.10 מועדון הפיקוויקים — פרק 7 — מר פיקוויק נעצר באשמת כוונה לצאת לדו־קרב, אך לאחר, שהוא הובא לפני השופט את הזהות ה־אמיתית של בינגל ינבל. הוא משתחרר ומותיר את השופט סיר תודה.

17.30 "שמיניות באוויר" — הפעם תכנית מיוחדת לשבוע הילד החריג.

✱ **יום חמישי**

17.30 "מקרון ד' — אגרגיית המטאור ע־רבת בהדרגה לדני, והחוויה של בריס נכשלים בנסיונות והשתלטות שלהם.

17.55 "משפחת קמבל" — הפרק התשי־שי: "האורחים". נחש מכיש את אמה. האינדיאנים מצילים אותה ממות.

18.25 "פסוקו של מקום" — מבט אל דימונה.

ברדיו

✱ "קבלת שבת" — פרשת "משפטים" — בעריכת שבתאי ביבי (א') שישי, 15.00 — התכנית תעמוד הפעם בסימן "משפטים" וישתתפו בה שופטים ומשפטנים, ישאו דברי תורה ויקראו בתורה ובהפטרה. משתתפים: פרופ' למשפטים חה"כ אבנר חי שאקי ישרטט קוי דיוקן לדמותו של משפטן; השופט הירושלמי ד"ר אליהו בן זמרה יקרא בתורה בטעמי המקרא בנוסח יהודי איטליה; הפרקליט הרבני הרב יעקב עדי יקרא את פסוקי המפטיר לשבת "שקלים" בנוסח יהודי ספרד.

✱ "מלווה מלכה" (ב') מוצ"ש, 22.10 — "רפי ירפאו" — במלאת עשור לבית־החולים ע"ש לניאדו, קרית צאנז, בנתניה. משתתפים: הרב ישראל לאו, רבה הראשי של נתניה, יואל אלרועי, ראש העיר; ד"ר יעקב ממס, המנהל הרפואי של ביה"ח; ד"ר מרדכי שרייבר, מנהל מחלקת הילדים; גבי בר ממטה מרכזת "יעלי".

✱ "מחשבת ישראל" — סדרת שיחות מפי פרופ' איתמר גרינוולד (א') ראשון, 19.05.

✱ "עם ישראל" — מוסף לעניינים יהודיים בעולם (ב') ראשון, 19.35.

✱ "אזמר בשבחין" — פיוטים ופרקי חזנות ספרדיים (ב') ראשון, 20.05.

✱ "צימוקים ושקדים" — מבחר שירים ביידיש (ב'), ראשון, 22.05 — הפעם: "טוב לשמוח" — משירי זליג ברדיצ'בר.

✱ "תפוח ועץ" (א') ראשון, 22.05 — הפעם: "סדרות בתוך המשפחה".

✱ "שעה חופשית" — מגזין שבועי לענייני חינוך (ב') שני, 18.06.

✱ "עיונים בפרשת השבוע" — פרשת "תרומה" — מפי הרב יונה מצגר (א'), שני, 19.05.

✱ "דין ודברים" — מגזין לענייני חוק ומשפט (ב') שני, 19.35.

✱ "פלא הזמירות" — מצעד הפזמונים המסורתיים (ב') שני, 20.05.

✱ "אצבע על הדופק" — שבועון בענייני בריאות ורפואה (ב') שלישי, 18.06.

✱ "שיעור בתלמוד" מסכת "ברכות" — מפי הרב שבתאי סבטו (א') שלישי, 19.05.

✱ "עולם הדת" — מגזין חדשותי לענייני האדם וסביבתו (ב') שלישי, 19.35.

✱ פרקי חזנות "בבקשתך" — מדור שיר (ב'), שלישי, 20.05.

✱ "עוד פעם אחת" (ב') שלישי, 22.05 — הפעם: "שעריות דפראיה".

✱ "קפה ראשי" — חידונים מגוונים בהשתתפות המאזינים — עם שמוליק רוזן (ב') שלישי, 23.05.

✱ "שואל כעניין" — שאלות בענייני הכרה הלכה עם רב ביישראל (א') רביעי, 19.05.

✱ "סבב לפוקוד" (ב') רביעי, 20.05 — הפעם: "גל—עד" — שירים ביידיש לקהל ברמני.

✱ "מחפשים את המטמון" — בעריכת זאב ענר (ב') רביעי, 22.05.

✱ "שיעור בתנ"ך" — מגיש: הרב עדין שטיינזלץ (א') חמישי, 19.05.

✱ "שורשים" — שבועון לענייני פולקלור ועדות (ב') חמישי, 20.05.

✱ "בינינו לבין עצמנו" — שיחות עם מאזינים בעידור תי (ב') חמישי, 23.05.

פינת הבול

מאת חיים לנגלבן

במסגרת אירועי שנת ב[ר]ולין והגיגות יום העצמאות ההקיים בין ד' סיון התשמ"ז לי"ט בסיון הי"ט 6 לי"14 במאי 1987 תערוכת בולי התנ"ך שהונפקו אי פעם בישראל ובעולם כולו.

התערוכה תיערך בבית התנ"ך המורחב

תערוכת בולי תנ"ך

בשדרות רוטשילד בתל אביב, בחסות ה־שירות הבולאי הישראלי, התאחדות בולאי ישראל, איגוד אספני "יודאיקה" ו־בית התנ"ך בתל אביב.

מטעם איגוד אספני "יודאיקה", ש־הופקד על ארגון התערוכה, נמסר לנו, כי בתערוכה יוצגו כ־1,500 דפי הצגה סטאנדרטיים, כפי שמקובל בכל התערוכות הבינלאומיות — עם בולי דואר ש־נושאם: ספר הספרים.

ספר התנ"ך, צויר בידי אמנים רבים — יהודים ולא יהודים, ביניהם גדולי אמני הבכחרה, שמצאו עניין רב לתת ביטוי אמנותי למיני חזיונות, דיוקנאות ו־מראות המשתקפים בו. מפעות המדינות בעולם שבצורה זו או אחרת לא נתנו ביטוי לעלילות התנכיות בבולי דואר שלהן.

בתערוכה יהיו מספר אגפים שבהם יוצגו בולי כל העולם על פי תת־נושאים המקובלים באיסוף בולי תנ"ך כמו: ה־בריאה, הנבואה, דיוקנאות בספרי ה־קודש, מובאות תנכיות, חותמות דואר ב־נושאים תנכיים, חותמות דואר בישובים שיכמם נגזר מן התנ"ך, ועוד, ועוד.

דמויות התנ"ך ומאורעותיו שימשו מקור להשראה ונושאים ליצירות טובי הסופרים, המשוררים, הציירים, הפסלים והמלחינים בישראל ובעמים אחרים.

לקראת תערוכת התנ"ך ינפיק דואר ישראל, וחותמת דואר מיוחדת שתוטבע ביום פתיחת התערוכה בתל אביב מדבר אהיה ל"ה, יו"ר התערוכה, מתברר, כי בתכנית המקורית אמורים היו להשתתף בתערוכת תנ"ך בתל אביב גם אספנים מחו"ל, אולם התכנית שונתה והתערוכה תהיה לאספנים ישראלים בלבד.

את המוצגים בתערוכת התנ"ך ישפוט חבר שופטים מאומן, ולמצטיינים יוענקו הצודות, מדליות ומדליות בכל גוני ה־מתכות וכן פרסי הצטיינות.

עוד נמסר לכתבנו, כי במסגרת התערוכה יתקיים בזר בולאי, יוכפקו מערכות פילטליות, יוקרנו סרטים בולאיים, ויאורגנו סיורים מודרכים לבתי הספר בעיר והסביבה.

המצוניינים בפרטים נוספים יוכלו לפנות אל איגוד אספני "יודאיקה", לפי ה־כתובת: ת.ד. 21224 תל אביב. מיקוד 61־211.

לקראת תערוכת בולי תנ"ך בתל אביב, תופיע חוברת מיוחדת במסגרת "הירחון הישראלי לבולאות", המוצא לאור על־ידי האגודות בולאי ישראל.

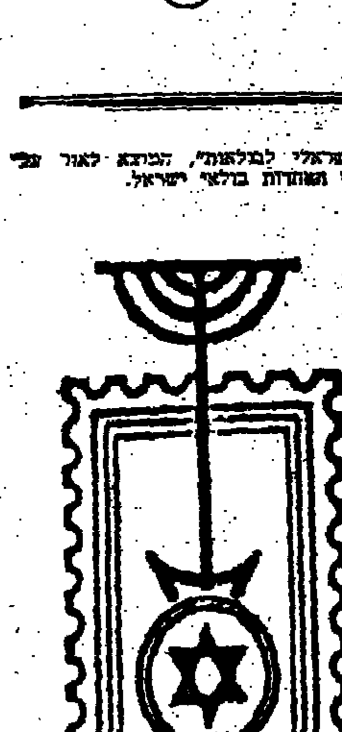

החלטת ביה"ד העליון של המפד"ל בעניין הבחירות ללשכת התנועה

החלטת ביה"ד העליון של המפד"ל 13.6 צ'
לפי החלטת בית הדין העליון של המפד"ל אנו מפרסמים בזה במלואה את ההחלטה בענ־יין כשרותן של הבחירות ללשכת התנועה הד־תית־לאומית.

בבית הדין העליון של המפד"ל
התובעים:

1. הח"כ דוד דגינו, 2. יוסף גיברלטר, שניהם ע"י ב"כ ד"ר אשר מעוז, עו"ד; נגד הנתבעים: 1. המפלגה הדתית־לאומית המזרחי הפועל־המזרחי, 2. הרב יצחק לוי, מזכ"ל המפלגה ויו"ר הלשכה, 3. ד"ר יהודה בן מאיר, יו"ר הועדה המתמדת, 4. צוריאל לביא, ארבעתם ע"י ב"כ פנחס מעוז, עו"ד.

החלטה

1. אור לח' בכסלו תשמ"ז (9.12.86) בתום הי־שיבה השלישית שקיים ביה"ד העליון של המפד"ל בתיק זה, נתן ביה"ד את ההחלטה הבאה:
„למרות הפגמים הפורמליים בתפקוד ועדת הב־חירות בעת קיומן של הבחירות ללשכה, הרי מאחר ואין כל טענה לגבי כשרותם של המהלכים המהו־תיים בבחירות אלה, אנו קובעים בזה שהלשכה נבחרה כדין.
בכך נדחית התביעה שלפנינו. נימוקים יינתנו בנפרד.
אנו קובעים גם שבאם יגישו התובעים תוך שבועיים מהיום עתירה כנגד חוקיות הבחירות ל־וועד הפועל, לא תישמענה כנגדה טענות שיהוי ומעשה בית דין.
ניתן היום אור לח' בכסלו תשמ"ז (9.2.86)
אליצור דיבון, עו"ד, יו"ר; אליעזר אדלר, חבר; חיים מאיר, עו"ד, חבר; הרב חיים חדד, חבר; לאה שפטיה, חברה.

2. להלן נימוקינו להחלטה זו:
בתיק זה נתבקש ביה"ד „להכריז על פסלותם של הבחירות שנערכו לגופים ולמוסדות השונים" במהלך כינוסה של הוועידה הארצית המאוחדת של המפד"ל והסתדרות הפועל־המזרחי, בימים י"ב—ט"ז תמוז תשמ"ז (20־23.7.86) — מושב ראשון; ל' אב תשמ"ו (4.9.86) — מושב שני, וי"ד באלול תשמ"ו (18.9.86) — מושב שלישי. כמו כן נת־בקשנו להורות על קיום בחירות חוזרות, ועד ל־קיומן של אלה נתבקשנו ליתן צווי ביניים האוס־רים על כל אלה שנבחרו כאמור מלכהן בתפקידים להם נבחרו, ועל המוסדות שנבחרו מלהתכנס.

3. כתב התביעה היה רצוף טענות של אי סדי־רים וזיופים ובכללו בו האשמות אישיות כנגד הנתבע מס' 4. עיקרם של דברים היה מופנה כנגד הבחירות ללשכה, אולם גם כנגד הבחירות לוועה"פ נטען שבששה מקרים של הצבעות חזרת הצעה מר־עמד אחר על משנהו שלא כדין. כנגד יתר הגופים והמוסדות שנבחרו בוועידה נטען כי מן הסתם חלו גם בהם אותם פגמים ומשגות פסול כפי שנת־גלו — לטענת התובעים — בבחירות ללשכה. בנוסף לטענות אלה הועלתה גם טענה בעלת אופי עקרוני יותר. והיא הטענה כי הבחירות התקיימו ללא ועדת בחירות, ועובדה זו פוסלת אותן כשלעצמה. אולם טענה זו תקפה רק לגבי הבחירות ללשכה שנתקיימו במושב השלישי של הוועידה, מאחר והתפטרויות שעליהן מבססים התובעים טענתם זו ירדו לק־ראת סיום המושב השני.

4. הנתבע מס' 4 צוריאל לביא הגיש לביה"ד כתב תשובה בו השיב באריכות על הטענות שהופנו אליו אישית, ואנשי חברת אמ"ן שנשכרה לצורך עריכת הבחירות, שהעידו בפני ביה"ד, תמכו בדבריו.
גם בבירור שנערך במשרדי חברת אמ"ן בהשת־תפותו של יו"ר ביה"ד לא נתגלה דבר שתומך בהאשמות בזיופים. ואם כי בישיבת ביה"ד מיום ז' בכסלו תשמ"ז (9.12.86) היה ביה"ד אמור לדון ברשימה של פגמים שנמצאו לטענת התובעים ב־חומר ההצבעה ללשכה, הרי שבסופו של דבר נחסך מביה"ד הצורך לעשות זאת, לאחר שהתובעים הס־תלקו במהלכה של אותה ישיבה מכל טענותיהם כנגד כשרות הבחירות ללשכה, פרט לזו המתב־בססת כאמור על אי קיומה כדין של ועדת הבחי־רות.

5. ואמנם מן הדברים שהועלו בפנינו התברר כי מתוך תשעת חברי ועדת הבחירות שנתמנו עם אישור החוקה במושב הראשון של הוועידה, נכחו בעת עריכת הבחירות ללשכה רק עו"ד משה אג־ריסט, דניאל לוי ועבריה לוין — כאשר האחרונה אינה פעילה כלל — וכן מזכיר הוועדה הנתבע מס' 4. מתוך יתר שש חברי הוועדה, שניים — יו"ר הוועדה יצחק יגר ועו"ד י. פריבס — התפטרו, שניים — הרופא משה בר־אשר ומנחם קדרי — נסעו לחו"ל, אחד — עו"ד ליפא מאיר — אושפז בינתיים, והשני — הרב אהרן ליכטנשטין — ישב „שבעה" על פטירת אמו. כמו כן נאמר לנו שעם התפטרותו של מר יצחק יגר הועבר שרביט היו"ר לעו"ד ליפא מאיר, וכאשר זה נאלץ להתאשפז הוע־בר השרביט לעו"ד אגריסט.

נראה לנו כי אין מנוס מלקבוע שהצורה בה פעלה ועדת הבחירות בשלב שלאחר התפטרותו של מר יגר, היו"ר שנבחר ע"י הוועידה במושבה הר־אשון, אינה מקובלת עלינו. גם אם נקבל את טענת הנתבעים שלמרות העובדה שההרכב האישי של „ועדת הוועידה" מופיע כנספח לחוקה שנתקב־לה פה אחד במושב הראשון של הוועידה — כולל כהונתו של יצחק יגר כיו"ר של ועדה זו — ניתן בכל זאת להמציא לו מחליף כאשר הוא מתפטר, ואם היינו מקבלים גם את טענת הנתבעים שלא היה צורך בהחלטת הוועידה כדי לבחור מחליף ליו"ר המתפטר — ואין אנו קובעים עמדה בש־אלה זו שאינה דרושה לה — עדיין היה על מחליפו של היו"ר להיבחר לכל הפחות ע"י הוועדה, בישיבה מסודרת שאליה יוזמנו כל חברי הוועדה הנותרים. תפקיד היו"ר של גוף כלשהו ודאי שאינו עניין היכול להיות מועבר מיד ליד בהסדר פרטי, כפי שהדבר נעשה במקרה שלפנינו.

יתר על כן, גם אם נניח — מבלי לקבוע עמדה גם בשאלה זו — שהוראות החוקה בדבר „קוורום" אינן חלות על ועדת הבחירות, עדיין קשה לראות בפעילותם המאומצת והמסורה של עו"ד אגריסט ושל צוריאל לביא בסיועו של דניאל לוי, פעילות של ועדה. לא שמענו על נסיון רציני לכנס את חב־רי הוועדה הנותרים לישיבות ולדיונים מסודרים, וב־ודאי שלא נעשה דבר כדי להביא את הוועידה לבחור בחברים אחרים למילוי החסר. נראה לנו, איפוא, שהבחירות ללשכה התנהלו ללא „אחריותה" של ועדת הבחירות ומבלי שזו „תנהל ותפקח עלי־הן" כראוי, כמצוות ס' 5 לחוקה שנתקבלה במושב הראשון של הוועידה.

8. אולם האם די בכך כדי לפסול את הבחי־רות? וזאת בהעדר כל טענה לגבי כשרותם של המהלכים המהותיים של בחירות אלה, וכאשר איש מצירי הוועידה לא ערער על קיומן בשעת מע־שה?
אילו היתה פניה לביה"ד זה לפני הבחירות לע־כב את קיום הבחירות עד לכינונה ולכינוסה של ועדת בחירות, היינו ככל הנראה נעתרים לה. או־לם אין לנו לשכוח שהוועידה היא הגוף העליון של התנועה, והיא המוסמכת — „ברוב של 70% ממספר המצביעים" (ס' 110) — אף לשנות את החוקה או לסטות מהוראותיה. אם הסכימה הוועידה ללא ער־עור של ממש לקיים את הבחירות ללשכה בפיקו־חה של [illegible] [illegible] [illegible] ועדה הנו[illegible] [illegible] אמ"ן, אני [illegible] מיאנו מיאנו להתערב ולפסול את הבחירות לאחר מעשה רק משום כך.

9. בשל האמור לעיל סברנו, כאמור, כי ה־לשכה נבחרה כדין.

10 סמוך למתן החלטתנו זו, ניסו התובעים לחד־דש את הדיון בשאלת חוקיות הבחירות לוועד הפו־על. נסיון שנדחה ע"י יו"ר ביה"ד על הסף מפאת „מעשה בית הדין", מאחר והתובעים איחרו את ה־מועד שקבענו לכך בהחלטתנו מיום ח' בכסלו תש־מ"ז. בכל זאת אנו מוצאים לנכון בהזדמנות זו לק־בוע בהחלטתנו עמדה גם לגבי הטענה שהועלתה לפנינו במהלך הדיונים בתיק זה, בקשר להעדפת מועמד אחד על משנהו כאשר שניהם קיבלו מספר זהה של נקודות. בעניין זה הוסבר לנו כי בחמישה מתוך ששת המקרים של שוויון בנקודות העדיפה הוועדה את המועמד שמספר רב יותר של חברים הצביעו עבורו, ובמקרה הששי, שבו השוויון היה גם במספר המצביעים וגם במספר הנקודות, נערכה הגרלה.

11. כזכור, תוצאות הבחירות לוועד הפועל נקבעו ע"י ועדת הבחירות בהרכב המלא ובראשותו של היו"ר שנבחר ע"י הוועידה. למרות שהועלתה בהקשר זה הצעה שמשב היה לערוך הגרלה בכל ששת המקרים, לא מצאנו כל דופי בדרך שבה נקטה הוועדה להכרעה בין המועמדים. מה גם שהחוקה (סעיף 1 לפרק י"ג) מסרה עניין זה ב־מפורש לוועדת הבחירות והסמיכה אותה לקבוע „לפי שיקול דעתה, או לפי דרך שהיא תקבע, איזה מהמועמדים ייבחר לתפקיד או למוסד..." ב־מקרה של „מספר קולות זהה או ניקוד זהה".

11. מפאת חומרת האשמות שהועלו בכתב התביעה, ולאחר שפרטי ההליכים בפני ביה"ד זה הגיעו בצורה מקוטעת ובלתי מדוייקת לכלי התק־שורת, ובהתחשב בתוצאות אליהן הגענו בסופו של הדיון, אנו מורים כי החלטתנו זו תפורסם ב־מלואה בעתון „הצופה" של אחד מימי השישי ה־קרובים.
ניתנה היום אור לי"ט שבט תשמ"ז (27.1.87)
אליצור דיבון, עו"ד, יו"ר; אליעזר אדלר, חבר; חיים מאיר, עו"ד, חבר; הרב חיים חדד, חבר; לאה שפטיה, חברה.

בתנועה

אמנה — המדור לקליטה ולהתיישבות של עולים

יום ראשון — קרית ים בשעה 7.00 בערב בסניף המפד"ל רח' א־שר 1 יתקיים ערב עדות לעולים ותיקים. תערך תצוגת תלבושות ומ־אכלים של העדות השונות. נציגות העדות תספרנה על מנהגי חג הפו־רים בארץ הולדתן. פותחת החברה יהודית ושדי מזכירת הסניף. מנחה: החברה רבקה דרור.

יום שני — יתובות בשעה 9.00 בבוקר שיעור בתפירה ומלאכת יד לעולות מאתיופיה במתנ"ס בשכונת אושיות על ידי המורה ורדה אלד־רור.

אמונה תא"ל תל־אביב

פרשת השבוע
יתקיים בשבת בהמשך שינקין רח' המערכה 40 ת"א המרצה: מר נפתלי קרואס.
בבנ"ן הנוער הדתי קרית שלום ה־מרצה: מר פישמן.
בדרך הנצחון בבית הכנסת בשעה 11.15 לפנה"צ ע"י הרבנית גולדש־מים.

יום שני
חוג התנ"ך יתקיים בבצרון בש־עה 8 בערב ע"י הרבנית גולדשמים.

יום שלישי
שעור התנ"ך עם הנב' עץ חיים
יתקיים אי"ה ב' אדר תשמ"ז 3.3.87 בשעה 4.30 אחה"צ במועדון אמונה רח' דיזנגוף 209 תל־אביב.

חוג דורשבום
יתקיים בשעה 5 אחה"צ בביתה של החב' רחל גליס רח' הרב קוק 20 תל אביב המרצה: מר חיים ב־ליס.

שעור התנ"ך עם הרבנית רבינוביץ
יתקיים ביום ד' בשעה 4.30 א־חה"צ בסניף אמונה אחד העם 110 תל אביב הנושא: פורים באספקלריה של חז"ל, ופרשת השבוע.

המזרחי — הפוהמ"ז בתל־אביב

במועדון רמת אביב, ברודצקי 33 שעור בתלמוד מסכת חולין ע"י ה־רב מ. אהרוני בשבת בבוקר.
במועדון קרית שלום בליל שבת ב־8 שעור בדף היומי ע"י הרב י. שולמן. בשבת בבוקר ב־11 שעור בפרשת השבוע ע"י מר י. פישמן 12 שעור במסכת בבא מציעא ע"י הרב סגל ושעור בדף יומי ע"י הרב י. שולמן.
אחה"צ ב־4 מסיבת עונג שבת על פרשת השבוע ירצה י. שולמן.
בביהכנ"ס עולי אפגניסטן בכפר שלם א' שעור תורה ע"י הח' מאיר רבי.
בביהכנ"ס שבת אחים רמת ישר־אל ב־4.30 שעור בהלכה ע"י הרב מ. מזרחי.
במועדון רמת ישראל דם המכ־בים 19 שעור בפרשת השבוע ב־2.30 שעור בגמרא ב־3.30 ע"י מר אהרנ־ברג.
בביהכנ"ס בר אילן בשבת ב־10 שעור במסכת שבת ע"י הרב נפתלי סרופ.
בביהכנ"ס הפוהמ"ז בהמשך שינ־קין שעור במדרש רבא אחרי קבלת שעור בגמרא מסכת יומא לפני מנ־חה ע"י הרב מרדכי בהרב.
בביהכנ"ס שער שמים רחוב המ־עפילים ב־1.30 שעור בפרשת הש־בוע ע"י הרב מלאכי.
בביהכנ"ס הראשון לציון מגדל עוז לבנדה ב־2 שעור באורח חיים ע"י הרב י. מלאכי.
בביהכנ"ס קהל חסידים רח' רוקח 20 בשבת קודשא רבה ירצה בפרשת השבוע ומעניני דיומא, הרב ש. ד־למן הוכמן.
במועדון המשך שנקין שכון הפו־המ"ז מנין צעירים בבוקר בשעה 10.30 שעור במסכת בבא בתרא מ־גיד שעור מר מרדכי פרופר.
בביהכנ"ס הפועל המזרחי אבן ג־בירול 195 בבוקר בשעה 10.30 ש־עור בתלמוד במסכת בבא בתרא ע"י יוסף טילס.
שעור במשנה ע"י יוסף טילס בש־עה 4.00.
בביהכנ"ס המרכזי שד' סמאטס 22 ת"א בליל שבת קודש לאחר קבלת שבת משנה יומית ע"י ר' פנחס שי־נמן.
בשעה 8 בבוקר מסכת בכורות ע"י פ. שינמן בשעה 8.45 בבוקר ספר החנוך מ.י. בראון.
בשעה 9.30 בבוקר מדרש רבה ע"י ר' י.ב. בראון.
בשעה 4 אחה"צ מסכת יבמות ע"י ר' פנחס שיינמן.
בשעה 4 אחה"צ דף יומי מסכת סנהדרין ע"י ר' מ.י. בראון.
בשעה 4 אחה"צ אור חיים והדברי אגדה ר' י. ענבי.
בסעודה שלישית משנה יומית ע"י ר' פנחס שיינמן.
בביהכנ"ס עבודת ישראל שרת 45 בליל שבת אחרי התפילה שעור ב־מסכת סנהדרין ע"י הרב אברהם רי־גי.

שערי המניות

המניה	השער	השינוי בנק	ב־%
סטנות 0.1	1750	+ 85	+ 5.1
הבינלאומי	5000	+200	+ 4.2
פי בי.	6000*		
אי.הי.בי. רג'	89500	+700	+ 0.8
אגוד	65850*		
דיסקונט א'	112850*		
מזרחי ע"ש	36520	+120	+ 0.3
פועלים ע"ש	60190*		
כללי	153700*		
בל"ל	38200*		
מימון 1.0	50700*		
אלנים	34755	+3160	+10.0
לאומי מש' ש'	10020	+120	+ 1.2
פתמ"ש	4520	+150	+ 3.4
משכן	4160	+223	+ 5.7
צנכאות	16180*		
טפחות ע"ש	22600*		
מירב	8179	—100	— 1.2
שלמן	861	+ 25	—13.0
לאומי תב' ש'	12450	+400	+ 3.3
הסנה	432	+ 27	+ 6.7
סקורים	1425	+105	+ 8.0
שופרסל א'	10460*		
דלק	5403	+200	+ 3.8
אורן 1	741	+ 26	+ 3.6
אזורים	1110	+ 47	+ 4.4
אפריקה 1.0	44700	+800	+ 1.8
נכסים	3642	+ 92	+ 2.6
גב ים 0.5	3860	+200	+ 5.5
הכשרה	81400	+1400	+ 1.6
ישפרו	4610	+211	+ 4.8
ישרס	18090*		
כלל נדל"ן	683	+ 20	+ 3.0
מנרב	2458	+ 60	+ 2.5
נאות אביב	10850	+130	+ 1.2
רסקו מ"ב	6584*		
פולגת 4	3270		
פוליגון	11700	+701	+ 6.4
אורדן 1.0	9240*		
כבלים	42000	+1400	+ 3.4
קופ' פת 1.0	4350	+250	+ 6.1
אלקו ע"ש	3900	+ 30	+ 0.8
אי. פי.	1352	+ 50	+ 3.8
אלקטרה 5.0	1625*		
תעשי מודול	760*		
דשנים 5	1550	+ 7	+ 0.5
חיפה כימיק'	951	+ 46	+ 5.1
מבע	12200	+900	+ 8.0
ים המלח	3970	+100	+ 2.6
פרוכימים	616	+ 17	+ 2.8
פרוטארום	16870	+800	+ 5.0
מפעלי נייר	435902	+21000	+ 5.1
פולק 5	1372	+ 23	+ 1.7
מרכזית	12920*		
אי.די.בי. פי'	8700	+259	+ 3.1
החברה 1	18850	+700	+ 3.9
אמפא	24300	+450	+ 1.9
פועלים השק'	11000	+420	+ 4.0
דיסקונט השק'	5620	+400	+ 7.7
מזרחי השק'	31000	+1001	+ 3.3
יצוא	13800*		
עידן	3700*		
כלל ישר' פת	1710*		
פז השקעות	3900	+101	+ 2.7
עת 0.5	2299	— 1	(—)
פמה 0.5	8100	+400	+ 5.2
פז נפט	28650*		

* ללא שינוי

שערי חליפין במט"ח
בנק המזרחי המאוחד בע"מ

שערי קניה ומכירה של בנקנוטים והעברות במטבע־חוץ ליום 26.2.87, עד למחרת בשעה 12.30, לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביתר המטבעות עד שווי 500 דולר, יהיו במפורט להלן:

בנוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יחי'	שער קניה (שקים והעברות)	שער מכירה (שקים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	1.6059	1.6260	1.58	1.66
בריטניה	לישט"ש	1	2.4714	2.5024	2.43	2.55
גרמניה	מרק	1	0.8792	0.8902	0.86	0.91
צרפת	פרנק	1	0.2643	0.2676	0.25	0.27
הולנד	גילדן	1	0.7784	0.7882	0.76	0.80
שוויץ	פרנק	1	1.0482	1.0614	1.03	1.08
שוודיה	כתר	1	0.2481	0.2512	0.24	0.26
נורווגיה	כתר	1	0.2293	0.2322	* 0.22	* 0.24
דנמרק	כתר	1	0.2331	0.2361	* 0.22	* 0.24
פינלנד	מרק	1	0.3543	0.3588	0.34	0.37
קנדה	דולר	1	1.2038	1.2189	1.17	1.24
אוסטרליה	דולר	1	1.0807	1.0943	1.02	1.13
דרום אפ'	רנד	1	0.7737	0.7834	0.76	0.80
אוסטריה	שילינג	10	1.2536	1.2693	1.23	1.30
איטליה	לירה	1000	1.2405	1.2561	** 1.16	** 1.28
יפן	ין	100	1.0502	1.0634	1.03	1.09

* רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 100 כתר.
** רק לגבי בנקנוטים של עד 10,000 לירטות
לגבי בנקנוטים בערכים גבוהים יותר יש לקבל את השער מהאגף לעסקות חוץ.

מזל טוב באסותא

לאה ויואל ידעי — בת
הבה ויעקב הורנו — בת
שושנה ויעקב קסטנבאום — בת
יפה וזאב פריסלר — בן
מורי הלמן ינקלביץ — בת
צפורה ויואל עוזי — בת
תמר וניסים ששון — בן
עליזה ומאור חיים — בת
אסתר וחיים אוסאיבל — בן
יפה ומתתיהו קום — בן
נולי ואגרי דרבי — בן
חוה ומהלוף כהן — בן
מזל ויצחק אבוטבול — בת
זיוה ושמעון דניאל — בת
דורית ואבי הלוי — בת
תמר ומנחם גולדברג — בן
רחל וג'ואן נוימן — בת
אוסטרמן — בת
אסתר ויוסף עורקי־הכהן — בת
אולנה ויוסף סלח — בת
טלי ודוד כהנא — בת
עדנה ויעקב שמטוב — בת
מירה ודן רביב — בן
יפית ושמעון שגיא — בן
אילנה ומיכה יוסף טל — בת
חייוס וברוך רובין — בן
תמי ומרדכי אמסלם — בן
דינה ושלמה לוי — בן
בתיה ונחמיה בוטרמילך — בן
שושנה ושבתאי פוגל — בת
רבקה ויעקב אלפס — בן
פרות ושלמה בן־חמו — בן
צירה וצבי שינר — בן
שושנה ורומן ציזיאשוילי בת
אורה ומאיר בורנשטיין — בת
שולמית ויוסף הרי — בן
אתי ורפי לוי — בת
יעל וחיים סומוביציק — בת
דינה ויוסף דיימנר — בן
אסתר ושמעון אהנסל — בת
קלרה ומאיר רוסברג — בת
מיכל ומשה רוסברג — בת
שרה ובן ציון גרוסיס — בת
אהובה ויהודה דמצי — בת

גם לך מגיע
אסותא — 240185

רדיו

קול המוסיקה

06.00 „שמע ישראל"; 06.02 „צ־לילי בוקר"; 07.07 „מה נשמע"; 07.07 „בהאזנה בינוהה"; 09.00 „קו־נצרט בוקר"; 11.57 „מגישים שירי"; 12.00 „מן הסרטיה"; 13.05 „בהאז־נה בינוהה"; 15.00 „לקראת שבת"; 16.00 „לבקשתכם".

מוצאי־שבת

19.00 „הקונצרט שלי"; 21.05 „אור־פרה"; 00.10 „התקוה".

רשת א'

06.00 שידורים לעולים; 07.30 „רי־דיו־קל"; 07.58 רגע של עברית; 08.05 „פעמי המזרח"; 10.05 „והאר צ־בינור"; 11.05 מילואים; 11.10 השידור היומי לבתיה"ס; 11.30 „שירי עמים"; 12.05 מעורב ים־תיכוני; 13.00 ה־דשות באנגלית; 13.15 תכנית באנ־גלית; 13.29 עיקר החדשות באנג־לית; 13.30 חדשות ותכנית בצרפתית; 14.06 „בראש צעיר"; 15.00 „קבלת שבת"; 16.05 „גושא לעיון".

מוצאי־שבת

18.55 „מגישים שירי"; 19.05 „א־נתולוגיה קטנה לשירה"; 19.30 שי־דורים לעולים; 22.05 „מילים שמ־נסות לגעת"; 23.05 „הבו זמר"; 00.10 „התקווה".

רשת ב'

06.06 „שמע ישראל", מה טובו אהליך יעקב" וסיכום המשנה היו־מית; 06.12 התעמלות בוקר; 06.22 לחקלאי; 06.30 סקירת מאמרי המ־ערכת של עתוני הבוקר; 06.40 „מה נשמע"; 06.53 „אור ירוק"; 06.57 ר־גע של עברית; 07.00 „הבוקר הזה"; 08.05 „כל צבעי הרשת"; 11.40 הר־דצוה; 12.05 חדשות מקומיות; 12.10 „שריקת פתיחה"; 13.05 „בחצי הי־יום"; 14.06 „הזמנות הנחות בט־לות"; 15.05 הודעה על זמני כניסת השבת; 15.45 „מה נשמע"; 16.05 „עובר ושב".

מוצאי־שבת

19.05 „הקול קולגרף"; 21.05 „ה־מבדיל"; 21.08 „פרה בגני"; 21.47 החדשות; 22.05 „פרקי היום בתנ"ך"; 22.10 „מלווה מלכה"; 23.05 „פס־קול"; 00.10 „לילה טוב"; 00.10 „ה־תקווה".

גלי צה"ל

05.45 פרקי אבות; 05.55 באופן מילולי; 06.00 אות פתיחת השידו־רים; 06.05 צלילי בוקר; 06.30 „פו־קוס עיקר"; 07.07 תוספת בוקר; 08.00 בוקר טוב ישראל; 09.05 ב־לוי נעים; 11.05 קולה של אמא; 12.05 „גדלים"; 14.05 „עוד לא ש־בת"; 15.05 „גדעון, חבר לנו באח".

מוצאי־שבת

19.05 בצעד הפזמונים הלועזי; 20.05 „מסורת מסורת"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 „קוקטייל שבת"; 23.05 „לילה ברזילאי בגלי־צה"ל"; 01.05 קרנבל ברזילי; 02.00 מבזק ידיעות; 05.00 מבזק ידיעות; 05.05 צלילי בוקר.

טלוויזיה

טלוויזיה חינוכית

08.00 טלטקסט; 08.03 שעת בו־שר; 08.15 קשת ועננן; 08.40 מסך ל־ספרות; 09.00 מוסיקה ד"ו"; 09.20 לשון והקשרת ג"ה"; 10.05 הש־בון ו'; 10.30 הגיל הרך; 11.00 מ־דעי הטבע; 11.15 חברה ותרבות; 11.45 אזרחות; 12.15 חברה ותרבות; 12.45 מוסיקה; 13.10 טלטקסט; 13.15 האוניברסיטה הפתוחה; 13.45 הזו־זה; 14.30 משפחה פליסר פרק 7; 15.25 מפגשי בראשית; 15.45 מאה ציורים מפורסמים; 16.00 ערב חדש.

טלוויזיה כללית
מוצאי־שבת

19.00 „המסעדה הגדולה" (ע); 19.30 חדשות (ע); 20.00 „משפחת קוסבי"; 20.30 „ימה וקדמה"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 ספורט; 22.30 המתגרים.

בתי חולים

ירושלים: ביקור חולים (ילדים), שערי צדק (פנימית), הדסה עין כ־רם (נשים, כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.).

יום שבת

ירושלים: שערי צדק (ילדים), הדסה הר הצופים (פנימית), ביקור חולים (נשים), הדסה עין כרם (כי־רורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.).

דרוש סוכן
לכלי בית ומתנות
לעבודה חלקית רצוי עם רכב
✱
לפנות עם פרטים:
ת. ד. 925 ת"א
מיקוד 61008

שערים יציגים

להלן השערים היציגים ל־26.2.87:

דולר ארה"ב	1.6788
מר"ג	1.6170
ליש"ש	0.8867
פר"צ	2.4861
ין יפני (100)	0.2663
פל"ה	1.0549
פר"ש	0.7850
כת"ש	1.0538
כת"נ	0.2501
כת"ד	0.2311
מר"פ	0.2350
דולר קנדי	0.3568
דולר אוסטרלי	1.2146
רנד	1.0898
פר"ב (10)	0.7790
שילינג אוסטרי (10)	0.4282
לירה איטלקית (1000)	1.2603
לירה אירית	1.2470
פזטה ספרדית (100)	2.3598
יחידת מטבע אירופית	1.2616
דינר ירדני	1.8309
לירה לבנונית (10)	4.6731
לירה מצרית	0.1406
	0.8344

בתי מרקחת

יום שישי

ירושלים: הגבעה הצרפתית, ה' הגבה 23 מ. מסחרי טל. 810955.
תל־אביב: בני, דיזנגוף 174, טל. 222386. זיוה, אצ"ל 52, שכ' הת־קוה, טל' 378403.
פתח־תקוה: קופ"ח הכללית, חיים עוזר, טל. 905271.
נתניה: קופ"ח כללית רח' ברוך־צקי 31, טל. 91123.
חולון: ד"ר חורי, סוקולוב 70, טל. 842433.

יום שבת

ירושלים: קופ"ח של ההסתדרות מרפאת רוממה רח' המ"ג 28, טל. 523191.
מוצ"ש: בקשי, מחנה יהודה, טל. 223761.
תל־אביב: אחוה, דיזנגוף 165, טל. 224717. בריאות, המלך ג'ורג' 28, טל. 283731.
מוצ"ש: אחוה, דיזנגוף 165, טל. 224717.
מוצ"ש: בריאות, המלך ג'ורג' 25, טל. 283731.
פתח־תקוה: קופ"ח הכללית, חיים עוזר, טל. 905271.
נתניה: תרופה, רח' הרצל 2, טל. 28656.
חולון: עין יהב, עין יהב 4, טל. 884834.

חוק התכנון והבניה התשכ"ה—1965
מרחב תכנון מקומי באר־שבע

הודעה בדבר הפקדת
שינוי תכנית מפורטת

נמסרת בזה הודעה בהתאם ל־סעיף 89 לחוק התכנון והבנייה, תשכ"ה — 1965, כי במשרדי הוע־דה המחוזית לתכנון ולבניה מחוז הדרום, ובמשרדי הועדה המקומית לתכנון ולבניה באר־שבע הופקד שינוי תכנית הנקראת שינוי מס' 11 לתכנית מפורטת 134/03/5 נה ג' ביחד עם התשריט המצו־רף אליו.

עיקרי הוראות השינוי:
שינוי יעוד משטח ספורט לשטח ציבורי פתוח ולשטח לבנייני צי־בור.
ואלה הם השטחים הכלולים ב־תכנית:
שטח התוכנית: 3.18 דונם
גוש: 38017.

הופקד שינוי תכנית הנקראת שינוי מס' — 40 לתכנית מפורטת 115/03/5 — שכונה ס'.
ביחד עם התשריט המצורף אליו.

עיקרי הוראות השינוי:
שינוי בקו בנין קדמי לרחוב מגידו מ—5 מ' לבין + מ' 1 — 3.6 מ'.
ואלה הם השטחים הכלולים ב־תכנית:
שטח התכנית: 0,577 דונם.
גוש: 38060
מקום: שכונה ס' — רחוב מס־פר 1.

כל המעוניין בשינוי רשאי לעיין בו ללא תשלום בימים ובשעות שהמשרדים האמורים פתוחים ל־קהל.

כל המעוניין, בקרקע, בבנין או בכל עניין תכנוני אחר, הרואה עצמו נפגע על ידי שינוי התכנית וכן זכאי לפי סעיף 100 לחוק, רשאי תוך חודשיים מיום פרסומה של הודעה זו ברשומות להגיש התנגדות לשינוי במשרדי הועדה המקומית האמורה.

שהם דנינו
יו"ר הועדה המחוזית
לתכנון ולבניה
מחוז הדרום

סלע
קרן נאמנות צבירה
הודעה בדבר פרסום תשקיף

בהתאם לסעיף 23 לחוק ניירות ערך תשכ"ח—1968 ניתנת בזה הודעה כי פורסם תשקיף ובו הצעה לציבור של מספר בלתי מוגבל של יחידות בנות 0.0001 שקל חדש בקרן, בהתעדות השתתפות רשומות על שם של אלף יחידות או כפולה של אלף יחידות המוצעות במחירי יחידה משתנים כמפורט בפרק א' בתשקיף כדלקמן:
(א) **הצעה במחיר מופחת**
החל מ־1.3.1987 ועד 31.3.1987 שעה 9.45 מוצעות היחידות במחיר מופחת, דהיינו, ללא תוספת שעור הוספה כלשהו.
(ב) **הצעה רגילה**
החל מ־31.3.1987 שעה 9.46 ועד 26.2.1988 מוצעות היחידות בתוספת שעור הוספה של 1.5% או פחות.
את הבקשות להשמנות היחידות המוצעות יש להגיש למנהל הקרן באמצעות בנק המזרחי המאוחד בע"מ, אגף ניירות ערך, רחוב אלנבי 113, תל־אביב, על ידי מבקשי היחידות במישרין או דרך חברי הבורסה לניירות ערך בתל־אביב.
הקרן תשקיע לפחות 75% מנכסיה באגרות חוב נסחרות בבורסה שהונפקו בידי המדינה או בערבותה. לעניין זה יראו כהשקעה באגרות חוב כאמור, גם השקעה בניירות ערך שחל עליהם ההסדר לרכישת ניירות ערך בנקאיים שפורסם בילקוט הפרסומים 2971 מיום ס"ז בחשון התשמ"ד (23 באוקטובר 1983), שנעשתה אחר יום חתימת ההסכמים שבהסדר כאמור.
ההתחייבות האמורה תהיה ניתנת להתאמה לכל שנוי על פי דין להוראות סעיף 7 (ג) לחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה) (הוראות שעה) התשמ"ה—1985, כפי שתוקן בשנת 1986, בדבר התחייבות ההשקעה של קרן להשקעות משותפות בנאמנות באגרות חוב שהונפקו בידי המדינה או בערבותה, או להוראות כל דין שיבואו במקום ההוראות האמורות.
הסכם הנאמנות קובע כי 50% או יותר מהשקעות הקרן בניירות ערך תהיינה השקעות בהן לפחות הקרן צמודה במלואה או בחלקה למדד המחירים לצרכן.
עותק מהתשקיף והעתק מההיתר לפרסומו הוגשו לרשם החברות בירושלים לשם רישום.
עותקים מהתשקיף ניתן להשיג בכל סניפי בנק המזרחי המאוחד בע"מ ואצל כל חברי הבורסה לניירות ערך בתל־אביב.

המנהל:
עמרה חברה לניהול בע"מ
(חברה בת של חברת השקעות של בנק המזרחי המאוחד בע"מ).

הנאמנים:
בנק המזרחי המאוחד בע"מ
בנק הפועלים בע"מ

כ"ח בשבט תשמ"ז
27 בפברואר 1987

מדינת ישראל
משרד החינוך והתרבות

הודעה על
משרות פנויות למפקחים ומדריכים במשרד החינוך והתרבות

מכרז משולב (פנימי וחיצוני) למשרות פקוח והדרכה

תיאור התפקידים והדרישות למשרות הפנויות מפורטים בחוברת המכרזים המצויה בלשכות המחוזיות של משרדנו ושל נציבות שירות המדינה.

היום האחרון להגשת הבקשות הוא יום שני כ"ב באדר התשמ"ז (23.3.87).

המזכירות הפדגוגית / המינהל הפדגוגי

25. ממונה על החינוך לערבים — דרגה, מפקח — ירושלים.
25א. מנהל/ת המינהל הפדגוגי — דרגה, מפקח — ירושלים.
26. מנהל/ת האגף לחינוך יסודי — דרגה, מפקח — ירושלים.
27. מנהל/ת האגף לחינוך קדם־יסודי — דרגה, מפקח — ירושלים.
28. מנהל/ת האגף לחינוך על־יסודי — דרגה, מפקח — ירושלים.
29. מפקח/ת מרכז/ת ומנהל/ת היחידה לחינוך מיוחד — דרגה, מפקח — ירושלים וכל ה־ארץ.

מרכזים פדגוגיים

30. מנהל/ת מרכז פרגוגי — דרגה, מורה מדריך — מדריך — בת־ים (⅔ משרה).

מינהל כח אדם בהוראה הכשרה והשתלמות

31. מנהל/ת אגף הכשרה והשתלמות — דרגה, מפקח — ירושלים וכל הארץ.

32. מנהל/ת המחלקה להשתלמות עובדי הוראה — דרגה, מפקח — ירושלים וכל הארץ.

לשכת מחוז ירושלים

33. מפקח/ת כולל על בתי־ספר יסודיים — מגמה — דתי — דרגה, מדריך, — מפקח — ירושלים (½).
**)

לשכת מחוז חיפה

34. מפקח/ת כולל על בתי"ס יסודיים — מגמה דתי — דרגה, מדריך־מפקח — חיפה (½ משרה).
*)
**)

לשכת מחוז הדרום

35. מפקחת על גני ילדים — כוגבה — כללי, דרגה, מורה מדריך — מפקח — מחוז הדרום.

לשכת מחוז תל־אביב

36. אחראי/ת על ביקור סדיר — דרגה, מורה מדריך — מפקח — מחוז ת"א.

לשכת מחוז הצפון

37. מפקח/ת על הוראה מקצוע ציור ואומנות — דרגה, מדריך — מפקח — מחוז הצפון.

*) במשרה זו מועסק עובד, אין לעובד כל זכות על המשרה.
**) העובד שייבחר יהיה טעון אישור נוסף של הכוונה לחינוך ממלכתי־דתי, כתנאי לכניסתו לעבודה.

פרטים מלאים ניתן לקבל במחלקה לענייני עובדים, ירושלים רח' שבטי ישראל 29 חדר מס' 17 או בחוברת המכרזים שניתן לראותה בלשכות המחוזיות של משרדנו:

1. לשכת מחוז ירושלים — רח' המלך דוד 18
2. לשכה מחוז הדרום — רח' הנשיאים, באר־שבע
3. לשכת מחוז המרכז, תל־אביב — בבין הדר דפנה, שד' שאול המלך
4. לשכת מחוז חיפה — רח' פבס לוקס 7
5. לשכת מחוז הצפון — בית הממשלה הקריה, נצרת עילית

או בנציבות שירות המדינה, ירושלים הקריה ע"ש בן־גוריון, כביש רופין ובלשכותיה המחוזיות:
1. לשכת מחוז תל־אביב — הקריה, רחוב קלמן מגן 10
2. לשכת מחוז חיפה הצפון — רח' חסן שוקרי 11 (בית הממשלה)
3. לשכת הנגב, באר־שבע — בנין לשכת הבריאות המחוזית שכונה ד' (צפון) רח' הצדיק מירושלים

כל המעוניין הממלא את דרישות המשרה שהוכרזו עליה ימלא טופס בקשה למשרה פנויה — למכרז משולב כ.ה.צ. 230 שאפשר לקבלו במשרד החינוך והתרבות, בלשכות המחוזיות, ובמשרדי הנציבות.
את הטופס יש להעביר ב־2 עותקים למחלקה לענייני עובדים של משרד החינוך והתרבות בירושלים, לאחר מילויו בקפדנות על כל פרטיו. (אין להעביר את הטפסים לנציבות שירות המדינה).
עובדי מערכת החינוך הרשמית (עובדים המקבלים שכר במשרד החינוך והתרבות) ישלחו עותק אחד של הבקשה ישירות למחלקה לענייני עובדים, עותק שני יוגש על ידם למנהל המחוז או למנהל האגף הנוגע בדבר. שאר המועמדים יגישו בקשותיהם במישרין למחלקה לענייני עובדים, ירושלים רח' שבטי ישראל 29 במעטפה סגורה המסומנת — המח' לעניני עובדים, מכרז מס' משרד החינוך והתרבות.
על המועמדים לצרף לבקשותיהם העתקי תעודות (בצירוף תרגום נאמן לעברית, אם הם עשויים בלועזית) המוכיחות כשירותם כבחינת השכלה ונסיון למשרה וכן תולדות חייהם, מועמד שאינו מצרף מסמכים על השכלה ונסיון כנדרש, מועמדותו לא תתקבל.
על המועמדים לשלוח בקשותיהם בעוד מועד כדי שתגענה למשרדנו עד המועד האחרון להגשת הבקשות.

הערה: בהתאם להחלטת הממשלה מיום 12.1.87, הכוונה להעדיף מועמדות מתאימות במשרה.

מדור שידוכים

● גרושה 36 + 3 דתית לאומית מעוניינת להכיר אדם מתאים עד 45 לנישואין. ת.ד. 5143 תל־אביב.

לוח הצופה

● לדתיים בכפר פינס על 1/4 1 דו־נם בית 120 מ"ר ללא משק 80 אלף דולר. 02־761178, 06־370566.

לוח חיפה

● חקירות — בילוש — מידע — למגזר הדתי המשפחתי והעסקי. סו־דיות. 04־674550.

מכון בית אולפנה
רח' הרב פרנק 36, ירושלים

שמח להודיע לציבור
שבימים הקרובים בעזהשי"ת

תיפתח כיתת אולפן למתחילות

בדבר פרטים לפנות לטלפון 02-420321

חלמיש
קרן נאמנות לתשלומים חדשיים
הודעה בדבר פרסום תשקיף

בהתאם לסעיף 23 לחוק ניירות ערך תשכ"ח—1968 ניתנת בזה הודעה כי פורסם תשקיף ובו הצעה לציבור של מספר בלתי מוגבל של יחידות בנות 0.0001 שקל חדש בקרן, בתעודות השתתפות השומות על שם של אלף יחידות או כפולה של אלף יחידות המוצעות במחירי יחידה משתנים כמפורט בפרק א' בתשקיף כדלקמן:
(א) **הצעה במחיר מופחת**
החל מ־1.3.1987 ועד 31.3.1987 שעה 9.45 מוצעות היחידות במחיר מופחת, דהיינו, ללא תוספת שעור הוספה כלשהו.
(ב) **הצעה רגילה**
החל מ־31.3.1987 שעה 9.46 ועד 26.2.1988 מוצעות היחידות בתוספת שעור הוספה של 1.5% או פחות.
את הבקשות להשמנות היחידות המוצעות יש להגיש למנהל הקרן באמצעות בנק המזרחי המאוחד בע"מ, אגף ניירות ערך, רחוב אלנבי 113, תל־אביב, על ידי מבקשי היחידות במישרין או דרך חברי הבורסה לניירות ערך בתל־אביב.
הקרן תשקיע לפחות 75% מנכסיה באגרות חוב נסחרות בבורסה שהונפקו בידי המדינה או בערבותה. לעניין זה יראו כהשקעה באגרות חוב כאמור, גם השקעה בניירות ערך שחל עליהם ההסדר לרכישת ניירות ערך בנקאיים שפורסם בילקוט הפרסומים 2971 מיום ס"ז בחשון התשמ"ד (23 באוקטובר 1983), שנעשתה אחר יום חתימת ההסכמים שבהסדר כאמור.
ההתחייבות האמורה תהיה ניתנת להתאמה לכל שנוי על פי דין להוראות סעיף 7 (ג) לחוק מס הכנסה (תיאומים בשל אינפלציה) (הוראות שעה) התשמ"ה—1985, כפי שתוקן בשנת 1986, בדבר התחייבות ההשקעה של קרן להשקעות משותפות בנאמנות באגרות חוב שהונפקו בידי המדינה או בערבותה, או להוראות כל דין שיבואו במקום ההוראות האמורות.
הסכם הנאמנות קובע כי 50% או יותר מהשקעות הקרן בניירות ערך תהיינה השקעות בהן לפחות הקרן צמודה במלואה או בחלקה למדד המחירים לצרכן. ההוראות אלה בהסכם הנאמנות ניתנות לשנוי על ידי תקון הסכם הנאמנות, ללא צורך באישור אסיפה כללית של בעלי היחידות, אך בכפוף לאישור שר האוצר (ראה פרק ז' בתשקיף).
בדבר חלוקת דיבידנד חדשי ראה פרק י"א סעיף 2 בתשקיף.
עותק מהתשקיף והעתק מההיתר לפרסומו הוגשו לרשם החברות בירושלים לשם רישום.
עותקים מהתשקיף ניתן להשיג בכל סניפי בנק המזרחי המאוחד בע"מ ואצל כל חברי הבורסה לניירות ערך בתל־אביב.

המנהל:
עמרה חברה לניהול בע"מ
(חברה בת של חברת השקעות של בנק המזרחי המאוחד בע"מ).

הנאמנים:
בנק המזרחי המאוחד בע"מ
בנק הפועלים בע"מ

כ"ח בשבט תשמ"ז
27 בפברואר 1987

הצופה
עיתון יומי
HATZOFE
DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ. העורך: משה אישון. מערכת המנהלה תל־אביב, רח' המסגר 66 טל' 336056. ת"ד 2045. חשבון בנק הדואר 441144. סניף ירושלים: רח' בר־יהודה 3, ת"ד 1148 טל: 02—234910. בערב טל: 02—639524. סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04—663628.
✱ דפוס העשור בע"מ ת"א
אין המערכת אחראית
לתוכן המודעות והפרסומים

صورة عن الأصل

מכתב כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש לילדי ישראל

ב"ה, בימים שבין יו"ד שבט,
יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר,
וט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות,
ה'תשמ"ז, ברוקלין, נ.י.

לכל ילדי ישראל
בכל מקום שהם
השם עליהם יחיו

שלום וברכה!

בנוסף למכתב הכללי והכולל — באה כאן בפרט ההצעה והבקשה הכפולה אל כל אחד מכם, ילד וילדה, לעשות מן החדר שלכם, המטה, השולחן וכו' — „בית" של תורה, תפלה וגמילות חסדים: ללמוד בו כל יום תורה, לומר תפלה לה', לתת צדקה בקופת-צדקה, וכיוצא בה.

ולכל אחד מכם יהיה סידור (תפלה) משלו, חומש (או ספר אחר של תורה) משלו, וכן, להבדיל, קופת-צדקה משלו.

[ולרשום — על הדף שלפני התחלת הסידור או הספר — „לה' הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות: „לה"ו") ואת השם שלו, כמנהג ישראל, ואם אפשר — גם על קופת-הצדקה].

• * •

והשי"ת יברך ויצליח את כל אחד מכם „לצמוח" ולגדול ולהתעלות בתורה ותפלה וגמילות חסדים ומצוות — בהתאם להרמז של ראש השנה לאילנות, ולהביא במשך כל השנה הרבה פירות טובים (מעשים טובים).

— כפי ברכותיו הרבות של כ"ק מו"ח אדמו"ר,
ושתעשו את כל זה בבריאות טובה ובשמחה.

בברכת הצלחה רבה
בכל זה
מנחם שניאורסאהן

אגרת הקודש של כ"ק אדמו"ר שליט"א מליובאוויטש

(תרגום חופשי מאידיש)

ב"ה, בימים שבין יו"ד וט"ו בשבט, ראש השנה לאילנות, ה'תשמ"ז, ברוקלין, נ.י.

אל בני ובנות ישראל
בכל מקום שהם
ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בבואנו ביום יו"ד שבט, יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר, עדיין רענן בזכרון הענין של נצחיות הנפש בכלל, ובפרט נצחיות נפשו של נשיא בישראל ואשר כל חייו בעולם הזה היו קשורים וחדורים בנצחיות התורה והמצוות, וביחוד, כיון שבעל ההילולא הקים דור, ודורי דורות, של תלמידים וממשי־כים ההולכים בדרכיו,

ובמיוחד כאשר המטרה העיקרית של עבודתו ופעולותיו היתה הפצת התורה (הנגלית והפנימית) והמצוות בחוגים הרחבים ביותר של יהודים בכל מקום, עד שהדבר יקיף את כל יהודי ואת כלל היהודים, בנערינו ובזקנינו ובבנותינו, בלי יוצא מן הכלל, ואדרבה: „כולנו כאחד", ובאופן של „עמוד הכן כולכם" והומר לה': „נעשה ונשמע" — את כל המצווה ואת כל התורה כולה לגבה.

לפיכך, מופנית ההצעה והבקשה הכפולה דלהלן לכל אחד ואחת, יהודים בכל מקום שהם, ובהקדמה:

כל שנה, ומשנה לשנה, ביום הילולא, צריכים להיות, החיים, כל עניני בעל ההילולא. לא רק נמשכים, כי אם, ובעיקר, מתחדשים ביתר שאת וביתר עוז, כפי שצריכים להיות כל עניני הטוב והקדושה, כפי ההוראה „מעלין בקודש", ובפרט בענינים כלליים ועיקריים.

ההתחדשות היא גם בענינים שכבר היו מקודם, אלא שלפני כן לא היה הענין דבר עיקרי, או לא באותה הדגשה כפי שהיא מתבטאת באופן המחודש. ממילא מעוררת ההתחדשות, אצל אנשים בכלל, ואצל יהודים בפרט, כחות רעננים, המת־בטאים גם במעשה בפועל, והרי „המעשה הוא העיקר". כך בענינים המתחדשים (גם אם אינם חדשים) „כחדשים", ועד לכדי התחדשות העושה אותם חדשים ממש.

* • *

טבע האדם, כפי שברא אותו הקב"ה, הוא שתופעה יום-יומית, או אפילו תופעה שאינה תכופה אלא שהיא באה יחד עם, או בתוך, ענינים אחרים, ולא כדבר עיקרי — הרי אין היא מעוררת תשומת לב מיוחדת, גם אם הענין כשלעצמו יהיה חשוב ככל שיהיה.

שונה הדבר כאשר הדבר מופיע כדבר עיקרי, ובתוספת הדגשה מתאימה. שאז ההתייחסות אליו והתיענות הם באופן אחר לגמרי.

ובנוגע אלינו — ענין שכבר דובר עליו בעבר, אבל לא במלוא ההדגשה הנדרשת כשמדובר בדבר עיקרי בחיי יום יום:

לעשות כל בית יהודי ל„מקדש מעט", כפי שהדבר רמוז בציווי הבטחתו של הקב"ה: „ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם". כהדגשת חכמינו ז"ל שלא נאמר „ושכנתי בתוכו" (לשון יחיד: במקדש), אלא „בתוכם" (לשון רבים) — בכל אחד ואחת, ב„לבבך", „נפשך", „מאודך"-„כמונך", בכל בית יהודי.

במלים פשוטות: באים לבטא במלוא ההדגשה כי יש לעשות את הענין של „ושכנתי בתוכם" — לדבר עיקרי, ולהתמסר לכך בפועל בהשתדלות הגדולה ביותר, במחשבה דיבור ומעשה, לשם הבאת הדבר להגשמה מעשית במדה המלאה ביותר.

ביתר בהירות ויתר פירוט: ה„מקדש מעט" — „ושכנתי בתוכם" — בלבו של כל יהודי ובכל בית יהודי, יהוו השתקפות ובבואה, כביכול, של המקדש הכללי, שכלל בתוכו, ושימש בזה מקור לכל העולם, את כל שלושת העמודים שעליהם העולם עומד: תורה, עבודה וגמילות חסדים.

תורה — מודגשת בפרט הראשון של „ועשו לי מקדש" בהציווי: „ועשו ארון וגו' ונתת אל הארון את העדות" (התורה) — בקודש הקדשים של המשכן המקדש,

ותיכף לאחר שהשלמה התורה (שבכתב) — בא הציווי הקיום של: „ולקחתם אותו (את ספר התורה) מצד ארון ברית ה'" — בקודש הקדשים.

עבודה — „ביתי בית תפלה יקרא" ו„זה שער השמים", כל התפילות מכוונות ועולות דרך בית המקדש (וקודש הקדשים).

והרי „ועשו לי מקדש" בכלל הוא שיהא „בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות", כפי שמסביר הרמב"ם, כאשר הכוונה והתוכן הפנימי של הקרבן הוא — „אדם כי יקריב מכם קרבן לה'", להתקרב אל ה', עד לידי הקרבת חלבו ודמו, תפלה במסירת הרצון הנפש.

גמילות חסדים — כפי הציווי הפרטי שמיד לאחר „ועשו ארון" (ופרטיו): „ועשית שולחן גו' ונתת על השולחן לחם", שבית המקדש היה המקום שממנו השפיע הקב"ה את כל חסדיו מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה, בשביל העולם בכלל ובשביל בני ישראל במיוחד.

* • *

בכל האמור קיים ציווי של ה': „והלכת בדרכיו", כשם שה' גומל חסדים, כך, כביכול, תהיה אתה גומל חסדים וכו'.

ה„מקדש מעט" שבכל בית יהודי צריך לגלם בתוכו את כל שלושת העמודים האמורים:

תורה: — „בית שמגדלין בו תורה", בית שבו לומדים תורה בקביעות, ובאופן של „מגדליך", גדלות בכמות ובאיכות, כולל גם שהבית יהיה „בית מלא ספרים", שהספרים לא ישארו על המדף או בארון, אלא שכל הבית יהיה ממולא בתכנם של הספרים.

תפלה: „בית שמגדלין בו תפלה", החל מפתיחת היום ב„מודה אני לפניך מלך" ועד ל„השכיבנו אבינו לשלום" בקריאת שמע שעל המטה.

התפלה היא בצבור בבית הכנסת, אבל „מיד שיתעורר משנתו של מטתו — יקום ויאמר: מודה אני וכו', והיום מסתיים בקריאת-שמע שעל המטה, וביניהם כמה תפלות וברכות, ברכות לפני המזון ולאחרי המזון וכו'.

גמילות חסדים: — נוסף לקופת הצדקה שבבית, הרי זה בית שמקיימים בו הכנסת אורחים, גמילות חסדים בנפשו בגופו ובממונו ליחידים ולכלל, הכנסת ההחזקת מוסדות תורה, בתי כנסיות לתפלה, ומוסדות צדקת חסד וכו'.

בית כזה — „מקדש מעט" — נמשל, כביכול, ל„מקדש אד' כוננו ידיך" (בפרשת השבוע), הקשור, באמור בפסוק הבא מיד לאחריו: „ה' ימלוך לעולם ועד",

זה בית ש„מודה אני לפניך מלך" חודר בכל עניני הבית ומהווה נקודת מוקד יסודית להנהגת הבית ובני הבית של היום, „לעולם ועד".

ודאי ישנה כל שלושת הענינים האמורים — תורה, תפלה וצדקה — בבתי היהודים, אך אין הדבר דומה למצב שבו עורכים אותם לעיקר ויסוד של כל עניני הבית.

ומאחר שהקב"ה דורש מן האדם לעשות לפי כחו — כוונו שמה שהקב"ה דורש מכל יהודי, איש או אשה, הרי זה לגבור במסגרת כחותיו ואפשרויותיו לבצע. אבל בד בבד דורש הקב"ה שכל אחד ואחת ינצלו את כחותיהם בכל מלוא המדה, בהתאם למאמר הידוע שלא ברא הקב"ה בעולמו דבר אחד לבטלה (כלומר, מיותר ובלתי ניתן לניצול), והוא מצפה לפיכך שהכחות אשר הוא מעניק ינוצלו במלוא המדה.

בכך נכללים גם הכחות שהקב"ה מעניק ליהודי לקיים את הציווי להעלות בקודש — לא להסתפק במצב שבהווה, יהיה טוב ככל שיהיה, כי אם ללכת מחיל אל חיל, לעלות ולהתעלות יותר ויותר, מזמן לזמן ומיום ליום, בכל הענינים של טוב וקדושה.

* • *

וכאן גם הקשר לראש השנה לאילנות, הלקח ממנו:

התורה, אומרת „כי האדם עץ השדה", האדם נמשל לאילן, סימן לעץ חי הוא, שהוא צומח כל העת, ותכליתו של כל עץ היא להוציא פירות טובים ופירי-פירות, רבים יותר ככל האפשר וטובים יותר בכל האפשר.

נדרש מיהודי שיפעל באופן של צמיחה מתמדת, מוסיף והולך בכל עניני טוב, המתבטאים וקשורים בשלושת העמודים, תורה, תפלה וגמילות חסדים (מצוות),

וכיון שכל הענינים האלה קשורים עם הקב"ה, אין סוף ברוך הוא, הרי ממילא גם הם אין-סופיים, ותמיד יש מקום להוסיף בהם.

וגם להוספה ולעליה העניק הקב"ה את כל הכחות הנחוצים, כאמור, ויותר מכך: לעשות ולפעול בכל האמור בשמחה ובטוב לבב.

ויהי רצון, שכל אחד ואחת יצליחו בכל האמור, שעל ידי כך יחישו עוד יותר את בנין בית המקדש, הרמוז בפסוק „מקדש אד' כוננו ידיך", בביאת משיח צדקנו, כאשר יקויים „ה' ימלוך לעולם ועד".

ויקויימו בהלואם היעודים: רצית ה' ארצך, ארצנו תתן יבולה, לשכון כבוד בארצנו, משום שיקויים: הראנו ה' חסדך, וישעך תתן לנו (חסדך שלך וישעך שלך), ובאופן של „הראנו", „וראו כל בשר" — לעיני בשר ממש.

בכבוד ובברכה
וברכת הצלחה בכל האמור,
מנחם שניאורסאהן

בימים שבין יו"ד שבט: אין אומרים בו תחנון (שו"ע אדה"ז סקל"א ס"ז), ובנהג ישראל לאכול פירות האילן ביום זה — מג"א שם ס"ק טז. השלמה לשו"ע אדה"ז (לבנהמ"ש דברי נחמיה) שם ס"ח. [ויש נוהגים לומר ליקוטים מתנ"ך ונהר בה' (נדפסו בס' פרי עץ הדר — ריב"ג, תפ"ת. ובכ"ש לאח"ז). — ולא ראינו באדמו"רינו נוהגים כן]. — וראה אנציקלופדי' תלמודית ערך חמשה עשר בשבט ס"ד, וש"נ.

ראש השנה לאילנות: במשנה ריש מסכת ר"ה (כדעת ב"ה, שהלכה כמותו, ראה — בנוד"ב — רמב"ם הל' תרומות פ"ה הי"א, הל' מעשר שני פ"א ה"ב), וראה לקוטי לוי"צ אגרות ע' תצ"ד.

ראש השנה: כן הוא בכ"מ. במשנה שם: לאילן (וראה לקוטי לוי"צ שבת אודות הגירסא ד„אילן" — „אילן", ולא „אילנות") — ראה התוועדות ש"פ יתרו ה'תשמ"ה בסופה.

יום הילולא של כ"ק מו"ח אדמו"ר: השייכות דחודש שבט לבעל ההילולא — ראה שיחות: ש"פ שמות מבה"ח שבט ה'תשמ"ד ס"א־ב: ש"פ וארא י"ה שבט ה'תשמ"ה, ש"פ וארא ר"ח שבט שנה זו, וש"נ.

ההילולא: ראה אגה"ק ס"י דיך ובביאורו וסי' כח, סידור שער הל"ג בעומר (דיה ב"ג). אוה"ת ב"ך כרך ב (ע' תתקנד ואילך). ד"ה להבין ענין ל"ג בעומר בחדר שמות (רוזן, ב ואילך). ד"ה להבין ענין הילולא דרשב"י בסה"מ תקס"ב (ע' קד), מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב (ע' תרסח ואילך), תרנ"ד (ע' רסד ואילך), תרפ"ח (ע' רצא ואילך), עטרת (ע' תיג ואילך). ד"ה ואתם הדבקים תרפ"ו (ע' רכב ואילך), ועוד.

נצחיות.. כל חייו.. ובהורה המצוות: כנודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה — אגה"ק ביאור לסי' דיך (קמו, ב).

תלמידים.. ההולכים בדרכיו: ובלשון כ"ק אדה"ז סי' דיך (קמו, א): בראותו ילדיו מעשה ידיו בקרבו יקדישו שמו יתברך אשר יתגדל ויתקדש כאשר ילך בדרך ישרה אשר הורם מרדכיו תלכה בארחותיו נס"ז.

עבודתו.. היתה הפצת תורה: להעיר מאו"ת להה"מ (הוצאת קה"ת), קו, סע"ג ואילך (בהוצאת קהת תשמ"א — סתמ"א); ויש צדיקים העומדים בפרק — נקראים שומרי תורה.

בנערינו.. ובבנותינו: ע"פ לשון הכתוב — בא יו"ד, ט.

כולנו כאחד: אשר ע"י נעשה „ברכנו אבינו" — ברכת „שים שלום" בסוף תפלת השמונה עשרה. וראה תניא פרק לב.

עמוד הכן כולכם: לשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו בקשר ליום התחלת ההילולא של אביו (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע) — נדפס בקונטרס ל"ע בתחילתו (סה"מ קונטרסים ח"ב שצז, ב), אגרות־קודש שלו ח"ד ע' רעה"ס, וראה לקו"ש ח"ו ע' 4 3"283.

נעשה ונשמע: משפטים כד, ז. וראה שבת פח, א.

כל שנה.. הילולא.. מתחדשים: שהרי נוסף לזה שבכל השנה כולה „תמידי הכבים אין להם מנוחה כו' בעוה"ב" (ברכות בסופה, וש"נ) — „י"ל שביום ההילולא ניתוסף עילוי שבאין ערוך, וכמבואר באגרות קודש או: דאיתא בכתבי האריז"ל (שער הכוונות ענין הקדיש. פע"ח שער ו ספ"א בהגה"ה. סידור האריז"ל קודם עלינו, ועוד. הובא בשיורי ברכה (החיד"א) לשו"ע יו"ד סי' ש"ע) שאמירת הקדיש שייך ג"כ לעליית הנשמה ממדריגה למדריגה בג"ע זה עצמו. ועפ"ז י"ל, אשר בסיום אמירת הקדיש די"א חודש מסתיים סדר עליות זה ומתחיל סדר חדש בעליית הנשמה בג"ע זה גופא, ואמירת קדיש ביום הוארצייט בכל שנה — היא מפני עליית הנשמה או לדרגא נעלית שבאין ערוך, ואכ"מ.

מעלין בקודש: ברכות כח, א, וש"נ. ירושלמי בכורים פ"ג ה"ג.

המעשה הוא העיקר: אבות פ"א מי"ז. תקו"ז תנ"ב (צג, סע"א), ת"ס (צג, ב). ת"ע (קלג, ב, קכד, א).

כחדשים.. חדשים ממש: ראה ספרי ופרש"י עה"פ ואתחנן ו, ו. שו"ע אדה"ז או"ח סס"א ס"ב. פרש"י עה"פ תבוא כו, טז. יתרו יט, א. עקב יא, יג.

ההתחדשות העושה אותם חדשים ממש: להעיר מהשייכות דבנין הבי' דוס בביהמ"ק השני — שמי שלא ראהו לא ראה בנין נאה מימיו (ב"ב ד, א. וראה ג"כ סוכה נא, ב).

מקדש מעט: ראה יחזקאל יא, טז. מגילה כט, א.

בציווי הבטחתו: דציווי שבתורה הם (גם) לשון עתיד והבטחה (תו"א ס"פ תשא: אר"ת להה"מ הוספות סי"ב (ושי"נ): סה"מ תרס"ז ע' שיב ואילך; תרי"ל ע' קמ ואילך; שם כ"ש קמה ואילך — בנוגע ל„ואהבת"). ובלקו"ת בבדבר יג, ג: כי העתיד והציווי שניהם משמשים בלשון אחד.

ועשו לי מקדש: תרומה כה, ח.

ועשו לי מקדש.. בכל בית יהודי: ראה פרש"י עה"פ: ועשו לשמי בית קדושה. ד"ה ועשו לי מקדש תרפ"ח (סה"מ תרפ"ח ע' קעט).

ברנשת חכמינו ז"ל: בלקו"ת ר"פ נשא (כ, סע"ב) הביאו בשם „ארדי"ל", וראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו קרוב לתחילתו (ד"ה ושני פסוקים — סט, ב). אלשיך עה"פ תרומה כה, ח קרוב לסופו (ד"ה עוד יתכן — פס, א בדפוס חדשא תרל"ה). של"ה סס, א. יוא, א. שכח, ב. שכו, ב. וראה גם ד"ה היושבת בגנים תש"ח (ע' 132 ואילך), ד"ה באתי לגני דההילולא בתחילתו. ועוד.

שלושת העמודים.. תורה, עבודה וגמילות חסדים: אבות פ"א מ"ב, וראה לקו"ת שלח כס, ב. ד"ה על שלשה דברים הש"ת (ע' 160 ואילך).

עבודה: תפלה, שבמקום קרבנות תיקנוה (ברכות כו, א. וח"ב כ, ב), ונקראת עבודה (תענית ב, א. רמב"ם הל' תפלה בתחלתו. סהמ"צ מ"ע ה (וראה שיחת ש"פ בחוקותי היתשי"ג), רבינו יונה באבות שם).

בפרט ובציווי הראשון של ועשו לי מקדש: כי „זה הכלל („ועשו לי מקדש") כולל מינים רבים שהם המנורה והשולחן והמזבח וחוזהם כולם בחלקי המקדש והכל יקרא מקדש וכו'" — סהמ"צ להרמב"ם מ"ע כ (וראה שם שרש יב) — מהשיעורים בלימוד הרמב"ם הימים אלו. וראה לקו"ש ח"א שיחה ב לפ' תרומה (ע' 116 ואילך). הכ"א שיחה לפ' ויקה"פ ס"ג ואילך (ע' 252 ואילך).

בפרט הראשון.. ועשו ארון: ראה רמב"ן עה"פ תרומה כה, כב: עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון.. ע"כ הקדים הארון והכפורת בבאן. וראה לקו"ש ח"ד ע' 1346 ובהערות שם, חי"א שם.

ועשו ארון גו'.. את העדות: תרומה כה, יו"ד. שם, טז.

התורה: פרש"י עה"פ.

ותיכף.. בריה השב: ויילך לא, כדיכו. ולהעיר אשר מקום הסנהדרין בגדולה הי' בלשכת הגזית ורק שם היתה בתקפה (רמב"ם הל' סנהדרין פי"ד הי"א־יב).

תיכף: כי באותו היום שיצא (משה) מן העולם כתב (וסיים) הס"ת (ב"ב טו, א, דב"ר ט, ט. מדרש תהלים צ, א. פסיקתא דר"כ פיסקא וזאת הברכה, הובא בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ (ולס' היד)).

ביתי בית תפלה יקרא: ישעי' נו, ז.

וזה שער השמים.. כל התפלות.. ועולות: ויצא כח, יז ובפרש"י.

כל התפלות מכוונות.. בית המקדש (וקודש הקדשים): להעיר מברכות ל, א: הי' עומד בירושלים יכוון את לבו כנגד בית המקדש כו', הי' עומד בבית המקדש יכוין את לבו כנגד בית קדשי הקדשים כו'. ורמב"ם הל' תפלה פ"ה ה"ג, טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סצ"ד ס"א־ב.

ובירושלמי ברכות פ"ד ה"ה — בסוף הענין — מוסיף ומסיים: הה"ד כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים.

הרמב"ם: ריש הל' בית הבחירה.

והתוכן הפנימי של הקרבן: ראה לקו"ת ויקרא ד"ה אדם כי יקריב, ד"ה באתי לגני דההילולא פ"ב. ועוד.

אדם כי יקריב: ויקרא א, ב.

קרבן.. להתקרב: ראה ספר הבהיר סי' מו (קט), הובא ברקאנטי עה"פ בראשית ד, ג (סז, א): של"ה ריא, ב. זהג"ה, רע"א (הובא בסי"ה שם). וראה פע"ח שער התפלה פ"ה. בחיי והמב"ן עה"פ ויקרא א, ט.

הקרבת חלבו ודמו: ראה לקו"ת פנחס עז, ג ואילך. ד"ה כי חסד חפצתי תרצ"ט (ע' 238 ואילך), ועוד.

ועשית שולחן גו'.. לחם: תרומה כה, כג. שם, ל.

שלחן.. השפיע: ראה ב"ב כה, ב: הרוצה.. שיעשיר יצפין, וסימנך שלחן בצפון (היינו עושר, שיצריך שולחנו מחמת עושרו — רבינו גרשום שם). תקו"ז תכ"ד (סט, ב). שו"ע אדה"ז או"ח כצ"ד ס"ג, ושי"נ. וראה היב"ע לפקודי מ, ד (הובא בחדא"ג מהרש"א לב"ב שם).

בית המקדש.. השפיע הקב"ה.. הכניס: ראה אדר"נ פ"ד, ד: על העבודה כיצד, כל זמן שעבודת ביהמ"ק קיימת העולם מתברך על יושביו והגשמים יורדים בזמנן כו'.

בשביל העולם בכלל: כמארז"ל (במדב"ר פ"א, ג. וראה גם ויקר"ר פ"א, יא. שהש"ר פ"ב, ב (ה)) אילו היו אומות העולם יודעים כה הי' המקדש יפה להם קסטריות (גאוזוסראות — פי' גוירות הערוך, הובא בתהי"ב לויק"ר ובמדב"ר שם) או מצור להקיפו של אנשי מלחמה — פי' מהרז"ו לויק"ר שם) הוי מקיפים אותו כדי לשומרו כו'.

והלכת בדרכיו: תבוא כ"ח, ט. רמב"ם הל' דיעות פ"א ה"ה. סהמ"צ מ"ע ח (ועד"ז בבנין המצות שבריש ספרו). — מהשיעורים בלימוד הרמב"ם לימים אלו. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו וס"ג. ובסהמ"צ שם: וכבר נכפל זה הציווי האמר ללכת בכל דרכיו (עקב יא, כב. ספרי (הובא בפרש"י) שם).. וכבר נכפל זה הענין בלשון אחר אחרי ה' אלקיכם תלכו (ראה יג, ה. סוטה יד, א). ולהעיר בפרש"י ראה שם. וצ"ע סכילתא עה"פ בשלח טו, ב. שבת קלג, ב.

בית שמגדלין בו תורה.. תפלה: ראה מגילה כו, רע"א.

בית.. בקביעות: דבית צריכו התיישבות וקביעות — ראה שמואל ב ז, הי"ז (בית לגבי אהל), מפרשים (והא"ג מהרש"א, עיון יעקב הע"י, ועוד) לפסחים פח, א (בית לגבי הר ושדה).

תורה בקביעות: ראה לקו"ש חי"ב ע' 220 ובהערה שם ד"ה קבוע — ולא רק קביעות בזמן, כ"א גם קביעות בנפש — לקו"ד כרך א ז, א.

בית מלא ספרים: ע"ד מארז"ל — ירושלמי סנהדרין פ"י ה"א. תנחומא קרח ב. במדב"ר פי"ח, ג.

שכל הבית יהיה ממולא: ואף שבבית צ"ל כלים ויש כותלי הבית וכו' — הוא ע"ד ההלכה (שבת צג, סע"ב. רמב"ם הל' שבת ספי"ח) דפטור (אף) על הכלי, וראה לקו"ש חי"ג ע' 275 ובהערות 11־10 שם.

מיד שיתעורר משנתו.. יקום ויאמר: מודה אני: רמ"א או"ח ס"א סוף ס"א, שו"ע אדה"ז שם מהדו"ק ס"א ס"א, שם ס"ד. מהדו"ב ס"א ס"ד. שם ס"ו. סידור אדה"ז לפני „מודה אני", ולהעיר מכש"ס (הוצאת קה"ת) פר"ב (כז, ב־ד) ע"ד גודל ענין דיבור הראשון בקומו משנתו ואיך שהוא משפיע על כל היום.

גמילות חסדים בנפשו בגופו ובממונו: ראה סוכה מט, ב. פרש"י ורבינו יונה לאבות פ"א מ"ב. ד"ה אשר ברא המשכן ד"ה כל הנהגה תרפ"ט פ"ד ואילך (סה"מ קונטרסים ח"א כג, א ואילך).

בפרשת השבוע: בשלח טו, יז.

בפסוק הבא מיד לאחריו: שם, יח. וראה להלן הערה ד"ה מקדש אד'.

שמודה אני.. חודר: ראה קונטרס ענינה של תורת החסידות ס"ט.

לעולם ועד: להעיר מתניא פכ"ה: ויחוד זה (שע"י עבודת האדם) למעלה הוא נצחי לעולם ועד.

שהקב"ה דורש.. לפי כחו: במדב"ר פי"ב, ג.

בכל מלוא המדה: ראה כתובות סז, רע"א.

למאמר הידוע: שבת עז, ב.

הכחות אשר הוא מעניק: כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל (עקב ח, יח). ובפרט מילוי התפקיד אשר בשבילו נברא.

מחיל אל חיל: לשון הכתוב — תהלים פד, ח. וראה ברכות בסופה, שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א. ושי"נ.

כי האדם עץ השדה: שופטים כ, יט. וראה לקו"ש חי"ד ע' 1114 ואילך. ח"ו ע' 9־308, חכ"ז ע' 529 ואילך, חכ"ד שיחה ג' לפ' שופטים (ע' 115 ואילך).

האדם נמשל לאילן: בתענית (ז, א) איתא שקאי על תלמיד חכם; ועפמש"נ בכש"פ (ישעי' נד, יג) „וכל בניך לימודי ה'" (ראה ד"ה וכל בניך תרפ"ט. נדפס בסה"מ קונטרסים ח"א סי"ז, ב ואילך) — הרי כל בניך כפשוטו, באו"א מישראל בכלל זה, והרי כאו"א מתחייב לנהוג במנהגי ר"ה לאילנות.

לעץ חי.. שהוא צומח: להעיר מירושלמי סוכה פ"ג הי"א.

ותכליתו של כל עץ.. להוציא פירות טובים: כמש"נ (בראשית א, יא) „עץ פרי עושה פרי למינו אשר זרעו בו", אלא שעברה האדמה (וי"א שהוסיפה) אילני סרק (ירושלמי כלאים פ"א ה"ז ובפ"מ שם. וראה לקו"ש חכ"ז ע' 530 בשוה"ג), וראה להלן הערה ד"ה ארצנו תתן יבולה.

פירי פירות: כי הם פירות כאלה שנמצא בהם הזרע הגרעין שמהם יצמחו אילנות ופירות כמותם. ראה פרש"י עה"פ בראשית שם.

וגמילות חסדים (מצוות): דכל המצוות נקראות בשם צדקה (ראה תניא פל"ז (מה, ב). תו"א מקץ לה, ג. מב, ג. לקו"ת בשלח ב, א. שה"ש מד, ג. מאמרי אדהאמ"צ ויקרא ח"ב ס"ע צזדת. ושי"נ).

שכל הענינים.. הם אין־סופיים: ראה תהלים קיט, צו: רחבה מצותך מאד (ובמפרשים). וראה יהל אור להצ"צ עה"פ (ע' תצא). אוה"ת בראשית (כרך ג) הקה, ב ואילך. לקו"א ההי"ם סקע"ט (מז, סע"ב ואילך).

מקדש אד'.. כאשר יקויים ה' ימלוך: ראה פרש"י עה"פ: המקדש אשר כוננו ידיך.. בשתי ידים. ואימתי יבנה בשתי ידים — בזמן שה' ימלוך לעולם ועד, לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו.

רצית השם ארצך: תהלים פה, ב. ולהעיר מהשייכות המיוחדת דפסוק זה ל(שנה זו) שנת השמיטה — ע"פ מדרש תהלים עה"פ: זש"ה (עקב יא, יב) ארץ אשר ה' אלקיך דורש אותה, הקב"ה הפך ומהפך ומסתכל ונותן עיניו בה עד שתרצה מעשי הקב"ה.. משיר את השמיטין.. אותה שנה היא מרצה מעשי' להקב"ה.. לכך רצית ה' ארצך.

ארצנו תתן יבולה: תהלים שם, יג. — ולע"ל אף אילני סרק עתידין לעשות פירות (תו"כ עה"פ בחוקותי כו, ד), ובזה יתתקן מה שעברה האדמה ועשתה אילני סרק (הערה דלעיל ד"ה דער תכלית). וראה לקו"ש חכ"ז ע' 531 הערה ד"ה אילני סרק.

לשכון כבוד בארצנו: תהלים שם, יו"ד. וראה מכתב י"א ניסן תשמ"ה.

הראנו ה' חסדך: תהלים שם, ח. וראה הערות למכתב הנ"ל שם. שיחות כ"ד ניסן (בהחודות), ושבעה עשר בתמוז ה'תשמ"ו, ועוד.

וראו כל בשר: ישעי' מ, ה.

תל אביב

עונג שבת
„אהל שם"

השבת בשעה 16.30 ירצה העי"ד מר גרשון ברמן בעיונים בפרשת ש־ שפטים. הרב ש. זלמן הוכמן ידרוש בפרשת שקלים.

החזן מר משה ציפרין ישמיע פר־ קי חזנות בברכת החודש.

הידיד הרב ד"ר ש.ז. כהנא ירצה השבת בירושלים במועדון מרדיה ובני־ברית בענין במת הזכרונות ש־ הוקמה ביוזמתו ובהדרכתו במסגרת עונג שבת, במטרה לעודד ולזרבב את זקני הדור לספר זכרונות בענין הארץ והדיה.

בבליה הרצאתה של הרבנית ה־ סופרת נחמה רבינוביץ בפרשת ה־ שבוע בשעה 10.30.

בבית הכנסת קהל חסידים רחוב 20 לפני קריאת התורה, ידרוש הרב ש. זלמן הוכמן בעניני דיומא ויע־ בור לפני התיבה לברכת החודש ות־ פילת מוסף לפרשת שקלים.

„השבת בבית הכנסת הגדול בת"א, רח' אלנבי 110 יעבור לפני התיבה החזן הרב חיים אדלר, בלי־ ווי מקהלה בניצוח מנשה לברן. ל־ פני קבלת השבת, השעור ברמב"ם מפי נשיא בית הכנסת אברהם הצ־ רוני בהלכות שקלים א', א' בנושא „קרן לבי"י בתקופת קדומים". מנחה 5.25 שחרית 8.00.

בהוג הנוער הדתי

ערב עיון מכעם „אל עמי" בנו־ שאים: א. מהלוקות הניגודים במדי־ נת ישראל. ב. איחון מול קיבוצניות. מפי: הרב מרדכי אלון, ד' אלישע ויי־ שליצקי. תתקיים ביום רביעי ג' ב־ אדר תשמ"ז (4.3.87) בשעה 20.30 בבית המרכז הקהילתי, בן יהודה 86 ת"א ערב העיון מוקדש להוצאתו לאור של ספר „אל עמי" שיצא לאור בעזרת ובהשתתפותם של יחזאל ד יהודית הירשברג ומשפחתם לזכרו של בנם יצחק הי"ד שנפל במלחמת שלום הגליל.

בית החולים בקור חולים ירושלים
ברכות מזל־טוב
להולדת הבנים/הבנות

אבטליון אהרן ומרגלית	בן	אביטן אברהם ואביבה	תאומים
אברהמי מאיר ורחל	בן	אברהמי משה ואילנה	בן
אמסלם יוסף ותמר	בן	בן חמו אהרן ותיקי	בן
אלי סימן טוב וגילה	בן	בזין נתן ותמר	בן
אלבוים נחום וצפורה	תאומים	בראשי אהוד ונחמה	בן
אקער אברהם ומרים	בת	בנגד שמעון ומרגלית	בן
אסולין שלום ואסתר	בת	בן חיים ראובן ואביבה	בן
איידלשטיין יהושע ועזרה	בן	בן אבו אשר ושושנה	בן
אבוכזר אפרים ושושנה	בן	בשירק יצחק ויפה	בת
בן נון אלדד ואורית	בת	גולדמן שלמה ורבקה	בן
בירדמן יחזאל ורבקה	בן	גולן יואב ורחל	בת
בן אהרן אשר ועינה	בן	גריינר יעקב וברכה	בן
בוסן שלמה ורות	בן	גלזמן חנוך ושרה	בן
בוסטני מרדכי ושולת	בת	גפנר מרדכי וחיה	בת
גופין זלמן ורבקה	בת	דיאמנט יצחק ואסתר	בת
גליסקי ישראל וסמדר	בת	הרשקוביץ משה וחיה	בת
דגן אברהם וצביה	בן	הייכנבוגר מאיר ובתיה	בן
דהוקי בנימין ואביבה	בן	הימן ברוך וענת	בן
הירשמן משה ויפה	בת	ושרוב אברהם ושולמית	בן
ווינר צבי וחנה	בת	ועקנין מכלוף לודיאן	בן
ויס יוסף וחיה	בת	חלילי שלום וחומה	בת
זונבנד דוד ויונה	בן	חמין חיים ובתיה	בן
זרצקי מנחם ורחל	בן	חיים מתתיהו ודליה	בן
חסון דוד ולאה	בן	חזיקה משה ופני	בן
חורין יגאל ונעמי	בת	טולדו אברהם ואורה	בת
טאובר דוד ואיידל	בת	טורובר משה ורבקה	בן
טיבלה משה ואורית	בת	טוסינג שלמה ובלה	בן
כהן יוסף ויהודית	בן	טל אבנר ורבקה	בן
ליפשיץ טובה ורחל	בת	יצחק מנשה ואסתר	בן
מזרחי חיים ותקוה	בת	יוסקוביץ אברהם ויהודית	בת
מרמרוש יוסף וטובה	בת	כהן מנחם ושרה	בת
מוסקוביץ אלימלך ורחל	בת	כהן אפרים וטסרה	בן
מצליח אליהו ויפה	בת	כץ יהודה והדל	בת
נימה עובדיה ודליה	בן	כהן שלמה ויפה	בן
נימן אליעזר ורחל	בן	לוי אליעזר ויוכבד	בת
נוה דניאל ושלי	בן	לנגינגר ישראל וחיה	בת
סטוליק נפתלי ופייגה	בן	מאיר מוריס וזהבה	בן
סטרוק אברהם ורחל	בן	מלצר משה וורדה	בן
סריאשוילי יוחה ונילה	בת	מגלי יונה והניה	בת
סעדון עמרם ומזניק	בן	מינודרי שלום וחיה	בן
פלוק גבריאל ומירה	בן	מורה יוסף ואורה	[illegible]
פרץ ציון ומרי	בת	מיאל ארמנד ואסתר	[illegible]
פהלוני יוסף ורוביצה	בת	נחמיאס שלמה ורותי	בן
פלדמן משה וחנה	בן	עזורים יוסף וברכה	בת
קוזאן מנחם ורחל	בן	ציון יחזקאל ויעל	בת
אנשין נתן ונחמה	בן	קולר מרדכי	בת
אשטמקר נתן וסגולה	בת	קורנס אהרן וחיה	בת
אהרנפלד יעקב ורבקה	בת	ראטה אברהם וברכה	ב[illegible]
אוחיון יעקב ורחל	בן	ריכטר שלמה וגייל	בת
אושין נפתלי שינדיל	בת	רייז אהרן ומלכה	בת
אורי מאיר ורבקה	בת	רתנברג חיים ופייגא	בת
אפרגן סלומון ודינה	בת	רבינוביץ יעקב ובתה	בת
		שמאי זהבה ואהרן	בן בת

יזכו ההורים לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים

ההנהלה

חיפה

בבית הכנסת לנוער בביה"ס „יבנה — נצח ישראל" חיפה התפילות בליל שבת לפי זמני ה־ דלקת נרות, ובשבת בבוקר ב־8.15 לפני התפילה ב־7.30 שעור בהלמוד ע"י הרב ישעיהו גנר, רבו של בית הכנסת לפני הקריאה לימוד משנ־ יות לזכרם של תלמידי ביה"ס שנפ־ לו במערכות ישראל.

בית הכנסת הפועל המזרחי (רח' ההלוץ 59 חיפה)

בשבת בשעה 7.00 בבוקר יתקיי־ מו 2 שיעורים בתנ"ך ובגמרא מפי התב' מנחם הכר, ובשעה 10.30 שי־ עור בחוג רמב"ם מפי התב' יוסף קרייצר.

בס"ד
בית הכנסת המרכזי של הפוהמ"ז
רח' יהודה הלוי 7, בני ברק

בשב"ק פ' משפטים ופ' שקלים כ"ט בשבט, המנ"ין בשעה 4.30 אחה"צ, תתקיים אי"ה —

מסיבת סיום
מסכת זבחים

ההדרן על ידי הרב יצחק צימרינג, מגיד השעור

לבי"ס ממ"ד „גולד־ שבחוספין"

דרושים
לשנה"ל תשמ"ח
מורים לאנגלית

המעונינים יפנו:
בבוקר 06-763656
בערב 06-763496

בואו להנות לראשונה מהשילוב הייחודי
מלון אשכולות בשיתוף עם
מדרשת חברון האגף לתרבות תורנית

פסח במלון באוירה של חברון

בואו לחגוג, לבלות ולטייל אתנו בחופשת הפסח
בתוכנית: סדר פסח כהלכתו עם עורך מנוסה
- טיולים באזור (בעקבות דוד המלך ולוחמי בר־כוכבא. מערות המסתור, מצדה ועין גדי, דרום הר חברון ועוד)
- שעורים תורניים והרצאות בנושאים אקטואליים
- תפילות בישיבת „ניר קרית ארבע" או במערת המכפלה.

כשר למהדרין
ללא חשש קטניות ומצה שמורה
הבשר גלאט כשר
פרטים להזמנות 1־02-96250
כולל בשעות הערב

אישים ומוסדות

— ברוב עם, בהשתתפות הרב הראשי לישראל, רבנים, ראשי ישי־ בות ועסקני ציבור, נחוגו הנשואין של נחום סטפנסקי מבוגרי תלמידי „מרכז הרב" עם זהבה־בינה בת הר־ רב שלום פיצ'ניק, ר"מ בישיבה בית־אל, נכדת הרב אהרן הלוי פיצ'ניק מירושלים.

בסידור הקידושין נתכבד הרב הר־ ראשי וראש ישיבת „מרכז הרב", הגר"א שפירא, בקריאת הכתובה, ח"כ הרב חיים דרוקמן; בברכות: הרב חיים גולדוויכט — ראש ישיבת יבנה, הרב זלמן מלמד, ראש ישי־ בת בית־אל; הרב צבי טאו, מישי־ בת מרכז הרב, הרב עוזי כלכהיים, ראש מכון אריאל ודוד ברכה אחי־ רונה נתכבד הסבא — הרב אהרן הלוי פיצ'ניק.

משגבנס אדר מרבים בשמחה

ראש חודש בבית הרב

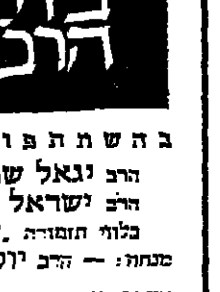

בהשתתפות:
הרב יגאל שפרן — שירת הראי"ה
הרב ישראל הס — השמחה במשנת הרב
בלווי תזמורת „מירון" עם מוסה ברלין
מנחה: — הרב יוסף ארציאל.

הערב יתקיים ביום שני א' באדר 2.3.87 בשעה 20.00 ב„בית הרב", רח' הרב קוק 9, ירושלים.

הצבור מוזמן

הרבנות הראשית לישראל

ב"ה, ירושלים השלמה ת"ו י"ז שבט תשמ"ז

לכבוד הרבנויות והמועצות הדתיות
די בכל אתר ואתר
בארצנו הקדושה ובחו"ל

השלום והברכה!

הופיעו בפנינו ה"ה ארזי—סגל הי"ו, בעלי „החותם" — מפעל לייצור פלומבות בע"מ, והציגו בפנינו דוגמאות של פלומבות מתוצרתם, ראינו שהפלומבות שלהם

יעילות וטובות לסימון בשרות עופות למיניהן ומוצרים בשרים

השימוש בהן יחזק את פיקוח הכשרות של הרבנים המכשירים על המפעלים המייצרים מזון כשר לסוגיו.

אנו ממליצים להשתמש בהן ולהביא לתודעת הציבור על דבר הפלומבות שהם סימן לכשרות, כדי שיעזרו בהן לזהות עופות ומוצרים מזון כשרים, ושולחנם יהיה כשר.

בכבוד ובברכה,

הרב רחמים לוי
ראש מחלקת הכשרות הארצית

אחינעם ערבי יהדות לעם

משנכנס אדר מרבים בשמחה
הנך מוזמנת לערב שמחה ורגש

בתכנית:
- קונצרט מיוחד של הזמר החסידי הנודע ר' דוד בן עמי ותזמורתו
- מפגש עם אחינו שהגיעו זה עתה מבריה"מ
- הופעה אומנותית
- תצוגת קוסמטיקה טבעית
- בזאר פאות

המפגש יתקיים אי"ה, ביום רביעי ג' באדר תשמ"ז (4.3.87) בשעה 8 בערב באולם „אהל שם", רח' בלפור 30 ת"א.

כל ההכנסות קודש לבנות „אחינעם" מדרשה ישראלית לבנות הזהות בתשובה.

כרטיסים ניתן להשיג ב„בנף", אלנבי 91 ת"א. ובבית במברגר, בני־ברק ובקופת אוהל שם במקום.

במלאות 44 שנה למרד גיטו וארשה

מתארגן סיור מיוחד לפולין

(11 יום)
בהווי דתי ואוכל כשר
כ"ז ניסן 26.4.87 — ז' אייר 6.5.87
— מספר המקומות מוגבל —

פרטים והרשמה: אל מליה ת"א. בן־יהודה 27, טל' 4־3־650502